

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ BİLİM DALI**

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ AVRUPALI ELÇİLER

MUHAMMET TAYYİP DOĞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
PROF. DR. İSMAİL HAKKI ATÇEKEN**

KONYA-2025

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ BİLİM DALI**

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ AVRUPALI ELÇİLER

MUHAMMET TAYYİP DOĞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
PROF. DR. İSMAİL HAKKI ATÇEKEN**

KONYA-2025

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Muhammet Tayyip DOĞAN		
	Numarası	22811001011		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslam Tarihi ve Sanatları/İslam Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	✓	
		Doktora		
Tezin Adı	I. Süleyman Dönemi Avrupalı Elçiler			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Muhammet Tayyip DOĞAN

İmzası

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Muhammet Tayyip DOĞAN		
	Numarası	22811001011		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslam Tarihi ve Sanatları/İslam Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	✓	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. İsmail Hakkı ATÇEKEN		
Tezin Adı	I. Süleyman Dönemi Avrupalı Elçiler			

I. Süleyman devrinde (1520-1566) Osmanlı Devleti, Avrupa siyasetinde son derece etkili bir pozisyon kazanmıştır. Bu dönemde Divân-ı Hümâyün'a Avrupalı devletlerden birçok elçi gönderilmiştir. Gelen elçilerin diplomatik faaliyetleri, Osmanlı Devleti'nin gücünün zirvesinde olduğu dönemlerde benimsediği dış politikasının ve Avrupalı devletlerle ilişkilerinin anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır. Bu çalışmada, bahsedilen dönemde Osmanlı yönetimiyle irtibat kuran Avrupalı elçilerin diplomatik faaliyetleri incelenmiştir. Bu minvalde elçilerin görevlerindeki başarı ve başarısızlıklarında etkili olan dinamiklerin açıklanması ve I. Süleyman'ın Avrupa siyasetinin söz konusu elçilikler üzerinden değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Tez yazım sürecinde Osmanlı kronikleri, Batılı eserler ve ikincil kaynaklar kullanılmıştır. Kroniklerden, elçiliklerin gerçekleştiği tarihlerin tespitinde ve bu elçiliklerin tarihî bağlamının aktarımında istifade edilmiştir. Batılı eserler ve ikincil kaynaklar ise çoğunlukla elçilerin yürüttükleri görüşmelerin ayrıntılarına ilişkin veriler sağlamıştır. Bu çalışmada söz konusu diplomatik faaliyetler ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. I. Süleyman döneminde dost ve düşman ülkelerden gelen elçiler Osmanlı sarayını âdeta bir diplomasi merkezi hâline getirmişlerdir. Fransa'nın dost, Habsburgların düşman; Venedik, Lehistan ve Rusya'nın kısmen tarafsız kaldığı bu dönemde diplomasi'nin seyrini etkileyen başlıca unsurlar arasında; Osmanlı Devleti'nin politik gücü, devletlerarası konjonktür, elçilerin temsil ettikleri yönetimlerin talepleri ve bunların iletilme şekilleri ile elçiler arasındaki rekabetler yer almıştır. Macaristan ve Akdeniz'deki rekabetin etkisi de elçiliklere yansımıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Avrupa, Diplomasi, Elçilik, I. Süleyman

ABSTRACT

Author' s	Name and Surname	Muhammet Tayyip DOĞAN		
	Student Number	22811001011		
	Department	Islamic History and Arts / Islamic History		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	✓	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. İsmail Hakkı ATÇEKEN		
Title of the Thesis/Dissertation	European Ambassadors During the Period of Suleiman I			

During the reign of Sultan Süleyman I (1520–1566), the Ottoman Empire assumed a highly influential position within European politics. In this period, numerous envoys from European states were dispatched to the Imperial Council (Dîvân-ı Hümâyûn). The diplomatic activities of these envoys contribute to an understanding of the foreign policy pursued by the Ottoman Empire at the height of its power and of its relations with European states. This study examines the diplomatic activities of the European envoys who established contact with the Ottoman administration during the period in question. In this regard, it aims to elucidate the dynamics underlying the successes and failures of these envoys and to evaluate Süleyman I's European policy through the prism of these embassies. Ottoman chronicles, Western works, and secondary sources were consulted in the preparation of this thesis. The chronicles were used to determine the dates of the embassies and to convey their historical context. Western works and secondary literature, by contrast, primarily provided information concerning the details of the negotiations undertaken by the envoys. On this basis, the diplomatic activities in question are examined in detail in the study. During Süleyman's reign, envoys from both friendly and hostile powers effectively transformed the Ottoman court into a center of diplomacy. In this period—when France acted as an ally, the Habsburgs as adversaries, and Venice, Poland, and Russia remained partially neutral—the principal factors shaping the course of diplomacy included the political power of the Ottoman Empire, the broader interstate conjuncture, the demands of the governments represented by the envoys and the modes of their transmission, as well as the rivalries among envoys. The impact of the rivalry in Hungary and the Mediterranean was likewise reflected in these embassies.

Keywords: Ottoman, Europe, Diplomacy, Envoy, I. Süleyman

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR	viii
ÖNSÖZ	ix
GİRİŞ.....	1
1. Araştırmanın Konusu ve Amacı	1
2. Araştırmanın Kapsamı	1
3. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ: SİYASİ ARKA PLAN

1.1. Yeni Padişah ve Devletin Genel Görünümü.....	8
1.1.1. İlk İcraatlar.....	9
1.1.2. Osmanlı Devleti'nin Yeni Mücadele Sahası: Macaristan.....	11
1.1.3. Akdeniz'de Mücadele	16
1.1.4. Safevîlere Karşı Seferler	19
1.1.5. Padişahın Son Seferi ve Bıraktığı Miras.....	22
1.2. Batı'yla İlişkiler	24
1.2.1. Osmanlı-Macaristan.....	24
1.2.2. Osmanlı-Habsburg	29
1.2.3. Osmanlı-Fransa	33
1.2.4. Osmanlı-Venedik	37
1.2.5. Osmanlı-Lehistan.....	38
1.2.6. Osmanlı-Rusya.....	39

İKİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ'NDE DİPLOMASİ (1520-1566)

2.1. Diplomasinin Kısa Tarihi.....	42
2.1.1. Sürekli Diplomasiye Geçiş	44
2.2. Osmanlı Diplomasisi.....	48
2.2.1. Beslendiği Kaynaklar.....	48
2.2.2. Özellikleri	52
2.2.3. Osmanlı Diplomasisine Yön Veren Unsurlar	53
2.3. Yabancı Elçilerin Diplomasideki Yeri.....	57
2.3.1. Yabancı Elçilerin Görevleri	58
2.3.2. Elçi Karşılama ve Kabul Protokolleri.....	59
2.3.3. Elçilerin İstanbul'da Konaklaması.....	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA ELÇİLİKLERİ: DİPLOMATİK TEMASLAR VE NETİCELERİ

3.1. Macaristan Elçileri	64
3.1.1. Hieronymus Jaroslaw Laski	65
3.2. Habsburg Elçi Heyetleri	71
3.2.1. Janos Hoberdanecz ve Sigismund Weixelberger	71
3.2.2. Nicolas Jurisich ve Joseph von Lamberg	76
3.2.3. Joseph von Lamberg ve Leonhard von Nogarola	82
3.2.4. Zaralı Hieronymus ve Cornelius Duplicius Schepperus	89
3.2.5. Johann Maria von Barzizi ve Baron Franz von Sprinzenstein	94
3.2.6. Hieronymus Jaroslaw Laski	96
3.2.7. Nicolas von Salm ve Sigismund von Herberstein	99
3.2.8. Tranquillus Andronicus	102
3.2.9. Adorno, Nikolas Siccus ve Flaman Veltwyck	103
3.2.10. Anton Verancsics, Franz Zay ve Johann Maria Malvezzi	108
3.2.11. Ootgeer Giselijn van Busbeke	111
3.2.12. Albert de Wyss, Michel Czernowicz, Georges Albani, Achas-Csabi ve George Hossutati	118
3.3. Fransa Elçi Heyetleri	121
3.3.1. Jean Frangepani	121
3.3.2. Antonio Rincon	123
3.3.3. Jean de La Forest	128
3.3.4. Antonio Rincon'un Son Elçiliği	132
3.3.5. Kaptan Polin	135
3.3.8. Jean de Montluc	138
3.3.9. Gabriel de Luetz Baron d'Aramon	139
3.3.10. Michel de Codignac	145
3.3.11. Jean Cavenac de la Vigne	146
3.4. Venedik Elçileri	150
3.4.1. Marco Minio	150
3.4.2. Pietro Zen, Tommaso Contarini ve Luigi Badoero	153
3.5. Lehistan Elçileri	157
3.5.1. Jan Gabriel Teczynski, Jakob Wilamowski ve Piotr Opalinski	157
3.5.2. Erazm Kretkowski	158
3.5.3. Mikolaj Bogusz, Stainslaw Teczynski, Mikolaj Brzozowski ve Jerzy Jazlowiecki	160
3.6. Rus Elçileri	162
3.6.1. Tretiak Gubin ve İvan Morozov	162
3.6.2. Adaşev	163
SONUÇ	166
KAYNAKLAR	169

KISALTMALAR

Kısaltma	Bibliyografik Bilgi
CIÉPO	Osmanlı Araştırmaları Uluslararası Komitesi
çev.	çeviri
dip.	dipnot
ed.	editör
haz.	hazırlayan
Hz.	Hazreti
IRCICA	İslâm Tarih, Sanat ve Kùltür Araştırma Merkezi
İSAM	İslâm Araştırmaları Merkezi
İ.Ü.M.K.	İstanbul Üniversitesi Merkez Kùtùphanesi
J. F.	Joseph Freiherr (Hammer)
M.Ö.	milattan önce
OTAM	Osmanlı Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi
ö.	ölüm
sav	sallallahu aleyhi ve sellem
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
vd.	ve diğerleri

ÖNSÖZ

Diplomasi, devletlerin elde ettiği kazanımların kalıcılı olmasını sağlayan en etkili araçlardan biridir. Tarih, harp sahalarında kazanılan nice zaferin diplomatik hatalar sebebiyle mağlubiyete dönüştüğüne şahitlik etmiştir. Hâkim devletler arasındaki ilişkilerin seyrinde son derece etkili olan diplomasi, tarihin her döneminde önemini korumuştur. Osmanlı Devleti'nin kazanımlarını uzun müddet muhafaza etmiş olması, bu devleti gücünün zirvesindeyken yönetenlerin diplomasiye gereken ehemmiyeti verdiklerini göstermektedir. Bu çalışma Osmanlı Devleti'nin Avrupa'yla yürüttüğü diplomasiyi gelen elçilere odaklanarak sunmaktadır.

Yüksek lisans eğitimimde tavsiye ve yönlendirmeleriyle kendisinden çokça istifade ettiğim değerli danışman hocam Prof. Dr. İsmail Hakkı ATÇEKEN'e, Prof. Dr. Ahmet Turan YÜKSEL'e ve tezin tamamlanmasında vaktinden feragat ederek hiçbir desteğini esirgemeyip bana gönüllü danışmanlık eden kıymetli hocam Prof. Dr. Funda DEMİRTAŞ'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Muhammet Tayyip DOĞAN

Konya-2025

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Araştırmanın konusu, I. Süleyman döneminde (1520-1566) Osmanlı yönetimiyle temasa geçen Avrupalı elçilerin yürüttükleri diplomatik faaliyetlerdir. Bu bağlamda söz konusu elçilerin diplomatik faaliyetlerini nasıl yürüttükleri ve bu faaliyetlerin siyasi etkilerinin neler olduğu sorularına cevap aranmaktadır. Araştırmada elçilerin temsil ettikleri ülkelerin (Macaristan, Habsburg, Fransa, Venedik, Lehistan ve Rusya) Osmanlı Devleti'yle hangi amaçlarla ve ne tür ilişkiler kurdukları, gönderdikleri elçilerin siyasi taleplerini Osmanlı yönetimine iletme şekilleri ve bu etkileşimlerin dış politikaya yansımaları ele alınmaktadır.

Araştırma, Avrupalı elçilerin misyonlarının başarı veya başarısızlıklarında etkili olan dinamikleri analiz etmeyi ve I. Süleyman'ın Avrupa siyasetini, ilgili elçilik faaliyetleri üzerinden açıklamayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda, Osmanlı hükûmetinin bu dönemdeki dış politika stratejilerinin, Avrupalı elçilerle yapılan görüşmelerdeki tutumuna nasıl yansıdığı da değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda önemli elçilik heyetlerinin tespit edilmesi, misyonlarının açıklanması ve elçilerle yapılan görüşmelerdeki ilgili hususlar ile elçiliklerden sonra atılan siyasi ve askerî hamlelerin aktarılması hedeflenmektedir.

Avrupa'da sürekli elçiliklerin yaygınlaşarak diplomasinin kurumsallaşmaya başladığı ve devletler arası ilişkilerin yoğunlaştığı XVI. asır, Osmanlı Devleti'nin Avrupa siyasetinde son derece etkili bir güce eriştiği kritik bir dönemdir. Dolayısıyla, elçilikler üzerinden kurulan bu diplomatik temaslar, yalnızca Osmanlı dış politikası ve diplomasisi açısından değil, aynı zamanda Avrupa'da gelişen diplomatik araçların tarihî bağlamı açısından da önem arz etmektedir.

2. Araştırmanın Kapsamı

Çalışmanın konu edindiği zaman aralığının belirlenmesinde Osmanlı Devleti'nin artan ekonomik gücü ve askerî başarılarının etkisiyle Avrupa'daki tesirini arttırdığı düşüncesi etkili olmuştur. Dolayısıyla çalışma I. Süleyman dönemiyle

sınırlandırılmıştır. Araştırmanın kapsamı, Osmanlı topraklarına gelen elçileri içermektedir. Bu çerçevede, Osmanlı Devleti'ne tâbi olan hükümdarlıklar ve imtiyazlı eyaletler tarafından gönderilen elçiler veya Dîvân-ı Hümâyûn'un yabancı ülkelere gönderdiği elçiler çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır. Çalışmada ele alınan diplomatik temaslar, Osmanlı Devleti'yle siyasi irtibatlar kuran bağımsız ve önemli Avrupa güçleriyle sınırlandırılmıştır. Bu minvalde Macaristan, Habsburg, Fransa, Venedik, Lehistan ve Rusya elçilikleri incelenmiştir. Elçiliklerin incelenmesinde konu bütünlüğünün korumasına ehemmiyet verilmiştir. Her elçilik, temsil ettiği devletin Osmanlı Devleti karşısındaki pozisyonu dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Ayrıca elçilerin yaşam öykülerinden ziyade diplomatik faaliyet ve etkileri ön plana çıkarılmıştır.

3. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları

Çalışmanın ön hazırlık aşamasında birincil ve ikincil kaynaklar tespit edilmiştir. Tespit edilen kaynaklar taranarak konu ile ilgili veriler ortaya konulmuştur. İlgili verilerin bir araya getirilme sürecinde tarihsel inceleme metodu kullanılarak tarihî olaylar, kaynakların ışığında sebep sonuç ilişkisi gözetilerek sentezlenip konu anlatılmıştır.

Araştırmanın birincil kaynakları arasında Osmanlı kronikleri önemli bir yer tutmaktadır. I. Süleyman döneminin doğrudan şahidi olan müelliflerin eserlerinden çokça istifade edilmiştir. II. Bayezid döneminde saraya alınan devşirme kökenli Lutfi Paşa (ö. 1563), *Tevârih-i Âl-i Osmân*¹ adlı eseriyle I. Süleyman dönemi müverrihleri arasında yerini almıştır. I. Selim (1512-1520) ve I. Süleyman'ın önemli devlet adamlarından olan Lutfi Paşa, bir dönem vezîriâzamlık yapmış ancak zina suçlusu bir kadını hukuka aykırı şekilde cezalandırması üzerine I. Selim'in kız kardeşi olan eşiyle yaşadığı sert tartışmadan sonra azledilerek Dimetoka'ya sürülmüştür.² Buradaki emeklilik yıllarında yazdığı eserler arasında *Tevârih-i Âl-i Osmân* da yer almıştır. Eserinde Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan 1553 yılına kadar olan olaylara yer

¹ Lutfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân* (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1341).

² Mehmet İpşirli, "Lutfi Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27/234.

vermiştir. Müellifin olayların içinde olması üslubuna yansımıştır. Müellif, I. Selim ve I. Süleyman dönemlerini kendi gözlemlerinden yola çıkarak yazmış, önceki bölümlerde ise eski kaynaklardan faydalanmıştır.³ Elçiler hakkında çok az bilgi veren bu eser, olayların tarihî bağlamının aktarılmasında önemli bir kaynak olmuştur.

Matrakçı Nasuh'un (ö. 1564) *Târih-i Âl-i Osman*⁴ adlı eseri I. Süleyman dönemine ışık tutmaktadır. Bir çeşit savaş sporu olan matrak oyununda⁵ hünerli olması sebebiyle Matrakçı olarak anılan müellif, II. Bayezid zamanında Enderun'a girmiş, I. Selim ve I. Süleyman dönemlerinde saraya yakın bulunmuştur. Yazar, I. Süleyman döneminde katıldığı seferlerle birçok hadisenin görgü tanığı olmuştur.⁶ Eseri, Oğuzların kökeninden başlayıp 1561 yılındaki olaylara kadar bilgi vermektedir. Eserden, I. Süleyman'ın seferleriyle ilgili bazı bilgilerin aktarılmasında ve elçiliklerin ne zaman gerçekleştiğinin tespitinde istifade edilmiştir. Müellifin özellikle bazı deniz seferleriyle ilgili verdiği bilgiler son derece kıymetlidir.

Celâlzâde Mustafa Çelebi'nin (ö. 1567) *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik*⁷ adlı eseri, araştırmadaki en mühim kaynaklardan biridir. Osmanlı bürokrasisinde çeşitli görevlerde bulunmuş, reîsülküttâblık ve nişancılık yapmış müellifin bu geniş hacimli eserinden günümüze, I. Süleyman'ın saltanatının 1555 yılına kadar olan otuz beş yıllık zaman aralığını içeren kısmı ulaşmıştır. Müellif kronolojiye dikkat etmiş ve olayları sarayın ve bürokrasinin bakış açısıyla ele almıştır. Eser, başta Âlî Mustafa Efendi (ö. 1600) olmak üzere pek çok Osmanlı müverrihi için kaynak teşkil etmiştir.⁸ Anlattığı olaylarda çoğu zaman ayrıntılı yer ve zaman bilgisi aktaran müellif, bazı elçi karşılımlarıyla alakalı teferruatlı tasvirlerle yer vermiştir. Ayrıca eserinden dönemin siyasi anlayışı ve devletler arası ilişkileri bağlamında önemli nüveler elde edilebilmektedir. Araştırmada Funda Demirtaş'ın *Tabakâtü'l-*

³ Abdülkadir Özcan, *Osmanlı'da Tarih Yazımı ve Kaynak Türleri*, ed. Nurten Sevinç (İstanbul: Kronik Kitap, 2023), 58.

⁴ Matrakçı Nasuh, *Târih-i Âl-i Osmân*, Avusturya Milli Kütüphanesi, Cod. Mixt. 339.

⁵ Necdet Sakaoğlu, *Osmanlı Tarihi Sözlüğü* (Alfa Yayınları, 2017), "Matrak", 454.

⁶ Matrakçı Nasuh, *Rüstem Paşa Tarihi Olarak Bilinen Târih-i Âl-i Osmân (Osmanlı Tarihi 699-968/1299-1561)*, haz. Göker İnan, ed. Erhan Afyoncu (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2024), 19-20.

⁷ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (İstanbul: İ.Ü.M.K., Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997).

⁸ Abdülkadir Özcan, "Tabakâtü'l-Memâlik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/301-302.

memâlik'in metnini yeni harflerle oluşturup tahlil ettiği doktora çalışmasından⁹ mümkün olduğunca faydalanılmıştır.

Osmanlı ilmiye sınıfında yetişen ve kazaskerliğe kadar yükselen Bostan Çelebi'nin (ö. 1570) *Süleymannâme*¹⁰ isimindeki eseri, I. Süleyman devrinin 1542 yılına kadarki zaman aralığının orijinal kaynaklarından. Müellif oldukça canlı tasvirler sunarak ve olayların sebep-sonuç bağlantılarına değinerek eserini telif etmiştir.¹¹ Eserde elçiler özelinde çok az ayrıntıya yer verilmişken hangi ülkenin elçilerinin ne zaman geldiğinin tespiti hususunda diğer kroniklerde bulunmayan bazı bilgiler yer almaktadır.

I. Süleyman devrinden sonraki olaylara tanık oldukları hâlde gerek önceki kaynaklardan faydalanmaları gerek olayları bütüncül ve özet bir şekilde aktarmaları hasebiyle önemli olan bazı yazarların kroniklerinden de istifade edilmiştir. Bu noktada ilk olarak Celâl-zâde Mustafa'nın öğrencisi olan çok yönlü müellif Gelibolulu Âlî Mustafa Efendi'nin eseri *Kühü'l-ahbâr*¹² zikredilmelidir. İlmiye sınıfında yetişen müellif, devlet kademelerinde görevler alarak defterdarlık ve sancakbeyliği gibi farklı makamlarda bulunmuştur. Eserini yaratılıştan başlayarak ve rükünlere ayırmak suretiyle telif etmiştir. Bu rükünlerin dördüncüsünü Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan 1596 yılına kadar getirmiştir. İlgili döneme dair tanıklıkları aktaran yazar, hocası Celâl-zâde'nin eserinden büyük ölçüde yararlanmış olsa da daha sade anlatımı ile farklılaşmaktadır.¹³

Peçuylu İbrâhim'in (1649?) *Târih-i Peçevî*¹⁴ adlı eseri, I. Süleyman'ın tahta çıkışından başlayıp 1640 yılına kadar devam etmektedir. Macaristan'daki Peçuy'da doğmasının da etkisiyle Macarcayı iyi bilen müellif, bazı devlet görevlerinde bulunmuştur. Macar tarihine vâkıf olması, eserini ayrıcalıklı kılmıştır. Eserinin en hacimli kısımları I. Süleyman ve III. Mehmed'in (1595-1603) saltanat yıllarını ihtiva

⁹ Funda Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009).

¹⁰ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Viyana: Avusturya Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları, 998).

¹¹ Özcan, *Osmanlı'da Tarih Yazımı ve Kaynak Türleri*, 60.

¹² Gelibolulu Mustafa Âlî, *Kühü'l-ahbâr* (İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Koleksiyonu, 05959).

¹³ Özcan, *Osmanlı'da Tarih Yazımı ve Kaynak Türleri*, 71-72.

¹⁴ İbrahim Peçevî, *Târih-i Peçevî* (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1866).

eden bölümlerdir.¹⁵ Aynı olayları hem Osmanlı tarihlerinden hem de Macar tarihlerinden anlatarak kaleme alması, anlatımına ayrı bir derinlik kazandırmıştır. Solakzâde Mehmed Hemdemî'nin (ö. 1658) *Târîh-i Solakzâde*¹⁶ olarak bilinen eseri ise devletin kuruluşundan 1657 yılına kadarki olayları kapsamaktadır. I. Süleyman dönemine dair olayları anlatırken kendisinden önceki tarihçilerin eserlerinden faydalanan müellif, bütünlüklü bir anlatı sunmaktadır.

Osmanlı topraklarını ziyaret eden bazı yabancı seyyahların günlük, rapor ve seyahatnameleri, I. Süleyman dönemindeki elçilik faaliyetleri hakkında verdikleri bilgilerle çalışmanın birincil kaynakları arasında yer almıştır. Erhan Afyoncu'nun editörlüğünü yaptığı *Venedik Elçilerinin Raporlarına Göre Kanunî ve Pargalı İbrâhim Paşa*¹⁷ adlı eser, dönemin Osmanlı-Venedik ilişkilerine ışık tutmaktadır. Bu eser özellikle 1520 tarihindeki elçilik hakkında önemli bilgiler vermiştir. İlgili kısım, padişah ve paşalarının Avrupa'ya yönelik planlarına dair Venedik elçisinin tahmin ve değerlendirmeleri içermesi hasebiyle önemlidir. 1530'da Habsburg yönetimi tarafından gönderilen elçilik heyetinde tercüman olarak yer alan Benedict Curipeschitz'in (ö. 1531) *Yolculuk Günlüğü*¹⁸ adıyla yayınlanan eseri ise bahsi geçen elçiliğin gün gün izlenebilmesini sağlamaktadır. Fransız elçi Gabriel de Luetz Baron d'Aramon'un (ö. 1554) elçiliğinin görgü tanıklarının kayıtlarına da başvurulmuştur. 1547'den 1553'e kadar Aramon'un Osmanlı Devleti nezdindeki görevlerine şahit olan ve olayları kesintisiz ve ayrıntılı şekilde nakleden Jean Chesneau adlı görevlinin kaleminden çıkan, *D'aramon Seyahatnamesi Kanuni Devrinde İstanbul-Anadolu-Mezopotamya*¹⁹ adıyla yayınlanan eser, söz konusu kayıtlardan en önemlisi olup Aramon'un elçiliğini aydınlatmaktadır. I. Süleyman döneminde çok önemli diplomatik temaslarda bulunmuş Flaman asıllı Busbeke'in (ö. 1592) *Türk Mektupları*²⁰ ismiyle yayınlanan ve 1555, 1556, 1560 ve 1562 tarihli dört mektubunu içeren eser,

¹⁵ Erika Hancz, "Peçuyly İbrâhim", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/217.

¹⁶ Mehmed Hemdemî Solakzâde, *Târîh-i Solakzâde* (İstanbul: Maârif Nezâreti, 1297).

¹⁷ Komisyon, *Kanuni ve Pargalı İbrahim Paşa Venedik Elçilerinin Raporlarına Göre*, ed. Erhan Afyoncu, çev. Pınar Gökpar - Elettra Ercolino (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2018).

¹⁸ Benedict Curipeschitz, *Yolculuk Günlüğü 1530*, çev. Özdemir Nutku (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1977).

¹⁹ Jean Chesneau, *D'aramon Seyahatnamesi Kanuni Devrinde İstanbul-Anadolu Mezopotamya*, çev. Işıl Erverdi (İstanbul: Dergah Yayınları, 2022).

²⁰ Ogiler Ghislain De Busbecq, *Türk Mektupları*, çev. Hatice Özkan (İstanbul: Ark Kitapları, 2018).

adı geçen Habsburg elçisinin Osmanlı yönetimi nezdindeki diplomatik girişimlerinin en önemli kaynağıdır.

Araştırmadaki verilerin önemli bir kısmı, ikincil kaynaklardan elde edilmiştir. Avusturyalı Joseph Freiherr von Hammer-Purgstall'ın (ö. 1856) *Devlet-i Osmaniyye Tarihi*,²¹ Osmanlı gazetecisi ve tarihçisi Mehmed Atâ Bey (ö. 1919) tarafından eserin Fransızca çevirisinden Türkçeye kazandırılmıştır. Hammer eserini kaleme alırken üç dildeki yetkinliğini kullanarak Arap, Fars ve Türk kaynaklarına dayanmıştır. Ancak Batı kaynaklarından çok az yararlanmışır. Eseri, bir Avrupalının kaleminden çıktığı hâlde geniş ölçüde doğulu kaynakların kullanıldığı ilk telifir.²² Müellif eserinde elçiler hakkında ayrıntılı bilgiler vermiştir. Elçilerin aldığı talimatlar, yolculukları, Osmanlı topraklarına giriş ve çıkışları ile Osmanlı yönetimiyle yaptıkları görüşmeler hakkında eserde yer alan bilgilerden istifade edilmiştir.

Alman Johann Wilhelm Zinkeisen'in (ö. 1863) *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*²³ adıyla yayınlanan ve çevirisini Nilüfer Epçeli'nin yaptığı eseri, elçilerin faaliyetlerinin açıklanmasında son derece faydalı olmuştur. Yazar kısa sürede doktora derecesine erişmiş ve daha sonra da üniversite dışında doçent unvanı almıştır. Yunan tarihine dair çalışmalar yapan Zinkeisen, asıl ününe kaleme aldığı Osmanlı tarihiyle erişmiştir. Onun eserini Hammer'ın eserinden ayıran en önemli husus, kaynak kullanımudur. Zinkeisen, ulaşabildiği bütün Avrupalı kaynakları taramış ve kullanmıştır. Bununla birlikte Doğulu kaynaklara neredeyse hiç müracaat etmemiştir. Yazar bu eksikliği az sayıdaki tercüme ve Hammer'ın eseriyle tamamlamaya çalışmıştır. Bu sebeple eserin önemli bir kısmı Avrupalı devletlerin birbirleriyle ilişkileri hakkında ayrıntılı bilgiler içermektedir. Osmanlı Devleti'ne dair aktardığı bilgiler ise çoğunlukla yabancı elçi ve gözlemcilerin kaleme aldıklarına dayandığı için birçok olayı onların bakış açılarıyla sunmuştur.²⁴

²¹ Purgstall J. F. Von Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, çev. Mehmed Atâ Bey (İstanbul: Selanik Matbaası, 1330).

²² İlber Ortaylı, "Hammer-Purgstall, Joseph Freiherr von", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/491-492.

²³ Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, ed. Erhan Afyoncu, çev. Nilüfer Epçeli (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2024).

²⁴ Kemal Beydilli, "Zinkeisen, Johann Wilhelm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/447-448.

Romanyalı tarihçi ve siyasetçi Nicolae Jorga'nın *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*²⁵ adıyla Nilüfer Epçeli tarafından Türkçeye kazandırılan eserinden istifade edilmiştir. Jorga, Zinkeisen gibi Avrupalı kaynaklara dayanmıştır. Ancak bunun yanında Osmanlı kaynaklarına da müracaat ederek bir sentez oluşturmuştur.²⁶ Yazar, eserinde bütüncül bir anlatı sunmuş, çok fazla ayrıntıya yer vermemiştir. Bununla birlikte Avrupalı elçilerin faaliyetlerinin tespitinde bu eserden yararlanılmıştır.

İsmail Hami Danişmend'in *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*²⁷ ve İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın *Osmanlı Tarihi*²⁸ adlı eserleri de araştırmanın konusu açısından önemli verilere kaynaklık etmiştir. M. Tayyip Gökbilgin'in araştırmaları da orijinal belgeleri gün yüzüne çıkarmış olması ve I. Süleyman'ın dış ilişkilerinin anlaşılmasına yardımcı olması açısından önemli olmuştur. Bunun yanında araştırmanın temasıyla irtibatlı çalışmalarından ve ansiklopedi maddelerinden konunun tutarlı ve bütünlüklü bir şekilde sunulması amacıyla yararlanılmıştır.

²⁵ Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, ed. Erhan Afyoncu, çev. Nilüfer Epçeli (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2024).

²⁶ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 1/24.

²⁷ İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi* (İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971).

²⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988).

BİRİNCİ BÖLÜM

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ: SİYASİ ARKA PLAN

I. Süleyman dönemi, Osmanlı Devleti'nin diplomatik temaslarının yoğunlaştığı bir zaman aralığıdır. Bu dönemde Dîvân-ı Hümâyun'la temasa geçen yabancı elçilerin, hangi şartlar altında, ne tür maksatlarla diplomatik faaliyetler yürüttüklerinin daha iyi incelenmesi ve üstlendikleri görevlerin uygun şekilde değerlendirilebilmesi için dönemin siyasi bağlamının anlaşılması gerekmektedir.

1.1. Yeni Padişah ve Devletin Genel Görünümü

XVI. yüzyılda Asya'nın pek çok bölgesinde Türk kökenli hanedanlar hüküm sürmüştür. Bu hanedanlardan biri olan Osmanlılar XIV. yüzyılın başlarında Anadolu'da bir uç beyliği olarak teşkilatlanmakla birlikte, zamanla topraklarını bir hayli genişleterek bünyesinde farklı ırk ve dinlerden pek çok topluluğu barındıran bir imparatorluk hâline gelmiştir.²⁹ I. Selim zamanındaki fetihlerle devletin sınırları; Anadolu'nun büyük bölümü, Suriye, Irak, İran'ın bir kısmı, Hicaz ve Mısır'ı kapsamıştır.³⁰

I. Selim'in Şîi Safevî tehdidini savuşturması ve Mekke, Medine, Kudüs gibi dinî açıdan önemli merkezleri hâkimiyeti altına alması, Osmanlı Devleti'ne yeni görevler yüklemiştir. Artık Osmanlı padişahları, tam anlamıyla Sünnî İslâm dünyasının koruyucusu olmuşlardır. Dolayısıyla Hıristiyan Avrupa üzerine "gaza" faaliyetinde bulunarak kazandıkları şöhreti en iyi şekilde kullanabilme yetkinliğine erişmişlerdir.

I. Selim'in sekiz yıllık padişahlığı, 1520'de Edirne'ye giderken vefat etmesiyle son bulmuştur. Ardından herhangi bir rakibi olmayan şehzadesi, sancağı Manisa'dan İstanbul'a gelerek tahta çıkmıştır.³¹ 26 yaşındaki I. Süleyman³² tahta çıkar çıkmaz, babasının cenazesine ilgilenmiş, yeni atamalar yapmış ve bazı kanuni düzenlemelerde bulunmuştur. Onun devlet işleriyle bizzat ilgilenmesi Avrupalıları şaşırtmıştır. Çünkü

²⁹ Muhittin Kapanşahin, *Kanuni'nin Batı Politikası* (İstanbul: Gökkuşbu, 2008), 60.

³⁰ Yaşar Yücel, *Muhteşem Türk Kanuni İle 46 Yıl* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2019), 8.

³¹ Lutfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân* (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1341), 284-287.

³² Gelibolulu Mustafa Âlî, *Kühû'l-ahbâr* (Türkçe Yazmalar Koleksiyonu, 05959), 215a.

bazı gözlemci ve elçilerin I. Süleyman'ın ava, eğlenceye ve saray yaşamına düşkün olduğu yönündeki raporları, padişahın Osmanlı siyasetinde çok etkili olmayacağı ve zenginliğin doruğundaki devletini yeni savaflara sürüklemeyeceği beklentilerini doğurmuştur.³³ Dolayısıyla yeni padişahı, kuvvetli aslanın yerine geçen uysal koyuna benzeten bir algı oluşmuştur.³⁴ Ancak bu algı, özellikle Belgrad'ın fethedilmesinden sonra yerini büyük bir korku ve endişeye bırakmıştır. Nitekim bir Venedik balyosunun, padişahın barıştan yana olmadığı yönündeki tespiti isabetli olmuştur.³⁵

Yeni padişah, babasının yolunu izleyerek sadece doğu-batı eksenli değil; kuzey ve güney yönlü olarak da hâkimiyetini arttırma yoluna gitmiştir. Ancak babasından farklı olarak önce Avrupa'yı hedeflemiştir. Kırk altı yıllık padişahlığında yürüttüğü askerî ve siyasi icraatlarıyla devletlerarası ilişkilerde son derece etkili bir pozisyon kazanmıştır. Özellikle Avrupa'da vuku bulan gelişmeler de bu pozisyonun korunmasını sağlamıştır.³⁶ I. Süleyman'ın bu doğrultuda çıktığı seferlerinin bir kısmı, sadece gövde gösterisinin amaçlandığı zahmetli yürüyüşler şeklinde gerçekleşmiş olsa da onun izlediği strateji, Türklerin Avrupa siyasetinde derin izler bırakmalarını sağlamıştır.³⁷

1.1.1. İlk İcraatlar

Tahta çıkmadan önce yönetim ve idareye dair epeyce tecrübe kazanan Süleyman, genç yaşta padişah olmuştur. Devraldığı ülkenin imkânlarının farkında olan padişah, yetişirken edindiği birikimi, ilk icraatlarıyla gözler önüne sermiştir. I. Selim'in vezîriâzamlık payesi verdiği Pîrî Mehmed Paşa'yı (ö. 1532) makamında bırakarak³⁸ devlet idaresinde tecrübeye önem verdiğini göstermiştir. Ayrıca, eyalet yöneticilerine ve dost hükümdarlara gönderilen cülûsnâmelerle tahta çıkışını resmen bildirmiş,³⁹ böylece meşruiyetini ilan etmiştir.

³³ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/319.

³⁴ Harold Lamb, *Muhteşem Süleyman Kanuni*, çev. Füsun Dikmen (Ankara: Tutku Yayınevi, 2012), 32.

³⁵ Komisyon, *Kanuni ve Pargalı İbrahim Paşa Venedik Elçilerinin Raporlarına Göre*, 9.

³⁶ Feridun M. Emecen, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019), 234-237.

³⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988), 2/307.

³⁸ Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-ahbâr* (Türkçe Yazmalar Koleksiyonu, 05959), 337b; Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-ahbâr 4. Rükün*, haz. Suat Donuk, ed. Derya Örs (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2024), 5/337-338.

³⁹ Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 188a.

Adil bir yönetim sergilemek isteyen I. Süleyman, bu amaçla babasının zamanında getirilen bazı uygulamalarda değişikliğe gitmiştir. I. Selim'in seferlerinden sonra Tebriz ve Kahire'den İstanbul'a getirilen âlim ve zanaatkârların memleketlerine dönmelerine izin vermiştir. Ayrıca, bir süredir devam eden İran'la ipek ticaretine yönelik yasağı kaldırmış ve bu yasak nedeniyle mallarına el konulan tacirlerin uğradığı zararları tazmin etmiştir. Böylece halkın refahını gözetten bir yönetime işaret eden I. Süleyman, halka zulmetmesi sebebiyle bazı asker ve idarecileri cezalandırarak haksızlıkların önüne geçmeye çalışmıştır.⁴⁰ Yeni padişah bu icraatlarıyla tebaasına, devlet yönetiminde etkin olacağı ve adaletle hükmedeceği mesajını vermiştir.

I. Süleyman'ın, hem babasının yerini dolduracak vasıflara sahip olduğunu ispatlamak hem de atalarından devraldığı fetih siyasetini devam ettirebilmek için çıkacağı büyük bir seferi planladığı sırada Canbirdi Gazâlî'nin (ö. 1521) başlattığı isyan, iç asayiş tehlikeye atmıştır. Canbirdi Gazâlî, Memlûklerin Şam naibi iken 1517'de gerçekleşen Ridâniye Savaşı'ndan sonra I. Selim'e başvurarak Osmanlı hizmetine girmiştir.⁴¹ I. Selim'in vefatının ardından sultanlık sevdasına düşen Gazâlî, Halep'i kuşatmışsa da başarısız olarak Şam'a geri çekilmek zorunda kalmıştır. Daha sonra üzerine gönderilen kuvvetler sayesinde bertaraf edilmiştir.⁴² I. Süleyman böylece karşılaştığı ilk büyük sınavı başarıyla atlattır. Ancak dış politika alanında nasıl bir rota izleyeceği, iktidarının ikinci ve belki de en belirleyici sınavı olmuştur.

Macaristan sınırında yaşanan problemler ve Macaristan kralının Osmanlı Devleti'ne haraç göndermekten vazgeçmesi, I. Süleyman'ın düzenleyeceği sefer için bahane teşkil etmiştir. Macaristan'ın ve Orta Avrupa'nın kapısı olan Belgrad,⁴³ 30 Ağustos 1521'de fethedilmiştir.⁴⁴ Padişah bu seferiyle Osmanlı Devleti'nin Tuna'nın kuzeyine duyduğu ilginin sinyallerini vermiştir. Bir sene sonra da Rodos'u

⁴⁰ Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhü'l-ahbâr* (Türkçe Yazmalar Koleksiyonu, 05959), 215b.

⁴¹ Feridun Emecen, "Canbirdi Gazâlî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/141-142.

⁴² Lutfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, 294-296.

⁴³ Celâl-zâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 36a; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, 69.

⁴⁴ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 37a.

fethetmesi,⁴⁵ devletinin denizlerde ne gibi faaliyetlerde bulunacağını göstergesi olmuştur.

1.1.2. Osmanlı Devleti'nin Yeni Mücadele Sahası: Macaristan

I. Süleyman'ın ilk hedefi, Tuna'nın kuzeyinde hâkim olan Macaristan Krallığı olmuştur. Bu krallık daha XIV. asrın sonundan itibaren Osmanlı akınlarının hedefi hâline gelmiştir. O dönemde devletin Balkanlarda daha kalıcı olmaya yönelik bir strateji belirlemesi, zamanla Osmanlı sınırlarının Tuna boyunca uzanmasını sağlamıştır. Bu gelişme, Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki toprakları önce tabi yönetimler hâline getirme, ardından da bölgeyi tamamen bünyesine dâhil etme stratejisinin bir sonucu olarak gerçekleşmiştir. Akabinde Balkanlarda daha kalıcı adımlar atılarak Balkan ülkelerinin koruyucusu olan güçlerin yıpratılması hedeflenmiştir. Bu strateji, Osmanlı Devleti'ni Macarlarla karşı karşıya getirmiştir.⁴⁶

II. Bayezid'in görece durgun siyaseti, Avrupalı yöneticilerin Osmanlı Devleti'ni öncelikli tehdit olarak görmemesine, dolayısıyla Türklere karşı gerekli tedbirleri alma noktasında gecikmelerine sebep olmuştur. Daha sonra Osmanlı gücünün dayanılmaz artışı, I. Süleyman'ın Tuna'nın kuzeyinde büyük atılımlar başlatmasını kaçınılmaz kılmıştır. Bunda Avrupa'da kurulan millî monarşilerin Haçlı bayrağı altında birleşmemeleri, benimsedikleri denge siyaseti ve reel politik anlayışları etkili olmuştur. Bu atmosferde Osmanlı Devleti, Avrupa'da meydana gelen yeni devletler sisteminin bir tamamlayıcısı olarak yüksek askerî gücüyle rakip devletlerin gücünü dengeleyici bir unsur olmuştur. Nitekim Venedik, Milano, Napoli ve papalık, yeri geldiğinde düşmanlarına karşı Osmanlı Devleti'nin yardımını ummuştur.⁴⁷ Benzer şekilde I. Süleyman döneminde de Fransa kralı Habsburglara karşı Osmanlı Devleti'yle beraber hareket etmek istemiştir. Bu dönemde uluslararası her meseleyi dünya hâkimiyeti gayesi doğrultusunda değerlendiren Osmanlı yönetimi, Fransa'nın yanında ve Habsburgların karşısında yer almıştır.

⁴⁵ Lutfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, 313.

⁴⁶ Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ Neşri Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1949), 1/310, 311; Feridun Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Siyaset* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2018), 233, 245.

⁴⁷ Christine Isom Verhaaren, *Kağırle İttifak 16. Yüzyılda Osmanlı-Fransız Anlaşması*, çev. Ayla Ortaç (Kitap Yayınevi, 2015), 40.

I. Süleyman'ın Macaristan'a yönelik ikinci seferi, Osmanlı Devleti'nin uzun sürecek Orta Avrupa mücadelelerinin başlangıcı olmuştur. Belgrad'ın fethinden sonra meydana gelen karşılıklı akınlar, Macar kralının saldırgan tutumu ve Osmanlı yönetiminin Habsburglara karşı Fransa'nın yanında yer almak istemesi, Habsburgların müttefiki Macaristan'ı yeniden Osmanlı ordularının hedefi hâline getirmiştir.⁴⁸ 1526'daki bu seferde Macar Krallığı fiilen ortadan kaldırılmış, ancak Macar toprakları ilhak edilmeyerek burada padişaha tabi bir yönetim tesis edilmiştir. Bunun için Erdel Voyvodası Yanoş Zapolya (ö. 1540) ön plana çıkmıştır.⁴⁹ Ancak Habsburgların son Macar kralıyla kurduğu akrabalık ilişkileri Avusturya Arşidükü Ferdinand'ın (ö. 1564) Macaristan Krallığında hak iddia etmesini beraberinde getirmiştir.⁵⁰

Macaristan'da meydana gelen iki başlılık, bir iç savaşı kaçınılmaz hâle getirmiştir. 1527 yılında Ferdinand'ın Zapolya'yı Budin'den çıkarması üzerine, Osmanlı Devleti Şubat 1528'de Zapolya'ya destek vermeye karar vermiştir. Bu desteğin temel şartı, Osmanlı himayesinin kabul edilmesi olmuştur.⁵¹ Bunun üzerine icra edilen 1529'daki Viyana Seferi, Osmanlı yönetimine tabi olan yeni Macar kralının tahttaki meşruiyetini koruma amacına dayanmıştır. Bu seferle birlikte Osmanlı yönetimi Macar toprakları üzerindeki dengeyi gözeterek Zapolya'nın hâkimiyetini güçlendirmiştir.

Osmanlı ordusunun Viyana önlerine kadar ilerlemesi Avrupa kamuoyunda büyük bir endişe meydana getirmiştir. Kıtada, Hıristiyan dünyanın ciddi bir tehdit altına girdiği kanaati hâkim olmuştur. Martin Luther (ö. 1546), başlangıçta Türklere karşı hoşgörülü bir tavır sergilerken bu tarihten sonra onları Hıristiyanlığın düşmanı ilan etmiştir. Ancak Osmanlı baskısı, Protestan hareketin Habsburg tehdidinden kurtulmasına olanak tanıyarak dolaylı biçimde bu harekete katkı sağlamıştır. Fransa dahi Osmanlı Devleti'yle yakın ilişkilerine rağmen, Hıristiyan dayanışması

⁴⁸ Matrakçı Nasuh, *Târih-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 196a; Matrakçı Nasuh, *Târih-i Âl-i Osmân*, 347.

⁴⁹ Solakzâde, *Târih-i Solakzâde*, 460.

⁵⁰ M. Tayyib Gökbilgin, "Kanunî Sultan Süleyman'ın Macaristan ve Avrupa Siyasetinin Sebep ve Amilleri Geçirdiği Safhalar", *Kanuni Armağanı* (İstanbul: Türk Tarih Kurumu, 1970), 14.

⁵¹ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/79-80.

gerekçesiyle kurulan ittifaka katılmak zorunda kalmış ve İstanbul’la olan münasebetlerini inkâr etmiştir.⁵²

Sefer sonucunda Macaristan üçe bölünmüştür: Zapolya’nın yönetimindeki Budin merkezli Osmanlı himayesindeki bölge, Ferdinand’ın kontrolündeki batı ve kuzey kesim ve Tuna ile Sava arasındaki Osmanlı sancağı Sirem. Bu seferden sonra Osmanlı yönetiminin temel hedefi Zapolya’ya bırakılan toprakların korunması ve Ferdinand’ın elindeki kısımların ele geçirilmesi olmuştur.⁵³ I. Süleyman’ın himaye politikası, ani fetihlerden doğan olumsuzlukları engelleme amacı taşımıştır. Bu doğrultuda yeni ele geçirilen yerlerin aşamalı olarak Osmanlı yönetim sistemine entegre edilmesi hedeflenmiştir. Bu sefer, Osmanlı-Fransa ilişkileri bakımından da ilginç gelişmelere sahne olmuştur. Fransa, Osmanlı seferi devam ederken 13 Ağustos 1529’da imparator ile Cambrai Barışı’nı imzalamıştır. Bu gelişme Osmanlı yönetiminin menfaatlerine ters düşse de Fransa’yla ilişkiler kesilmemiştir.⁵⁴ Osmanlı Devleti, bu ilişkiler aracılığıyla hem istihbarat hem de diplomatik avantajlar elde ederken Fransa, Habsburg baskısından kurtulmuştur.

1531 yılında Ferdinand’ın Budin üzerine yürüyerek şehri kuşatması, Osmanlı Devleti’nin yeni bir askerî müdahalede bulunmasını zorunlu hâle getirmiştir. Bu bağlamda 1532’de düzenlenen sefer, görünürde İmparator V. Karl’a (1519-1556) karşı bir harekât olarak ilan edilse de asıl hedef Ferdinand’ın Macaristan’daki nüfuzunu kırmak ve Zapolya’ya verilen desteği pekiştirmek olmuştur. “Alaman Seferi”⁵⁵ olarak anılan bu harekât, Viyana’ya doğru ilerlenip imparatoru açık alan savaşına zorlamayı hedeflemiştir.⁵⁶

Osmanlı ordusu Macaristan’a girerek Ferdinand’a ait topraklarda ilerlemiştir. Bu ilerleyişte imparatorluk kuvvetleriyle sıcak temas sağlanmamıştır. Osmanlı ilerleyişine karşı V. Karl hem Viyana savunması için hazırlık yapmış hem de Protestan

⁵² Funda Acar, “Rekabetten İtâvete Osmanlı-Habsburg Mücadelesi”, *İslam Tarihi ve Medeniyeti*, ed. Mehmet Şeker - Şefaettin Severcan (İstanbul: Siyer Yayınları, 2018), 12/326; Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Siyaset*, 154.

⁵³ Emecen, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*, 245-246.

⁵⁴ Feridun Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamanı* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2024), 183.

⁵⁵ Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 203a; Gelibolulu Mustafa Âlî, *Kühû’l-ahbâr* (Türkçe Yazmalar Koleksiyonu, 05959), 248a.

⁵⁶ Emecen, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*, 246.

Alman prensleriyle 23 Temmuz 1532’de Nürnberg Antlaşması’na imza atmıştır. İvedilikle toplanılan yüz bin kişilik çok uluslu imparatorluk ordusu, Osmanlı kuvvetleriyle doğrudan çatışmaya girmemiştir. İki taraf da stratejik şartları gözeterek önce saldıran taraf olmaktan kaçınmıştır. I. Süleyman, düşman ordusunu üstün olduğu şartlarda karşılamak istemiş ve barındığı riskleri gözeterek bilinmeyen topraklarda bir meydan savaşına girişmemiştir.⁵⁷ Osmanlı ordusu Viyana’ya 60 mil mesafedeki Güns (Köszeg) önlerinde üç hafta kadar bekleyip burayı ele geçirdikten sonra Sopron üzerinden Gratz ve ardından Hırvatistan’a yönelmiştir. Bu süreçte Zagreb dâhil olmak üzere birçok şehir Osmanlı denetimine geçmiştir.⁵⁸ Böylece Macaristan’daki Osmanlı nüfuzu tahkim edilerek Habsburglara gözdağı verilmiştir.

Osmanlı-Habsburg mücadelesi sadece Macaristan’la sınırlı kalmamıştır. Bu üstünlük mücadelesinin denizlerdeki yansıması Akdeniz’de gerçekleşmiştir. Andrea Doria (ö. 1560) komutasındaki Habsburg filosu, Koron ve civarını, bölgedeki gayrimüslim isyancıların da desteğiyle ele geçirerek Osmanlı yönetiminin beklemediği bir hamle yapmıştır. Kaybedilen topraklar kısa süre sonra sevk edilen Osmanlı kuvvetlerince tekrar ele geçirilmiştir.⁵⁹ Bu hadiseyle Osmanlı Devleti’nin rakipleri karşısında daha güçlü bir donanmaya sahip olması gerektiği anlaşılmıştır. Meşhur denizci Barbaros Hayreddin Paşa (ö. 1546) bu merhalede kaptan-ı deryâliğa getirilerek⁶⁰ Osmanlı deniz gücüne katkı sağlamıştır. V. Karl ise amiralinin kazandığı başarıları koz olarak kullanarak Osmanlı yönetimiyle kârlı bir antlaşmaya varmak istemiştir. Neticede İran meselesiyle ilgilenmek isteyen Osmanlı yönetimi 1533’te imparatorla değil Ferdinand’la bir ateşkes antlaşması imzalayarak⁶¹ Ferdinand’ın Macaristan’da elinde tuttuğu toprakların ona ait olduğunu kabul etmiştir.⁶² Yine de

⁵⁷ Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Siyaset*, 157.

⁵⁸ Feridun Ahmed Bey, *Mecmû’a-i Münşeâtü’s-selâtîn* (İstanbul: Takvîmhâne-i Âmire, 1275), 2/1/577-584.

⁵⁹ Gelibolulu Mustafa Âlî, *Kitâbü’l-târîh-i Künhü’l-ahbâr* (Türkçe Yazmalar Koleksiyonu, 05959), 252b-253a; Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, ed. Erhan Afyoncu, çev. Nilüfer Epçeli (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2024), 2/525-526.

⁶⁰ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Viyana: Avusturya Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları, 998), 202b, 203a; Lutfi Paşa, *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, 344.

⁶¹ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 198b-199a.

⁶² Gökbilgin, “Kanunî Sultan Süleyman’ın Macaristan ve Avrupa Siyasetinin Sebep ve Amilleri Geçirdiği Safhalar”, 23.

Osmanlı Devleti, Macaristan'daki hak iddiasından vaz geçmemiş ve koruduğu Zapolya'ya her türlü desteği vermeye devam etmiştir.

1540 yılına gelindiğinde Zapolya'nın ani ölümü, Habsburglarla Osmanlı Devleti'ni Macaristan'da yeniden karşı karşıya getirmiştir. 1541'de Macaristan'ın tamamına sahip olmak isteyen Ferdinand, kuvvetlerini Budin'e sevk etmiştir. Habsburg ordusu başarısız kuşatmanın ardından geri çekilirken şehri korumak üzere Budin'e gelen padişah burada bir beylerbeyilik tesis ederek⁶³ Osmanlı-Habsburg sınırını ileri taşımıştır. Budin'in Osmanlı egemenliğine geçmesi, Avrupa kamuoyunda ciddi bir rahatsızlık uyandırmış, bu da V. Karl'a verilen desteğin artmasına yol açmıştır.⁶⁴

1542'de Osmanlı fetihlerine gösterilen tepkinin bir neticesi olarak teşekkül eden imparatorluk orduları Budin yakınlarındaki Peşte'yi kuşatmıştır. Şehir Osmanlı kuvvetleri tarafından başarıyla savunulmuştur. Ertesi yıl Osmanlı orduları dördüncü kez Macaristan topraklarına girerek Budin merkezli beylerbeyiliğin sınırlarını genişletmiştir. Bu seferde Şikloş, Lipova, Estergon (Gran) ve İstolni-Belgrad kaleleri alınarak⁶⁵ bölgedeki Osmanlı üstünlüğü bir kez daha gösterilmiştir. Nitekim uzun süren diplomatik temaslar 1547'de bir barış antlaşmasını mümkün kılmıştır.⁶⁶

I. Süleyman döneminde Osmanlı Devleti Habsburglarla uzun süren bir barış dönemine girmemiştir. Bu dönemde savaşa ara verdiren antlaşmaların ardından çatışmaları tekrar başlatan anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Habsburglarla yapılan barışın beş yıllık olması planlanmışken Erdel'de Habsburg nüfuzunun artması üzerine çatışmalar yeniden başlamıştır. Erdel'in kontrolden çıkması Budin'deki hâkimiyeti tehlikeye atacağı için Osmanlı birlikleri bir dizi harekât gerçekleştirmiştir. 1552 yılına gelindiğinde Osmanlı yönetimi Slovakya'yı içine alacak şekilde genişlemiş, ayrıca Budin'in güney doğusunda kalan Temeşvar alınarak burada yeni bir beylerbeyilik

⁶³ Lutfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, 387-388; Peçevî, *Târîh-i Peçevî*, 1/225-228.

⁶⁴ Gökbilgin, "Kanunî Sultan Süleyman'ın Macaristan ve Avrupa Siyasetinin Sebep ve Amilleri Geçirdiği Safhalar", 32.

⁶⁵ Lutfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, 412-418.

⁶⁶ Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 238b; Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, 412; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/616-619.

kurulmuştur.⁶⁷ 1553-1555 yılları arasında gerçekleştirilen Nahçıvan Seferi esnasında Orta Avrupa'da Osmanlı-Habsburg barışının etkileri görülse de 1556'da çatışmalar yeniden alevlenmiştir. Özellikle V. Karl'ın uzun uğraşları sonucu imzalanan 1562'deki barış antlaşması, Osmanlı-Habsburg mücadelesinde bir fasıla teşkil etmiştir.⁶⁸ Bununla birlikte sınır çatışmaları tamamen bitirilememiştir. Nitekim kâğıt üzerindeki barış ortamı da uzun sürmemiş, 1566'da I. Süleyman son seferini Habsburglar üzerine düzenlemiştir.

Osmanlı Devleti, Macaristan'ı hiçbir zaman tamamen ele geçirememiştir. Ancak elinde bulundurduğu bölgeleri korumak adına önce sınırlarını öteye taşıyarak Budin ve civarını bir eyalet hâline getirmiştir. Sonra da Temeşvar eyaletini teşkil ederek Macaristan'daki yönetim sistemini güçlendirmiştir. Bu bölgelerin korunması ise başta Erdel olmak üzere özerk bölgelerin Habsburg nüfuz alanından uzak tutulmasıyla gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

1.1.3. Akdeniz'de Mücadele

XVI. yüzyılda Akdeniz, iki ucunda yükselen büyük güçlerin dünya siyasetine son derece önemli etkileri olan mücadelelerine sahne olmuştur. Bu iki önemli gücün ilk karşılaşmaları, tarafların liderleri olan I. Süleyman ve V. Karl'ın hükümlerinde gerçekleşmiştir. Tahta çıkışının ikinci yılında I. Süleyman Rodos'u fethederek devletin Akdeniz'de etkin bir güce dönüşeceğini göstermiştir. Dolayısıyla er ya da geç Habsburg donanmalarıyla mücadele etmek kaçınılmaz olmuştur. Akdeniz'de beklenen çatışmanın fitilini Habsburglar ateşlemiştir. Karadaki mücadele 1532'deki Alaman Seferi esnasında denizlere sıçradıktan sonra Barbaros Hayreddin, Osmanlı Devleti'nce istihdam edilmiştir. Bu ünlü denizcinin Osmanlı donanmasını güçlendirmesi sağlanmıştır. V. Karl'ın kaptanı Andrea Doria'nın Mora'yı vurmasına karşılık Hayreddin Paşa, Tunus'u fethetmiştir.⁶⁹ Ancak daha sonra imparator tekrar bu bölgeyi hâkimiyeti altına almıştır.

⁶⁷ Celâlîzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 340a; Solakzâde, *Târih-i Solakzâde*, 515-518; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, 578.

⁶⁸ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/640.

⁶⁹ Lutfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, 344-345.

Denizlerdeki mücadelede Osmanlı-Fransız ilişkileri belirleyici bir rol oynamıştır. 1532-1541 döneminde iki taraf da Habsburglara karşı güçlü bir iş birliği içinde hareket etmiştir. Fransa, Osmanlı Devleti'ni daha çok Akdeniz'e yönlendirmeye çalışarak kara seferlerinin Avrupa kamuoyunda oluşturduğu tepkiden uzak durmayı tercih etmiştir.⁷⁰ I. Süleyman ise I. François (1515-1547) ile kurulan ittifaka verdiği önemi, Fransa'ya gönderdiği mali ve askerî destekle göstermiştir. Ayrıca diplomatik temaslara Fransa'ya bazı ticari ve hukuki ayrıcalıklar tanımıştır.⁷¹

1537-1538 yıllarında Osmanlı Devleti, Fransa ile eşgüdümlü bir askerî operasyon gerçekleştirmiştir. Korfu Seferi olarak bilinen bu harekât, İtalya'ya yönelik geniş çaplı bir Osmanlı-Fransız paylaşımının ilk adımı olarak planlanmıştır. Bu seferde Fransa ile ilk defa kısmen koordineli bir operasyon gerçekleştirilerek Fransız donanmasının Osmanlı kuvvetleriyle iş birliği içinde hareket etmesi sağlanmıştır.⁷² Venedik'in Osmanlı Devleti ve Fransa'nın karşısında yer aldığı bu seferde I. Süleyman herhangi bir somut başarı elde edemeden seferi sonlandırmıştır.⁷³ Ancak daha sonra Osmanlı kuvvetlerinin yoğun baskıları sonucunda Haçlı ittifakının önemli bir unsuru olan Venedik 1540'ta saf dışı bırakılmıştır.⁷⁴ Bu sırada donanma yine Hayreddin Paşa'nın emrinde hareket etmiştir.

Hayreddin Paşa bazı Akdeniz ve Ege adalarının alınmasında büyük rol oynamıştır. Korfu Seferi'nden sonra Ege adalarının Osmanlı hâkimiyetine girmesi onun seferleriyle mümkün olmuştur. 1538'de paşa, ikinci kez ada seferlerine çıktığında ise Venedik kontrolündeki Girit'e korku salmıştır. Birkaç ay sonra da büyük bir Haçlı donanmasına komuta eden Andrea Doria Osmanlı kaptan-ı deryâsı tarafından yenilgiye uğratılmıştır.⁷⁵ 1537'de savaşa dâhil olan Venedik, Osmanlı tazyikinin devam etmesi sonucu, özellikle Akdeniz adalarındaki egemenliğinin son derece zarar

⁷⁰ Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Siyaset*, 158.

⁷¹ Lutfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, 358-359; Halil İnalçık, "İmtiyâzât (Osmanlı Dönemi Kapitülasyonların Karakter ve Mahiyeti)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/246.

⁷² Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Siyaset*, 159.

⁷³ Celâl-zâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 231a; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, 400, 401.

⁷⁴ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/573-577; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 2/379.

⁷⁵ Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 218b-219b; Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamani*, 283-288, 296-304.

gördüğü ağır bir yenilgiye uğratılarak 1540'ta Osmanlı Devleti'yle ağır bir barış antlaşması yapmaya mecbur bırakılmıştır.⁷⁶

V. Karl, Akdeniz'deki Osmanlı muvaffakiyetlerini gölgede bırakmak ve kardeşi Ferdinand'ı Osmanlı odağından kurtarmak istemiştir. Bunun için 1541'de Osmanlı ordusu tekrar Macaristan'a yöneldiğinde, Osmanlı kontrolündeki Cezayir'i kuşatmıştır. Ne var ki V. Karl'ın bizzat iştirak ettiği bu seferdeki istila girişimi, zorlu hava şartları ve yerel kuvvetlerle Osmanlı müdafilerinin direnci sayesinde başarısızlığa uğratılmıştır.⁷⁷ Bir sene sonra Fransa ile Habsburglar arasında yeniden başlayan savaş, Fransa'yı müttefikinden yardım istemeye itmiştir. Bunun üzerine 1543'te Osmanlı donanması Fransa'nın imdadına yetişmiştir. Bu yıl gerçekleştirilen askerî harekâta Osmanlı ve Fransız kuvvetleri Fransa'nın güneyindeki bir liman şehri olan Nice'yi kuşatarak ele geçirmişlerdir. Ayrıca Osmanlı donanması bazı stratejik mevkiileri vurmak suretiyle yararlılık göstermiştir.⁷⁸

1547'de ölen Fransa Kralı I. François'nın yerine geçen II. Henry (1547-1559) de babasının siyasetini izleyerek Osmanlı yönetimiyle iş birliği içinde olmuştur. 1551'de Trablusgarp'ı fetheden Osmanlı donanması sonraki birkaç senede Fransız donanmasıyla birlikte veya tek başına Habsburglara ait bazı kaleleri vurmuştur.⁷⁹ Bu deniz seferlerinde Fransa'nın daveti de etkili olmuştur.⁸⁰ 1554'te Osmanlı donanması tekrar Fransa'nın menfaatine olacak şekilde denizlere açılmış, Cezayir'deki Osmanlı sınırlarını genişletmiştir.⁸¹ 1558'de Osmanlı Devleti, Fransızlara denizlerde yine yardım etmiştir.⁸² Ancak Fransa bir sene sonra İspanya'nın lehine olacak bir antlaşma imzalayarak savaştan çekilmiştir. Bu durum, Osmanlı Devleti'nin Batı'daki tek müttefikinin desteğinden mahrum kalmasına sebebiyet vererek 1560'ta Cerbe'de müttefik Haçlılara karşı tek başına mücadele etmesini zorunlu kılmıştır.⁸³ Müttefik

⁷⁶ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/573-577.

⁷⁷ Lutfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, 392-412.

⁷⁸ Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 337b; Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhü'l-ahbâr* (Türkçe Yazmalar Koleksiyonu, 05959), 278b.

⁷⁹ Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Siyaset*, 168.

⁸⁰ İsmail Soysal, "Türk - Fransız Diploması Münasebetlerinin İlk Devresi", *Tarih Dergisi* 3/5-6 (02 Haziran 2011), 88.

⁸¹ Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhü'l-ahbâr* (Türkçe Yazmalar Koleksiyonu, 05959), 311b-312a.

⁸² Verhaaren, *Kafirle İttifak 16. Yüzyılda Osmanlı-Fransız Anlaşması*, 58.

⁸³ Ertuğrul Önalp, "1560 Cerbe Deniz Zaferi ve Cerbe Kalesinin Fethi", *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 12/12 (01 Nisan 2001), 175.

ordusu Osmanlı kuvvetleriyle Cerbe yakınlarında karşılaşmış ve yenilmekten kurtulamamıştır.⁸⁴ Bu büyük zaferden dört yıl sonra Osmanlı donanmasının Malta'da gerçekleştirdiği başarısız kuşatma⁸⁵ ise Akdeniz'deki dengelerin yavaş yavaş değiştiğini göstermiştir.

I. Süleyman, Akdeniz'de kurduğu üstünlükle V. Karl'ın Hıristiyan birliği hayalinin suya düşmesini sağlamıştır. Bu gelişme Osmanlı Devleti'nin, müttefiki Fransa'ya gerektiği yerde destek vererek Avrupa'daki bölünmüşlüğü derinleştirmesiyle mümkün olmuştur. Bununla birlikte Osmanlı-Fransa ittifakıyla hedeflenen kazanım tam olarak elde edilememiştir. Yine de iki devlet arasındaki iş birliği ilerleyen yıllarda devam etmiştir. Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'deki dengeleri, uluslararası ilişkilerdeki baskın gücüyle domine ettiği uzun süreç, Malta'daki başarısız kuşatmayla sekteye uğramış ve V. Karl'ın Akdeniz'de Osmanlı üstünlüğüne karşı verdiği mücadele onun hükümlerinden sonra meyvelerini vermeye başlamıştır.

1.1.4. Safevîlere Karşı Seferler

Osmanlı Devleti siyasi hâkimiyetini ve dinî anlayışını muhafaza etmek için doğudaki komşusu Safevîlerle mücadele etmiştir. I. Selim zamanında Safevî tehdidi büyük oranda etkisizleştirilmiş olsa da Türkmen kabilelerinin Şîî motiflerle örülmüş dinî inançları ve Anadolu'da baş gösteren huzursuzluklar, Osmanlı topraklarını Safevî propagandasına açık hâle getirmiştir. Nitekim I. Süleyman 1526'da Macaristan meselesiyle meşgulken Anadolu'da, ekonomik ve sosyal sebeplere dayanan ve Safevî kışkırtmasıyla şekillenen bir isyan patlak vermiştir.⁸⁶ Ardından 1527'de Bektaşî öğretisinden beslenen, Karaman'dan Maraş'a kadar geniş bir alanda etkili olan ve tımarlı sipahilerin katılımıyla büyüyen bir başka ayaklanma zuhur etmiştir. İsyân hareketi, özellikle İbrâhim Paşa'nın (ö. 1536) bölgeye gidip tımarlı sipahilerin

⁸⁴ Matrakçı Nasuh, *Târih-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 290a (derkenar); Matrakçı Nasuh, *Târih-i Âl-i Osmân*, 481, dip. 2.

⁸⁵ Peçevî, *Târih-i Peçevî*, 1/409-412.

⁸⁶ Celâlîzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 125b, 126a; Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 131b; Demirtaş, *Celâlîzâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, 220.

yaşadığı problemlere çözüm bulmasıyla zayıflamış, isyan liderinin öldürülmesiyle sona ermiştir.⁸⁷

Osmanlı-Safevî çekişmesini hazırlayan etkenler arasında 1526-1529 yılları arasında Anadolu’da gerçekleşen isyanların yanında bazı sınır problemleri de etkili olmuştur. 1530’da Bağdat hâkimi Zülfikar Bey’in padişaha biat ederek ondan yardım istemesi, ancak kısa süre sonra Safevîlerin burayı ele geçirmesi, taraflar arasındaki gerginliği arttırmıştır. Ayrıca Safevî ileri gelenlerinden Ulama Han’ın Osmanlı Devleti’ne, Bitlis hâkimi Şeref Han’ın ise Safevîlere sığınması, sınır çatışmalarının çoğalmasında etkili olmuştur.⁸⁸

1533’te gerçekleştirilen Osmanlı-Habsburg barışı, I. Süleyman’a İran meselesiyle ilgilenmesi için bir fırsat vermiştir. Biri Irak-ı Acem diğeri Irak-ı Arab olmak üzere iki Irak’a yüründüğü için Irakeyn Seferi⁸⁹ olarak isimlendirilen bu seferde Tebriz ve Van gibi önemli şehirler Osmanlı kontrolüne girmişse de Safevî hükümdarı Şah I. Tahmasb (1524-1576) buraları tekrar ele geçirmiştir.⁹⁰ Osmanlı tarihinin en uzun süren bu askerî harekâtının Osmanlı Devleti açısından faydası Bağdat’ta⁹¹ ve Anadolu’nun doğusunda⁹² yeni iki beylerbeyilik tesis edilmesi olmuştur.

1547 yılında Osmanlı yönetimi, Safevî tehdidini gidermek için bir kez daha harekete geçmiştir. Şahın kardeşi Elkas Mirza’nın (ö. 1550) Osmanlı Devleti’ne sığınması,⁹³ İran’da Osmanlı Devleti’ne bağlı bir şahın tahta geçirilmesi imkânını doğurmuştur. Bununla birlikte Irakeyn Seferi’yle hedeflenen başarının sağlanamamış olması ve Safevîlerle mücadele eden Özbeklerle temaslar da ikinci bir İran seferinin

⁸⁷ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 140b-144b; Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü’l-ahbâr* (Türkçe Yazmalar Koleksiyonu, 05959), 235a-238a; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 2/345-348.

⁸⁸ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü’l-memâlik ve derecâtü’l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 193a, 193b; Solakzâde, *Târih-i Solakzâde*, 483.

⁸⁹ Peçevî, *Târih-i Peçevî*, 1/173.

⁹⁰ Lutfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, 353-355.

⁹¹ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 223b.

⁹² Cevdet Küçük, “Erzurum”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/328.

⁹³ Lutfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, 435.

sebepleri arasında yer almıştır.⁹⁴ Bu uzun seferde Van Beylerbeyiliği kurulmuştur.⁹⁵ Böylece doğu sınırı güvence altına alınmak istenmiştir.

Osmanlı ordusunun merkeze dönmesinin ardından harekete geçen şah, 1551'de bazı bölgeleri tekrar nüfuz alanına dâhil etmiştir.⁹⁶ Bundan sonra iki devletin sınır bölgelerinde karşılıklı yağma ve tahripler vuku bulmuştur. Bu saldırıları engellemek isteyen I. Süleyman, 1553'te bir kez daha İran üzerine yürümüştür.⁹⁷ Osmanlı ordusu bir kez daha Safevî topraklarında tahribatta bulunmuşsa da I. Tahmasb'la karşılaşmamıştır. Tarafların barışın sağlanması adına gerçekleştirdiği mektuplaşmalar, padişahın kışı geçirdiği Amasya'da neticesini vererek yerini bir antlaşmaya bırakmıştır. 1555'teki bu antlaşmayla Safevîler, Osmanlı Devleti'nin Bağdat, Kars ve civarındaki hâkimiyetini tanımıştır.⁹⁸ Bundan sonra çeyrek asır boyunca büyük bir Osmanlı-Safevî savaşı yaşanmamıştır.

Osmanlı Devleti'nin doğu problemi, siyasi olduğu kadar dinî bir mahiyet taşımıştır. Şîî davetin Anadolu halkı üzerinde doğrudan etkili olması Osmanlı yönetimini farklı tedbirler almaya itmıştır. Bu davetin oluşturduğu tehdidin savuşturulması için devletin batı sınırının emniyette olacağı zaman dilimleri gözetilmiştir. Bu zaman dilimleri, Osmanlı Devleti'nin yüksek askerî gücü sayesinde uyguladığı yoğun baskı neticesinde elde edilmiştir. Böylece Habsburgların barışa zorlanması, Safevîlerin hedef alındığı uzun sürecek seferlerin önünü açmıştır. Safevîlerle yapılan mücadelede ise İran'ın içinde bulunduğu durum dikkatle izlenilmiş, taraf değiştirip padişaha sığınan beylerden ve soylu kimselerden mümkün olduğunca istifade edilmiştir. Ancak bu seferler Osmanlı yönetimine tam bir başarı sağlamamıştır. Bununla birlikte I. Süleyman'ın son İran seferi neticesinde elde ettiği barış antlaşması, Osmanlı Devleti'nin Batı siyaseti açısından önemli bir kazanımı olmuştur. Çünkü bu sayede İran, uzun bir süre Osmanlı Devleti'ni meşgul etmemiştir.

⁹⁴ Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Siyaset*, 174.

⁹⁵ Celâlîzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 315b; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, 535.

⁹⁶ Lutfî Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, 439.

⁹⁷ Matrakçı Nasuh, *Târih-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 278a; Matrakçı Nasuh, *Târih-i Âl-i Osmân*, 468.

⁹⁸ Celâlîzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 390b; İlhan Şahin - Feridun Emecen, "Amasya Antlaşması", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/4, 5.

1.1.5. Padişahın Son Seferi ve Bıraktığı Miras

I. Süleyman'ın yaklaşık yarım asırlık iktidarı XVI. yüzyıla damgasını vurmuştur. 1520 yılında tahta çıktığında, selefi I. Selim'in kısa ama son derece etkili saltanatı sonucunda geniş bir siyasi, askerî ve iktisadi miras devralmıştır. I. Süleyman'a geniş fakat hassas dengelere dayalı bir yönetim alanı sunan imkânlar, onun devrinde daha da zenginleşerek devleti, siyasi ve askerî kudretinin zirvesine ulaştırmıştır. Bu zirve döneminin hükümdarı, ömrünün son demlerinde Habsburglarla ilişkilerinin tekrar gerilmesi sebebiyle bir kez daha sefere çıkma kararı almıştır.

1564'te I. Ferdinand'ın ölümünün ardından yerine geçen II. Maximilian (1564-1566), Osmanlı ilerleyişine karşı Erdel'de hâkimiyet kurmak istemiştir. Buradaki güç dengesi, Osmanlı Devleti'nin Budin ve Temeşvar eyaletlerindeki nüfuzunu doğrudan etkiler niteliktedir. Yeni imparator zamanında yaşanan ciddi sınır ihlalleri,⁹⁹ Erdel kalelerinden Tokay ve civarının Habsburgların eline geçmesi¹⁰⁰ ve 1562 yılındaki antlaşmada belirlenen tazminatın ödenmesindeki aksaklıklar¹⁰¹ Osmanlı yönetimi tarafından hiç hoş karşılanmamıştır. Bu sırada sulhun devamına yönelik görüşmelerin hedefine ulaşma ihtimali çok zayıflamıştır.¹⁰² Nitekim Osmanlı Devleti, sevk ettiği kuvvetlerle bazı kaleleri ele geçirerek yapılacak muhtemel bir antlaşmanın lehine olmasını hedeflemiştir. Ancak İstanbul'a gelen elçiler, Tokay'ın iade edilmesini kabul etmedikleri gibi Osmanlı Devleti'nin ele geçirdiği bazı kalelerin geri verilmesini istemişlerdir.¹⁰³ Bu görünür savaş sebeplerinin dışında I. Süleyman'ın, kendisine ve hanedanına yönelik tepkileri gidermek için sefere çıktığı yönünde değerlendirmeler de yapılmıştır.¹⁰⁴ Zira şehzadeleri Selim ve Bayezid'in (ö. 1562) henüz babaları hayattayken birbirlerini ortadan kaldırmaya çalışmaları¹⁰⁵ hem halkta huzursuzluğa sebep olmuş hem de I. Süleyman'ın otoritesini sarsmıştır. Bu kavganın neticesinde Şehzade Bayezid'in İran'a sığınması da meseleyi bir iç mesele olmaktan çıkararak

⁹⁹ Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-ahbâr* (Türkçe Yazmalar Koleksiyonu, 05959), 329b.

¹⁰⁰ Peçevî, *Târih-i Peçevî*, 1/412.

¹⁰¹ Selânikî Mustafa Efendi, *Târih-i Selânikî* (Millet Kütüphanesi, Hekimoğlu Ali Paşa, 698), 8a.

¹⁰² M. Tayyib Gökbilgin, "Kanûnî Süleyman'ın 1566 Szigetvar Seferi Sebepleri ve Hazırlıkları", *Tarih Dergisi* 16/21 (09 Haziran 2011), 1-7.

¹⁰³ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 6/135.

¹⁰⁴ Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Siyaset*, 188.

¹⁰⁵ Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-ahbâr* (Türkçe Yazmalar Koleksiyonu, 05959), 316a; Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-ahbâr*, 5/275.

Osmanlı-Safevî barışını tehlikeye atmıştır. Özellikle Malta bozgununun intikamının alınmak istenmesi ve padişahın oğulları arasındaki savaşlar, Osmanlı tebaasında muhalif seslerin yükselmesine neden olmuştur. Dolayısıyla padişahın sefere çıkmasında yönetimin imaj düzeltme gayesi de etkili olmuştur.¹⁰⁶

Padişah 1566'da stratejik bir mevkide bulunan Sigetvar'ı kuşatmıştır. Oldukça zorlu geçen kuşatma sırasında vefat etmiştir. Kalenin fethinin akabinde ordu İstanbul'a geri dönmüştür. Padişahın vefatı, II. Selim'in (1566-1574) Belgrad'a gelişiyle ilan edilmiştir.¹⁰⁷ Böylece "Muhteşem", "Büyük Türk" ve "Kanûnî" gibi sıfatlarla anılan I. Süleyman'ın devri sona ermiştir.

I. Süleyman döneminde Osmanlı Devleti, gerçekleştirdiği yoğun askerî faaliyetler sayesinde siyasi tesirini hem İslâm dünyasında hem de Avrupa'da son derece görünür kılmıştır. Bu etki, Osmanlı askerî gücünün aynı anda birden fazla cephede harekât düzenleme kabiliyeti sayesinde daha da artmıştır. Bu kabiliyetin dış vurumu, 1538'de yaşanan olaylarda bariz bir şekilde görülebilir. Bu yılda padişah, ordusunun başında Boğdan Seferi'ndeyken, Kaptan-ı Deryâ Hayreddin Paşa Preveze'de Haçlı donanmasına karşı büyük bir zafer kazanmıştır. Bu sırada bir başka Osmanlı donanması da Hindistan kıyılarında Portekizlilere karşı mücadele etmiştir.¹⁰⁸ Bu durum sadece devletin asker sevk etmek için gerekli hazineye sahip olmasıyla değil, aynı zamanda padişahın ve emrindekilerin yetkinliğiyle de açıklanabilir bir hâl arz etmektedir.

Padişahın seferleri yalnızca sınırları genişletmekle kalmamış, aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin uluslararası güç dengelerindeki yerini pekiştirmiştir. Büyük askerî hamleler, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki siyasi varlığını tartışılmaz hâle getirmiştir. Şîî Safevîlere karşı düzenlenen doğu seferleri ise Osmanlı Devleti'nin Sünnî İslâm dünyasındaki otoritesini güçlendirmiştir. Bu süreçte devlet, hem Avrupa'nın dış politika önceliklerinde belirleyici bir aktör hâline gelmiş hem de

¹⁰⁶ Gökbilgin, "Kanûnî Süleyman'ın 1566 Szigetvar Seferi Sebepleri ve Hazırlıkları", 6; Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Siyaset*, 188.

¹⁰⁷ Selânikî Mustafa Efendi, *Târîh-i Selânikî* (Hekimoğlu Ali Paşa, 698), 27a.

¹⁰⁸ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 232b, 257a, 257b, 267b; Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 283a; Solakzâde, *Târîh-i Solakzâde*, 495-501.

Müslüman topluluklar nezdinde siyasi ve dinî meşruiyetini en yüksek düzeyde tesis etmiştir.

1.2. Batı'yla İlişkiler

I. Süleyman döneminde Osmanlı Devleti'nin Batılı güçlerle ilişkileri hem askerî rekabet hem de diplomatik temaslar bakımından önceki yüzyıllara kıyasla belirgin bir yoğunluk kazanmıştır. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin Batı'yla ilişkileri, önemli gelişmelere sahne olmuştur. İlişkiler yalnızca askerî alanda değil, diplomasi ve ticaret sahalarında da sürdürülmüştür. Çok yönlü ilişkiler hem Avrupa siyasetinin seyrini hem de Osmanlı Devleti'nin uluslararası itibarını doğrudan etkilemiştir.

1.2.1. Osmanlı-Macaristan

Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki genişleme stratejisinde en önemli dirençlerden biri Macar Krallığı olmuştur. I. Süleyman döneminde bu direnç kırılmış olsa da Macaristan toprakları bütünüyle Osmanlı kontrolüne girmemiştir. Osmanlı-Macar ilişkilerinde birkaç asır geriye gidildiğinde Osmanlı Devleti ve Habsburgların Orta Avrupa'daki bu köklü krallığın topraklarına yönelik çıkarlarının birbiriyle nasıl çeliştiği ve Osmanlı Devleti'nin kendisine karşı oluşturulacak muhtemel bir koalisyonu engellemek adına Macar topraklarında ne gibi adımlar attığı daha iyi anlaşılmaktadır.

XIV. asırda Balkan halkları arasında Katolikliği yaymak isteyen Macaristan Kralı I. Layoş (1342-1382) zamanında Macaristan gücünün zirvelerine ulaşmıştır. Osmanlı Devleti'yle ilk ilişkiler bu hükümdar zamanına tesadüf etmiştir. Özellikle Bulgar ve Sırp krallıklarının içinde bulunduğu iç çatışma ve zayıflıklardan istifade eden Osmanlı yönetimi, dolaylı yoldan Macarlarla mücadele etmiştir. Papa V. Urban'ın (1362-1370) çağrısıyla harekete geçen birleşik Haçlı ordularının Sırpsındığı Muharebesi'nde (1364) Osmanlı ordusu karşısında mağlup olması, Osmanlı-Macar mücadelesinin doğrudan başladığını göstermektedir.¹⁰⁹ I. Layoş'un ölümünden sonra balkanlardaki en dişli rakibinden kurtulan I. Murad (1362-1389), Osmanlı fetih

¹⁰⁹ Şerif Baştav, *Osmanlı Türk-Macar Tarihi Münasebetlerinde İlk Devir 1456'ya Kadar* (Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1991), 47-48.

sahasını genişletmeye çalışmıştır.¹¹⁰ Ancak 1389 yılında Macarların destek verdiği Balkan devletlerinin birleşik ordusunun mağlup olduğu I. Kosova Muharebesi'nden sonra şehit düşmüştür.¹¹¹ Macaristan'ı savunma amacıyla Kral I. Sigismund (1387-1437) tarafından teçhiz ve tertip ettirilen bir diğer Haçlı ordusu da I. Bayezid (1389-1402) tarafından Niğbolu Muharebesi'nde (1396) yenilgiye uğratılmıştır.¹¹² Ankara Muharebesi (1402) sonrasında Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da ilerleyişi bir süre sekteye uğrasa da özellikle II. Murad'dan (1421-1444, 1446-1451) sonra mücadeleler tekrar hız kazanmıştır. II. Murad 1440'ta Belgrad'ı kuşatmış ancak başarılı olamamıştır.¹¹³ Daha sonra Macarlar için ağır sonuçları olan Varna (1444) ve II. Kosova (1448) muharebelerinde Osmanlı Devleti üstün gelmiştir. II. Mehmed (1444-1446, 1451-1481) de önceki padişahlar gibi Balkanlardaki hâkimiyetini güçlendirmeye çalışmıştır. Bu konuda özellikle 1454'ten 1463'e kadar Mora, Sırbistan, Eflak ve Bosna'daki harekâtları önemlidir. Bosna'nın fethedilmesinden sonra Macaristan ve Venedik Osmanlı Devleti'ne karşı ittifak kurmuşlardır. Bir yandan da Anadolu'daki beylikler ve Akkoyunlularla mücadele eden II. Mehmed, 1456 yılındaki kuşatmada Belgrad'ı kontrol altına alamasa da Balkan hâkimiyetini tehdit eden Macaristan ve Venedik'e karşı başarılı bir sınav vermiştir.¹¹⁴ I. Süleyman'ın tahta çıktığı zamana kadar devam eden mücadelelerde Osmanlı Devleti Sırbistan, Eflak ve Bosna'yı ele geçirerek Macaristan'ın hamisi olduğu tampon bölgeyi kazanmıştır.¹¹⁵

Orta Avrupa'da XV. asrın sonu ile XVI. asrın başında Habsburg nüfuzu güçlü bir şekilde hissedilmiştir. İmparator I. Maximilian (1493-1519), 1515'te yaptığı antlaşmayla Kral II. Vladislav'a (1490-1516), varis bırakmadan öldüğü takdirde Macaristan'ın yönetiminin Habsburg Hanedanı'na bırakılmasını kabul ettirmiştir. Ancak bu antlaşma, Macaristan'daki milliyetçi soyluların tepkisine neden olmuştur.

¹¹⁰ Funda Demirtaş, *Osmanlı İlerleyişine Macar Direnci (1300-1512)* (Kayseri: Kimlik Yayınları, 2019), 48-52.

¹¹¹ Âşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âl-i Osmân Âşıkpaşazâde Tarihi* (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1332), 63.

¹¹² Başta, *Osmanlı Türk-Macar Tarihi Münasebetlerinde İlk Devir*, 52-60.

¹¹³ Oruç bin Âdil, *Oruç Beğ Tarihi [Osmanlı Tarihi (1288-1502)]*, haz. Necdet Öztürk (İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2014), 57-58.

¹¹⁴ Halil İnalçık, *Devlet-i 'Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmaları-1, Klasik Dönem (1302-1606): Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2023), 110-116.

¹¹⁵ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 2/467-469.

Onlar, Macaristan tahtı için Erdel Prensi Yanoş Zapolya'yı (1511-1526) desteklemişlerdir. Macar kralının bir sene sonraki ölümünden sonra yerine küçük yaştaki oğlu II. Layoş (1516-1526) tahta çıkmıştır.¹¹⁶

I. Süleyman'ın tahta çıktığını haber vermek ve geciktirilen haracı tahsil etmek için Macar Krallığı'na gönderilen Behram Çavuş isimli elçiye kötü muamelede bulunulmuştur. Hatta bazı rivayetlere göre elçinin kesik başı İstanbul'a gönderilmiştir.¹¹⁷ Macarların antlaşmaya uymadığı haberi payitahta gelince I. Süleyman, derhal sefer hazırlıklarına başlanılmasını emretmiştir.¹¹⁸ Matrakçı Nasuh'un aktardığına göre genç padişah, ecdadının yolunu izleyerek kafirle cihat etmek için bu sefere çıkmıştır.¹¹⁹

I. Süleyman'ı Macar topraklarına çeken birçok sebep bulunmuştur. Bunlardan en önemlisi belki de Leh asıllı başarısız Yagellon Hanedanı yönetimindeki problemlerin sebep olduğu zayıflık olmuştur. İktisadi problemlerle boğuşan krallık; asilzadeler arasındaki çekişme, yönetimdeki israf ve salgın hastalıklar yüzünden zor zamanlardan geçmiştir. Üstelik 1514'te uzun zamandır yaşadıkları sefaletten bıkan köylülerin çıkardığı isyanın kanlı bir şekilde bastırılması, yaklaşık yetmiş bin Macar'ın hayatına mal olmuştur. Bundan sonra köylüleri kontrol altında tutma amacıyla vazedilen kanunlar, ülkedeki feodal beylerin nüfuzunu arttırıp Macaristan'da yeniden Orta Çağ ekonomisini hâkim kılmıştır. İç meselelerle boğuşan aristokratlar, yine de kendileri için en büyük tehdidin Osmanlı Devleti olduğunu fark etmişlerdir. Dolayısıyla ülkenin güneyinde, tarih boyunca stratejik önemini korumuş olan Belgrad'ın da dâhil olduğu kalelerden müteşekkil bir savunma zinciri oluşturmuşlardır.¹²⁰ Bu zincirin en önemli halkası olan Belgrad, Ağustos 1521'de fethedilerek¹²¹ Macaristan'ın ve Orta Avrupa'nın kapıları açılmıştır. Ertesi yıl da

¹¹⁶ Emecen, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*, 239.

¹¹⁷ Alphonse de Lamartine, *Kanuni Çağın Ruhu*, haz. Abdülkadir Karahan, çev. Serhat Bayram (İstanbul: Kapı Yayınları, 2011), 8-9.

¹¹⁸ Lutfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, 296.

¹¹⁹ Matrakçı Nasuh, *Târih-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 188b.

¹²⁰ Funda Demirtaş, "Macaristan Özelinde Belgrad'ı I. Süleyman'ın Hedefi Yapan Etkenler", *İlahiyat Alanında Güncel Akademik Araştırmalar-2024*, ed. Ümit Harun Akkaya - Yasin İpek (İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2024), 86-93.

¹²¹ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 48b-49b; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, 89-90.

Rodos alınarak¹²² Akdeniz hâkimiyetine giden yoldaki en önemli engel ortadan kaldırılmıştır.¹²³

I. Süleyman, atalarından devraldığı Batı yönlü fetih siyasetinde ilk icraatını Belgrad’da gerçekleştirmiştir. Belgrad’ın seçilmesinde, Macaristan’ın içinde bulunduğu vahim durumun dışında Avrupa’da meydana gelen bazı gelişmeler de etkili olmuştur. Bunlardan biri Avrupa’nın iki büyük hanedanı olan Habsburglar ile Valoislerin İtalya egemenliği için XV. asrın sonunda giriştikleri savaşların yarattığı siyasi bölünmüşlük ve kaos; diğeri de Martin Luther’in başlattığı dinî reformla ortaya çıkan dinî ve siyasi ayrılıktır.¹²⁴ Osmanlı Devleti’nin bu bölünmüşlükten faydalanmasını sağlayacak en büyük fırsatlardan biri Valoislerin lideri I. François’ın yardım çağrısı olmuştur.

1525 yılında V. Karl tarafından ağır bir hezimete uğratılan I. François, rakibine esir düşmüştür. Esareten kurtulmanın yollarını arayan kral, Osmanlı hükûmetinden yardım istemiştir. Yeni bir Macaristan seferini devletin çıkarlarına uygun gören I. Süleyman da gaza niyetiyle ordusunu hazırlamıştır.¹²⁵ 1526’daki seferde gerçekleşen Mohaç Muharebesi, Macaristan’ın kaderini değiştirmiştir. Litvanya asıllı Yagellon hanedanından gelen son Macaristan Kralı II. Layoş geri çekilirken bataklıklarda boğulmuştur. Başsız kalan krallık başkent Budin’i de kaybetmiştir. Macar soylularının bir kısmı, Mohaç’taki muharebeye katılmayan Erdel Prensi Yanoş Zapolya’nın etrafında toplanıp onu yeni kral ilan etmişlerdir. Ancak akrabalık bağlarına dayanan Arşidük Ferdinand, bir diyet meclisinde kendisini kral ilan ettirmiştir. Böylece Macaristan’ın iki kralı arasındaki mücadele 1527’de başlamıştır. Taraflardan ikisi de dışarıdan destek almaksızın rakibini bertaraf edemeyeceğini fark etmiştir. Ferdinand, mensubu olduğu Habsburgları arkasına alırken Zapolya; Venedik, papalık, Fransa ve İngiltere’ye elçiler göndererek yardım istemiştir. İtalya’da sadece papalık müspet yanıt

¹²² Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 72b, 73a; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, 126.

¹²³ Gökhan Çetinsaya, *Osmanlı İmparatorluğu: Yeni Bir Tarih* (Timaş Yayınları, 2024), 91.

¹²⁴ Funda Demirtaş, “1521’de Belgrad’ın Osmanlı Kadrajına Girmesine Etki Eden Dış Dinamikler”, *Tarih Çalışmaları*, ed. Serdar Gökteş (Afyonkarahisar: Yaz Yayınları, 2024), 32.

¹²⁵ Matrakçı Nasuh, *Târih-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 196b.

verirken en önemli desteği I. François vermeyi taahhüt etmiştir.¹²⁶ Buna rağmen pek az kuvvet toplayabilen Zapolya, Tokay’da Avusturya ordusu karşısında ağır bir yenilgi almıştır. Bunun üzerine 1528 yılının başında iktidarını kurtarabilmek için son bir çareye başvurmuştur. Fransızların da teşvikiyle Osmanlı Devleti’nden himaye talep etmiştir. Böylece Katolik kilisesinin en önemli temsilcisi olan Macar Krallığının topraklarının önemli bir kısmında Müslümanların sözünün geçeceği uzun bir dönem başlamıştır.¹²⁷

I. Süleyman, Viyana üzerine yürüdüğü 1529’daki sefer esnasında, Zapolya için görkemli bir tören düzenlemiştir.¹²⁸ Mohaç’taki bu törenin ardından Budin’i Habsburglardan kurtarmıştır. İki yıl sonra Budin’i muhasara altına alan Habsburg kuvvetlerinin, Bosna ve Semendire sancak beylerinin çabaları sayesinde dağıtılmasıyla¹²⁹ Ferdinand’ın emelleri bir kez daha boşa çıkmıştır. Ferdinand’ın kuvvetleri şehri uzun süre kuşatmışlarsa da bir netice alamamışlardır. Bunun üzerine padişah 1532’de Habsburglar üzerine bir sefer daha düzenlemiştir.¹³⁰

Yaşlı ve vârişsiz Kral Zapolya, 1538’de milliyetçi politikasından yüz çevirip Ferdinand’la Varadin’de gizli bir antlaşma imzalamıştır. Antlaşmaya göre, öldüğünde şayet bir varisi bulunmazsa, toprakları yıllarca savaştığı hasmına bırakılacaktır. Bununla birlikte birçok mülkünü, yeni evlendiği Leh kralının kızı İzabella’ya terk ederek Ferdinand aleyhinde icraatlarda bulunmaya devam etmiştir.¹³¹ Zapolya 1540’ta ölünce Habsburglar Budin’i tekrar muhasara etmişlerdir. Ertesi yıl yaz aylarında bir kez daha Macaristan için harekete geçen I. Süleyman, Budin’i kurtarmış ancak bu sefer buraya kendisine bağlı bir kral atamak yerine bir beylerbeyi tayin etmiştir.¹³² Kraliçe ile Zapolya’nın yeni doğan varisi ise Erdel’e gönderilmiştir. Bundan sonra Osmanlı

¹²⁶ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/370-372; Gökbilgin, “Kanunî Sultan Süleyman’ın Macaristan ve Avrupa Siyasetinin Sebep ve Amilleri Geçirdiği Safhalar”, 15.

¹²⁷ Namık Sinan Turan, *İmparatorluk ve Diploması Osmanlı Diplomasininin İzinde* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2014), 143.

¹²⁸ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 155b-156b.

¹²⁹ Celâl-zâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü’l-Memâlik ve Derecatü’l-Mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 159b-160b; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü’l-Memâlik ve Derecatü’l-Mesâlik*, 279-281.

¹³⁰ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 2/328-336.

¹³¹ Gökbilgin, “Kanunî Sultan Süleyman’ın Macaristan ve Avrupa Siyasetinin Sebep ve Amilleri Geçirdiği Safhalar”, 35.

¹³² Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 354a-355a.

Devleti, Budin merkezli yeni eyaletinin hinterlandını genişletmek için çabalamış, İran seferlerinden ve iç meselelerden ötürü Macaristan ve Erdel'deki gelişmelerde zaman zaman aktif rol oynayamasa da bölgede siyasi gücünü devamlı surette hissettirmiştir.¹³³ 1526 yılında Macaristan'da hüküm süren Yagellon hanedanına son verildikten sonra başlayan Osmanlı-Habsburg mücadelesi, 1529'da doğrudan silahlı mücadeleye evrilerek yaklaşık otuz yıl boyunca devam etmiştir.¹³⁴

1.2.2. Osmanlı-Habsburg

I. Süleyman zamanında Avrupa, eski ve yeninin çatıştığı önemli bir dönüm noktasında bulunmuştur. Kıta, bir yandan Rönesans'ın etkisiyle dönüşürken bir yandan da millî monarşilerin egemenliklerine son verme potansiyeli olan bir gücün boyunduruğuna girmek üzere olmuştur. Nerdeyse bütün Hıristiyanları tek bayrak altında toplayacak güce erişen Habsburg lideri V. Karl; kendisi gibi Haçlı seferleri hayali kuran rakibi I. François, Katolik kilisesini protesto ederek dinî ayrılığa sebep olan Martin Luther ve imparatorluğuna boyun eğmeyen Avrupa ülkeleri yüzünden emelini gerçekleştirememiştir. Bu hedefin hayata geçirilememesinin en büyük sebeplerinden biri de I. Süleyman olmuştur. Osmanlı Devleti'nin herhangi bir Haçlı birliğine şiddetle karşı duruşu ve bu doğrultuda bir siyaset benimsemesi, Osmanlı-Habsburg çatışmasını kaçınılmaz hâle getirmiştir.

Türklerle İspanyolların ilk münasebetleri, sınırlarındaki Türkmen akınlarından bunalan Bizans İmparatoru Andronikos Paleologos'un (1328-1341) Aragon kralından yardım istemesi üzerine bir Katalan zümresinin İstanbul'a ulaşmasıyla başlamıştır. Anadolu'nun batısında bazı yararlılıklar gösteren Katalanlar, liderlerini kaybettikten sonra Trakya'ya geçmişlerdir. Daha sonra da bazı anlaşmazlıklar yüzünden Bizans'ın başına bela olmuşlardır. Hatta bir kısmı Osman Gazi'ye (1302-1324) sığınmıştır. İlerleyen süreçte Atina'ya hâkim olmuşlar, I. Murad'la iyi ilişkiler kurmuşlardır. XV. asrın ilk yarısına gelindiğinde ise Adriyatik Denizi'ne ulaşan Osmanlı fetihlerini kendisi için tehdit olarak gören Aragon Kralı V. Alfonso (1416-1458), padişaha isyan

¹³³ Gökbilgin, "Kanunî Sultan Süleyman'ın Macaristan ve Avrupa Siyasetinin Sebep ve Amilleri Geçirdiği Safhalar", 35.

¹³⁴ Acar, "Rekabetten İtâvete Osmanlı-Habsburg Mücadelesi", 12/319.

eden İskender Bey'i (ö. 1468) himaye ederek yeni bir Haçlı seferi düzenlenmesi için siyasi faaliyetlerde bulunmuştur.¹³⁵

Osmanlılarla Habsburgları karşı karşıya getiren ilk vaka, İber'deki Müslümanların XV. yüzyılın sonundaki yardım çağrısıdır. İstanbul'a iki defa elçi gönderip yardım isteyen Benî Ahmer Devleti'nin temsilcileri, padişahın Müslümanların can, mal ve din dokunulmazlıklarını temin eden 1492'deki anlaşmanın uygulanması ve dileyenlerin Kuzey Afrika'ya göç etmeleri konularında İspanya'ya baskı yapmasını istemişlerdir. II. Bayezid bu çağrıya, Cem Sultan (ö. 1495) hadisesi ile bazı imkânsızlıklardan ötürü gereken destekle cevap verememiştir. Ancak donanma göndermek suretiyle bazı yardımlarda bulunmuştur.¹³⁶ Böylece barışçıl olmayan şekilde başlayan ilişkiler, V. Karl'ın iktidara gelmesiyle açık bir güç mücadelesine dönüşmüştür.

İber Yarımadası'ndaki Kastilya ve Aragon krallıklarının, XV. yüzyılın sonunda evlilik yoluyla birleşmesi, İspanya'nın tek devlet hâline gelmesinde etkili olmuştur. Bu dönemde Amerika'nın keşfedilmesiyle gücünü iyice arttıran krallık, Avrupa'daki hanedanlarla yapılan evlilikler sayesinde kıtada güçlü bir imparatorluk hâline gelmiştir. Aragon kralı ve Kastilya kraliçesinin kızları Juanna de Castilla (ö. 1555) ile Habsburglardan Mukaddes Roma İmparatoru I. Maximilian ve Burgonya düşesinin oğulları Güzel Felipe'nin (ö. 1506) evliliği, büyük bir siyasi teşekkül oluşmasını sağlamıştır.¹³⁷ Bu evlilikten doğan Karl, babasının erken ölümüyle henüz altı yaşındayken Hollanda tahtına oturmuştur. On altı yaşındayken anne tarafından dedesi İspanya Kralı II. Ferdinand'ın (1474-1516), on dokuz yaşındayken de baba tarafından dedesi Almanya Kralı I. Maximilian'ın ölümleriyle geniş bir imparatorluk devralan V. Karl, önceki asrın sonunda keşfedilen Yeni Dünya'nın zenginlikleriyle de gücüne güç katmıştır.¹³⁸ İmparator, çok çaba sarf etmeden elde ettiği bu gücü, uzun

¹³⁵ Muzaffer Arıkan, "XIV-XVI. Asırlarda Türk-İspanyol Münasebetlerine Toplu Bir Bakış", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 23/3-4 (01 Ocak 1965), 240-241.

¹³⁶ Mehmet Özdemir, "Osmanlı Endülüs Müslümanlarına Yardım Etmedi mi?", *İslami Araştırmalar* 12/3-4 (1999), 285-287; Kâtib Çelebi, *Takvîmü't-tevârih*, haz. İbrahim Müteferrika (İstanbul, 1147), 111.

¹³⁷ Sertuğ Galip İnan, *XVI. Yüzyılda Osmanlı-İspanya İlişkileri* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012), 30-31.

¹³⁸ Acar, "Rekabetten İtâvete Osmanlı-Habsburg Mücadelesi", 12/317.

yıllardır paylaşılamayan İtalya Yarımadası'nın ev sahipliği yaptığı savaşlarda kullanmıştır.

Avrupa tarihi için önemli gelişmelere sahne olan İtalya Savaşları'nın birinci aşaması XIII. asırdan XVI. asrın başlarına kadar sürmüştür. İkinci aşaması ise 1521-1559 tarihlerini kapsamaktadır. Bu savaşlarda en güçlü iki aktör Habsburg ile Valois hanedanları olmuştur. Veraset yoluyla geniş topraklara hâkim olan V. Karl, 1519'da Aachen'da imparator seçilmiştir. Bunu hazmedemeyen I. François, onunla kıyasıya mücadele etmiştir.¹³⁹ Selefleri gibi İtalya'da hak iddia eden Fransa kralı, özellikle Milano Dukalığı'nın meşru topraklarından olduğunu savunmuştur.¹⁴⁰ İki hanedan arasındaki savaş, Avrupa'da derin ihtilaflara sebep olmuştur.

V. Karl, Hıristiyanların birliğini temin etme gayesinde olduğunu iddia etmiştir. Bu amaçla 1522 Mayıs'ında Hıristiyan Avrupa'nın iç çekişmelerinin sonlandırılması için birtakım girişimlerde bulunarak Papa VI. Adriano (1522-1523) ile İngiltere Kralı VIII. Henry'nin (1509-1547) katılacağı bir savunma birliği konusunda çaba göstermiştir. Rodos'un düşüşüyle papalık da yaklaşan tehlike konusunda I. François ve V. Karl'ı ikaz ederek çatışmalara son vermeye çalışmışsa da ateşkes çabaları sonuç vermemiştir.¹⁴¹ Habsburg ve Valoisler arasındaki savaşa ara verdiren olay, I. François'nın Pavia (1525) yenilgisinden sonra esaretten kurtulmak için 14 Ocak 1526'da Madrid Antlaşması'nı imzalaması olmuştur.¹⁴² V. Karl, bu antlaşmayla Luther yanlılarına ve Müslümanlara karşı mücadelede Fransa'yı kendisine tabi kılmak istemiştir.¹⁴³

Fransa'dan sonra Avrupa'yı da tamamen itaat altına almayı hedefleyen V. Karl, paralı askerleriyle 1527'de Roma'yı perişan etmiştir. Bu hamleyle, papanın İtalya krallıkları ve Fransa'yla ittifak kurduğu *Cognac Ligi*'ni vurmuştur. Ayrıca üç yıl sonra imparator ve İtalya kralı olarak taç giymesinin de önünü açmıştır. Böylece Kutsal

¹³⁹ İnan, *XVI. Yüzyılda Osmanlı-İspanya İlişkileri*, 35-36.

¹⁴⁰ Özlem Kumrular, *Osmanlı Habsburg Duellosu* (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2011), 17.

¹⁴¹ Kumrular, *Osmanlı Habsburg Duellosu*, 75-76.

¹⁴² Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, 2/109.

¹⁴³ Kumrular, *Osmanlı Habsburg Duellosu*, 20.

Roma İmparatoru Şarlman (800-814) zamanından miras kalan çift taç giyme ritüeli, bütün ihtişamıyla ve son kez V. Karl için uygulanmıştır.¹⁴⁴

Habsburgların lideri V. Karl'ın Avrupa egemenliği önündeki en önemli engellerden biri Luther yanlıları olmuştur. Kısa zamanda kilise ve üniversite hiyerarşisinde yükselen Luther, Almanya'daki Wittenberg'de Kitab-ı Mukaddes profesörü unvanını almıştır. 1511'de Roma'ya yaptığı ziyarette Katolik Kilisesi'nin merkezinin ne denli lüks, şatafat ve israfına tanıklık etmiştir. Ayrıca Katolik inancının tövbe, bağışlanma ve ibadet öğretilerinden rahatsızlık duymuştur. Özellikle Papa X. Leo'nun (1513-1521) günahların belli ücretler karşılığında bağışlanacağını açıkladığı bir listeyi ilan etmesi, Luther için bardağı taşıran son damla olmuştur. Önceki papa tarafından bir kilisenin yapım masraflarının karşılanması için ilan edilen endüljans, artık papalığın en büyük gelir kapılarından biri hâline gelmiştir. Luther'in Katolik Kilisesi'nin haksızlıklarına tepki olarak 1517'de Wittenberg'de başlattığı fikrî mücadele kısa sürede yayılmıştır.¹⁴⁵ Bazı Alman soyluların da desteğiyle kuvvetlenen bu dinî reform hareketi, Osmanlı ve Fransa tehdidiyle uğraşan V. Karl'ı zor duruma soktuğu için reform yanlıları bazı avantajlar elde ederek Katolik baskısından bir nebze olsun kurtulabilmiştir. Ayrıca Habsburgların elde tuttuğu ülkelerdeki federatif yapı ile Fransa ve Osmanlı Devleti'yle mücadele, asilzadelerin isteklerini çok önemli hâle getirmiştir.¹⁴⁶ Bu yüzden V. Karl, papalığın talebinin aksine Luther'i tutuklamamıştır. Hatta aforoz edilmiş olmasına rağmen fikirlerini 1521'de Alman asilzadelerin önünde savunmasına izin vermiştir. Böylece Protestanlığın yayılması hız kazanmıştır.¹⁴⁷

Yeni dinî hareketin lideri Luther'in Osmanlı Devleti'ne karşı savaşmamayı telkin etmesi, Avrupa'da Osmanlı saldırıları karşısındaki halk direncini yıpratmıştır. Zira onun söylemine göre Türklere karşı savaşmak Tanrı'ya karşı savaşmak gibidir.¹⁴⁸ Bu algıyı lehine kullanmak isteyen I. Süleyman, Luther'in ve destekçilerin vaziyetini

¹⁴⁴ Acar, "Rekabetten İtâvete Osmanlı-Habsburg Mücadelesi", 12/317-318.

¹⁴⁵ Demirtaş, "1521'de Belgrad'ın Osmanlı Kadrajına Girmesine Etki Eden Dış Dinamikler", 40-47; Hakan Olgun, "Katolik Kilisesi'nin Endüljans Uygulaması ve Protestan Reformuna Etkisi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/18-19 (01 Ocak 2005), 337-342.

¹⁴⁶ Demirtaş, "1521'de Belgrad'ın Osmanlı Kadrajına Girmesine Etki Eden Dış Dinamikler", 43.

¹⁴⁷ Hakan Olgun, *Sekülerliğin Teolojik Kurgusu Protestanlık* (İstanbul: Milelnihal, 2023), 30-31.

¹⁴⁸ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/466, dip. 64; Nisar Asrar, "Kanuni Sultan Süleyman Devrinde Osmanlı Devleti'nin Dinî Siyaseti ve İslam Alemi", *İslam Tetkikleri Dergisi* 4 (15 Mart 2012), 84-85.

yakından takip etmiş, hatta onlara bir mektup dahi göndermiştir.¹⁴⁹ Bu mektubun Luther'e ulaşip ulaşmadığı bilinmese de Luther, 1529'da Osmanlı orduları Viyana üzerine yürüyünce Türkler hakkındaki önceki sözlerini tashih etme ihtiyacı duymuştur.¹⁵⁰ Papalıktan nefret ettiği kadar Türklerden de nefret ettiği için halkını V. Karl'ın sancağı altında, Müslümanlara karşı savaşılmaya teşvik etmiştir. Böylece hainlikle itham edilmekten kurtulmuştur. Ayrıca Protestanlık, bu sayede imtiyazlar elde etmiştir. Ancak yeni mezhebin tam olarak tanınması 1555'te imparatorla Protestanlar arasında yapılan Augsburg Barış Antlaşması'yla gerçekleşmiştir.¹⁵¹ Protestanların bu başarısında Osmanlı Devleti'nin müttefiki Katolik Fransa'nın Protestan prenslere verdiği desteğin de büyük bir payı vardır.¹⁵²

V. Karl, Avusturya topraklarını kardeşi Ferdinand'a bırakmıştır. Bu icraatı, ülkenin doğusu ve batısında bir iş bölümünü hedeflemesiyle açıklanabilir.¹⁵³ Ferdinand'ın kız kardeşi, Macaristan Kralı II. Layoş'la; Ferdinand da kralın kız kardeşiyle evlenmiştir. Bu evlilikler, kralın ölümünden sonra Habsburgların Macaristan topraklarında hak iddia etmesini sağlamıştır. Osmanlı Devleti'nin emellerine ters düşen bu vaziyet, Mohaç Muharebesi'nden sonra ilk etapta Ferdinand'la mücadele edilmesini gerekli kılmıştır.¹⁵⁴

1.2.3. Osmanlı-Fransa

Osmanlı-Fransa ilişkilerinin başlangıcı ve gelişimi, kıtadaki Valois-Habsburg hanedanları arasındaki güç yarışının gidişatına göre şekillenmiştir. İtalya Yarımadası'ndaki savaşlar devletlerarası ilişkilerde belirleyici olarak, Osmanlı Devleti'ni XVI. asırda şekillenen devletler sisteminin bir parçası hâline getirmiştir. Ancak bu husus, Osmanlı Devleti'nin pasif değil, bilakis son derece aktif bir siyaset izlemesiyle vuku bulmuştur. Fransa'yı Osmanlı Devleti'nin Batı'daki en önemli

¹⁴⁹ Feridun Ahmed Bey, *Mecmû`a-i Münşeatü's-selâtin*, 542-544; Hakan Olgun, "Osmanlı Protestan Reformunu Nasıl Algıladı?", *Milel ve Nihal* 5/2 (01 Ağustos 2008), 219-221.

¹⁵⁰ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/482, 483.

¹⁵¹ Emine Erdoğan, "16. Yüzyıl Ortalarında Avrupa'da Mezhep Mücadeleleri ve Osmanlılar", *Dini Araştırmalar* 2/5 (01 Haziran 1999), 325, 326.

¹⁵² İsmail Ceran, "XVI. Yüzyılın İlk Yarısında Türk-Fransız İlişkileri, Kanuni Sultan Süleyman - I.François İttifakı", *Journal of Turkish Studies* 9/9/2 (29 Ağustos 2024), 397; Verhaaren, *Kafirle İttifak 16. Yüzyılda Osmanlı-Fransız Anlaşması*, 51.

¹⁵³ Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, 2/109.

¹⁵⁴ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 2/511, 512.

müttefikî hâline getiren bu siyasetin etkileri, Avrupa'yı birbirine düşüren İtalya Savaşları'nda izlenebilir.

Varis bırakmadan ölen Fransa Kralı VIII. Karl'ın (1483-1498) ardından yerine XII. Luis (1498-1515) geçmiştir. Bu kral, ölümüne kadar, selefinin yaptığı gibi İtalya'daki istilacı politikayı sürdürmüştür. Onun zamanında Venedik'i zor durumda bırakan Cambrai İttifakı (1508) kurulmuştur. Böylece Venedik, dört bir yandan işgale uğramış, Fransızlar da İtalya'daki işgallerini arttırmışlardır.¹⁵⁵ Venedik'in yenilmesinden sonra 1511'de Fransa'ya karşı Kutsal Birlik kurulmuş, Aragon Krallığı'nın savaşa dâhil olması ve İngiltere'nin Fransa'ya saldırması üzerine İtalya'daki Fransız birlikleri geri çekilmek zorunda kalmıştır. 1513'te siyasi atmosferdeki evrimle birlikte bu defa Venedik sayesinde İtalya'ya giren Fransa, kısa süre sonra tekrar püskürtülmüştür.¹⁵⁶

Fransa, XV. yüzyılın sonunda İtalya'daki savaşlar ve Rodos şövalyelerine yapılan yardım haricinde Osmanlı Devleti'yle karşı karşıya gelmemiştir. İtalya Savaşları'nın ilk aşamasında (1494-1521) Osmanlı hükûmeti, Fransa'ya karşı İtalya devletlerini desteklemiştir. Rodos şövalyelerine sığındıktan sonra Avrupa'ya kaçırılan, Osmanlı tahtında hak iddia eden Cem Sultan'ın vefatıyla II. Bayezid'in Batı'ya yönelik sefer düzenlemesinin önünde herhangi bir engel kalmamıştır. Avrupa'nın bölünmüşlüğünden faydalanarak topraklarını Batı yönünde genişletip Akdeniz hâkimiyetini arttırmak isteyen II. Bayezid¹⁵⁷, İnebahtı, Koron ve Moton'u fethederek¹⁵⁸ amacına ulaşmıştır.

XII. Luis'in kral olmasıyla Valoislerin Orleans kolu iktidara gelmiştir. Böylece tahtın vârisleri arasına giren I. François, 1515'te tahta oturmuştur. Selefleri gibi yayılmacı bir politika takip etmek, dahası Avrupa'daki en nüfuzlu hükümdar olmak isteyen kralın bunu gerçekleştirmek için bir Haçlı seferi düzenleme düşüncesi olmuştur. Hatta Kutsal Roma-Germen imparatoru seçildiği takdirde İstanbul'u dahi

¹⁵⁵ Ceran, "XVI. Yüzyılın İlk Yarısında Türk-Fransız İlişkileri, Kanuni Sultan Süleyman - I.François İttifakı", 394-397.

¹⁵⁶ Demirtaş, "1521'de Belgrad'ın Osmanlı Kadrajına Girmesine Etki Eden Dış Dinamikler", 34.

¹⁵⁷ Emecen, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*, 185-186.

¹⁵⁸ Oruç bin Âdil, *Oruç Beğ Tarihi [Osmanlı Tarihi (1288-1502)]*, 170-174; Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 158a-159a; Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, 292-294.

almayı vadetmiştir.¹⁵⁹ Hükümdarlığının ilk yıllarında İtalya’da bazı zaferler kazanmış, hatta Papa X. Leo’yla anlaşarak kendisini, Hıristiyan dünyanın hamisi ve Müslümanlara karşı düzenlenecek seferlerin öncüsü olarak kabul ettirmiştir.¹⁶⁰ Ancak V. Karl’ın imparatorluk seçimini kazanması, Fransa sarayında Haçlı birliği konusunda bir isteksizlik yaratmıştır. Zira veraset yoluyla geniş topraklara sahip olan Habsburgların yeni lideri, Fransa’yı âdeta köşeye sıkıştırmıştır. Fransa kralının, hasmı V. Karl karşısında Pavia’da aldığı yenilgi, Avrupa siyasetini bambaşka bir noktaya sürüklemiştir. Annesi aracılığıyla padişahтан yardım isteyen kral, Hıristiyanlarca “kafirler” olarak vasıflandırılan Türklerle gizli antlaşmalar yapmıştır. Fransa elçisi, Osmanlı Devleti’nin Fransa’ya yardım etmediği takdirde V. Karl’ın dünyanın efendisi olacağını söyleyerek padişahтан yardım istemiştir (1525). Bu isteğe olumlu yanıt verilerek gizli bir Osmanlı-Fransa ittifakı kurulmuştur. I. François, Hıristiyan dünyanın tepkisini azaltmak için I. Süleyman’la kurduğu diplomatik ilişkinin, Hıristiyanların Kudüs’teki haklarını korumaya yönelik olduğunu deklare etmiştir. Bununla birlikte zaman zaman Osmanlı Devleti aleyhinde hareket etmekten de geri kalmamıştır.¹⁶¹

İtalya Savaşları’nın ikinci safhası, I. François’nın İtalya’ya saldırmasıyla başlamıştır. V. Karl’ın imparator seçilmesinden sonra ülkesinin toprak bütünlüğünün tehlikeye girdiğini fark eden kral, Habsburglara karşı müttefik aramış ancak ihtiyaç duyduğu yardımı Avrupa ülkelerinden görememiştir. Neticede yenilip esir alınan kral Ocak 1526’da yaklaşık bir yıl süren hapis hayatından, İtalya üzerindeki emellerinden tamamen vazgeçtiği Madrid Antlaşması’yla kurtulabilmiştir.¹⁶² I. François’nın Osmanlı’dan yardım talebinden sonra siyasi şartların lehine olduğunu gören I. Süleyman, 1526 Ağustos’unun sonunda Habsburg destekçisi Macarları, Mohaç Muharebesi’nde ağır bir yenilgiye uğratmıştır.¹⁶³ Bu muharebe neticesinde Macar Krallığı bir anlamda yıkılarak toprakları Osmanlı ve Habsburgların mücadele sahası hâline gelmiştir.

¹⁵⁹ Soysal, “Türk - Fransız Diplomasi Münasebetlerinin İlk Devresi”, 63-65.

¹⁶⁰ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/420.

¹⁶¹ Verhaaren, *Kafirle İttifak 16. Yüzyılda Osmanlı-Fransız Anlaşması*, 46-47; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 502-503.

¹⁶² İnan, *XVI. Yüzyılda Osmanlı-İspanya İlişkileri*, 53-53, dip. 145.

¹⁶³ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 121b-126a.

Osmanlı-Fransa ittifakının gizliliği 1535'ten sonra ortadan kalkmıştır. V. Karl'ın Tunus'u ele geçirmesi, onu Hıristiyan dünyasında âdeta bir havari gibi algılanmasını sağlamıştır. Bunun bir sonucu olarak rakibi I. François Avrupa siyasetinde yalnız bırakılmıştır. Çareyi tekrar Osmanlı hükûmetine başvurmakta bulan kral, Habsburglara karşı denizlerde ortak bir askerî harekât tertip edilmesini teklif etmiştir.¹⁶⁴ Bu diplomatik temaslar vesilesiyle Fransa hem 1536'da İstanbul'da daimî elçi atayabilmiş¹⁶⁵ hem de Osmanlı hükûmeti nezdinde bir takım ticari imtiyazlar (kapitülasyon) elde etmiştir.¹⁶⁶ Ancak 1537'de icra edilen sefer, müttefiklerin pek umduğu gibi gitmemiştir. Ardından Osmanlı Devleti'ne karşı Kutsal İttifak oluşturulmuştur. Osmanlı Devleti'nin başarılı hamleleri sayesinde iki sene sonra Venedik'in ağır yenilgisiyle ittifak dağılmış, padişahın düşmanları zayıflatılmıştır. Fransa ise 1540'ta Venedik'in Osmanlı Devleti'yle yaptığı barış antlaşmasında aracı rolü üstlenerek Venedik'te diplomatik nüfuzunu arttırmış, böylece siyasi açıdan kazançlı çıkmıştır.¹⁶⁷

1546'da ölen I. François yerine geçen oğlu II. Henry babasının politikasını takip etmesine rağmen soyluların askerî tedbirler alması gerektiği yönündeki tavsiyeleri pek dinlememiştir.¹⁶⁸ Savaşlarda aldığı yenilgiler ve 1556'da Cezayir-Fas çatışmasında Osmanlı donanmasına destek vermemesi, onun Osmanlı hükûmeti nezdindeki güvenilirliğini epey sarsmıştır. Bu nedenle 1557'de tekrar başlayan Valois-Habsburg çatışmasında I. Süleyman, II. Henry'nin istediği mali yardımı göndermemiştir.¹⁶⁹ Osmanlı-Fransız ittifakının başlangıcından beri Fransızlar zaman zaman bunun gibi vefasızlıklar sergilemişlerse de Dîvân-ı Hümâyun tarafından genellikle hoşgörü ve müsamaha görmüşlerdir.

İngiltere ile 100 Yıl Savaşları'ndan yorgun bir şekilde çıkan Fransa, XVI. yüzyıl boyunca kuzey sınırlarını koruyup güney ve batı sınırlarını genişletme gayreti içinde olmuştur. Ancak bu politika zamanla ülkenin, V. Karl'ın emellerine açık hâle

¹⁶⁴ Verhaaren, *Kafirle İttifak 16. Yüzyılda Osmanlı-Fransız Anlaşması*, 52.

¹⁶⁵ Nihat Karaer, "Paris'te İlk İkamet Elçiliğimiz Kuruluncaya Kadar (1797) Osmanlı - Fransız Diplomasi İlişkilerinin Genel Seyri", *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 28/28 (01 Şubat 2010), 69.

¹⁶⁶ Soysal, "Türk - Fransız Diplomasi Münasebetlerinin İlk Devresi", 77.

¹⁶⁷ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/576-577.

¹⁶⁸ Asrar, "Kanuni Sultan Süleyman Devrinde Osmanlı Devleti'nin Dinî Siyaseti ve İslam Alemi", 84.

¹⁶⁹ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 3/103-104.

gelmesine sebep olmuştur. İmparatorun 1556'da iktidardan çekilmesi Fransa'yı biraz rahatlatmış olsa da üç sene sonraki sulhla birlikte Fransa genişleme politikasını terk ederek kendi içine kapanmıştır.¹⁷⁰

1.2.4. Osmanlı-Venedik

İtalya Yarımadası'ndaki en güçlü siyasi teşekkül olan Venedik'in Osmanlı Devleti'yle ilişkileri, I. Murad zamanında başlamıştır. Edirne'nin alınmasından sonra ticari imtiyazlar sağlamak için gelen Venedik elçileri elleri boş dönmüştür. Ancak yine de iki ülke arasında iyi ilişkiler kurulmuştur. I. Bayezid zamanına gelindiğinde Venedik'le ticari antlaşmalar yapılmıştır. Daha sonra XV. yüzyılın ilk çeyreğinde Selanik'in Venedik'in eline geçmesi yüzünden iki devlet arasında şiddetli savaşlar meydana gelmiştir. II. Murad ve II. Mehmed zamanında Osmanlı-Venedik ilişkileri oldukça gerilmiştir. Özellikle Osmanlı Devleti'nin Bosna ve Sırbistan'da ilerleyişiyle Macaristan'a yaklaşan Venedik, denizlerdeki üstünlüğünü korumak için 1463'ten 1479'a kadar süren uzun ve yıpratıcı bir savaşa girmiştir. Bu savaş sonunda Osmanlı Devleti galip gelerek Venedik'i büyük siyasi ve mali kayba uğratan bir antlaşmayla diplomatik üstünlük elde etmiştir. Daha sonra da tarafların ahitnamelere mugayir hareketlerinden doğan anlaşmazlıklar zaman zaman çatışmalara dönüşmüşse de 1503'te yürürlüğe giren son antlaşmadan 1537 yılına kadar barış hâkim olmuştur.¹⁷¹

I. Süleyman, tahta çıktıktan sonra Venedik'le barış hâlinin korunmasına ehemmiyet vermiştir. Padişah, devletin denizlerde henüz yeterince güçlü olmaması sebebiyle Akdeniz'de çıkacak bir savaştan kaçınmıştır. Ayrıca Rodos'un fethini sağlayacak uygun şartların oluşması ve Venedik'le barış hâlinin korunması gerekliliği, bunda etkili olmuştur.¹⁷² Venedik de Osmanlı Devleti'yle barış hâlinin korunmasını çıkarlarına uygun görmüştür. Zenginliği ticaretine dayanan bu ülke için, İtalya'da hâlihazırda devam eden Habsburg ve Fransa tehdidi zaten yeterince zorluğa sebep olmuştur. Dolayısıyla Venedik, bu dönemde de dinî veya millî taassuba göre değil, kendi iktisadi çıkarlarına uygun bir politika takip etmiştir.¹⁷³

¹⁷⁰ Soysal, "Türk - Fransız Diplomasi Münasebetlerinin İlk Devresi", 63.

¹⁷¹ Meryem Kaçan, *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı - Venedik Ahidnameleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995), 11-14.

¹⁷² Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/441.

¹⁷³ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 2/456-459.

Osmanlı Devleti'nin Macaristan seferleri, Venediklileri endişelendirmiştir. Zira Macaristan'dan sonra sıranın kendilerine geleceğini düşünmüşlerdir. 1525'te bir Fransız elçisinin İstanbul'u ziyaret ettiğini öğrendiklerinde olası bir Osmanlı-Fransa ittifakının İtalya'daki hâkimiyetlerini tehlikeye düşüreceğini tahmin etmişlerdir.¹⁷⁴ Ancak askerî zafiyeti Venediklileri Habsburglardan taraf olmak yerine mecburen bir denge siyaseti izlemeye itmiştir. Dolayısıyla Macarlara bilfiil yardım etmek yerine mevcut durumu korumayı tercih etmişlerdir.

I. Süleyman'ın "Roma'ya Roma'ya" diye hedef gösterdiği bilindiği için 1537'de Osmanlı Devleti'yle Fransa'nın ittifak hâlinde bazı askerî harekâtlar düzenlemesi Venedik senatosunda hararetli tartışmalara sebep olmuştur.¹⁷⁵ Neticede Osmanlı Devleti'nin Pulya Seferi'ni tehdit olarak algılayan ve öteden beri Fransızların İtalya'daki emellerinden çekinen Venedikliler, Habsburglarla yakınlaşmışlardır. Böylece 1537'de bazı Osmanlı gemilerine saldırarak barışı bozan Venedikliler, padişahın seferin yönünü Venedik kontrolündeki bölgelere çevirmesine sebep olmuşlardır. Seferden sonra birkaç sene devam eden savaşta en çok zarara uğrayan Venedikliler olmuştur. Venedik elçileri, uzun uğraşları sonucunda ancak 1540'ta bir barış anlaşması sağlamaya muvaffak olmuşlardır.¹⁷⁶ Bundan sonra Osmanlı ile Venedik arasındaki barış, II. Selim'in hükümdarlığının beşinci yılına (1570) kadar sürmüştür.

1.2.5. Osmanlı-Lehistan

Lehistan, Moğol istilasından sonra Karadeniz'in kuzeyindeki topraklarda kurulan Altın Orda Devleti'nin batı sınırlarında yer almıştır. Lehistan kralları, Dinyeper Nehri'nden Karpatlara kadar olan topraklarda hâkimiyetlerini tesis etmeye çalışmışlardır. Böylelikle XV. yüzyıl Avrupası'nda yükselen bir güce dönüşen Lehistan'ın Osmanlı Devleti'yle ilk ilişkileri, Türklerin Macarlarla giriştikleri mücadelelere rastlamaktadır. III. Vladislav (Wladyslaw) Yagellon (1434-1444), boş kalan Macar tahtına intihap edilerek Macar ve Leh topraklarını birleştirmiştir. Kral, Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda ilerleyişini Hıristiyanlığın bölgedeki geleceği için

¹⁷⁴ Gökbilgin, "Kanunî Sultan Süleyman'ın Macaristan ve Avrupa Siyasetinin Sebep ve Amilleri Geçirdiği Safhalar", 11.

¹⁷⁵ İnalçık, *Devlet-i 'Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmaları-1*, 157.

¹⁷⁶ Yücel, *Muhteşem Türk Kanunî İle 46 Yıl*, 57-68.

tehdit olarak görmüştür. 1440 yılında Osmanlı hükûmetine bir elçi gönderip meseleyi diplomatik yollardan çözmek istemişse başarılı olamamıştır. Ardından katıldığı bir Haçlı seferinde, Varna Muharebesi'nde mağlup ve maktul olmuştur. Bundan sonra taraflar arasında Boğdan hâkimiyetiyle ilgili olarak da çatışmalar yaşansa da Lehistan, Osmanlı Devleti'ne karşı koymamıştır. Özellikle Kırım Hanlığı'nın padişaha bağlılığı ve Rus baskısı, bu devleti daha ılımlı hareket etmeye itmiştir. Bundan sonra sahip olduğu toprakları barışçıl bir şekilde elinde tutabilmek için Osmanlı Devleti'yle iyi ilişkiler geliştirmiştir. Bu doğrultuda 1489'da yapılan ticaret anlaşması elçiler vasıtasıyla defalarca yenilenmiştir. Lehistan ile Osmanlı Devleti arasındaki diplomatik temaslarda Lehistan'ın talepleri genellikle, Tatar akınlarının önlenmesi ve bazen de Tatarlardan askerî destek sağlanması yönünde olmuştur.¹⁷⁷

1.2.6. Osmanlı-Rusya

XVI. asırda Osmanlı Devleti'nin Avrupa siyasetini kısmen etkileyen bir diğer güç de Ruslar olmuştur. Moğol istilasından sonra Altın Orda Devleti'ne haraç vererek hâkimiyet hakkı kazanan Rus knezleri siyasi birliklerini, bu devletin 1502'de Kırım Hanlığı tarafından yıkılmasından sonra temin edebilmişlerdir. Önceden Altın Orda Devleti ve Lehistan'a karşı Kırım Hanlığı ve Osmanlı Devleti'yle iyi ilişkiler geliştiren Ruslar, özellikle 1502'den sonra Kazan ve Astarhan Hanlıkları ile mücadele edip Altın Orda Devleti'nin bıraktığı güç boşluğunu doldurmayı hedeflemişlerdir.¹⁷⁸

Ruslar, Osmanlı Devleti'nin Rus knezlerini doğrudan muhatap kabul etmemesi sebebiyle ilk ilişkilerini Kırım Hanlığı üzerinden yürütmek zorunda kalmışlardır.¹⁷⁹ İstanbul'la ilk doğrudan temaslarını, XV. yüzyılın sonunda etrafında birçok prens ve derebeyini birleştirerek Rus Çarlığı'nın temellerini atan III. İvan (1462-1505) zamanında gerçekleştirmişlerdir. II. Bayezid'e müracaat ederek Karadeniz'in kuzeyindeki Rus tacirlerin haklarını korumak istemişlerdir. I. Selim döneminde de elçi göndererek topraklarını Tatarların hücumlarından korumayı ve Lehistan'a karşı

¹⁷⁷ Yücel Öztürk, "Osmanlı-Lehistan İlişkilerinde Savaş, Diplomasi ve Ticaret", *Karadeniz Araştırmaları* 14/55 (15 Ekim 2017), 226-229; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 2/479-481.

¹⁷⁸ Halil İnalçık, "Osmanlı-Rus İlişkileri 1492-1700", *Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl 1491-1992*, 26 7 (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999), 27-28.

¹⁷⁹ İlyas Topsakal, "Tarihi Süreçte Rusya-Türkiye İlişkileri", *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 3/2 (04 Aralık 2016), 34.

Osmanlı Devleti'yle bir ittifak tesis etmeyi hedeflemişlerdir. Rus çarının bu teklifi reddedilmiştir. I. Süleyman döneminde benzer amaçlarla bir ittifak teklifi iletilmişse de Osmanlı yönetimi, öncesinde olduğu gibi bu teklifi yine reddetmiştir. I. Süleyman döneminde Ruslarla diğer bir doğrudan diplomatik temas ise IV. İvan (1547-1584) zamanında gerçekleşmiştir. 1547'de "çar" unvanını alan Rus hükümdara I. Süleyman, 1557'de gönderdiği bir mektubunda kendisine bu yeni unvanıyla hitap etmiştir. Bundan sonra II. Selim'in cülûsuna kadar Ruslardan elçi gelmemiştir.¹⁸⁰

Osmanlı Devleti'nin I. Süleyman döneminde Batı'yla ilişkileri incelendiğinde aktif bir siyaset izlediği görülmektedir. Bu aktif siyaset, devletin kuruluş yıllarından itibaren devam ettirilen bir fetih anlayışına işaret etmektedir. Ancak fetihlerin maksadının salt ganimet ve toprak kazanmak veya devletin zenginliğine zenginlik katmak olmadığı açıktır. Avrupa'nın içinde bulunmuş olduğu durumu, sağlam istihbarat ağları sayesinde çok dikkatli bir şekilde okumayı başaran Osmanlı yöneticileri, Habsburgların bütün Avrupa'yı yutmakta olduğunu görmüşlerdir. Dolayısıyla birleşmiş Hıristiyan dünyayla kuracakları ilişkinin pek de barışçıl olmayacağını tahmin ederek Avrupa'nın tek bayrak altında toplanmasına engel olmak istemişler ve bu doğrultuda stratejiler geliştirmişlerdir.

Osmanlı Devleti'nin Haçlı birliğini engelleme amacı, Avrupa'nın içinde bulunduğu şartların uygun zemini hazırlamasıyla kolayca gerçekleşmiştir. Zira XVI. asra gelindiğinde artık din, Hıristiyan yöneticiler için bir öncelikten ziyade, salt meşruiyet aracı olarak görülmüştür. Devlet çıkarının öncelendiği bir siyasi anlayışın egemen olmasında, millî monarşilerin ortaya çıkması etkili olmuştur. Bu siyasi güçlerden Macar Krallığı, I. Süleyman'ın cülûsundan kısa süre sonra bertaraf edilerek toprakları, Osmanlı ve Habsburg planları sebebiyle çatışma alanına dönüşmüştür. Bu çatışmanın bir benzeri de Akdeniz'deki mücadelelerde ortaya çıkmıştır.

Fransa'nın Osmanlı ülkesine hem dinî hem coğrafi uzaklığı, bu iki devletin tam bir ittifakla birbirlerine bağlanmalarına engel olmuştur. Fransa, Osmanlı Devleti'yle ilişkileri sebebiyle siyaseten yalnızlaşmış, bu yalnızlığının çaresini yine I. Süleyman'dan yardım istemekte bulmuştur. Dolayısıyla Avrupa'nın ne tam içinde ne

¹⁸⁰ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 2/475-479.

tam dışında kalan bir hüviyete brnmekten kendini kurtaramamıştır. Buna rağmen I. François'nın ülkesini kurtarmak adına giriştiği mücadele başarıya ulaşmış, Fransa parçalanmamıştır. Bu başarıda şüphesiz, I. Süleyman döneminde oldukça güçlenen Osmanlı donanmasının yardımları etkili olmuştur.

Osmanlı Devleti'nin diplomatik anlamda elde ettiği kazanımlar, büyük oranda karşı konulamaz askerî gücü sayesinde olmuştur. Buna rağmen savaşın neye mal olduğunun gayet farkında olan Dîvân-ı Hümâyun, her zaman askerî müdahalelere başvurmamıştır. Aynı anda birden fazla cephede savaşmaktan kaçınmak suretiyle diplomasiyi de bir araç olarak kullanmıştır. Özellikle XVI. asırda artan elçilik faaliyetleri, İstanbul'u âdetâ diplomatik bir merkez hâline getirmiştir. Bu süreçte Osmanlı diplomasi anlayışı, I. Süleyman'ın dış politikasının etkisinde şekillenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ'NDE DİPLOMASİ (1520-1566)

I. Süleyman döneminde Avrupa ile kurulan diplomatik temasların gelen elçiler üzerinden okunabilmesi için öncelikle dönemin diplomasisinin anlaşılması gerekmektedir. Bu doğrultuda Osmanlı diplomasisinin karakteristik özelliklerinin belirlenmesi, diplomasiye yön veren unsurların tespiti ve yabancı elçilerin bu diplomasideki yerinin incelenmesi önem arz etmektedir.

2.1. Diplomasinin Kısa Tarihi

İktidarların toplum problemlerini çözmeye uyguladıkları yöntemleri ifade etmek için siyaset (politika) kelimesi kullanılır. Siyaset, Arapça “hayvanı terbiye etmek, bir şeyi iyi durumunda koruyup yetiştirmek, bir sürüyü yönetmek” gibi manalara gelmektedir.¹⁸¹ Bununla birlikte Cengiz Han'ın üç oğlunu üç yasayla farklı bölgelerde görevlendirmesiyle ortaya çıkan se-yasa (üç yasa) ifadesine de dayandırılan bu kelime, Türkler tarafından bir yönetim kavramı olarak ancak XIX. yüzyılda bugünkü manasıyla kullanılmaya başlanmıştır.¹⁸²

Modern dönemde siyaset kavramına ilişkin olarak iki farklı yaklaşım ön plana çıkmıştır. Bunlardan biri siyaseti, ortak bir uzlaşma olarak görürken diğeri, çeşitli sebeplerle ortaya çıkan güç mücadelesi olarak tanımlamıştır. İnsanların bir arada yaşamlarının doğal bir neticesi olarak meydana gelen siyaset, tarih boyunca uzlaşma ve çatışmayı beraberinde getirmiştir.¹⁸³

Bir devletin başka devletlerle ilişkilerinde izlediği yolu ifade etmek için dış politika terimi kullanılmaktadır. Dış politikanın ön gördüğü plan ve stratejinin uygulanabilmesi için birtakım araçlara ihtiyaç vardır. Bu stratejileri tamamlayan araçlar ise diplomasi kavramıyla ifade edilir. Bu kavram, köken itibarıyla eski Yunancadaki diploma sözcüğüne dayanmaktadır. Esasında ikiye katlama manasındaki

¹⁸¹ Muhammed Mürtedâ el-Huseynî ez-Zebîdî, *Tâcü'l-'arûs min cevâhiri'l-Kâmûs*, thk. Mahmûd Muhammed et-Tanâhî (Kuveyt: Matb'atü Hükümeti Kuveyt, 2004), “svs”, 16/157-158; Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab* (Beyrut: Dâru'l-Ma'ârif, 1414), “svs”, 6/108.

¹⁸² Hızır Murat Köse, “Siyaset”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 37/294; Sakaoğlu, “Siyaset”, 615.

¹⁸³ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika* (Bursa: MKM Yayıncılık, 2013), 33-37.

diploma, katlanma şekillerinden ötürü Eski Yunan ve Roma’da kullanılan resmî belgelerin adı olmuştur. Diploması XVIII. asra değin; bu belgelerin arşivlenmesi, korunması ve incelenip değerlendirilmesiyle ilgili bilim dalını ifade etmiştir. 1796’da İngiliz yazar ve devlet adamı Edmund Burke (ö. 1797) tarafından devletler arası ilişkiler bağlamında kullanılmıştır. Bundan sonra diplomatik kurul ve diplomat gibi ifadeler yaygınlık kazanmıştır.¹⁸⁴

Dış politikada hedeflerin barışçıl yollarla gerçekleştirilmesinin en önemli aracı olan diploması, çok eski bir kavram olup işleyişinde genellikle elçiler kullanılmıştır. Elçi kelimesi, Türkçe kökenlidir ve “ülke, devlet, halk” manalarına gelen el (il) kelimesinden türetilmiştir. İlk defa Uygur metinlerinde rastlanan bu kelime “haberci, peygamber” manalarına gelmekte olup Arapça karşılığı resuldür. Bununla birlikte Arapça sefir kelimesi de aynı manayı ifade etmek için kullanılmıştır.¹⁸⁵

İlk Çağ’daki Mısır, Hitit, Pers ve Hint medeniyetleri genellikle, benimsedikleri genişleme siyaseti sebebiyle karşılaştıkları sorunları silah kullanarak çözmüşlerdir. Ayrıca diplomasıyı, benimsedikleri siyasete uygun olarak kullanmışlardır. Yunan ve Roma medeniyetleri de benzer şekilde hareket ederek egemenlik sahalarını genişletmeye çalışmışlardır. Bu durum devletler arası çatışma hallerinin çoğalmasına, çatışma halleri de diplomatik etkinliklerin artmasına sebep olmuştur.¹⁸⁶

Hitit, Antik Mısır, Eski Yunan, Roma ve Bizans medeniyetleri; tesis ettikleri yönetim yapıları, buldukları jeopolitik durum, din ve komşularla ilişkileri sayesinde birbirinden farklı diplomatik pozisyonlar almışlardır. Bu farklılıklar özellikle elçilik kurumunda kendisini göstermiştir. Mısırlılar ve Hititliler arasındaki uzun sürecek bir barış antlaşması sonrası Hititler, müttefikleriyle şartlar ve öneriler hususunda eşit anlaşmalar (paritetik) yapmışlarken Roma İmparatorluğu, sahip olduğu gücün etkisiyle diplomatik ilişkilere önem verme gayreti göstermemiştir. Eski Yunan şehir devletleri ise halkın da sürece katıldığı açık diplomasıyı benimsemiş, diplomatik dokunulmazlık kurallarını işletmiş ve kabile çıkarları yerine uluslararası çıkarları

¹⁸⁴ Hüner Tuncer, *Eski ve Yeni Diploması* (Ankara: Dış Politika Enstitüsü, 1991), 1-4.

¹⁸⁵ Mehmet İpşirli, “Elçi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/3.

¹⁸⁶ Vladimir Potyemkin (ed.), *Uluslararası İlişkiler Tarihi*, çev. Atilla Tokatlı (İstanbul: May Yayınları, 1977), 1/I-II.

öncelemiştir. Ayrıca Eski Yunan'da proxenos adındaki konsolosluk benzeri yapıların ortaya çıkması diplomasideki gelişimi hızlandırmıştır. Bizans, Roma'nın aksine diplomasiye çok önem vererek âdeta bunu bir sanata dönüştürmüştür. Ayrıca Eski Yunanlılar gibi hitabet yeteneği güçlü diplomatlar yerine gözlemci diplomatlar yetiştirmiştir. Bu da elçilerinin gittikleri ülkelerden ciddi bir istihbarat edinerek dönmelerini sağlamıştır. Buna mukabil Bizans'a gelen yabancı elçilerin mümkün olduğunca az bilgiyle ülkelere dönmeleri hedeflenmiştir. Protokole de oldukça ehemmiyet veren Bizans elçileri, benimsedikleri misyonlar icabı entrika, adam kayırma ve rüşvet gibi komplo silahları kullanarak diplomasiyi farklı boyutlarının gelişmesine de hizmet etmişlerdir.¹⁸⁷

Diplomasiyi gerçek gelişimi, İtalya'nın kuzeyindeki şehir devletlerinde mümkün olmuştur. XVI. yüzyıl Rönesans İtalya'sında diplomasiyi dönüşümü, Avrupa'nın diğer bölgelerinde ancak XVIII. yüzyılda kendisini göstermiştir. Venedik'in 1455'te Cenova'da yerleşik kâtip olarak adlandırılan görevlisinin çalışacağı ilk daimî elçiliği açması, bu yeni diplomasi modelinin diğer şehir devletlerince de benimsenmesine imkân vermiştir.¹⁸⁸ Böylece eski usul diplomasiyi yerini zamanla sürekli diplomasiye bırakmıştır.

2.1.1. Sürekli Diplomasiye Geçiş

XV. yüzyılda sürekli diplomasiye geçişten önce uluslararası siyasette Ad-hoc (tek taraflı) diplomasi etkili olmuştur. Ad-hoc diplomasi, kısa sürelidir. Belirli bir konunun görüşülmesi için devreye sokulan bu yöntemde elçiler, gönderildikleri ülkenin topraklarında uzun süre kalmamışlardır. İlgili görevler yerine getirildikten sonra temsil yetkileri sona ermiştir. Bu görevler savaş, barış, ateşkes, ticaret, saldırımazlık gibi antlaşmaları sağlamak olabildiği gibi taht değişikliklerinin haber verilmesi, çeşitli tören ve kutlamalarda hükümdarın temsil edilmesinden de ibaret olabilmektedir.¹⁸⁹

¹⁸⁷ Tuncer, *Eski ve Yeni Diplomasi*, 5-16.

¹⁸⁸ Potyemkin, *Uluslararası İlişkiler Tarihi*, 1/11-13; Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, 324-327.

¹⁸⁹ Tuncer, *Eski ve Yeni Diplomasi*, 5, 42-43.

XV. yüzyıldan önce Avrupa’da elçi göndermek, elçi dokunulmazlığı ve diplomatik protokol kurallarıyla ilgili birtakım teamüller üretilmiştir. Ancak sürekli diplomasi döneminin başları da dâhil olmak üzere diplomatik faaliyetlerde görev alan unsurlar arasında kati bir ayırım yoktur. Özellikle tacirler, ticaret için buldukları ülkeler hakkında kendi topraklarına bazı malumatlar götürmüş, yeri geldiğinde kralları veya feodal beyleri yabancı ülkelerde temsil edebilmişlerdir. Bunun yanında tacirler, asilzadeler ve feodal beylerin kendi aralarındaki diplomatik ilişkileri de tek taraflı diplomasinin bir boyutunu oluşturmuştur. Bu durum sürekli diplomasinin ortaya çıkışını hazırlayan etmenler arasında sayılmıştır.¹⁹⁰

Rönesans; siyasi, askerî, ekonomik, sosyal ve kültürel alanda pek çok yeniliği beraberinde getirmiştir. Bu yenilikler, diplomatik anlamda da pek çok değişikliğe kapı aralamıştır. Engeli arazilerle birbirlerinden ayrılan ve geçimleri ticarete dayanan İtalyan şehir devletleri, Avrupa’da Fransa, Habsburg; Asya’da Osmanlı Devleti tarafından tehdit edildiklerini hissettiklerinde çok masraflı olan ve ticareti baltalayan savaş yerine, daha kullanışlı ve az masraflı olan diplomasiyi incelemişlerdir. Bunun sonucunda önce İtalya şehirlerinde, daha sonra da kıtadaki diğer ülkelerde daimî temsilcilikler açılmaya başlanmıştır. Diplomasideki bu değişim, sadece konsoloslukların açılmasıyla sınırlı kalmayıp devletlerarası güç ve prestij göstergesi olan protokol kurallarında da önemli değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Örneğin elçilerin kabul sırası ve protokoldeki konumlarıyla ilgili olan ve önde gelme sorunu olarak isimlendirilen husus, ilk defa 1504’te Papa II. Julius (1503-1513) tarafından düzenlenmiştir. Papa, sarayına gelen temsilcileri, ülkelerin itibarlarına ve papalıkla ilişkisine uygun olarak hazırlanan listeye göre kabul etmeye başlamıştır.¹⁹¹

Sürekli diplomasinin ilk aşamalarında daimî elçi olmak, pek tercihe şayan görülmemiştir. Nitekim o dönemde İtalya’da, şüphe ve güvensizlik hâkim olmuştur. Yalan, komplo ve entrika diplomaside çok rahat kullanılmış hatta başvurulması gereken diplomatik çözümler arasında yer almıştır. Dolayısıyla yabancı ülkelerde kendi memleketlerini temsil eden daimî elçilerin casusluğundan şüphelenilmiştir.

¹⁹⁰ Gökhan Erdem, *Osmanlı İmparatorluğunda Sürekli Diplomasiye Geçiş Süreci* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008), 92-93.

¹⁹¹ Turan, *İmparatorluk ve Diplomasi Osmanlı Diplomasinin İzinde*, 70-73.

Zorlu yolculuklarının ardından vardıkları ülkelerde, bazen maaşları ödenmemiş, borca girmişler ve şahsi olarak pek çok masraf ve külfete katlanmak zorunda kalmışlardır.¹⁹² Buna rağmen daimî elçilik vazifesi, her halükârda kişiyi toplumun diğer kesimlerinden ayıran, yeteneklerini öne çıkaran ve siyasi kariyerini olumlu yönde etkileyebilen bir meslek olarak algılanmıştır. Özellikle İstanbul’da elçilik yapmak ayrıcalıklı hâle gelmiştir. Nitekim bazı durumlarda elçiler, üstlendikleri misyonlar sayesinde siyasi kariyerlerinde önemli başarılar elde etmişlerdir. Daimî elçiliğin siyasi basamak olarak kullanılabilmesinin en iyi örneği, Andrea Gritti’dir (ö. 1538).¹⁹³ O, sıradan bir tacir olduğu hâlde zamanla büyüyen çevresi sayesinde diplomat vasfıyla aralarında İstanbul’un da bulunduğu çeşitli merkezlerde görev yapmıştır. Daha sonra artan itibarından güç alarak 1523’ten 1538’e kadar Venedik doju olabilmıştır.¹⁹⁴

Avrupa’da sürekli diplomasiye geçişin gecikmesinin pek çok sebebi bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; bir elçilik açmanın ve işleyişini sağlamanın yüksek maliyeti, ulaşım yollarının yetersizliği, yollardaki güvenlik zafiyetleri ve yetişmiş diplomat sayısının azlığıdır. Dolayısıyla diplomatik etkinlik ne kadar fazla olursa olsun, XV. yüzyıla kadar diplomatik temsilciliklere rastlanmamaktadır. Avrupa diplomasisindeki yavaş değişim, ancak XVI. yüzyılın sonunda nispeten örgütlü ve daha sağlam bir hiyerarşiyi ortaya çıkarmıştır. Böylece devletlerarası siyaset açısından son derece ehemmiyetli bir konumu haiz olan diplomatik protokol kuralları da zamanla çeşitlenmiş ve daha belirgin hâle gelmiştir.¹⁹⁵

XVI. yüzyıl Avrupa’ında elçilerle ilgili bazı taksimlerin yapılmaya başlandığı görülmektedir. Örneğin Habsburgların lideri V. Karl’ın sarayında sadece Fransa, Venedik, papalık ve Ferdinand’ın elçilerinin bulunmalarına izin verilmiştir. Diğer ülkeler ve prenslikler, imparatora ancak dar kapsamlı görevleri olan temsilcilerini gönderebilmişlerdir. Dolayısıyla elçiler arasında bir sınıflama mevcuttur. Ancak

¹⁹² Tuncer, *Eski ve Yeni Diplomasi*, 18; Turan, *İmparatorluk ve Diplomasi Osmanlı Diplomasisinin İzinde*, 73-74.

¹⁹³ Mustafa Can, *Sürekli Diplomasi Öncesi Osmanlı Devleti’nde Yabancı Elçiler (Elçi-Ağırlama-Huzura Kabul)* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017), 82.

¹⁹⁴ Elvin Otman, *The role of Alvise Gritti within the Ottoman politics in the context of the “Hungarian question” (1526-1534) / “Macaristan meselesi” bağlamında Alvise Gritti’nin Osmanlı siyaseti içerisindeki rolü* (İstanbul: İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 36-45.

¹⁹⁵ Potyemkin, *Uluslararası İlişkiler Tarihi*, 1/201-202.

sınıflama ve ayrıcalıklarla ilgili ilk genel kabul, 1815'teki Viyana kongresinde, ardından da 1818'deki Aix-La-Chapelle Konferansı'nda belirlenmiştir.¹⁹⁶ Bu tarihlere kadar elçilerin bütününe Avrupa'da ambassadeur, Türklerde ise elçi denmiştir.¹⁹⁷ Rönesans diplomasisinde temsilciler, kati bir sınıflandırmaya tabi tutulmamışsa dahi sürekli diplomasiinin aktif hâle gelmesinden kısa süre sonra daimî elçilerin yanlarında, onlara yardımcı olmak üzere sekreterler atanmıştır.¹⁹⁸

V. Karl zamanında elçilerin, Habsburg topraklarına girişi, karşılanmaları ve kabulleriyle ilgili kesin kurallar konulmuştur. Aynı şekilde Fransa, İngiltere ve papalık da belli başlı kurallar uygulamıştır.¹⁹⁹ İngiliz soylularının elçiyi sınırda karşılamaları, papalık sarayında elçilerin ayakta ve başı açık şekilde huzurda beklemeleri, temsil ettikleri ülkelerin itibarına göre farklı salonlarda ağırlanmaları, bu protokol kurallarından bazılarıdır. XV. yüzyılda hiçbir protokol kuralı bulunmayan Ruslar, özellikle Avrupa'daki diplomasiiden edindikleri izlenimler sayesinde sonraki asırlarda kendilerine özgü elçilik geleneklerini oluşturabilmişlerdir.²⁰⁰

Elçilerin dokunulmazlık ilkesine dair ilk bulgulara Eski Yunan'da rastlanmıştır. Ancak çok daha eski dönemlerde bile elçilerin ayrıcalıklı oldukları bilinmektedir.²⁰¹ XV. ve XVI. yüzyıllara gelindiğinde elçilerin dokunulmazlıklarıyla alakalı birtakım teamül ve ortak kabuller bulunmuştur. Ancak bu durum elçilerin tamamen güvende oldukları anlamına gelmemiştir. Sürekli diplomasiye geçişin ilk aşamalarında bile elçilerin buldukları ülkede can ve mallarına zarar gelmesi, aşağılanmaları veya tutuklanmaları gayet mümkün olmuştur.²⁰²

Devletler, kendilerinden önceki medeniyetlerden beslenerek sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi miraslar devralmışlardır. Bu miraslardan biri olan diplomasi, zamanla gelişmiş ve yaygınlaşmıştır. XV ve XVI. yüzyıllar, Avrupa'nın çeşitli

¹⁹⁶ Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, 330-331.

¹⁹⁷ Soysal, "Türk - Fransız Diplomasi Münasebetlerinin İlk Devresi", 73.

¹⁹⁸ Turan, *İmparatorluk ve Diplomasi Osmanlı Diplomasisinin İzinde*, 73.

¹⁹⁹ Potyemkin, *Uluslararası İlişkiler Tarihi*, 1/202-203.

²⁰⁰ Potyemkin, *Uluslararası İlişkiler Tarihi*, 1/276, 290.

²⁰¹ Tuncer, *Eski ve Yeni Diplomasi*, 4-5, 17.

²⁰² Can, *Sürekli Diplomasi Öncesi Osmanlı Devleti'nde Yabancı Elçiler (Elçi-Ağırlama-Huzura Kabul)*, 52.

yerlerinde daimî temsilciliklerin çoğaldığı, diplomasinin aracı olan elçiliğe dair protokol kurallarının yerleştiği bir dönem olmuştur.

2.2. Osmanlı Diplomasisi

Osmanlı Devleti, bir İslâm devleti olarak teşekkül etmesi ve kurucularının Türk kökenli olmaları hasebiyle Türk-İslâm geleneklerinden beslenen bir diplomasi geliştirmiştir. İslâm'ın kabulünden önce ve sonra Türk devletleri, karşılaştıkları politik problemleri sadece savaş yoluyla değil, diplomasi yoluyla da çözmeye çalışmışlardır. Hükümdarlar, elçi göndermek ve kabul etmek yoluyla diplomasiyi sürdürmüşlerdir. Din değişikliği, sosyal ve kültürel hayatta pek çok değişikliği beraberinde getirmiş, diplomasi de bu değişiklikten etkilenmiştir.²⁰³

2.2.1. Beslendiği Kaynaklar

İlk Türk devletleri, yayıldıkları coğrafyalarda komşularıyla diplomatik ilişkiler kurmuşlardır. Asya Hunlarında çeşitli dilleri bilen bir heyet, diplomatik görüşmelerin en iyi şekilde yürütülebilmesi için görevlendirilmiştir.²⁰⁴ Asya Hunları ile Çinliler arasında farklı tarihlerde antlaşmalar yapılmıştır. M.Ö. 198 yılında yapılan barış antlaşması, tarihte akrabalık yoluyla sağlanan ilk barış antlaşması olması²⁰⁵ hasebiyle dikkat çekicidir. Asya Hunları elçi karşılımları için birtakım protokol kuralları geliştirmişlerdir. Örneğin elçinin hükümdarın çadırına girebilmesi için esasını ve getirdiği güven belgesini çadırın dışında teslim etmesi gerekmiştir. M.Ö. 107'de gelen bir Çinli elçi, düşük rütbeli olduğu için törenin sönük yapılmasına karşılık olarak bazı protokol kuralına uymamış, bu yüzden hükümdarın çadırına alınmamıştır.²⁰⁶

Asya Hunları gibi Avrupa Hunları da yabancı ülkelerle münasebetlerin yürütülmesinde elçiliklere büyük önem atfetmişlerdir. Başkentlerinde, yabancılarla yazışma ve görüşmelerin sağlıklı yürütülebilmesi için tercüman ve kâtipler bulunduran

²⁰³ Selim Hilmi Özkan, *Osmanlı Devleti ve Diplomasisi* (İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2017), 19-24.

²⁰⁴ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü* (İstanbul: Ötüken, 1997), 278.

²⁰⁵ Ahmet Taşağıl, *Bozkırların İlk İmparatorluğu Hunlar* (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2020), 86.

²⁰⁶ Taşağıl, *Bozkırların İlk İmparatorluğu Hunlar*, 138.

Avrupa Hunları, elçilerin uygun yetki ve hediyelerle gelmeleri ile can ve mal güvenliklerinin sağlanması gibi hususlara önem vermişlerdir.²⁰⁷

Göktürkler, diplomasiye önem vermişler ve egemenliklerini muhafaza edebilmek adına farklı devletlerle antlaşmalar yapmışlardır. Mücadele ettikleri Ak Hun (Eftalitler) Devleti'nin gücünü kırabilmek için 566 yılında Sâsânîlerle ittifak kuran Göktürkler, daha sonra ipek yolundaki ticaret sebebiyle bu devletle anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Bunun üzerine Bizans'la iyi ilişkiler geliştirmişlerdir.²⁰⁸ Elçi teatisine önem veren Göktürkler, tabiat kuvvetlerine olan inançlarını diplomatik geleneklerine yansıtmışlardır. Ateşin arındırıcı gücüne inandıkları için Bizans'tan gelen elçileri huzura kabulden önce iki ateş arasından geçirmişlerdir.²⁰⁹ Göktürkler elçi kabullerinde tören birliklerinin tertibine ve hazinelerin sergilenmesi gibi uygulamalara da önem vermişlerdir.²¹⁰

İslâm öncesi Türk devletleri arasında diplomasiyi kurumsal manada en çok geliştirenler Uygurlardır. Yerleşik hayata geçmeleri bunda etkili olmuştur. Uygurlar, "tamgacı", "bitikçi" ve "ılımgacı" adı verilen görevliler aracılığıyla diplomatik temaslar yürütmüşlerdir.²¹¹ Özellikle Çinlilerle yürüttükleri elçi teatileri bilinmektedir.²¹² Uygurlar, elçi karşılımlarında büyük törenler düzenlemişler ve elçileri uğurlu saydıkları günlerde hükümdarın huzuruna kabul etmişlerdir.²¹³

Osmanlı Devleti'nin beslendiği en önemli kaynaklardan biri olan İslâm, diplomaside bazı değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Hz. Muhammed'in (sav) doğduğu Mekke, yabancılarla ilişkilere dair çok eskilere dayanan geleneklere sahip olmuştur.²¹⁴ Hz. Muhammed'in (sav) yaklaşık on yılını yönetici olarak geçirdiği risâlet görevinde, Medine merkezli yönetimi pek çok siyasi teşekkülle diplomatik temaslar

²⁰⁷ Ali Ahmetbeyoğlu, *Avrupa Hun İmparatorluğu* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2001), 156; Can, *Sürekli Diplomasi Öncesi Osmanlı Devleti'nde Yabancı Elçiler (Elçi-Ağırlama-Huzura Kabul)*, 32.

²⁰⁸ Hüseyin Gazi Yurdaydın, *İslâm Tarihi Dersleri* (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1971), 51-52.

²⁰⁹ Salim Koca, *Türk Kültürünün Temelleri* (Ankara: Berikan Yayınevi, 2019), 228.

²¹⁰ Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş* (Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000), 7/337.

²¹¹ Özkan, *Osmanlı Devleti ve Diplomasi*, 19.

²¹² Gülçin Çandarlıoğlu, "Uygurlar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/243.

²¹³ Bahaeddin Ögel, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1971), 126.

²¹⁴ İpşirli, "Elçi", 11/3.

kurmuştur. Kendisine gelen yabancı elçiler için önceden hazırlık yapması, elçileri en iyi şekilde kabul etmesi ve ağırlaması ile onlarla antlaşmalar imzalaması, Hz. Peygamber'in diplomatik yollara ehemmiyet verdiğini ve dış ilişkilerde yalnızlaşmaya gitmediğini göstermektedir.²¹⁵

Müslümanlar, Hz. Peygamber'den sonra diplomasiye gereken ehemmiyeti göstermeye devam etmişlerdir. Bu süreçteki kurumsallaşma, diplomasiyi işlerliğini kolaylaştırmıştır. Hicâbet makamı, Muâviye b. Ebû Süfyân (661-680) zamanında ihdas edilmiş olsa da Hz. Peygamber'in ve Hz. Ebû Bekir'den (632-634) sonraki halifelerin de hâciblerinin olduğu bilinmektedir. Hâcibin görevleri; halifeyi korumak, görüşmelerini düzenlemek, ziyaretçilerin belirlenen kurallara göre huzura kabullerini sağlamaktır.²¹⁶ Dolayısıyla hâcib, elçilik protokollerinin uygulanmasını sağlamıştır. Abbâsîlerde ise hâciblerin önemi zamanla artmış, hâcibler yönetimde söz sahibi olan otoritelere dönüşmüşlerdir.²¹⁷ Hicâbet, bazı Türk ve İslâm devletlerinde farklı görev ve yetkileri ifade eden bir makam olarak yer almıştır. Karahanlılar, Selçuklular, Hârizmşahlar ve Memlükler, hâciblerin elçilere dair görevlerinin bulunduğu devletlerdendir.²¹⁸

İlk İslâm devletlerindeki kurumsallaşma, sonraki Türk ve Müslüman devletler tarafından taklit edilmiştir. Örneğin resmî yazışmaların yürütülmesinde önemli görevleri olan Dîvânü'r-resâil (Dîvânü'l-inşâ) ve Dîvânü'l-hâtem gibi organlar, Emevîler tarafından kurulmuş²¹⁹ olmalarına rağmen sonraki asırlarda da varlıklarını sürdürmüşlerdir. Dîvânü'r-resâil'de, yazışmalarla ilgili gerekli belgelerin toplanması ve mektupların hazırlanması yerine getirilmişken, Dîvânü'l-hâtem'de belgelerin kopyaları hazırlanmış ve belgelere hükümdar mührü çekilmiştir.²²⁰ Abbâsîlerde ise

²¹⁵ Muhammed Hamidullah, *İslam'da Devlet İdaresi*, çev. Hamdi Aktaş (İstanbul: Beyan Yayınları, 2007), 164; Mehmet Ali Kapar, *Heyetler Hz. Peygamberin Dönemi Diplomasi* (İstanbul: Endülüs, 2017), 410-416.

²¹⁶ İsmail Yiğit, *Emevîler (661-750)* (Ankara: İSAM Yayınları, 2019), 144-145.

²¹⁷ Nahide Bozkurt, *Abbâsîler (750-1258)* (Ankara: İSAM Yayınları, 2021), 155.

²¹⁸ Aydın Taneri, "Hâcib", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14/509-510.

²¹⁹ Abdülazîz ed-Dürî, "Divan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9/378.

²²⁰ Yiğit, *Emevîler (661-750)*, 145-146.

Dîvânü'l-inşâ, hükümdarlar ve halife arasındaki yazışmaların yürütülmesinde oynadığı fonksiyon sebebiyle âdetâ dış ilişkilerden sorumlu bir yapıya dönüşmüştür.²²¹

İslâm'ın Türkler arasında yayılması, bu dini benimseyen Türk devletlerinde pek çok değişikliği beraberinde getirmiştir. Türk devletleri hem hâkim oldukları coğrafyaların kültürlerinden hem de benimsedikleri İslâm dininden etkilenmiş; bu etkiler devlet teşkilatında kendini göstermiştir.²²²

Hicâbet makamı, ilk İslâm devletlerinden ilk Türk-İslâm devletlerine tevarüs etmiştir. Karahanlılarda bu makamda bulunan kimseler, askerî görevlerinin yanı sıra istihbarat ve elçilikle ilgili vazifeler de üstlenmişlerdir.²²³ Bununla birlikte elçiler; asilzadeler, bürokratlar ve tüccarlar arasından da seçilmişlerdir.²²⁴

Gaznelilerde elçiliklere verilen önem, resuldarlık makamında görülmektedir. Elçilere mihmandarlık eden resuldar, onların karşılanmaları, ikamet ettikleri mekâna götürülmeleri, hükümdarın cevap mektuplarının ve hediyelerinin elçilere teslim edilmesi gibi görevlerle sorumlu tutulmuştur. Resuldarlar, elçi olarak da görevlendirilmişlerdir.²²⁵

Selçukluların Dîvân-ı İnşâ veya Dîvân-ı Tuğrâ adlı organları, yukarıda bahsedilen Dîvânü'l-inşâ ile aynı görevleri yürütmüştür. Eyaletlerle ve diğer devletlerle yapılan haberleşmede temel yapılardan olan bu dîvân,²²⁶ başlangıçta sadece tuğra çekmekle görevlendirilmişken daha sonra vezirlikten sonra en büyük makam hâline dönüşmüştür.²²⁷ Bu şekilde diplomasiye kurumsal katkıda bulunan Selçukluların bir diğer katkısı da hükümdarların, askerî valiler olarak görevlendirdiği şahnelere ilgilidir. Şahneler buldukları şehir ve eyaletlerde güvenliğin

²²¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014), 10.

²²² Özkan, *Osmanlı Devleti ve Diplomasi*, 19.

²²³ Ömer Soner Hunkan, “Yûsuf Has Hâcib ve Hâciblik Mansıbı Hakkında”, *Yûsuf Has Hâcib ve Ölümsüz Eseri Kutadgu Bilig* (Bişkek: Manas Üniversitesi, 2016), 117.

²²⁴ Ömer Soner Hunkan, “Yûsuf Has Hâcib ve Kutadgu Bilig’de Elçilik Mansıbı”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi* 13/4 (2016), 112.

²²⁵ Erdoğan Merçil, “Resuldar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/588; Can, *Sürekli Diplomasi Öncesi Osmanlı Devleti’nde Yabancı Elçiler (Elçi-Ağırlama-Huzura Kabul)*, 43.

²²⁶ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal*, 96.

²²⁷ Aydın Taneri, “Divan (Büyük Selçuklular’da Divan)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9/383.

sağlanmasından ve vergilerin yerlerine ulaştırılmasından sorumlu olmuşlardır. Bunun yanında Türkmen kabilelerinin başına tayin edilen şahneler ile Bağdat'ta görevlendirilen şahneler, Selçuklu hükümdarını temsil etme görevini de yürütmüşlerdir.²²⁸ Bu bağlamda şahneler, XV. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan sürekli elçilerden önce, XI. yüzyılda bir tür daimî temsilcilik görevi üstlenmişlerdir. Atabeglikler, Fâtımîler ve Eyyübîlerde de mevcut olan şahnelik makamı sayesinde hükümdarlar, Bağdat'taki hilâfet sarayında temsilci bulundurmuşlardır. İslâm ülkelerinin sürekli temsilcilik bulundurmaları Moğolların Bağdat'ı 1258'de işgal etmelerine değin devam etmiştir.²²⁹

2.2.2. Özellikleri

İslâm devleti olarak ortaya çıkan Osmanlı Devleti, benimsediği gaza ve fetih politikasıyla dış siyasetteki amacını dârülharbi dârüislâma çevirmek olarak belirlemiştir.²³⁰ İslâm hukukuna göre devletler arası ilişkilerde eşitlik, esas kabul edilmiştir. Ancak bu eşitlik, tıpkı kişiler arası eşitlikte olduğu gibi eksiktir. Nasıl ki bireylerin sahip oldukları para, statü ve şöhret sosyal ilişkilerde belirleyici bir role sahipse devletlerarası ilişkilerde de aynı durum geçerlidir.²³¹ Osmanlı Devleti de zamanla artan gücünün ve sınırlarındaki genişlemenin etkisiyle diğer devletleri kendisine denk yönetimler olarak görmemiştir. Siyasi konjonktürdeki değişimlere göre şekillenen bu anlayış, I. Süleyman zamanındaki diplomaside de etkisini göstermiştir.

İstanbul'un fethi, Osmanlı diplomasisinde siyasi açıdan bir dönüm noktasını teşkil etmektedir. 1453'ten başlayan bu dönem 1606'da Avusturya'yla imzalanan ve Osmanlı Devleti'nin mutlak diplomatik üstünlüğünün kaybolduğu Zıttorok Antlaşması'na kadar devam etmiştir. XV. yüzyılda Osmanlı Devleti öncelikle Roma'ya giden deniz yolu üzerindeki Mora'nın önemli bir kısmını ve İtalya topraklarına komşu olan Sırbistan'ı hâkimiyeti altına alarak Avrupa'daki etkinliğini arttırmıştır. Kırım Hanlığı'nın Osmanlı Devleti'ne tabi olması da bu etkinliğe katkı sağlamıştır. XVI. yüzyılda ise Osmanlı ordularının Macaristan ve Akdeniz'in önemli

²²⁸ Erdoğan Merçil, "Şahne", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/292-293.

²²⁹ Hamidullah, *İslam'da Devlet İdaresi*, 167-168.

²³⁰ Ahmet Mumcu, *Divan-ı Hümayun* (Ankara: Birey ve Toplum Yayınları, 1986), 76.

²³¹ Hamidullah, *İslam'da Devlet İdaresi*, 164.

bir kısmında faaliyet göstermesi, devleti Avrupa siyasetine yön veren en önemli unsur hâline getirmiştir.²³²

Osmanlı diplomasisinin XVIII. yüzyıla kadar en belirgin özelliği, tek taraflı olarak yürütülmesi olmuştur. Osmanlı Devleti, Avrupalı devletlerin İstanbul’da daimî temsilcilikler açmasına izin vermişken söz konusu devletlerde sürekli bulunup diplomasiyi yürütecek görevliler tayin etmemiştir.²³³ Osmanlı Devleti’nin yabancı ülkelerde diplomatik temsilcilikler tesis etmemesiyle ilgili farklı sebepler ileri sürülmüştür. Diğer ülkelerde sürekli elçi bulundurmanın itibar kaybı olacağı düşüncesi, Hıristiyan memlekette Müslümanların uzun süre bulunmaması gerektiği inancı, devletin kimseye muhtaç olmadığı algısını oluşturmak istemesi,²³⁴ Avrupa’nın siyasi oyunlarına kapılmama çabası,²³⁵ ihtiyaç duyulduğunda Avrupalı elçilerle temasa geçme imkânı, bu sebeplerden bazıları olarak zikredilmiştir.²³⁶ Osmanlı Devleti, asırlardır izlediği tek taraflı diplomasiyi, 1793’te terk ederek sürekli diplomasiye geçiş yapmıştır.²³⁷

Osmanlı Devleti, çeşitli sebeplerle sürekli diplomasiyi oldukça geç bir aşamada tercih etmiştir. Devletin gücünün zirvelerinde olduğu I. Süleyman döneminde tek taraflı diplomasiğin dış ilişkileri yürütme noktasında yeterli bir araç olduğu ve yöneticilerin sürekli diplomasiye ihtiyaç duymadığı anlaşılmaktadır. Bu dönemde Osmanlı Devleti’nin kendisini diğer devletlerden üstün görmesi diplomasiyi etkilemiştir.

2.2.3. Osmanlı Diplomasisine Yön Veren Unsurlar

Osmanlı Devleti’nde dış ilişkilerin yürütülmesinde birden fazla unsur etkili olmuştur. Bunlardan en önemlisi padişahın kendisidir. Devletin en üst kademesinde

²³² Ali İbrahim Savaş, “Genel Hatlarıyla Osmanlı Diplomasisi”, *Osmanlı*, ed. Güler Eren (Ankara: Yeni Türkiye, 1999), 1/651-653.

²³³ Ahmet Dönmez, “Osmanlı Devleti’nde Tek Taraflı Diplomasi Anlayışı ve Karşılıklı Diplomasiye Geçiş Süreci”, *Osmanlı Diplomasi Tarihi Kurumları ve Tatbiki*, ed. Mehmet Alaaddin Yalçınkaya - Uğur Kurtaran (Ankara: Altınordu Yayınları, 2018), 146.

²³⁴ Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnâmeleri* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1968), 14.

²³⁵ İpşirli, “Elçi”, 11/8.

²³⁶ Dönmez, “Osmanlı Devleti’nde Tek Taraflı Diplomasi Anlayışı ve Karşılıklı Diplomasiye Geçiş Süreci”, 146-149.

²³⁷ Gül Akyılmaz, “III. Selim’in Dış Politika Anlayışı ve Diplomasi Reformu Çerçevesinde Batılılaşma Siyaseti”, *Türkler*, ed. Hasan Celâl Güzel vd. (Ankara: Yeni Türkiye, 2002), 12/1093.

bulunan padişah, sahip olduğu yetkiyle yasama, yürütme ve yargıyı elinde bulundurmıştır. Dolayısıyla savaş ve barış başta olmak üzere diğer devletlerle kurulacak her türlü ilişkide söz sahibi olmuştur.²³⁸

Padişah'tan sonra diplomasiye yön veren unsur, Dîvân-ı Hümâyun denilen devletin karar alma meclisidir. Bütün devlet işlerinde en yetkili merci olan Dîvân-ı Hümâyun'un²³⁹ üyeleri, yabancı ülkelerle ilişkileri düzenleyen kararlar alarak dış politikaya yön vermişlerdir. Yabancı ülkelere gönderilecek elçilerin görüşeceği konuların belirlenmesi, gelen elçilerin taleplerinin değerlendirilmesi, ticari isteklerin incelenmesi, barış veya ateşkes görüşmelerinin yürütülmesi, imtiyaz taleplerinin ele alınması ve daimî elçilik bulundurmaları gibi hususlar Dîvân-ı Hümâyun'da görüşülüp karara bağlanmıştır.²⁴⁰ Bu kurulun dış politikayla ilgili en önemli üyeleri ise vezîriâzam, kubbealtı vezirleri, Dîvân-ı Hümâyun tercümanları ve nişancılarıdır.

Vezîriâzam, divan toplantılarına başkanlık etmesi hasebiyle elçilerle ilk görüşmeleri gerçekleştiren kimse olmuştur. Bu toplantılarda diğer vezirler de elçilerle konuşma fırsatı bulmuşlardır. Vezîriâzamin payitahtta olmadığı durumlarda elçi, diğer vezirlerle görüşmek durumunda kalmıştır.²⁴¹ Elçilerin vezirlerle görüştürülmesi, onların padişahın huzuruna çıkıp çıkamayacaklarına karar verilmesini sağlayan bir test niteliği taşımıştır.²⁴² Bu görüşmelerde vezirler elçilerin geliş amacını tespit etme, onlara padişahla yapacakları görüşmeye dair tavsiyelerde bulunma ve yapılacak antlaşmaların şartlarını elçilerle birlikte belirleme gibi fonksiyonlar icra etmişlerdir.

Tercümanlar, dış ilişkilerin yürütülmesi noktasında önemli görevler üstlenmişlerdir. Nasıl ki diplomasi çoğunlukla elçiler vasıtasıyla yürütülmüşse, elçiler de kurdukları iletişimi büyük ölçüde tercümanlar üzerinden sağlamışlardır. Dîvân-ı Hümâyun tercümanlığının ne zaman kurulduğu bilinmemekle beraber Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren çeşitli milletlerle irtibat kurduğu göz önüne alındığında, oldukça erken bir aşamada tercümanlara ihtiyaç duyulduğu

²³⁸ Erol Özbilgen, *Bütün Yönleriyle Osmanlı* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2010), 64-66.

²³⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988), 1.

²⁴⁰ Özkan, *Osmanlı Devleti ve Diplomasi*, 26.

²⁴¹ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/582-583.

²⁴² Can, *Sürekli Diplomasi Öncesi Osmanlı Devleti'nde Yabancı Elçiler (Elçi-Ağırlama-Huzura Kabul)*, 201.

anlaşılmaktadır. I. Süleyman döneminde bürokrasideki düzenlemelerle tercümanlar, ayrı bir yapı teşkil etmiştir.²⁴³ Dîvân-ı Hümâyun tercümanlarının temel görevleri, mektup ve belgeleri Türkçeye ve Türkçeden de diğer dillere çevirmektir. Bunun yanında yabancı elçi kabullerinde elçi ile vezîriâzam veya elçi ile padişah arasında irtibat sağladıkları da bilinmektedir. İlk dönem tercümanları, görevlerini sadece İstanbul'da yürütmemişler, iki devlet arasındaki sınırların belirlenmesi ve antlaşma metinlerinin iletilmesi gibi amaçlarla yabancı ülkelere de gönderilmişlerdir.²⁴⁴

I. Süleyman döneminde birkaç tercümanın ismi öne çıkmaktadır. 1526'da Mohaç'ta esir alınan bir Macar, Müslüman olup Murad ismini aldıktan sonra Dîvân-ı Hümâyun'da tercüman olarak görevlendirilmiştir.²⁴⁵ Almanca ve Latince dillerine vakıf olan Tercüman Mahmud da Dîvân-ı Hümâyun tarafından istihdam edilmiştir. Bu tercümanlar sadece diplomatik işlerle değil, bazı tercüme faaliyetleriyle de uğraşmışlardır.²⁴⁶ Dîvân-ı Hümâyun tercümanlarından Alman asıllı Murad ve Macar asıllı Ferhad, 1554'te Erdel'de Osmanlı himayesindeki Kraliçe İsabella ve oğlunun iktidarını güçlendirmek için görevlendirilmişlerdir.²⁴⁷

Yûnus Bey (ö. 1541-1542) uzun bir müddet tercüman olarak görev yaparak dış ilişkilerde önemli roller oynamıştır.²⁴⁸ 1533'te Vezîriâzam İbrâhim Paşa'nın Safevîler üzerine gönderilmesi sebebiyle payitahta gelen Habsburg elçisiyle yapılan görüşmelerin bir kısmı Yûnus Bey tarafından yürütülmüştür. Bundan yaklaşık bir sene sonra padişahın Macaristan'daki yetkilisi Alvisse Gritti'nin (ö. 1534) öldürülmesi üzerine meseleyi tetkik etme vazifesiyle bölgeye gönderilen Yûnus Bey, sınır anlaşmazlıklarının çözümü için Estergon Kalesi'nde Habsburg elçisiyle görüşmüştür.²⁴⁹ Rum asıllı olmakla beraber İtalyancayı çok iyi bilen²⁵⁰ tercüman,

²⁴³ Bilgin Aydın, "Dîvân-ı Hümâyun Tercümanları ve Osmanlı Kültür ve Diplomasisindeki Yerleri", *Osmanlı Araştırmaları* 29/29 (01 Haziran 2007), 47.

²⁴⁴ Sezai Balcı, "Osmanlı Devleti'nde Tercümanlık", *Osmanlı Diplomasi Tarihi Kurumları ve Tatbiki* (Ankara: Altınordu Yayınları, 2018), 61-62.

²⁴⁵ Bernard Lewis, *Müslümanların Avrupa'yı Keşfi*, çev. İhsan Durdu (İstanbul: Ayışığı Kitapları, 2000), 89.

²⁴⁶ Balcı, "Osmanlı Devleti'nde Tercümanlık", 63.

²⁴⁷ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 6/53.

²⁴⁸ Cengiz Orhonlu, "Tercüman", *İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1979), 12/1/176, 177.

²⁴⁹ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/582-588.

²⁵⁰ Luigi Bassano, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Gündelik Hayat Kanuni Dönemi*, çev. Selma Cangı (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2020), 69.

Venedik ile yürütülen diplomaside de etkin görevler almıştır. Alvisse Gritti'nin bu alanda bıraktığı boşluğu dolduran Yûnus Bey bazı vezîriâzam ve paşalar gibi Venedik beyleri veya dojuyla da mektuplaşmıştır. 1543 tarihli bir mektubunda bazı zararların tazmini hakkında Venedik dojuna sultanım şeklinde hitap etmesi ilgi çekicidir.²⁵¹ Yûnus Bey'in ardından İbrâhim adında bir tercüman görevlendirilmiştir. Tercüman İbrâhim, 1562'de Osmanlı ile Habsburg arasında imzalanan antlaşma metninin tasdik edilmesi için Viyana'ya gitmiştir.²⁵²

Dîvân-ı Hümâyûn'un bürokrasisinde önemli görevler icra eden nişancı makamı Osmanlı diplomasisinde etkilidir. Makamın adı Farsça, “işaret koymak, bir şeyi belli etmek” manalarına gelen nişan kelimesinden gelmektedir. Ne zaman ortaya çıktığı tam olarak bilinmese devletin kuruluş yıllarından beri var olduğu düşünülmektedir. Nişancının vazifelerinden biri nâme, menşur, berat, ferman, mektup, ahidnâme gibi belgelere padişahın imzası anlamına gelen tuğrayı çekmektir. Dolayısıyla dış ilişkilerdeki her türlü belge işi nişancıyı ilgilendirmiştir. Protokolde vezir, kazasker ve başdefterdardan sonra gelmektedir. Nişancının seçilmesinde farklı yollar uygulanmışsa da I. Süleyman döneminde Dîvân-ı Hümâyûn kâtipleri arasından seçilmiştir.²⁵³

Devletin toprakları genişleyip dış ilişkileri çeşitlenince nişancıların iş yükleri artmıştır. Özellikle I. Süleyman dönemindeki kanunlaştırmanın etkisiyle nişancılar, devletin merkezileşmesinde etkili olmuşlardır.²⁵⁴ I. Süleyman döneminin başlarında kâtipler arasından seçilerek göreve getirilen Seydi Bey (ö. 1534) ve I. Selim zamanında sadârete getirilmiş olan Pîrî Mehmed Paşa'nın aracılığıyla kâtipler sınıfına dahil edilen daha sonra da kâtiplerin başı olan reîsülküttap makamına terfi eden Celâlzâde Mustafa Çelebi (ö. 1567), devrin en önemli nişancısı olmuştur. Seydi Bey'in Irakeyn Seferi

²⁵¹ M. Tayyib Gökbilgin, “Venedik Devlet Arşivindeki Vesikalar Külliyyatında Kanunî Sultan Süleyman Devri Belgeleri”, *Belgeler* 1/2 (1964), 120, 168-171.

²⁵² Busbecq, *Türk Mektupları*, 204, 205.

²⁵³ M. Tayyib Gökbilgin, “Nişancı”, *İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1964), 9/299; Erhan Afyoncu, “Nişancı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33/156.

²⁵⁴ Kaya Şahin, *Kanuni Devrinde İmparatorluk ve İktidar*, çev. Ahmet Tunç Şen (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2014), 18.

esnasındaki vefatının ardından nişancılık makamına getirilmiştir.²⁵⁵ Bu makamda yirmi üç sene kalması²⁵⁶ padişahın kendisine ne denli itimat ettiğini göstermektedir. Ondan sonra yerine Eğri Abdizâde Mehmed (ö. 1566) getirilmiştir. Sigetvar Seferi'ne katılan Mustafa Çelebi, nişancının ölümünden sonra bu makama tekrar getirilmiş ve ölene kadar görevini sürdürmüştür.²⁵⁷

I. Süleyman döneminde nişancıların veya onun maiyetinde çalışan reîsülküttâbların dış işlerinde belirleyici bir rolü olmamıştır. Dış politikaya dair kararlar, büyük oranda padişah ve vezirlerin istişaresi sonucu alınmış, nişancı ve reîsülküttâb sadece diplomasinin evrak işlerinde görev almışlardır.²⁵⁸ Ancak XVII. yüzyılın ortalarında Bâbîâli'nin kurulmasıyla Reîsülküttâblık buraya nakledilmiş, aynı asrın sonlarına doğru merkezileşmenin kuvvetlenmesi ve bürokrasinin ilerlemesiyle birlikte reîsülküttâblar dış işlerinde görevler almışlardır.²⁵⁹

Osmanlı Devleti'nde uzun yıllar boyunca dış işlerle ilgilenen özel bir kurum tesis edilmediği görülmektedir. Hem dış politika kararları hem de diplomatik faaliyetler, büyük oranda padişah ve vezirlerinin tasarruflarıyla şekillenmiştir. Bu durum dış politikada şahsi tutumların etkisinin hissedilmesine sebep olmakla beraber diplomasinin kurumsal gelişimini de yavaşlatmıştır. Ancak bu, I. Süleyman döneminde diplomasi alanında hiçbir gelişme olmadığı anlamına gelmemektedir. Özellikle yabancı elçilerle ilgili uygulamalardaki gelişmeler, devletin barışçıl çözümlere verdiği önemi göstermektedir.

2.3. Yabancı Elçilerin Diplomasideki Yeri

Gönderilen elçiler ve gelen elçiler diplomasinin görünür yüzü olmuşlardır. Hem Dîvân-ı Hümâyun tarafından gönderilen elçilerin hem de Osmanlı topraklarına

²⁵⁵ Feridun Ahmed Bey, *Mecmû`a-i Münşeâtü's-selâtin*, 1/592; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, xx-xxi.

²⁵⁶ Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhü'l-ahbâr*, 5/606.

²⁵⁷ Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî (971-1003/1563-1595)*, haz. Mehmet İpşirli (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999), 1/38; Celia Kerslake, "Celâl-zâde Mustafa Çelebi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/261.

²⁵⁸ Naime Yüksel Karasu, "Osmanlı Devleti'nde Diplomasiyi Belirleyen Kurumlar Üzerine Genel Bir Değerlendirme", *Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 5/9 (29 Haziran 2022), 33.

²⁵⁹ Recep Ahışalı, "Reîsülküttâb", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/546.

gelen yabancı elçilerin faaliyetleri, Osmanlı diplomasinin işlerliğini sağlamıştır. Gelen elçilerin faaliyetleri, devletin güçlü olduğu dönemlerde diplomasinin mekanizması açısından daha önemli hâle gelmiştir. Çünkü bu dönemlerde Osmanlı başkenti, gelen elçilerle dolup taşarak diplomasi mekânı olmuştur.

XV ve XVI. yüzyıllarda Yeni Çağ başkentlerinin bir kısmı, bürokrasinin yükselişi ve ikamet elçiliklerinin yaygınlaşmasıyla diplomasi ve casusluk merkezleri hâline gelmiştir. Böylece söz konusu başkentler, sadece hükümdarın merkezini ifade etmekten öte bir mana kazanmıştır.²⁶⁰ Tacir, casus ve elçiler arasında sıkı bir ayrımın bulunmadığı bu dönemde, yabancı elçilerin faaliyetleri hem diplomasinin gelişim süreci hem de dönemin devletlerarası ilişkileri açısından önemli bilgiler vermektedir. İstanbul'un I. Süleyman dönemindeki durumu da bu bakış açısıyla değerlendirilmelidir.

2.3.1. Yabancı Elçilerin Görevleri

Yabancı elçiler hem temsil ettikleri ülke nezdinde hem de Osmanlı yönetimi nezdinde belli görevleri yerine getirmekle yükümlü tutulmuşlardır. Bu görevler kısaca, talimat ve kurallara uymak olarak ifade edilebilir olsa da zaman zaman elçilerin hükümdarlarının talimatlarının dışına çıktıkları veya Osmanlı topraklarında görevleriyle uyuşmayan bazı faaliyetlere girdikleri görülmüştür.

Yabancı elçilerin en önemli görevi, temsil ettiklerin ülkelerin çıkarlarını korumak olmuştur. Fevkalade elçiler, taşıdıkları bu sorumluluğu, Osmanlı yönetimiyle gerçekleştirdikleri diplomatik görüşmelerde, aldıkları talimatlara uyararak ve mümkün olduğunca az taviz vererek gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Aynı şekilde talimatlara bağlı hareket etmek zorunda olan mukim elçiler ise, siyasi görevlerine ek olarak antlaşmalar çerçevesinde belirlenen sosyal, kültürel ve ekonomik faaliyetlerde bulunmuşlardır. Buna göre elçiler, kendi ülkelerinin tebaası olan kimselerin, ticari haklarını korumak, aralarındaki anlaşmazlıklara çözümler bulmak ve haksız yere köleleştirilen vatandaşlarını kurtarmak gibi görevler üstlenmişlerdir.²⁶¹ Elçiler

²⁶⁰ Emrah Safa Gürkan, "Bir Diplomasi Merkezi Olarak Yeniçağ İstanbul'u", çev. Öykü Özer - Abdürrahim Özer, *Antikçağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi* (İstanbul: İSAM, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kültür A.Ş., 2015), 2/372-373.

²⁶¹ Gürkan, "Bir Diplomasi Merkezi Olarak Yeniçağ İstanbul'u", 2/291-293; Can, *Sürekli Diplomasi Öncesi Osmanlı Devleti'nde Yabancı Elçiler (Elçi-Ağırlama-Huzura Kabul)*, 100-101.

özellikle Hıristiyan esirlerin serbest bırakılmasına büyük önem vermiş, bunu dinî ve millî bir vazife olarak benimsemişlerdir. Bu hususta Habsburg,²⁶² Fransa,²⁶³ Venedik²⁶⁴ ve Lehistan²⁶⁵ elçilerinin bazı girişimlerde buldukları görülmektedir. Hatta birbiriyle iyi anlaşamayan ülkelerin elçilerinin dahi Hıristiyan esirlerin serbest kalması için birlikte hareket ettikleri de olmuştur.²⁶⁶

Avrupalı elçilerin Osmanlı merkezine akın etmesi, sadece diplomasi açısından değil, istihbarat faaliyetleri açısından da önemli sonuçlar doğurmuştur. Birbirleriyle mücadele eden ülkelerin elçileri rakipleri aleyhinde hem istihbarat toplamış hem de çeşitli entrikalarla onların diplomatik teşebbüslerini önleme gayreti içinde olmuşlardır. Bu noktada özellikle Habsburg elçileri, Erdel'deki kraliçenin ve Fransa'nın temsilcileriyle karşı karşıya gelmişlerdir. Bu durum diplomatik teşebbüslerin bazen, rakibin asıl niyetini ortaya çıkarmayı sağlayan bir casusluk aracı veya üstünlük mücadelesinde kullanılan bir silah hüviyetine büründüğünü göstermektedir.

2.3.2. Elçi Karşılama ve Kabul Protokolleri

Osmanlı yönetimi, teşrifat olarak isimlendirilen protokol kurallarına çok ehemmiyet vermiştir. Bu kuralların önemli bir kısmı II. Mehmed tarafından konulmuştur. Daha sonra gelişmeye devam eden bu hükümdarlık usullerinin²⁶⁷ bir kısmı da yabancı elçilerin tabi tutuldukları uygulamalarla ilgilidir. Söz konusu uygulamalar devletin diplomasi anlayışı ve geleneklerine göre şekillenmiştir. Güçlü olduğu dönemlerde Osmanlı Devleti'nin hiçbir yönetimi kendisine denk kabul etmemesi, diplomasinin yürütülme şeklini etkilemiş, bu anlayışın yansıması elçiliklerde görülmüştür.²⁶⁸ Elçilerin temsil ettiklerin devletin Osmanlı yönetimiyle ilişkileri de protokolde farklı uygulamaları beraberinde getirmiştir.

Avrupalı elçiler Osmanlı topraklarına girmeden önce geçiş izni almak zorunda kalmışlardır. Bu iznin Osmanlı yönetiminin stratejisine göre hiç verilmediği veya

²⁶² Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/606.

²⁶³ Chesneau, *D'Aramon Seyahatnamesi Kanuni Devrinde İstanbul-Anadolu Mezopotamya*, 93.

²⁶⁴ Komisyon, *Kanuni ve Pargalı İbrahim Paşa Venedik Elçilerinin Raporlarına Göre*, 16-21.

²⁶⁵ Komisyon, *Yoldaki Elçi Osmanlı'dan Günümüze Türk-Leh İlişkileri* (İstanbul: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 2014), 43.

²⁶⁶ Busbecq, *Türk Mektupları*, 177.

²⁶⁷ Dünder Alikılıç, *İmparatorluk Seremonisi* (İstanbul: Tarih Düşünce Kitapları, 2004), 27.

²⁶⁸ Oral Sander, *Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü* (Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2016), 14.

geciktirildiği durumlar olmuştur.²⁶⁹ Elçiler geçiş izni aldıklarında, İslâm hukukuna göre can ve mal güvenliklerinin sağlandığı eman anlayışına²⁷⁰ göre Osmanlı topraklarından geçişlerine izin verilmiştir. Bu sırada elçileri sağ salim getirmekle görevlendirilen mihmandar olarak da anılan çavuşlar tayin edilmiştir. Mihmandar elçilerin görevleri boyunca yanlarında yer alıp ihtiyaçlarını gidermelerine yardımcı olmuşlardır.²⁷¹

Elçilerin Osmanlı topraklarına girişlerinden itibaren bütün yol ve iâşe masrafları yönetim tarafından karşılanmıştır. Tayinat olarak isimlendirilen bu sistemin ilk uygulama örneği I. Süleyman zamanında gerçekleşmiştir. 1538’de İstanbul’a gelen Floransa elçisi, hediyelerini ve nâmesini padişaha sunduktan sonra şehirden ayrılmak istemiş ancak padişah elçinin bir müddet daha kalmasını ve bu süre içerisinde masraflarının hazine tarafından karşılanmasını istemiştir.²⁷² Bu tarihten sonra İstanbul’a gelen yabancı elçilere, rütbelere ve geldikleri ülkelere göre değişiklik gösteren nakdî ve aynı tedarikler sağlanmıştır. Tayinat uygulaması, XVIII. yüzyılın sonuna kadar devam etmiştir.²⁷³

Elçiler, Osmanlı topraklarına girdiklerinde konakladıkları yerlerde kendileri için karşılama merasimleri düzenlenmiştir.²⁷⁴ Benzer bir karşılama merasimi, İstanbul’a girişleri esnasında da düzenlenerek kalacakları yere kadar eşlik edilmiştir. Gelişlerini vezîriâzama haber eden elçiler, uygun bir vakitte çağırılarak bir tören alayının eşliğinde vezîriâzamlarla görüşmek üzere yol almışlardır.²⁷⁵ I. Süleyman dönemine kadar elçileri, görüşmelerin yapılacağı mekânın önünde vezîriâzamlar karşılamışlarken, bu dönemden itibaren vezîriâzamlar, bu görevi tercümanlar ile başka saray görevlilerine bırakmışlardır. Hatta elçi geldiğinde ayağa kalkmamak için elçiden

²⁶⁹ Komisyon, *Kanuni ve Pargalı İbrahim Paşa Venedik Elçilerinin Raporlarına Göre*, 16; Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/377.

²⁷⁰ Mehmet İpşirli, “Eman (Osmanlı Dönemi)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/77.

²⁷¹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti’nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, 276-277.

²⁷² Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/198; Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti’nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, 276.

²⁷³ Hacer Topaktaş, “Osmanlı Diplomasisinde ‘Tayinat’ Sisteminin Uygulanışı ve Kaldırılışı (1794) Üzerine Bazı Tespitler”, *Akademik İncelemeler Dergisi* 10/1 (24 Nisan 2015), 31-49.

²⁷⁴ Curipeschitz, *Yolculuk Günlüğü 1530*, 23.

²⁷⁵ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/477.

önce Arz Odası'nda dahi bulunmamışlardır.²⁷⁶ Girişte tercüman tarafından karşılanan elçiler, Arz Odası'na götürülmüş ve vezîriâzâmın eteğini öpmüşlerdir. Elçiler, geliş sebebini açıklayıp hükümdarlarının mektubunu sunduktan sonra huzurdan ayrılmışlardır.²⁷⁷

Elçilerin padişahın huzuruna kabul edilebilmeleri için sağlamaları gereken en önemli şart, Osmanlı yönetimine teslim edilmek üzere hediye taşımaları olmuştur.²⁷⁸ Hediyeler, hem Osmanlı yönetiminin gönderdiği elçilerin²⁷⁹ hem de gelen elçilerin ayrılmaz bir parçası olmuştur.²⁸⁰ I. Süleyman döneminde bazı elçiler hediyesiz gelmeleri sebebiyle tepkiyle karşılanmıştı.²⁸¹ Fransa elçileri ise hediye sunma konusunda biraz daha müsamahayla karşılanmışlardır. Hatta I. Süleyman'ın hükümdarlığında gelen ilk Fransa elçisi hiçbir hediye getirmemesine rağmen huzura kabul edilmiştir.²⁸²

Padişahın huzuruna kabul merasimi, elçilerin Osmanlı merkezindeki diplomatik misyonların en önemlisi olmuştur. Bu doğrultuda hem elçiler hem de Osmanlı yönetimi, özel bir hazırlık sürecine girmiştir. Çavuşbaşı, yanına aldığı süslenmiş atlarla elçileri kaldıkları yerden alması için görevlendirilmiştir. Saraya getirilen elçiler, bir müddet istirahat ettikten sonra Orta Kapı'ya getirilmiş ve burada atlarından inmişlerdir. İçerideki avluda saf saf dizilmiş asker ve saray görevlileri derin bir sessizlik ve disiplin içerisinde elçiyi karşılamışlardır. Arz odasında vezîriâzâmla görüşen elçiler, sonrasında kendileri için tertip edilen ziyafetlere katılmışlardır.²⁸³ Bu ziyafetlerde elçiler, paşalarla birlikte yemek yedikleri hâlde maiyetleri sarayın bahçelerinin birinde ağırlanmış ve sedirler üzerinde ziyafete katılmışlardır. Bu sırada askerler, birkaç saat süren ziyafetleri hareketsiz ve sessiz bir şekilde izlemişlerdir.²⁸⁴

²⁷⁶ Can, *Sürekli Diplomasi Öncesi Osmanlı Devleti'nde Yabancı Elçiler (Elçi-Ağırlama-Huzura Kabul)*, 228.

²⁷⁷ Alikılıç, *İmparatorluk Seremonisi*, 77.

²⁷⁸ Bassano, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Gündelik Hayat Kanuni Dönemi*, 151.

²⁷⁹ Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnâmeleri*, 26-28.

²⁸⁰ Can, *Sürekli Diplomasi Öncesi Osmanlı Devleti'nde Yabancı Elçiler (Elçi-Ağırlama-Huzura Kabul)*, 214.

²⁸¹ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/77-78.

²⁸² Kumrular, *Osmanlı Habsburg Duellosu*, 12.

²⁸³ Alikılıç, *İmparatorluk Seremonisi*, 78-79.

²⁸⁴ Metin And, *16. Yüzyılda İstanbul Kent-Saray-Günlük Yaşam* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2023), 125.

Bazı durumlarda bu ziyafetlerin tertip edilmediği görülmüştür. Örneğin 1555'te Habsburg elçileri ziyafete nail olmazken İran elçileri görkemli sofralara oturmuşlardır.²⁸⁵ Bundan sonra biraz daha istirahat eden elçiler, huzura çıkmadan önce kendilerine hediye edilen hil'atleri giymişlerdir. Daha sonra kollarına giren iki çavuş tarafından huzura alınan elçilerin önce padişahın eteğini öpmeleri, ardından onun karşısında kısa bir nutukta bulunmaları sağlanmıştır.²⁸⁶ Elçilerin iki görevli tarafından kollarına girilerek padişahın huzuruna çıkarılmalarına bazen riayet edilmediği anlaşılmaktadır. Osmanlı ordusunun 1540'ta Budin yakınlarındaki ordugâhta bulunduğu sırada gelen Habsburg elçileri, huzura kabulleri esnasında kollarına giren görevliler bulunmamıştır. Çadırda bulunan Rüstem ve Mehmed Paşalar bu görevi yapmışlar, el öpmeleri esnasında da elçilerin kollarından kimse tutmamıştır.²⁸⁷ Elçiler padişahla görüştüktan sonra önemli bir konu olmadığı takdirde tekrar görüşmemişlerdir. Veda etmek için bir kez daha huzura kabul edildikleri takdirde ise yine aynı teşrifat uygulanmıştır.²⁸⁸

Yabancı elçilerin İstanbul'u bir diplomasi merkezi hâline dönüştürmesi, Osmanlı Devleti'nin güvenilir kanallar aracılığıyla rakiplerine karşı üstünlük sağlayan bir istihbarat ağı kurmasına imkân tanımıştır. Bununla birlikte Osmanlı yönetimi, yabancı elçilerin Osmanlı aleyhinde bilgi edinmelerinin önüne geçmeye çalışmıştır. Nitekim elçilerin devlet işlerine fazla vakıf olmamaları için,²⁸⁹ kendilerine eşlik eden mihmandar ve yeniçeriler arasından seçilen kavas veya yasaqcı olarak isimlendirilen görevliler daima elçilerle birlikte hareket etmişlerdir.²⁹⁰

XVI. yüzyıl Osmanlı saray merasimlerinin büyük oranda şekillendiği bir dönem olmuştur. Diplomatik görüşmeler, sıkı kurallar etrafında ve büyük bir disiplin içerisinde gerçekleştirilmiştir. Özellikle I. Süleyman dönemi, bazı uygulamalarıyla

²⁸⁵ Busbecq, *Türk Mektupları*, 65-66.

²⁸⁶ Salomon Schweigger, *Sultanlar Kentine Yolculuk (1578-1581)*, çev. Türkis Noyan (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2004), 62.

²⁸⁷ Zeynep İnan Aliyazıcıoğlu, "Avusturyalı Diplomat Sigismund Von Herberstein ve Buda'da Osmanlı Elçiliğine Dair Anıları (1541)", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 66 (15 Eylül 2019), 621-624.

²⁸⁸ Bassano, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Gündelik Hayat Kanuni Dönemi*, 152.

²⁸⁹ Lutfi Paşa, *Kanunlar Işığında Yönetim İlkeleri Âsafnâme*, çev. Asım Cüneyd Köksal (İstanbul: İlke Yayıncılık, 2018), 61.

²⁹⁰ Mehmet Canatar, "Kavas", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25/66.

sonraki dönemlere örneklik teşkil etmiştir. Bununla birlikte elçilerle ilgili protokol kuralları her seferinde aynı şekilde uygulanmamıştır.

2.3.3. Elçilerin İstanbul'da Konaklaması

Osmanlı Devleti, elçileri misafir gibi telakki ederek onların her türlü masraf ve ihtiyacını karşılamaya çalışmıştır. Elçilerin yeme, içme, yakacak ve binit gibi ihtiyaçlarının karşılanmasının yanında, onların konaklamaları için belli mekanlar tahsis edilmiştir. Bu sayede Osmanlı yönetimi hem misafirperverliğini gösterme hem de yabancı elçileri devamlı tarassut altında tuttuğu bir imkân elde etmiştir.

Elçi Hanı, yabancı elçilerin İstanbul'daki barınma ihtiyacının giderilmesi noktasında önemli bir mekân olmuştur. II. Bayezid dönemi sadrazamlarından olan Atik Ali Paşa (ö. 1511) tarafından vakfedilen ve Çemberlitaş'ın önünde yer alan bir kervansaray, I. Selim'in hükümdarlık yıllarında elçilerin ikametgâhına dönüştürülmüştür.²⁹¹ Elçiler bu handa kalmaya zorlanmamışlardır. Kirasını kendi ceplerinden ödeme şartıyla başka bir eve taşınma imkânları elçilere sunulmuştur. Ancak bazı durumlarda güvenlik gerekçesiyle elçilerin söz konusu kervansarayda kalmaları zorunlu hâle getirilmiştir.²⁹² Bu handa zamanla Osmanlı Devleti'ne düşman olan ülkelerin elçiler konaklamış, daimî elçiliklerin önemli bir kısmı gayrimüslimlerin yoğun olduğu Pera'da açılmıştır.²⁹³

Yabancı elçilere tanınan imkânlar çerçevesinde, Osmanlı yönetimi elçilerin hem İstanbul dışındaki şehirlerde hem de seferler sırasında konaklamalarını sağlamıştır. Dîvân-ı Hümâyun'un elçilere birçok imkân sunması, Türk-İslâm geleneğindeki misafirperverlikle ve elçilerin Osmanlı topraklarında bulunmasının faydalarıyla açıklanabilir. Elçilerin gelmesi, sağladığı istihbarat avantajının yanı sıra Osmanlı Devleti'nin diğer devletlere karşı bir üstünlük simgesi haline gelmiştir. Bu üstünlük algısı I. Süleyman dönemindeki siyasi manevralar ve bürokrasideki gelişmeler sayesinde başarılı bir şekilde değerlendirilmiştir.

²⁹¹ Hans Dernschwam, *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü*, çev. Yaşar Önen (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992), 58; Semavi Eyice, "Elçi Hanı", *Tarih Dergisi* 24 (10 Haziran 2011), 99-104.

²⁹² Busbecq, *Türk Mektupları*, 90-91.

²⁹³ Bassano, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Gündelik Hayat Kanuni Dönemi*, 152, 153; Gürkan, "Bir Diplomasi Merkezi Olarak Yeniçağ İstanbul'u", 2/385-386.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA ELÇİLİKLERİ: DİPLOMATİK TEMASLAR VE NETİCELERİ

I. Süleyman döneminde Avrupa'dan gelen elçiler hem Osmanlı Devleti'nin Avrupalı devletlerle ilişkilerinin hem de Avrupalı devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerinin görünür yüzü olmuşlardır. Onların Dîvân-ı Hümâyun nezdindeki faaliyetleri, İstanbul'u diplomatik bir merkez hâline getirmiştir. Osmanlı Devleti, XVIII. yüzyıla kadar benimsediği tek taraflı diplomasinin gereği olarak, çoğunlukla kendisiyle temasa geçen elçiler aracılığıyla diplomatik faaliyetler yürütmüştür. Bu faaliyetler sayesinde sadece Avrupalı devletlerin taleplerini öğrenmemiş, aynı zamanda dış politikadaki stratejik hedeflerini gerçekleştirmeye çalışmıştır.

3.1. Macaristan Elçileri

Osmanlı-Macar ilişkileri I. Süleyman'ın tahta çıkışının akabinde barışçıl olmayan şartlar altında şekillenmiştir. II. Layoş'un ölümünden sonra Macaristan'da birbiriyle mücadele hâlindeki iki ayrı yönetimin ortaya çıkması, Osmanlı Devleti'nin bölgede siyasi ve askerî anlamda oldukça dinamik ilişkiler geliştirmesini beraberinde getirmiştir. Macar asilzadelerinden ve aydınlarından Verboeczy (Verbözci) (ö. 1541) ve Rahip George Utyeşeviç Martinuzzi (ö. 1551) bu süreçte Osmanlı yönetimiyle temasa geçen elçilerden bazılarıdır. Stefan Verboeczy, Luther yanlılarına karşı yürütülen fikren mücadele etmiş bir hukukçudur. Osmanlı himayesinde kalan Macar topraklarının hâkimi Zapolya'nın 1540'taki ölümünün ardından eşi Kraliçe İsabella (1541-1551) Verboeczy'yi, Dîvân-ı Hümâyun'dan kendisi ve yeni doğmuş oğlu adına himaye istemesi için görevlendirmiştir. 1541'de Budin'in Osmanlı hâkimiyetine girmesinden sonra padişahın emriyle Macar soylularının kazanılması için çalışmalar yapmışsa da ölümü misyonunu gerçekleştirmesine izin vermemiştir. Bu arada İsabella oğluyla birlikte Erdel'e gönderilmiştir.²⁹⁴ Martinuzzi ise Zapolya'nın elçilik heyetlerinde bulunmuş ve Osmanlı hükûmetiyle görüşmeler yapmış bir din adamıdır. 1541'de kraliçe ve oğluna vasi olarak tayin edilmiş, ardından güç zehirlenmesi

²⁹⁴ Gökbilgin, "Kanunî Sultan Süleyman'ın Macaristan ve Avrupa Siyasetinin Sebep ve Amilleri Geçirdiği Safhalar", 27-28; Erdal Çoban, "Macaristan'da Protestanlığın Gelişmesi ve Osmanlı Hakimiyeti", *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 7/7 (01 Ağustos 1996), 101-111.

yaşayarak Erdel'i Ferdinand'a bağlamak istemiştir. Ölümü süreç içerisinde Erdel'de edindiği düşmanları eliyle olmuştur.²⁹⁵

I. Süleyman zamanında gelen ilk ve en önemli Macaristan elçisi, Hieronymus Jaroslaw Laski (Laczky, Laçki) (ö. 1542) olmuştur. Dolayısıyla Osmanlı-Macar ilişkilerinin daha iyi anlaşılabilmesi için Laski'nin elçiliğinin ayrıntılı bir şekilde incelenmesi önem arz etmektedir. Onun bazı faaliyetleri ve Osmanlı sarayında yaptığı görüşmeler dönemin Avrupa diplomasisindeki bazı noktalara da ışık tutmaktadır.

3.1.1. Hieronymus Jaroslaw Laski

Hieronymus Jaroslaw Laski, Osmanlı-Macar ve Osmanlı-Habsburg ilişkilerinde önemli roller icra etmiş Leh asıllı bir diplomattır.²⁹⁶ Soylu bir aileden gelen Hieronimus, Lehistan'daki Habsburg karşıtı Gniezno Başpiskoposu Jan Laski'nin (ö. 1560) yeğenidir. Amcasının yardımıyla birçok Leh soylu gibi İtalya'da eğitim görmüş ve dil öğrenmiştir.²⁹⁷ I. Zygmunt'un (1506-1548) hizmetinde Lehistan'daki Sieradz bölgesinin palatini (kraliyet mahkemesine bağlı, kralı temsil eden üst düzey bir sorumlu) olarak görev yapmıştır. Kalemini ve kılıcını etkili şekilde kullanabilen bu maceracı adam, Osmanlı himayesindeki Macaristan'ın tahtına oturan Yanoş Zapolya'nın hizmetinde elçilik görevlerinde bulunmuştur.²⁹⁸ Ancak bu elçilik görevinden on yıl sonra, 1538'de taraf değiştirerek Kral Ferdinand'a hizmet etmeye başlamıştır.²⁹⁹

1526'da Osmanlı orduları, I. Süleyman'ın Macaristan'a tertip ettiği ikinci seferde başkent Budin'i ele geçirmişler, etrafındaki birçok yeri tahrip ettikten ve Macarların kontrolündeki bazı kaleleri aldıktan sonra Osmanlı topraklarına geri dönmüşlerdir.³⁰⁰ Budin de dâhil olmak üzere Macaristan'da ele geçirilen yerlerde

²⁹⁵ Purgstall J. F. Von Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, haz. Mümin Çevik, Erol Kılıç, çev. Muhammed Ata (İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1984), 6/1654-1664.

²⁹⁶ Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, 2/127.

²⁹⁷ Elvira Viktória Tamus, "Indirect Diplomacy Across the Continent: The Missions of Antonio Rincón and Hieronymus Laski in the 1520s1", *Librosdelacorte* 16/29 (2024), 279.

²⁹⁸ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/76; Gökbilgin, "Kanunî Sultan Süleyman'ın Macaristan ve Avrupa Siyasetinin Sebep ve Amilleri Geçirdiği Safhalar", 16.

²⁹⁹ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/594-595.

³⁰⁰ Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 200a-201a; Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, 353-354.

şimdilik kalıcı bir hâkimiyet kurmak istemeyen I. Süleyman,³⁰¹ ülkenin güneyindeki Sava Nehri civarı dışında başka bir yere asker konuşlandırmamıştır. Bölgede toprak dağıtımı veya mal mülk kaydı da yapılmamıştır.³⁰² Osmanlı ordusunun, elde ettiği Macar topraklarını tahliye etmesinde; yaklaşan kış, ordudaki asker ve hayvan kaybı, iaşe problemi ve küçük düşman baskınlarının çıkardığı zorluklar etkili olmuştur. Ayrıca en yakın Osmanlı garnizonlarının bölgeye uzak olması da tahliyenin sebeplerindedir.³⁰³ Bu stratejik sebeplerin haricinde Osmanlı Devleti, Budin'den çekilmesini daha anlamlı kılan siyasi bir plana itimat etmiştir. Bu plan Macaristan'da Osmanlı Devleti'ne bağlı Budin merkezli bir tampon bölge kurarak Habsburglarla mücadele etmek yönündedir.

Leh asıllı Macaristan Kralı II. Layoş'un Mohaç'taki ölümüyle boşalan taht için iki aday ortaya çıkmıştır. Birincisi, padişahın 1526'da Budin'in karşısında, Tuna Nehri'nin diğer yakasında bulunan Peşte'deyken Macaristan tahtı konusunda kendisine vaatte bulunduğu Erdel Beyi Yanoş Zapolya,³⁰⁴ diğeri de Habsburgların Macar krallarıyla yapmış oldukları 1463, 1491 ve 1507 tarihli antlaşmalara güvenerek tahtta hak iddia eden Ferdinand'dır. Leh Yagellon hanedanının yıllardır süren kötü yönetiminden bıkan milliyetçi soylular, Macar bir kral seçilmesi gerektiğini savunarak Yanoş Zapolya'nın etrafında birleşmişlerdir. Zapolya, uzun süren toplantıların ardından 1526 Kasım'ında kral ilan edilmiştir. Ferdinand ise Macar soylularından hatırı sayılır bir destek toplayıp ertesi yıl saldırıya geçerek Tokay'daki savaşta Zapolya'yı mağlup etmiştir.³⁰⁵

Zapolya, yenilmesine rağmen mücadeleyi bırakmayıp Ferdinand'a karşı dış destek aramıştır. Temsilcilerini Habsburglara karşı kurulmuş Cognac Birliği (1526-1530) ülkelerine (Venedik, papalık, Fransa, İngiltere, Milano, Floransa) göndererek Habsburg hegemonyasına direnmek için destek istemiştir. Gönderdiği elçilik heyetleri iyi karşılanan Zapolya, Cognac Birliği'nin bütün üyeleri tarafından meşru kral olarak

³⁰¹ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/470.

³⁰² Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/371.

³⁰³ Sadık Müfit Bilge, *Osmanlı'nın Macaristanı* (İstanbul: Kitabevi, 2010), 19.

³⁰⁴ Solakzâde, *Târîh-i Solakzâde*, 460; Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/66.

³⁰⁵ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 2/327; Gökbilgin, "Kanunî Sultan Süleyman'ın Macaristan ve Avrupa Siyasetinin Sebep ve Amilleri Geçirdiği Safhalar", 13-14.

tanınmasına³⁰⁶ rağmen İtalya devletlerinin yardımını temin edememiştir. Sarayı Habsburg askerlerince yağmalanan Katolik dünyanın lideri Papa VII. Celement (1523-1534), Zapolya'nın elçilerini dostça karşılayıp ona kendi elçilik heyetini göndermiştir. İngiltere Kralı VIII. Henry, ülkesinin Macaristan'a uzak olduğunu belirterek destek vermemiştir. Fransa Kralı I. François ise askerî ve mali yardım vaadinde bulunmuştur. Cognac üyesi olmayan Lehistan kralı ise coğrafi yakınlığından ötürü Macaristan'daki meseleyle yakından ilgilenerek iki kralın arasını bulmak için çabalamışsa da başarılı olamamıştır.³⁰⁷

Zapolya, Ferdinand'a karşı destek aradığı merhalede daha önce Kral I. Zygmunt'un elçisi olarak İstanbul'da bulunmuş olan Laski'yi padişahıtan himaye istemesi için görevlendirmiştir.³⁰⁸ O sırada Zapolya'nın hizmetinde yürüttüğü Paris'teki elçilik vazifesinden henüz dönmüş olan Laski, hemen İstanbul'a doğru yola çıkarak 22 Aralık 1527'de Osmanlı başkentine varmıştır.³⁰⁹

Laski, İstanbul'dayken âdet olduğu üzere ilk önce vezirlerle görüşmüştür.³¹⁰ Vezîriâzam İbrâhim Paşa Laski'yle ilk mülakatında, Zapolya'nın padişaha danışmadan kendisini kral ilan ettiğini ve padişaha müracaat etmekte geç kaldığını söyleyerek ağır bir sitem etmiştir. Laski, yeterince gayret ederek kralı adına özür dilemeye çalışmıştır.³¹¹ Ayrıca İbrâhim Paşa'ya "Padişahı yöneten sensin" diyerek onun gururunu okşamışsa da paşa, kendisinin sadece padişahın kullarından bir kul olduğunu söylemiştir.³¹² Ertesi gün İkinci Vezir Mustafa Paşa tarafından daha sert bir şekilde eleştirilmekten kurtulamamıştır. Zapolya'nın padişahın mülkü olan Budin'e girmeye ve padişahı yardıma çağırmaya nasıl cüret ettiği sorularına maruz bırakılmıştır. Hediyemiz gelmiş olması da eleştirildiği konulardan biri olmuştur.³¹³ Bu

³⁰⁶ Verhaaren, *Kafirle İttifak 16. Yüzyılda Osmanlı-Fransız Anlaşması*, 49.

³⁰⁷ Gökbilgin, "Kanunî Sultan Süleyman'ın Macaristan ve Avrupa Siyasetinin Sebep ve Amilleri Geçirdiği Safhalar", 15.

³⁰⁸ Tamus, "Indirect Diplomacy Across the Continent: The Missions of Antonio Rincón and Hieronymus Łaski in the 1520s1", 279.

³⁰⁹ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/472.

³¹⁰ Alikılıç, *İmparatorluk Seremonisi*, 76.

³¹¹ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/473.

³¹² Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/321.

³¹³ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 77-78; Lamartine, *Kanuni Çağının Ruhı*, 46-47.

baskılara makul açıklama ve örneklerle cevap vermeye çalışan Laski,³¹⁴ özellikle Alvise Gritti'yle kurduğu dostluk sayesinde vezirlerin tavrını yumuşatabilmiştir.

Alvise Gritti, bir dönem İstanbul'da ticaret ve diplomatik maksatlarla bulunmuş olan Doj Andrea Gritti'nin gayrimeşru oğludur. Osmanlı kaynaklarında *Venedik Begi Oğlu*³¹⁵ olarak zikredilen Alvise, kıvrak zekâsı ve babasının Osmanlı yöneticileriyle ilişkileri sayesinde, sarayın mücevherat işleriyle ilgilenme payesini kazanmıştır.³¹⁶ Daha sonra Osmanlı saray dilini, âdet ve geleneklerini çabucak benimseyerek başta İbrâhim Paşa olmak üzere Osmanlı idarecileri nezdinde muteber bir konuma yükselmiştir. Laski, İstanbul'a gelir gelmez Gritti'yle iyi ilişkiler kurması gerektiğini anlamıştır. Nitekim kendisine Dîvân-ı Hümâyun'un danışmanı olarak tanıtılan Alvise Gritti sayesinde vezirlerin kendisi hakkındaki kanaatlerini değiştirebilmiş,³¹⁷ bu değişim İbrâhim Paşa'yla gerçekleştirdiği ikinci görüşmede kendisini hissettirmiştir.

22 Aralık'taki ilk mülakattan sonra Gritti'nin araya girmesiyle altı gün sonra Laski yeniden vezîriâzâmın huzuruna çıkmıştır. İbrâhim Paşa bu görüşmede üslubunu yumuşatmış olsa da tenkitlerine devam etmiştir. Zapolya'yı soylu olmamakla ve aslında Macaristan tahtını hak etmemekle itham ettikten sonra şayet Venedikliler ve Alvise Gritti'nin ricaları olmasaydı, padişahın hem Ferdinand'ı hem de Zapolya'yı yok etmek için Macaristan'a tekrar saldırmış olacağını ifade etmiştir.³¹⁸ Laski bu sözler karşısında sinmeyerek haraç vermeyi reddetmekle kalmayıp Osmanlı Devleti'nin Macaristan, Slovenya ve Hırvatistan'da önceden ele geçirmiş olduğu yerleri istemiştir. İbrâhim Paşa öfkeli bir şekilde bunun söz konusu dahi edilemeyeceğini belirterek “Şahinlerden daha keskin pençelerimiz olduğunu bilmez misin? Ellerimizi bir kez sürdüğümüz yeri bir daha bırakmıyoruz, meğerki ellerimizi kesmesinler” demiştir.³¹⁹

³¹⁴ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 373.

³¹⁵ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 188a; Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecatü'l-Mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 152a; Demirtaş, *Celâlzâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecatü'l-Mesâlik*, 263.

³¹⁶ Otman, *The role of Alvise Gritti within the Ottoman politics in the context of the “Hungarian question” (1526-1534) / “Macaristan meselesi” bağlamında Alvise Gritti'nin Osmanlı siyaseti içerisindeki rolü*, 50; Gülru Necipoğlu, *Architecture, Ceremonial, and Power: The Topkapı Palace in the Fifteenth and Sixteenth Centuries* (New York: The Architectural History Foundation, 1991), 100.

³¹⁷ Kumrular, *Osmanlı Habsburg Duellusu*, 126-127.

³¹⁸ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/78.

³¹⁹ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/475.

Böylece Macaristan'daki fetihlerin kalıcı olduğunu ima etmiştir. Ayrıca “Budın’i ikinci bir İstanbul yapacağız” sözüyle Habsburglar aleyhindeki Osmanlı stratejisini açıklamıştır.³²⁰ Macaristan'daki en zengin piskoposluk ve yıllık bir miktar altın karşılığında Zapolya'nın davasını sahiplenen Gritti, müzakerelerin tıkanıdığı bu noktada araya girerek İbrâhim Paşa'nın önce haraç talebinden vazgeçmesini sağlamış, ardından nihayet, miktarını kralın belirleyeceği bir hediyenin beş yılda bir getirilmesi karşılığında antlaşma sağlanmasına yardımcı olmuştur.³²¹ Bu sayede Zapolya'nın elçisi padişahın huzuruna kabul edilmeye hak kazanmıştır.

Padişahın huzuruna 27 Ocak'ta kabul edilen Laski, Zapolya'nın hükûmetinin fetih ve kılıç hakkıyla Osmanlı Devleti'ne ait olduğunu bizzat I. Süleyman'ın ağzından işitmiştir. Bu kısa hitabında I. Süleyman, zatına intisabına mükâfat olarak Macaristan'ı ona terk ettiğini söyledikten sonra Ferdinand'a karşı onu sûret-i müessirde (etkili şekilde)³²² himaye edeceği sözünü vermiştir. Görüşmenin sonunda İbrâhim Paşa, Zapolya'nın artık Macaristan kralı olarak tanınacağını söylemiştir.³²³ 4 Şubat'ta tekrar huzura kabul edilen Laski, bir gün evvel dört kat hil'at ve on bin akçe mükâfat almıştır. Bu görüşmesinde Zapolya'nın himaye edildiği vurgulanmıştır. I. Süleyman “onun işleri benim işlerimdir... Bizzat bütün askerlerimle düşmanlarının üzerine yürüyeceğim” demiştir. Konuşmasında Hıristiyanların geçmişten beri Müslümanlara saldırdığı, şayet onlar bunu yapmasalardı insan kanı dökülmemiş olacağını belirtmiştir. Ayrıca himayenin ve ittifakın derinleşmesinin, Zapolya'nın Hıristiyan devletleri hakkında önemli-önemsiz her şeyi Osmanlı hükûmetine haber etmesi şartına bağlı olduğunu söylemiştir. Laski de efendisinin padişaha dost olanlarla dost, düşman olanlarla düşman olacağına yemin etmiştir.³²⁴

Laski, hazırlanan antlaşma metnini teslim aldığı 29 Şubat tarihine kadar saraydaki sefer hazırlıklarıyla ilgili düzenlenen toplantılara katılmıştır. Görüşmelerde Zapolya'nın şiddetle ihtiyaç duyduğu elli top ve iki yüz elli kilo barutun Macaristan'a gönderileceği vadedilmiştir. Laski, antlaşma imzalandıktan sonra vakit kaybetmeden

³²⁰ İnalçık, *Devlet-i 'Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmaları-I*, 154.

³²¹ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/475.

³²² Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/79.

³²³ Lamartine, *Kanuni Çağının Ruhu*, 48.

³²⁴ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/79-80.

memleketine dönerken, sancak beylerine sefer için hazırlık yapmaları emredilmiştir.³²⁵ Böylece Macaristan'da uzun sürecek Osmanlı siyasi etkisi, Zapolya'nın I. Süleyman'ın emrine girmesiyle başlamış; geçmişte Osmanlı egemenliğine karşı direnişin sembolü olan Erdel ise bu tarihten itibaren Habsburg hâkimiyetine karşı duruşun merkezlerinden biri olarak Osmanlı-Habsburg ilişkilerinde mücadele noktalarından birini teşkil etmiştir.³²⁶

Laski, 1528 yılında Fransa'ya giderek kraliçeden Zapolya'ya maddi yardımda bulunmasını sağlamıştır. Ancak kraliçe, bu paranın yalnızca Fransa'nın müttefiklerinin yararına kullanılması ve Türklerin Hıristiyan topraklarına yönelik saldırılarını desteklemek için harcanmaması şartını koymuştur.³²⁷ Laski aynı yılın yazında Dalmaçya, Hırvatistan ve Macaristan'daki halk ve soyluları, Habsburglara karşı koymaya çağırmıştır. Onun bu faaliyetini I. Zygmunt dehşetle takip etmiştir. Zira bu yaptıkları onun izni dâhilinde olmamıştır. Ayrıca Zapolya'nın hizmetine girerek Osmanlı Devleti ile Lehistan arasında on yıllık bir ateşkes imzalamış olduğunu da sonradan öğrenmiştir. Bu faaliyetleri sebebiyle Laski, Habsburg, Osmanlı ve Rus tehdidi arasında sıkışmış bulunan Lehistan kralı tarafından neredeyse hain olarak görülmüştür. Yine de kendisine ağır bir yaptırım uygulanmamıştır.³²⁸

18 Ağustos 1529'da Laski, efendisi Yanoş Zapolya ve altı bin Macar atlısıyla birlikte padişahın ordusunu Mohaç'ta karşılamıştır. Ertesi gün Osmanlı gölgesindeki kralı için düzenlenen görkemli törende³²⁹ de hazır bulunmuştur. Böylece kralına ve I. Süleyman'a bağlılığının bir gereği olarak, Osmanlı ordusuna eşlik etmiştir. Onun bu bağlılığı Alvise Gritti'yle birlikte karıştığı bir komplonun açığa çıkmasıyla son bulmuştur. Gritti'nin 1534'te Erdel'deki ölümünden sonra Laski, Zapolya tarafından tutuklanmış, bir süre sonra I. Zygmunt'un vasıtasıyla serbest bırakılmıştır.³³⁰

³²⁵ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/79-80; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/475, 476; Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, 5/1340-1344.

³²⁶ Funda Demirtaş, "Osmanlı-Macar Düellosunda Erdel (1364-1451)", *Turkish Studies- Comparative Religious Studies* 18/2 (2023), 156.

³²⁷ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/508.

³²⁸ Kenneth M. Setton, *The Papacy and The Levant (1204-1571)* (Philadelphia: American Philosophical Society, 1984), 3/319-321.

³²⁹ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecatü'l-Mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 147a-147b; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecatü'l-Mesâlik*, 255.

³³⁰ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 85, 218.

Laski, sıradan bir haberci veya elçi değildir. Habsburglara olan düşmanlığını, Yanoş Zapolya'nın hizmetine girerek göstermiştir. Hem Fransa'da hem Osmanlı topraklarında Zapolya için destek toplamıştır. Üstelik halk ve soyluları da Ferdinand'a karşı koymaya çağırarak Zapolya lehine bir propaganda yürütmüştür. Ancak Gritti'yle kurduğu çıkar ilişkisi, Gritti'nin düşüşüyle son bulmuştur. Böylece başına buyruk hamleleri ve hırsı onu başarısızlığa sevk etmiştir.

3.2. Habsburg Elçi Heyetleri

I. Süleyman döneminde Habsburglarla kurulan ilişkiler, Macaristan'daki mücadele eksenli olarak başlamıştır. Daha sonra mücadele sahası Orta Avrupa ve Akdeniz ile Kuzey Afrika'nın bir kısmına yayılmıştır. Habsburgların diplomatik temasları genellikle muharebe meydanında elde edemediklerini elçiler yoluyla kazanma amacına yönelik olarak gerçekleşmiştir.

Osmanlı Devleti ile Habsburglar arasındaki diplomatik ilişkilerde bazı unsurların tekrar ettiği görülmektedir. Bunlar Habsburg tarafının, Macaristan'ın tamamının Avusturya Arşidükü Ferdinand'a bırakılması veya onun Macaristan'ın bir kısmında kurduğu otoritenin meşru addedilmesi talepleridir. Ayrıca bu taleplerin karşılığında farklı tutarlarda, hediye teklifleri söz konusudur.

Habsburglar tarafından I. Süleyman döneminde gönderilen elçilik heyetleri incelendiğinde, Habsburg hükümdarlarının bu süreçte çeşitli tecrübeler kazandığını göstermektedir. İlk başlarda salt asker kökenli elçiler görevlendirilmişken zamanla hukukçu ve iletişim becerisi yüksek kimseler tercih edilmiştir. Ancak her halükârda elçilerin asilzade olmalarına önem verilmiştir.

3.2.1. Janos Hoberdanez ve Sigismund Weixelberger

Yanoş Zapolya'nın 1528 Şubat'ının sonunda Osmanlı Devleti'yle anlaşmaya varması, Avusturya Arşidükü Ferdinand'ı telaşlandırmıştır. Ferdinand, işlerin kötüye gitmemesi ve mevcut durumun Habsburgların lehine çevrilebilmesi için İstanbul'a bir elçilik heyeti göndermeye karar vermiştir. Bu görev için eskiden Yayça (Jajce) Kalesi'nin hâkimi olan Macar asilzadesi Janos Hoberdanez (ö. 1530) ile Alman aristokratlardan Sigismund Weixelberger (Weichselberger) seçilmiştir. Yanlarında iki

tane yardımcı bulunan bu heyet, 1528 Mart'ının ortalarında Macaristan'dan yola çıkmış, 29 Mayıs'ta payitahta ulaşmıştır. Elçiler şehre vardıklarında kalabalık bir süvari bölüğünün görkemli töreniyle karşılanmışlardır. Bu törene şahit olduktan sonra görüşmelerin olumlu geçeceğine kanaat getirmişlerdir. Ancak İbrâhim Paşa ile ilk görüşmelerinde tahminlerinde yanıldıklarını anlamışlardır.³³¹

Hoberdanecz ve Weixelberger, İbrâhim Paşa'ya üç yüz duka değerinde iki gümüş kadeh hediye etmişlerdir. Geliş sebeplerini vezîriâzama açıklamak istemeyen elçiler, üç gün sonra tekrar kabul edilmişlerdir. Padişah kafesli bölmeden mülakatı izlerken İbrâhim Paşa, elçilerin geliş sebeplerini anlamak için çaba sarfetmiştir. Elçilerin birkaç defa “iyi niyet ve dostluk” göstergesi olarak Ferdinand tarafından gönderildiklerini tekrarlamaları üzerine vezîriâzam, Macaristan'da yaşananlara değinmiştir. Paşa kınayıcı bir dille, padişahın elinden Budin'i almalarına rağmen nasıl iyi niyetten bahsedebildiklerini sormuştur. Buna cevaben elçiler, Budin ve civarının, hakkı olmamasına rağmen kendisini kral ilan ettiren Yanoş Zapolya'dan alındığını söyleyerek onu Macaristan tahtına oturmak için dalavereler çevirmekle suçlamışlardır. Ardından geliş sebeplerinin, efendileri Ferdinand'ın, Tanrı'nın inayetiyle, Macaristan kralı ilan edildiğini padişaha bildirmek olduğunu söylemişlerdir.³³²

Elçiler, padişaha hediye olarak getirdikleri sekiz işlemeli gümüş kadehi kapıcılara teslim etmişler, kapıcılar da bu hediyeleri sergilenmek üzere bir masaya dizmişlerdir. Daha sonra huzura kabul edilen elçiler, padişahı selamladıktan sonra onun elini öpmüşlerdir. Tercüman vasıtasıyla gerçekleşen bu görüşmelerde padişah doğrudan elçilere hitap etmemiş, söyleyeceklerini yanında bekleyen İbrâhim Paşa'ya sessizce iletmiştir.³³³

Hoberdanecz ve Weixelberger'in Ferdinand hakkında Macaristan kralı unvanı kullanmaları ve onu hükümdarların en güçlüsü olarak vasıflandırmaları, padişahı kızdırmıştır. Padişah İbrâhim Paşa'nın kulağına bir şeyler fısıldadıktan³³⁴ sonra paşa

³³¹ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/80-81; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/477.

³³² Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/477.

³³³ Mahmut Halef Cevrioğlu, “Janos Hoberdanecz's Embassy to Constantinople”, *CIÉPO 22 Uluslararası Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Çalışmaları Komitesi, Bildiriler Kitabı* (Trabzon: Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), 2/407-408.

³³⁴ Cevrioğlu, “Janos Hoberdanecz's Embassy to Constantinople”, 2/407-408.

elçilere dönerek, pek çok Hıristiyan hükümdarın I. Süleyman'ın gölgesine sığındığı hâlde onun huzurunda Ferdinand'ın bu şekilde övülmesinin yanlış olduğunu ifade etmiştir. Bunun üzerine elçi Hoberdanez oldukça mağrur bir şekilde, padişaha itaat eden bu Hıristiyan hükümdarların kimler olduğunu sormuştur. İbrâhim Paşa cevaben Venedik doju, papa, Macaristan, Lehistan ve Fransa krallarını saymıştır.³³⁵ Elçilerin gururlu bir şekilde Ferdinand'ın ve V. Karl'ın güçlü hükümdarlar olup bazı Hıristiyan prenslerin aksine yardıma ihtiyaç duymadıklarını savunmaları üzerine İbrâhim Paşa, padişahın önemli işleri olduğunu söyleyerek görüşmeyi sonlandırmıştır.³³⁶

Elçiler, İbrâhim Paşa'nın huzuruna tekrar çağrıldıklarında geliş amaçları bir kez daha sorgulanmıştır. Cevap olarak, Macaristan'ın niçin Ferdinand'a ait olduğunu açıklamak istediklerini ve bölgede Osmanlı Devleti tarafından ele geçirilen kalelerin iade edilmeleri hâlinde iki devlet arasında barışın hâkim olacağını belirtmişlerdir. İbrâhim Paşa bu kalelerin hangileri olduğunu sormuştur.³³⁷ Elçiler aralarında yıllardır Osmanlı Devleti'nin elinde bulunan Belgrad ve yeni ele geçirilmiş Yayça³³⁸ dâhil olmak üzere birçok yerleşim yerinin adını saymışlardır. Bunlar; Selankamen, Belgrad, Şabaç, Varadin (Vardayn), İllok, Serend, Açıya (Atzia), Vednek, Kropa, Yayça, Ziveçi (Zwetzy), Banyaluka (Bana-luka), Semlîn, Onova, İrek, Zanzenet (Zenzeneth), Peçe, Orsova, Nihaldi, Skardona (Scardona), Udbine, Segedin, Novograd, Zadvin kaleleridir.³³⁹ Böylece Macaristan'da ele geçirilen bütün kalelerin istenmesi üzerine vezîriâzam alaycı bir şekilde İstanbul'un da istenmemiş olmasına şaşırıldığını söylemiştir. Ayrıca padişahın söz konusu seferde çok fazla masraf ettiğini belirterek Ferdinand'ın taleplerinin aşırı olduğunu ima etmiştir. Hoberdanez buna cevap olarak İstanbul'un Ferdinand'a ait olmadığını ifade ettikten sonra Macaristan'a iade edilmesini istediği bu yerler için efendisinin bir miktar tazminat ödemeye hazır olduğunu beyan etmiştir. Bunu hakaret olarak algılayan vezîriâzam, Ferdinand'ın bunun için yeterli parası olduğunu bildiğini söyledikten sonra "Padişahı elinde kılıcıyla fethettiği yerleri para karşılığı bırakacak kadar fakir mi sandı" diye bağırarak

³³⁵ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/81; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/477.

³³⁶ Cevrioğlu, "Janos Hoberdanez's Embassy to Constantinople", 2/408.

³³⁷ Cevrioğlu, "Janos Hoberdanez's Embassy to Constantinople", 2/408; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/477-478.

³³⁸ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 145b-146a.

³³⁹ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/294; Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, 5/1542.

yerinden kalkmış, pencereyi açmış ve hazineyle dolu olduğunu söylediği Yedikule'yi işaret etmiştir.³⁴⁰ İbrâhim Paşa konuşmasının devamında V. Karl ve Ferdinand'ı kötülemiş, adaletsiz yönetimlerini eleştirmiştir. V. Karl'ın papalığa ve Fransa'ya verdiği sözleri yerine getirmediğini dile getirerek, Avrupa'daki savaşın sorumluluğunu ona yüklemiştir. Ardından, barış için Ferdinand'ın Macaristan'ı boşaltması gerektiğini ve üç-dört gün sonra kendilerine cevap verileceğini söyleyerek iki elçiyi uğurlamıştır.³⁴¹

29 Haziran'da elçiler tekrar Dîvân-ı Hümâyun'a çağırılmışlardır. İbrâhim Paşa onlara Habsburgların papa ve I. François'yla niçin savaştıklarını sorarak Avrupa'daki siyasi vaziyete vakıf olduğunu göstermiştir. Ardından elçiler padişahın huzuruna kabul edilmiş, burada onun elini bir kez daha öpmüşlerdir. I. Süleyman, henüz Ferdinand ve V. Karl ile dostane ilişkiler kuramadıklarını ancak yakında bizzat gelerek talep ettikleri kaleleri teslim edeceğini elçilere iletmiştir. Bu sözler karşısında telaşlanan elçiler, padişahı misafir olarak karşılamak ve ağırlamaktan şeref duyacaklarını ancak düşman olarak gelirse ona ve ordusuna karşı koyacaklarını ifade etmişlerdir. Ardından elçilere birkaç gün içinde padişahın mektubuyla beraber ayrılacakları söylenmiştir.³⁴² Bu son görüşmede Hoberdanecz Ferdinand'ın taleplerini son derece küstah bir şekilde iletmiştir. Hatta elçinin, bütün kalelerin teslim edildiği taktirde hediye kabilinden bazı toprakların Osmanlı Devleti'ne bırakılabileceğini söylemesi padişahı fevkalade öfkelenmiştir. Öyle ki gelecek yıl Budin'e varacağını, Ferdinand'ı orada bulamazsa Viyana'ya yürüyeceğini söyleyerek tehditte bulunmuştur.³⁴³

Habsburg elçilerinin İstanbul'dan ayrılma vakitleri, padişahın elini öpmelerinden üç gün sonra, sarayı ziyaret eden Venedikli bir elçi heyeti sebebiyle ertelenmiştir. Venedik elçileri hediyelerini takdim ettikten sonra Habsburg elçilerini casus olmakla itham ederek vezîriâzama, onları tutuklamasını tavsiye etmişlerdir. Üstelik elçilerin ikametinden doğan masrafları karşılamayı ve İbrâhim Paşa'nın çok istediği kıymetli bir taşı da Venedik'ten getirtmeyi vadetmişlerdir. Böylece Habsburg

³⁴⁰ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/478.

³⁴¹ Cevrioğlu, "Janos Hoberdanecz's Embassy to Constantinople", 2/408-409.

³⁴² Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/478-480; Cevrioğlu, "Janos Hoberdanecz's Embassy to Constantinople", 2/409-410.

³⁴³ Peçevî, *Târîh-i Peçevî*, 1/140-141.

elçileri ikametgâhlarında hapsedilmiş, onlara bunun sebebinin, Ferdinand'ın gönderdiği yeni elçilik heyetiyle dönmelerinin daha uygun görülmesi olduğu söylenmiştir. Habsburg elçileri için vaziyetin kötüleştiği diğer bir hadise de 1528 Eylül'ünde gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti'yle bir ittifak temin etmek ve Habsburgların baskısından ülkesini kurtarmak isteyen bir Lehistan elçisi, bahsi geçen Habsburg elçilerini daha önceden tanıdığını ve Hoberdanecz'in Zapolya'nın en önde gelen düşmanlarından olduğunu söylemiştir. Venedikli ve Leh elçilerin ifadeleri üzerine Hoberdanecz ve Weixelberger'e yönelik casusluk iddiaları araştırılmıştır. Herhangi bir neticeye ulaşılamamasına rağmen elçiler, I. Süleyman ve İbrâhim Paşa'nın bir ay süren bir av seferinden dönmelerini beklemek zorunda kalmışlardır. İbrâhim Paşa geldikten sonra elçilere Ferdinand'ın imkânsız istediği yönünde kısa bir konuşma yapmıştır. Habsburg elçileri 1528 Kasım'ının ortalarında, yaklaşık altı aylık bir ikametinden İstanbul'dan ayrılabilmişlerdir.³⁴⁴

Habsburg elçi heyetinin tutuklanmasında onların mağrurane tavırları, diplomatik ilişkilere uygun olmayan bir dil kullanmaları ve teşrifata uyum göstermekte zorlanmaları etkili olmuştur. Özellikle Hoberdanecz'in taleplerinin aşırılığının yanında bunları aktarma şekli ve kibirli cevapları, Dîvân-ı Hümâyun'un elçilere karşı yaklaşımını etkilemiştir.³⁴⁵ Elçiler Ferdinand'ın haraç karşılığı Osmanlı himayesine girmesini reddetmekle kalmamış, âdeta Osmanlı yönetimini tehdit etmişlerdir. Bu vaziyet aynı yıl gelen diğer elçilik heyetlerinden farklı olarak Habsburg elçilerinin payitahtta kalma sürelerinin uzamasına sebep olmuştur.³⁴⁶ Ayrıca bu hadise, Habsburgların Venedik ve Lehistan aleyhine geliştirdiği yayılmacı politikanın, Osmanlı yönetimi nezdinde gerçekleştirdikleri diplomatik faaliyetleri nasıl olumsuz etkilediğini göstermesi açısından da önemlidir. Elçilerin takındıkları tavrın ve aşırı taleplerinin sonuçları sadece kendilerinin hapsedilmeleriyle sınırlı kalmamıştır. Öyle ki padişah Ferdinand'a meydan okuduğu ve gelecek yıl çıkılacak seferin habercisi mahiyetindeki mektubunu elçilerle göndermiştir.³⁴⁷

³⁴⁴ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/478-480; Cevrioğlu, "Janos Hoberdanecz's Embassy to Constantinople", 2/409-410.

³⁴⁵ Gökbilgin, "Kanunî Sultan Süleyman'ın Macaristan ve Avrupa Siyasetinin Sebep ve Amilleri Geçirdiği Safhalar", 18-19.

³⁴⁶ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 146b-147a, 148b.

³⁴⁷ Peçevî, *Târih-i Peçevî*, 1/131.

Hoberdanez, 1530 yılında Osmanlı Devleti'yle sulh veya mütareke antlaşması sağlamak için gönderilen Habsburg elçileri Nikolas Jurisich (ö. 1543) ve Joseph (Josef) von Lamberg'in İstanbul'da görüşmelerde bulunduğu sırada gizlice Zapolya'nın askerleri arasına karışmış, fark edilip yakalandıktan sonra Zapolya'yı öldürme niyeti olduğu anlaşıl原因 olarak tutuklanmıştır. Daha sonra bir torbaya konarak Tuna'ya atılmıştır.³⁴⁸ Böylece diplomatik becerilerden yoksun olan bu elçi ortadan kaldırılmıştır. Kaba tavırları ve tehdide varan cevapları, düşman elçisi olmasından kaynaklanan olumsuzluğu daha da arttırmıştır.

3.2.2. Nicolas Jurisich ve Joseph von Lamberg

Osmanlı ordusu, Habsburgların Macaristan'da egemenlik tesis etmelerini engellemek adına 1529'da bir kez daha Orta Avrupa'ya yönelmiştir.³⁴⁹ Padişah, 16 Temmuz'da Kral Yanoş'un tekrar tahta oturmasını sağlamıştır.³⁵⁰ Sefer sonucunda Macaristan üçe ayrılmıştır. Ülkenin güneyindeki Tuna ve Sava nehirleri arasında kalan Sirem, bir sancak hâline getirilerek Osmanlı Devleti'ne bağlanmış, Budin ve civarı, tampon bölge olarak padişahın himayesindeki Zapolya'nın kontrolüne geçmiştir. Macaristan'ın batısı ve kuzeyindeki bir bölüm ise Ferdinand'a kalmıştır.³⁵¹

I. Süleyman'ın Budin'den Viyana'ya doğru hareketinden bir gün sonra Ferdinand, danışmanı olan Hırvatistan Başmabeyincisi ve St. Veits ile Güns kaleleri komutanı Nicolas Jurisich'e (Yurisç) Osmanlı hükûmetiyle görüşmesi için bir talimatname göndermiştir.³⁵² Buna göre Nicolas, padişah seferi devam ettirmek istemiyorsa ona on yıllık veya daha az sürecek bir ateşkes teklif etmekle görevlendirilmiştir. Şayet ikna çabaları yetersiz kalırsa, Ferdinand'ın maaş dediği ama aslında haraç olan, yıllık yirmi bin duka altını teklif edebileceği, ancak bunu aşamalı bir şekilde arttırması gerektiği talimatnameye yazılmıştır. Ayrıca talimatlarda barışın sağlanabilmesi için Macaristan'da padişahın eline geçen yerlerin hepsinin veya bir kısmının iade edilmesi gerektiği şart koşulmuş, uzlaşma sağlanamadığı takdirde bu

³⁴⁸ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/110.

³⁴⁹ Emecen, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*, 243.

³⁵⁰ Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, 356; Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 202a, 202b.

³⁵¹ Emecen, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*, 245.

³⁵² Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/484, dip. 94, 497; Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 202b.

şarttan vazgeçilebileceği belirtilmiştir. Ferdinand, Nicolas'tan İbrâhim Paşa'yı kendi tarafına çekmesini de istemiştir. Talimatlarda, antlaşmaya V. Karl veya papanın da altı ay içinde dâhil edilebileceği ve Zapolya'nın, çatıştığı bir kontla uzlaştırılabileceği tekliflerinin de iletilmesi yer almıştır.³⁵³

Ferdinand, padişaha ve vezîriâzama hitaben gönül alıcı ve saygılı bir dille kaleme aldığı mektuplarını elçisiyle göndermiştir. Ancak elçilik görevi neredeyse başlamadan bitmiştir. Nicolas, Kulpa Nehri'ne vardığında güvenli bir şekilde Osmanlı ordugâhına varamayacağını düşündüğü için daha fazla ilerlemeyip mektupları Kamengrad (Camergrad) paşasının vekiline bırakarak cevap beklemeye başlamıştır. Ancak tahmin ettiği üzere cevap gelmemiştir.³⁵⁴ Böylece güvenli geçiş iznini alamayan Nicolas Jurisich'in bu elçilik teşebbüsü başarısız olmuştur.³⁵⁵

Çetin çarpışmalardan sonra 1529 Ekim'inde Osmanlı ordusu Viyana'daki muhasarayı kaldırmıştır.³⁵⁶ Osmanlı ordusunun Habsburg ve müttefiklerine karşı Viyana üzerine yürümesi, I. Süleyman'ın bir güç gösterisi ve gözdağı olmuştur. Nitekim İbrâhim Paşa, serbest bırakılan rütbeli bir esire, padişahın asıl amacının bu şehri kuşatmak olmadığını, ancak Ferdinand'a haddini bildirmek için buralara kadar geldiğini söylemiştir.³⁵⁷ Böylece padişah, Avrupa'da kendisini defensor fidei (hak inancın müdafisi) olarak gören ve politikasını Universitan Christiana (Hıristiyan dünyanın birliği) idealine yerleştiren V. Karl'ın başkentini tehdit etmiştir. Bu tehdit Avrupa'da dinî, Almanya'da ise millî duyguların depreşmesine ve Osmanlı Devleti'ne karşı V. Karl'ın destekçilerinin artmasına sebep olmuştur.³⁵⁸

Viyana kuşatması Avrupa'da siyasi güçleri birleştirici bir etki yaratsa da V. Karl'ın İtalya'da girdiği mücadelelerin olumsuz etkileri Fransızların saldırılarına kısmen ara verdiği Cambrai Barışı'ndan (13 Ağustos 1529) sonra da devam etmiştir. Bu sebeple imparator, kardeşi Ferdinand'ın içinde bulunmuş olduğu ekonomik buhranın çözümü için gerekli desteği verememiştir. Dolayısıyla, padişahın gelecek yıl

³⁵³ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/484-485.

³⁵⁴ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/485-486.

³⁵⁵ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/377.

³⁵⁶ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 151a; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, 261.

³⁵⁷ Peçevî, *Târîh-i Peçevî*, 1/137-138.

³⁵⁸ Turan, *İmparatorluk ve Diplomasi Osmanlı Diplomasinin İzinde*, 145-146.

yeniden ülkesine saldıracağını tahmin eden Ferdinand, bu saldırıyı engellemek, hiç değilse ötelemek için İstanbul'a bir elçilik heyeti göndermeye karar vermiştir. Asker maaşlarını dahi ödeyemeyen kral, masraflı savunma hazırlıklarının tamamlanabilmesi adına süre kazanmak için daha az tavizde bulunmasını mümkün kılan bir antlaşma yapmak istemiştir. Ferdinand, padişahın geri çekildiği bir aşamada ona elçi göndermenin zayıflık olarak algılanacağını fark etmiştir. Buna rağmen onurlu bir antlaşma sağlamaları için İstirya Şövalyesi ve Schneeberg Kontu Joseph von Lamberg ile geçen yıl geçiş izni alamayan Nicolas Jurisich'i görevlendirmiştir.³⁵⁹

V. Karl'ın kardeşine Osmanlı Devleti üzerine bir sefer düzenlemesini tavsiye etmesine rağmen³⁶⁰ Joseph ve Nicolas, 27 Mayıs 1530 tarihli bir yönergeyle, bir barış veya ateşkes sağlamaları için İstanbul'a gönderilmişlerdir. Bu yönerge, esasında Nicolas'ın 1529'da aldığı talimatlara dayanmıştır. Buna göre Osmanlı Devleti ve Avusturya arasında padişah ve kral hayatta olduğu müddetçe hatta ölümlerinden sonra on yıl geçerli olmak üzere bir antlaşma yapılması tavsiye edilmiştir. Eğer bu mümkün olmazsa daha kısa süreli bir ateşkes veya barış hâli, Mohaç öncesi statükoya dönülmesi şartıyla sağlanmalıdır. Bunun için Zapolya'nın yaptığı sahtekârlıklar açıklanmalı, Macaristan'da herhangi bir hak iddia etmediği takdirde onunla dahi uzlaşma sağlanabileceği belirtilmelidir. Eğer ikna çabaları yeterli olmazsa yirmi binden yüz bin duka altına kadar bir yıllık ücret teklif edilebilir. Elçiler antlaşma karşılığında asla rehin vermeye razı olmamalıdır. Ayrıca hazırlıkların vaktinde tamamlanabilmesi için görüşmelerin sonucunu ivedilikle Kral Ferdinand'a bildirmelilerdir.³⁶¹

Elçilerin hazırlıkları 1530 Ağustos'unun başında toplanan Augsburg Diyeti'nde tamamlanmıştır. Ferdinand ve ağabeyi V. Karl'ın bir araya geldiği bu diyetle, elçilerin İstanbul'dan geri dönememe ihtimalleri hesaba katılarak onların mallarını koruyan bir belge imzalanmıştır. Elçi heyeti için; otuzdan fazla at, hediye ve kıyafetlerin taşınması için sürücülü iki yük beygiri, yatak ve çadır gibi eşyaların taşınması için ise sekiz kadana (iri yapılı bir yük ve savaş atı cinsi) ve yetecek kadar Macar altını tahsis edilmiştir.³⁶²

³⁵⁹ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/495-497.

³⁶⁰ Verhaaren, *Kafirle İttifak 16. Yüzyılda Osmanlı-Fransız Anlaşması*, 51.

³⁶¹ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/498-499.

³⁶² Curipeschitz, *Yolculuk Günlüğü 1530*, 2.

Elçiler 28 Ağustos'ta sınırdaki Crupa Kalesi'nde kendilerine eşlik edecek beş Osmanlı askeriyle buluşmuşlardır. Ertesi gün Osmanlı kontrolündeki Kamengrad Kalesi yakınlarında elli kişilik bir süvari birliği tarafından karşılanmışlardır. Bundan sonra Bosna Sancak Beyi Hüsrev Paşa'yla (ö. 1541) görüşmek üzere yol almışlardır. Nihayet 14 Eylül'de paşa tarafından bir merasimle karşılanan elçiler, ardından Sırbistan ve Bulgaristan üzerindeki rotayı izledikleri yolculuklarına devam etmişlerdir. Bundan sonra yaklaşık bir aylık bir yolculuğun ardından 17 Ekim'de İstanbul'a ulaşmışlardır.³⁶³

Joseph, Nicolas ve maiyetlerindeki elli kişilik bir saray heyeti tarafından karşılanmışlardır. Ardından Elçi Hanı'nda misafir edilmişlerdir. Burada her türlü ihtiyaçları karşılanan elçilerin güvenlikleri de sağlanmış ancak dışarı çıkmalarına izin verilmemiştir.³⁶⁴ 25 Ekim günü geldiğinde İbrâhim Paşa, elçileri sarayına getirmeleri için bir grup atlı asker görevlendirmiştir. Elçiler, paşanın sarayının avlusunda iki yana dizilmiş, en kaliteli kumaşlardan dokunmuş temiz giysili asker ve görevlilerin kendilerini karşıladığı merasimden memnun olmuşlardır. İçerideki köşke girdiklerinde ise İbrâhim Paşa'nın âdeta bir kral gibi bütün heybetiyle oturduğunu görmüşlerdir. Ardından odadaki saray görevlileri, çavuşlar ve bazı önemli kişiler heyeti selamlamışlardır. Daha sonra Nicolas ve Joseph'in dışında heyetin geri kalanı köşkten çıkarılıp uzunca bir sedirde oturtulmuşlardır. Böylece elçilerin yaklaşık iki-üç saat sürecek görüşmeleri başlamıştır.³⁶⁵

İbrâhim Paşa nazik bir şekilde karşıladığı elçilere, Ferdinand'ın Osmanlı ordusunun karşısına çıkmamasından dolayı sitem etmiştir.³⁶⁶ V. Karl ve Ferdinand'ın nerede oldukları, ülkelerinin durumu vb. konular hakkında bazı sorular yönelterek konuşmasına devam etmiştir. Ardından Avrupa'daki siyasi vaziyeti ne kadar iyi bildiğini izhar edercesine V. Karl'ın papa ve I. François'yla ilişkilerine değinmiştir. Aralarındaki savaşı bitiren Cambrai Antlaşması'na pek güvenmemek gerektiğini, çünkü aslında hepsinin kalplerinde yatan düşüncenin birbirinden farklı olduğunu iddia etmiştir. Ayrıca V. Karl'ın onlara esir muamelesi yapmasını eleştirerek şayet maktul

³⁶³ Curipeschitz, *Yolculuk Günlüğü 1530*, 23-43.

³⁶⁴ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/499.

³⁶⁵ Curipeschitz, *Yolculuk Günlüğü 1530*, 44-45.

³⁶⁶ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/380.

kral II. Layoş, padişaha esir düşseydi ona daha şerefli bir muamelede bulunulacağını ifade etmiştir. Daha sonra elçilerin geliş maksatlarını anlamak için onları sıkıştırmıştır. Ferdinand'ın barış veya ateşkes meselesini sadece padişahla konuşmaları gerektiğini bildiren uyarısına bağlı kalan elçiler, ketum davranmışlardır. Ardından tekrar Elçi Hanı'na götürülmüşlerdir.³⁶⁷

30 Ekim günü İbrâhim Paşa önceki seferde olduğu gibi elçileri bir bölük askerle sarayına davet etmiştir.³⁶⁸ Elçiler yine atlı, maiyetleri ise yaya oldukları hâlde sarayın yolunu tutmuşlardır. Joseph ve Nicolas bu ikinci mülakatta önceki elçi Hoberdanecz gibi muvaffak olamamaktan hatta padişahla görüştürülmekten çekindikleri için asıl maksatlarını açıklamışlardır. Ancak bunu yaparken Hoberdanecz'nin kaba saba hitabından farklı olarak kibar ve diplomatik bir dil kullanmışlardır. İbrâhim Paşa onları dinledikten sonra krallarının Macaristan'da hak iddia ettiğini padişaha söylememelerini tavsiye etmiştir. Zira ona göre Macaristan'da sadece padişahın tasarruf hakkı vardır ve orada iki ayrı krallık yoktur.³⁶⁹

İbrâhim Paşa, Ferdinand'ın Osmanlı ordusunun yokluğunu fırsat bilerek Macaristan'a saldırmasını eleştirmiştir. Ayrıca ilk Habsburg elçisi Hoberdanecz'nin Ferdinand'dan aldığı talimatlara aykırı olarak Macaristan'daki bütün toprakları, hatta Semendire'yi dahi istemesinin Osmanlı yönetiminde Ferdinand'a karşı bir öfkeye sebep olduğunu, bu yüzden Osmanlı ordularının Viyana önlerine kadar gittiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla son seferdeki asıl amacın Viyana'yı ele geçirmek değil, Avusturya arşidükünü cezalandırmak olduğunu vurgulamıştır. Habsburg liderlerine ağır tenkitlerde bulunan paşa, Macaristan kralı olduğunu iddia eden Ferdinand'dan bahsederken sadece "Ferdinand", V. Karl'dan bahsederken ise "İspanya kralı" olarak söz etmiştir. Netice itibariyle eğer bir barış veya ateşkes isteniyorsa Ferdinand'ın Macaristan üzerindeki iddialarından vazgeçmesi gerektiğini söylemiştir. Elçilerin bu durum karşısında para teklif etmelerine ziyadesiyle sinirlenen vezîriâzam, Hoberdanecz'nin elçiliği esnasında yaptığı gibi hazinelerle dolu olduğunu ifade ettiği Yedikule'yi göstermiştir. Padişaha kılıçla aldığı yerleri bırakmasını tavsiye

³⁶⁷ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/104-105; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/499.

³⁶⁸ Curipeschitz, *Yolculuk Günlüğü 1530*, 45.

³⁶⁹ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/499-500.

etmektense bütün dünyayı fethetmesinde onun yardımcısı olmayı tercih edeceğini söyleyen İbrâhim Paşa'dan özür dileyen şövalyeler, padişahın huzuruna kabullerinin dahi iç açıcı olmasını umut ederek beklemeye başlamışlardır.³⁷⁰

7 Kasım günü elçiler padişahın huzuruna davet olunmuşlardır. Heyet Ayasofya'ya vardığında saraya doğru giden yolda çok sayıda süvariyle karşılaşmışlardır. Sarayın dış duvarına girmeden atlarından inen şövalyeler avluda iki fil ve bir zürafa görmüşlerdir. Daha gösterişli olan iç avluya geçtiklerinde ise yaklaşık üç bin yeniçeri, solaklar ve diğer saray halkının dört bir yanda dizilmiş olmaları ile ürkütücü sesleriyle kafeslerde tutulan on aslan ve iki leopar dikkatlerini çekmiştir. Joseph ve Nicolas, burada İbrâhim, Kasım (ö. 1541'den sonra), Ayas (ö. 1539) ve Behram (ö. 1532) Paşalarla bir saat kadar görüşmüşler, ardından da içeride en fazla yarım saat kalacakları padişahın kabul salonuna girmişlerdir. İlk olarak Joseph ardından da Nicolas padişahın elini öpmüştür.³⁷¹ Ardından Joseph Almanca bir konuşma yapmıştır. Sonra Nicolas, Ferdinand'ın taleplerini beyan eden bir belgeyi teslim etmiştir. I. Süleyman sadece başını onaylar şekilde hareket ettirmiştir. İbrâhim Paşa, elçilere hitaben kısa bir konuşma yapmış, ardından elçiler yeniden ikametgâhlarına dönmüşlerdir.³⁷²

İki gün sonra yani 9 Kasım'da İbrâhim Paşa, elçileri yeniden kendi sarayına davet etmiştir.³⁷³ Burada elçilere, daha önce bahsi geçen Fransa, Venedik ve papalığın Habsburglarla ilişkileri üzerine bir konuşma yapmıştır. Ancak bu defa, Fransa kraliçesinin oğlunun kurtarılması için Osmanlı hükûmetine 1525'te yaptığı müracaattan bahsetmiştir.³⁷⁴ Tarafların kararlarında ısrar etmeleri üzerine bu mülakat da neticesiz bir şekilde noktalanmıştır.

13 Kasım günü geldiğinde I. Süleyman elçilere birbirinden kıymetli ihsanlarda bulunmuştur. Joseph ve Nicolas, on biner akçe, ikişer altın eşya, çok sayıda gümüş eşya, birçok şal ve mumdan müteşekkil armağana nail olmuşlardır. Elçilerin çevirmeni

³⁷⁰ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/105-106; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/500.

³⁷¹ Curipeschitz, *Yolculuk Günlüğü 1530*, 45.

³⁷² Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 106-107.

³⁷³ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/501.

³⁷⁴ Gökbilgin, "Kanunî Sultan Süleyman'ın Macaristan ve Avrupa Siyasetinin Sebep ve Amilleri Geçirdiği Safhalar", 12.

Benedict Curipeschitz iki bin akçe alırken heyetin diğer mensuplarına çeşitli hediyeler verilmiştir. 14 Kasım'da ise elçiler veda etmek üzere son kez padişahın huzuruna davet edilmiş, ışıltılı bir merasimle saraya alınıp mükellef sofralarla tertip edilen ziyafetin konuğu olmuşlardır. Elçiler ancak 22 Aralık günü İstanbul'dan ayrılabilmişlerdir.³⁷⁵

Elçiler, önceki diplomatik temasta yaşanan olumsuzluklara rağmen Osmanlı yönetimi tarafından oldukça parlak bir törenle karşılanmışlardır. Buradaki maksat düşman elçilerine Osmanlı gücünü göstererek onları psikolojik olarak yönlendirmektir. Elçi karşılama ve törenlerine verilen ehemmiyet aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin diplomatik faaliyetlere atfettiği kıymeti de göstermektedir. Ancak düşman elçileri olmaları hasebiyle vezirlerden ve padişahın yüz bulamayan elçiler, çabalarına rağmen vazifelerinde başarısız olmuşlardır. Elçilerin İstanbul'dan ayrılmaları için gereken izin geç verilmesi âdeta Habsburgların Osmanlı yönetimi nezdindeki başarısız diplomasisine verilen bir mesaj niteliğindedir.

3.2.3. Joseph von Lamberg ve Leonhard von Nogarola

V. Karl ve Ferdinand, 1529'da I. Süleyman'ın Orta Avrupa'da nasıl kolayca ilerleyebildiğini fark etmişler ve Belgrad'ın düşüşüyle gerileyen savunma hattını güçlendirmek için kolları sıvamışlardır. Bunun için askerî ve mali kaynak bulmakta zorlanan Ferdinand, öncelikle elindeki kuvvetlerle Zapolya'yı zayıflatmış, ardından Slovenya ve Hırvatistan'a bol miktarda asker sevk ederek komuta kademesini Macarların elinden almaya çalışmıştır. Böylelikle kontrol mekanizmasının tek elden ve sorunsuz işlenmesini hedeflemiştir.³⁷⁶ Bu planın gerçekleştirilmesi için ilk adım olarak padişahın yokluğunda Budin'i tekrar kontrol altına almaya çalışmıştır. 1530 sonlarında Kumandan Wilhelm von Roggendorf (ö. 1541) saldırıya geçip Estergon, Vişegrad ve Vaç'ı ele geçirmiştir. Bu sırada Zapolya, kendisine isyan eden Sigetvar beyini kuşatmak için gönderdiği Türk ve Macar kuvvetlerden oluşan birliğini geri çağırıp Budin'in savunmasını kuvvetlendirmeye çalışmıştır. Ancak Budin'in kuşatılmış olduğunu gören ordu, Zapolya'nın kontrolündeki başka bir kaleden ihtiyaçlarını karşılamıştır. Daha sonra Macar kuvvetlerden destek alan Semendire

³⁷⁵ Curipeschitz, *Yolculuk Günlüğü 1530*, 46-48.

³⁷⁶ Pal Fodor - Geza David (ed.), *Orta Avrupa'da Osmanlılar Macarlar ve Habsburglar*, çev. Özgür Kolçak (Yeditepe Yayınevi, 2024), 47-48.

Sancak Beyi Yahya Paşazade Mehmed Bey'in yetişerek Habsburg kuvvetlerini bozması, elli yedi gündür kuşatma altında olan Zapolya ve destekçilerinin kurtulmasını sağlamıştır.³⁷⁷

Habsburg elçileri Nicolas ve Joseph'in henüz İstanbul'dan ayrılmadan Budin'in muhasara altına alınması, Ferdinand'ın diplomatik yollarla gayesine ulaşamayacağına inandığını göstermektedir. Onun Macar topraklarına bu şekilde el atarak Zapolya'ya tazyikte bulunması ve gönderdiği elçilerin Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetini yok sayarcasına Macaristan'daki toprakların iadesini talep etmeleri I. Süleyman'ı yeni bir sefer tertip etmeye sevk etmiştir.³⁷⁸

Kaynaklarda Sefer-i Alaman veya Gazâ-i Alaman³⁷⁹ olarak ifade edilen askerî harekât, 26 Nisan 1532'de³⁸⁰ I. Süleyman'ın bizzat ordusunun başında İstanbul'dan ayrılmasıyla başlamıştır. Padişahın bu beşinci seferi de 1529'da olduğu gibi kendisinin himayesindeki Zapolya liderliğindeki yönetimin korunması amacıyla yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Ancak bu defa Ferdinand asıl hedef değildir. Zira Osmanlı Devleti'ne göre Ferdinand ancak Viyana valisidir. O hâlde meydan okunması gereken kişi, kendisini imparator olarak gören, Osmanlı hükûmeti nezdinde ancak İspanya kralı unvanını taşımaya layık olan ve Avrupa'yı Müslümanlar aleyhine tahrik eden V. Karl'dır.³⁸¹

Habsburg yönetiminin 1530'larda Venedik ve Fransa'yı kendi yanına çekme planı akamete uğramıştır. Çünkü V. Karl, Venedik'in Osmanlı Devleti'nin saldırılarına karşı koyacak gücü bulunmadığını fark etmiş, Fransa'nın sadakatinden ise kuşku duymuştur. Dolayısıyla Orta Avrupa'yı Osmanlı akıncılarından koruyabilmek için karşılıklarına bir ordu çıkarmak yerine, padişahı Akdeniz'de oyalama yoluna gitmiştir. Bunun için de Andrea Doria'ya bazı görevler vermiştir. Bir yandan da

³⁷⁷ Peçevî, *Târîh-i Peçevî*, 1/106-108; İbrahim Peçevî, *Peçevî Tarihi*, haz. Bekir Sıtkı Baykal (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981), 1/117-118.

³⁷⁸ Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, 2/144.

³⁷⁹ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecatü'l-Mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 163a-164a; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecatü'l-Mesâlik*, 286-288; Solakzâde, *Târîh-i Solakzâde*, 478-479.

³⁸⁰ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 184a.

³⁸¹ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/112.

Osmanlı başkentine yeni bir elçilik heyeti gönderilmesi için çalışmalara başlanmıştır.³⁸²

25 Kasım 1531 tarihinde V. Karl, kardeşi Ferdinand'a; onun elçi gönderme fikrini desteklediğini, zira I. Süleyman'ın saldırılarına karşı koyamayacaklarını, diğer Hıristiyan ülkelerin yardımlarına gelmeme ihtimallerini düşünmeleri gerektiğini ve muhtemel bir barışın Hıristiyanların menfaatine olacağını yazmıştır. Bu amaçla, hiçbir şey elde edilmese dahi en azından müzakerelerin devam edeceği bir yıllık bir ateşkes antlaşmasını sağlamaları için Mabeyinci Nogarola Kontu Leonhard ve önceki elçilik heyetinde de bulunan Saray Mareşali Joseph von Lamberg görevlendirilmişlerdir. Elçilerin kasım ayı başında aldıkları talimat, önceki elçiliklerdeki talimatlarla büyük oranda aynıdır. Macaristan topraklarının Habsburglara bırakılması için yıllık yüz bin duka altın, Ferdinand'ın sadece elindeki topraklarla yetinmesi durumunda ise bu miktarın yarısı önerilebilirler. Elçiler bunu padişaha kabul ettiremedikleri takdirde Zapolya'nın varis bırakmadan ölünceye kadar hâkim olduğu yerlerde hükmetmesini ancak ölümünün akabinde topraklarının Ferdinand'a bırakılmasını arz edebilirler.³⁸³

Padişahın Avrupa içlerine yürümesini engellemek için görevlendirilen ve yanlarında Osmanlı yönetimine sunulmak üzere pek çok hediye taşıyan elçiler³⁸⁴ Joseph ve Leonhard'ın gönderilmeleri fevkalade gecikmiştir. Güvenli geçiş için icazetname almaları uzun sürmüş, Laybach'dan 3 Mayıs 1532'de ayrılabilmişler, bir ay sonra da Tuna Nehri'ne varmışlardır.³⁸⁵ Osmanlı ordusu Sofya'dan hareket ettikten sonra, Ferdinand'ın elçilerinin Bosna tarafından Osmanlı sınırlarına girdikleri haberi gelmiştir. Bir çavuş, ulak olarak görevlendirilmiş ve elçileri Niş'e getirmesi kendisine emredilmiştir.³⁸⁶

Ordu, Şehirköyü adlı yerleşim yerine vardığında, yerleşim yerinin küçük, yollarının da dar olmasından ötürü birçok karışıklık meydana gelmiştir. Askerler

³⁸² Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/511-516.

³⁸³ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/113; Gökbilgin, "Kanunî Sultan Süleyman'ın Macaristan ve Avrupa Siyasetinin Sebep ve Amilleri Geçirdiği Safhalar", 21; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/517-518.

³⁸⁴ Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 203a.

³⁸⁵ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/518.

³⁸⁶ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 165b-166a.

arasında bazı sürtüşmelerin de vuku bulmasından sonra izdihamın sonlandırılması için Vezîriâzam Serasker İbrâhim Paşa'ya, beraberindeki bir miktar kuvvetle önden gitmesi emredilmiştir. Ardından I. Süleyman, diğer devlet erkânı ve ordunun geri kalanıyla hareket etmiştir. Böylece Osmanlı ordusu 12 Haziran'da üç gün kalacakları Niş'e varmıştır. Şehirköyü kasabasında birliklerin yeniden düzenlenmesi ve İbrâhim Paşa'nın önden gönderilmesi, on dört gündür Niş'te bekletilen Habsburg elçileri için yapılacak gövde gösterisinin kusursuz bir şekilde icra edilmesini sağlamıştır. Öyle ki elçiler, ordunun geçişini bütün ihtişamıyla görsünler diye yüksek bir mevkiye yerleştirilmişlerdir. Osmanlı askerlerinin bölükler hâlinde, gayet intizamlı bir şekilde şehrin dışındaki düzlüğe girmeleri, elçiler için oldukça etkileyici bir görüntü teşkil etmiştir.³⁸⁷ Burada, I. Süleyman'ın ve vezirlerin aldığı tedbirler sayesinde, Şehirköyü'ndeki gibi bir izdihamın oluşmasına fırsat verilmemiştir. Böylece Osmanlı Devleti'nin güç gösterisi, bütün ihtişamıyla ve başarılı bir şekilde düşman elçilerine sunulmuştur.

Elçiler, önce vezîriâzam ile görüşmüşlerdir. Bu görüşme öncesinde, Osmanlı Devleti'nin benimsediği elçi karşılama teşrifati, olduğu gibi icra edilmiştir. Bu doğrultuda, görüşmelerin yapılacağı mekânın tasarımı ile teşrifatta görevi olanların dış görünüşü, içinde bulunulan nazik vaziyete uygun olarak tasarlanmıştır. Böylece sefer hâlindeki Osmanlı ordusu, bütün heybetini göz kamaştırıcı bir şekilde sergilemek için hazırlanmıştır. Sanat eseri nakışlarla ve envaiçeşit tezyinatla süslü çadırlar kurulmuş, yanlarına da yüksek tepeli güzel gölgelikler çekilmiştir. Zemine de süslü ve kıymetli kumaşlardan imal edilmiş halılar ve kilimler serilmiştir. İbrâhim Paşa gösterişli bir kaftan giymiş, süslü bir kemer ve külah takarak gümüştan yapılmış değerli bir tahtın üzerinde elçileri karşılamıştır. Ayrıca hem otağın içindeki hem de otağın dışındaki görevliler, son derece pahalı kıyafet, zırh ve silahlarla bezenmişlerdir.³⁸⁸

Joseph ve Leonhard, vezîriâzam tarafından kabullerinde padişahın hedefinin Ferdinand değil V. Karl olduğunu işitmişlerdir. Paşa, Osmanlı hükûmetinin

³⁸⁷ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 166a-168a; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, 291-295.

³⁸⁸ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 168a-168b; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, 295-296.

Ferdinand'ı kral olarak kabul etmediğini açıkladıktan sonra Habsburg yönetiminin I. François, papa ve Martin Luther'le ilişkilerine değinmiş ve bazı sorular sormuştur.³⁸⁹

Vezîriâzamlar yaptıkları görüşmeden sonra huzura kabul töreninin gerçekleştirilmesi için ertesi gün Dîvân-ı Hümâyun'un toplanması emredilmiştir. Bunun için başta padişah ve devlet erkânının büyük ve heybetli çadırları başta olmak üzere ordudaki çadırlar kurulmuştur. İçerisinde elmas, yakut, zebrecet, firuze ve zümrüt gibi madenlerle süslü silahların düzenli bir şekilde dizilerek sergilendiği padişah otağı, diğerlerinden daha dikkat çekici hâle getirilmiştir. Bu silahlar arasında; padişaha yaraşır şimşirler, hançerler, kılıçlar, topuz gürzler, kalkanlar ve yaylar yer almıştır. Altından bir tahtın bulunduğu otağ, en pahalı ipek kumaşlarla dokunmuş halılarla döşenmiştir. Ayrıca altın işlemeli sahan altlıkları da hazırlanmıştır. Bu otağın önüne yüksek ve büyük bir çadır daha kurulup otağ ile çadır arasına işlemeli kumaştan yüksek gölgelikler yerleştirilmiştir. Bu gölgeliklerin iki yanına da uzunca saray perdeleri çekilip bu perdelerin son bulunduğu yere, vezîriâzam ve diğer devlet erkânı için divanın tertip edileceği, yine büyük ve işlemeli kumaşlarla bezenmiş bir çadır daha kurulmuştur. Bu çadırın önüne de iki büyük gölgelik dikilerek ordugâhın merkezi hazır hâle getirilmiş, başta yeniçeri çadırları olmak üzere diğer çadırlar da bu merkezin etrafını saran bir düzende yerleştirilmiştir. Ertesi gün, yani 13 Haziran'da, askerler ordugâhın merkezindeki gölgeliklerin altından başlayarak iki taraflı bir şekilde, nizami hâlde saf tutmuşlardır. Kapı ağaları ve diğer ağalar rütbelere göre dizilmişler, artlarınca yeniçeriler ve solaklar sıralanmışlardır. Böylece teşrifatın gerekleri yerine getirildikten sonra çavuşbaşları, elçileri getirmişlerdir.³⁹⁰

Joseph ve Leonhard, altın ve gümüşten hediyelerini takdim ettikten sonra divan toplantısında vezirlerle görüşmüşlerdir. Daha sonra padişahın huzuruna çıkarılmışlardır. Elçilerin dikkatlerini ilk olarak padişahın altın tahtı ve Venedik yapımı imparatorluk tacı çekmiştir.³⁹¹ Ayrıca elçiler, çadırın çeşitli bölgelerine asılmış ışıltılı silahlar ve mücevherlerin, getirdikleri hediyelerden çok daha kıymetli

³⁸⁹ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/518-519.

³⁹⁰ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 168b-170a; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, 296-298.

³⁹¹ İnalçık, *Devlet-i 'Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmaları-1*, 156.

olduklarını tahmin etmişlerdir.³⁹² Ancak elçilerin gördükleri tavır, merasimdeki şatafat ve heybet gösterisiyle doğru orantılı olmamıştır. Seferde olmanın gerektirdiği şekilde görkemli bir merasimle karşılanıp huzura kabul edilmişler ancak çok soğuk bir muameleye maruz kalmışlardır.³⁹³

Elçiler, Macaristan'ın Ferdinand'a bırakılarak ateşkes veya barış anlaşması sağlamakla görevlendirilmişlerdir. Buna göre karşılık olarak senelik yirmi beş bin duka teklif etmeleri talimatını almışlardır. Bu kabul edilmezse otuz bin, yine kabul edilmezse kırk bin ve bu da reddedildiği takdirde aşamalı bir şekilde yüz bin duka altın haraç teklif ederek anlaşma yetkisine sahip olmuşlardır. Ancak kesinlikle Macaristan'ın önceki hâlinde kalmasını öngören bir teklifi kabul etmeyeceklerdir.³⁹⁴ Aldıkları talimatların gereklerini yerine getiren elçiler amaçlarını gerçekleştirememişlerdir. Çünkü ateşkes talepleri, Osmanlı hükûmetinin önceki şartlarında ısrar etmesi sebebiyle reddedilmiştir. Habsburgların iki defa Osmanlı kontrolüne girmiş olan Macaristan'ı, ancak kılıçla geri alabilecekleri elçilere bildirilmiştir.³⁹⁵ Bu soğuk karşılıktan sonra ayrılmaları için izin verilmişse de o sırada I. François'nın elçisinin yaklaştığı haberi gelince, elçilerin bir süre daha ordugâhta alıkonulması emredilmiştir.³⁹⁶ Böylece Fransa elçisinin karşılanma ve kabul merasimine şahit olmaları istenmiştir.

Padişahın ordusu Sava Nehri üzerinden Sirem'e geçmiştir. Bu mahalde 7 Temmuz günü I. François'nın elçisi Antonio Rincon karşılanmıştır. Bu elçi için tertip edilen karşılama merasimi öncekinden daha debdebeli olmuştur. Hatta Fransa elçisi âdeta bir kral gibi karşılanmıştır. İki saf hâlinde dizilmiş askerlerin arasından önce Fransa elçisi, daha sonra ise ordugâhta günlerdir alıkonulmuş olan Joseph ve Leonhard

³⁹² Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/519.

³⁹³ Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, 145; Şahin, *Kanuni Devrinde İmparatorluk ve İktidar*, 92.

³⁹⁴ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/312.

³⁹⁵ Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, 146.

³⁹⁶ Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-ahbâr* (Türkçe Yazmalar Koleksiyonu, 05959), 248b; Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-ahbâr*, 5/118.

geçirilmiştir. Fevkalade görkemli bu törende Rincon, âdeta Osmanlı-Fransa ittifakını bütün Avrupa'ya ilan eden top atışları eşliğinde padişahın elini öpmüştür.³⁹⁷

Osmanlı devlet erkânının Fransa elçisine dostane, Habsburg elçilerine hasmane davrandığı bu görüşmelerden sonra Rincon, Joseph ve Leonhard'ın yanına gelerek onlara; V. Karl'ın nasıl haince Fransa kralını esir ettiğini, çocukları için nasıl yüklü miktarda fidye istediğini hatırlatıp herkesin Habsburglardan nefret ettiğini anlatmış ve V. Karl'ı zalim bir hükümdar olmakla itham etmiştir.³⁹⁸

Osmanlı ordusunun Güns Kalesi'ni kuşattığında elçiler ordugâhta bulunmuşlardır. 1529'da Joseph'le beraber padişaha elçi olarak gönderilen Nicolas Jurisich, 10 Ağustos'ta kuşatılan bu kalenin kumandanı olarak bulunmuş, ancak bir süre sonra dayanamayacağını anlayarak kaleyi teslim etmiştir.³⁹⁹ Habsburg elçileri, bu kalenin ele geçirilmesinden sonra kendilerine hediye edilen altın işlemeli elbiseler⁴⁰⁰ ve V. Karl'a hitaben padişahın ağzından yazılmış meydan okuma içeren bir mektupla⁴⁰¹ birlikte 2 Eylül'de beş yüz sipahinin koruması altında Zeitha Nehri kıyısındaki Bruck'a getirilerek serbest bırakılmışlardır.⁴⁰²

Joseph ve Leonhard'ın Niş'teki karşılanma törenleri, Osmanlı yönetiminin elçiler üzerinde kurmak istediği psikolojik üstünlüğün en çarpıcı örneklerinden biri olmuştur. Osmanlı ordusu, elçiler için ciddi hazırlıklar yapmış ve başarılı bir şekilde karşılama törenini icra etmiştir. Fransa elçisinin karşılanmasına şahit olmaları, hatta Kösek kuşatmasını izlemeleri de Habsburglara verilen bir mesaj niteliğindedir. Osmanlı Devleti böylece sadece askerî gücünü göstererek Habsburglara gözdağı vermiştir.

³⁹⁷ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 172a-172b; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, 302; Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 89.

³⁹⁸ Alain Servantie, "Türkiye'de Satılmayan Brüksel Halılarından Türklerin Tavırlarına ve Büyük Türkün Sarayının Tarifine", çev. Şirin Tekeli, *Harp ve Sulh Avrupa ve Osmanlılar*, ed. Dejanirah Couto (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2010), 266.

³⁹⁹ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/114-115; Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 177a; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, 310.

⁴⁰⁰ Servantie, "Türkiye'de Satılmayan Brüksel Halılarından Türklerin Tavırlarına ve Büyük Türkün Sarayının Tarifine", 303.

⁴⁰¹ Peçevî, *Târîh-i Peçevî*, 1/170-171.

⁴⁰² Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/520.

3.2.4. Zaralı Hieronymus ve Cornelius Duplicius Schepperus

Padişah, kış mevsiminin yaklaşması üzerine, V. Karl veya Ferdinand'la karşılaşmadığı 1532'deki Alaman Seferi'nden dönmüştür. Osmanlı ordusunun dönüş yolunda olması ve Osmanlı donanmasının başındaki kimsenin hataları sebebiyle denizlerde varlık gösterilememesi,⁴⁰³ V. Karl'ın hizmetindeki Andrea Doria için uygun bir fırsat meydana getirmiştir. 19 Eylül'de Mora'daki Koron'a saldıran Doria, kısa sürede kaleyi ele geçirmiştir. Ayrıca civardaki yerleşim yerlerini de ayaklanan Rumların yardımıyla tahrip etmiştir.⁴⁰⁴

Ferdinand, Andrea Doria'nın Koron'u ele geçirmesinden sonra Osmanlı hükûmetinin barış konusunda daha tavizkâr bir tavır alabileceğini tahmin ettiği için, ağabeyi V. Karl'ın da tavsiyesine uyarak, yeni bir elçilik heyetini İstanbul'a göndermeye karar vermiştir. Görünen o ki Orta Avrupa seferlerinin son derece masraflı olması ve Safevî tahtındaki I. Tahmasb'ın Osmanlı Devleti'nin Doğu hudutlarındaki ihlalleri, I. Süleyman'ı Habsburglarla yapılacak bir antlaşmaya meyilli hâle getirmiştir. Bunun da etkisiyle Ferdinand'ın elçisi Zaralı Hieronymus (Jerom Dö Zara), güvenli geçiş icazetini çabucak alabilmiştir.⁴⁰⁵

Hieronymus, 12 Ocak 1533'te payitahta varmış, iki gün sonra da Vezîriâzam İbrâhim Paşa ve I. Süleyman tarafından kabul edilmiştir. Maiyetinde on kişi bulunan elçi, çok sönük bir şekilde karşılanmış olsa da devlet erkânı kendisine kibar bir muamelede bulunmuştur. Padişah nihai bir barış için Estergon Kalesi'nin anahtarlarının tesliminin gerektiğini ifade edip sadece mütarekeye muvafakat etmiştir. Bu mütarekenin Ferdinand'a bildirilmesi için Hieronymus, oğlu Vespasian'ı padişahın bir temsilcisiyle birlikte Viyana'ya göndermiştir.⁴⁰⁶

Osmanlı elçisini görkemli bir törenle karşılayan Ferdinand, soyluların tepkilerine rağmen Estergon Kalesi'nin anahtarlarını İstanbul'a göndermeyi kabul etmiştir. Ferdinand'ın armağanlarını İstanbul'a götüren Zaralı Vespasian ve padişahın elçisine, çeşitli yetki ve talimatlarla görevlendirilen Cornelius Duplicius Schepperus

⁴⁰³ Lutfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, 343.

⁴⁰⁴ Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 204b; Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, 359; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/525-526.

⁴⁰⁵ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 2/336; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/527.

⁴⁰⁶ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/126-127; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/527.

(ö. 1555) de yolculuk sırasında eşlik etmiştir. 1526'da Mohaç'ta ölen Kral II. Layoş'un eşinin haklarını korumak için Ferdinand tarafından görevlendirilmiş olan Schepperus, aynı zamanda V. Karl'ın danışmanı ve sır kâtibidir. Bu yeni elçilik heyeti 29 Mart'ta çıktıkları yolculuklarının ardından 25 Mayıs'ta İstanbul'a varmıştır.⁴⁰⁷

Habsburg elçileri Estergon kalesinin anahtarını, Ferdinand'ın itaatini bildiren bir işaret olarak takdim etmişlerdir. Hediye olarak getirdikleri birer elmas, yakut ve madalyonu da İbrâhim Paşa'ya teslim etmişlerdir. Oldukça kalabalık bir maiyetin kendilerine eşlik ettiği elçiler, 27 Mayıs'ta vezîriâzamın huzuruna tekrar çıkmışlardır. Ferdinand, elçileri aracılığıyla İbrâhim Paşa'ya kardeşi gibi hitap ederek selam yollamıştır. Ayrıca padişahı da babası gibi göreceğini bildirmiştir. İbrâhim Paşa da kralın ve ağabeyinin mektuplarını alırken onu öven sözler sarf etmiştir. Paşa Ferdinand'ın Osmanlı Devleti'yle anlaşmak için girdiği çabayı takdir etmiştir. Mülakatın devamında elçiler, V. Karl'ın antlaşmaya şu şartlar altında dahil olmak istediğini belirtmişlerdir; Macaristan'ın Ferdinand'a bırakılması, Arcel Adası'nın ilk sahiplerine verilmesi, Koron'daki Habsburg kuvvetlerinin çekilmesi ve diğer Avrupa devletlerinin antlaşmaya dahil olmalarına izin verilmesi. Paşa, bu talebe cevap vermeden önce V. Karl'ın mektubunu okumuştur. Koron'un iade edilmesi şartı hakkında, o kaleyi kuvvetle fethetmeyi temenni ettiklerini ifade ederek bu kalenin Osmanlı Devleti nezdinde pek ehemmiyetli olmadığını ve barış görüşmelerinde bir koz olarak kullanılamayacağını ima etmiştir. Padişah'ın Macaristan'ı Zapolya'ya verdiğini ve hiçbir kuvvetin buna mâni olamayacağını ifade etmiştir. Ayrıca Arcel'in Hayreddin Paşa'nın sancağı olduğunu belirtmiştir. Ardından elçileri, Macaristan'dan yakın bir zamanda dönmüş olan Gritti'yle istişare etmeleri için göndermiştir.⁴⁰⁸

Gritti'yle yapılan görüşmelerde elçiler, İbrâhim Paşa'nın sözlerine yakın şeyler işitmişlerdir. Gritti hem bir hakem hem de bir taraf gibi davrandığı mülakatlarda, elçilerin kendisinin Macar tahtında gözü olduğuna yönelik ithamlarını reddetmiştir. Ayrıca yapılacak antlaşmaya V. Karl'ın diğer Avrupalı devletleri dâhil etmeye çalışmasını faydasız bulmuş, Venedik'le Osmanlı Devleti'nin karşı karşıya gelmeyeceğini ifade etmiştir.

⁴⁰⁷ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/527-528.

⁴⁰⁸ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/129-131.

Hieronymus ve Cornelius, yanlarında Gritti, Nişancı Celâlzâde Mustafa ve Tercüman Yûnus Bey olduğu hâlde İbrâhim Paşa'yla bir kez daha görüşmüşlerdir. Paşa bu görüşmede sahip olduğu iktidar ve kuvvetle övünmüştür. Bu yolla, elçilere Osmanlı Devleti'ndeki en yetkili kişi olduğunu, onayından geçmeyen hiçbir hükmün geçerli olmayacağını ve daha birçok yetkisi bulunduğunu ifade etmiştir.⁴⁰⁹

Vezîriâzam Habsburg elçilerine, önceki elçilere bahsettiği gibi I. Francois'ın padişahıtan yardım istemesinden, V. Karl ve Ferdinand'ın zulümlerinden ve buldukları pozisyonları hak etmediklerinden, Macar Kralı II. Layoş'tan, Luther mezhebinden ve Hıristiyanların bölünmüşlüğünden, Budin'deki Habsburg garnizonunun kendi hataları sebebiyle ölüme mahkûm edildiklerinden, Hoberdanecz'nin kötü elçiliğinden, V. Karl'ın bir rahipler meclisi ilan edip bu meclisi toplayamamasından, Ferdinand'ın Macaristan'daki kayıplarından ve Viyana kuşatmasından bahsederek Habsburgları eleştirmiş, daha sonra ise Osmanlı Devleti'nin gücünü ve yüceliğini vurgulamıştır. Daha sonra V. Karl'ın mektubunu eline alarak onu, kullandığı unvanlardan dolayı tenkit etmiştir. Gerçekten Habsburg lideri, hak etmediği hâlde, kendisinin Kudüs Kralı, Trablus Lordu ve Atina Dükü olduğunu söylemiştir. İbrâhim Paşa devamında V. Karl'ın bazı Osmanlı sancak beylerinden dahi daha az gücü ve tımarı olduğunu iddia ederek elçilerden Hieronymus'un kardeşi Nicolas Jurisich'le akrabalık bağı bulunana Âmid sancak beyinin zenginliğinden söz etmiştir. Buna mukabil I. Francois'nın mektubunda kendisinden sadece Fransa kralı olarak söz etmesini takdir etmiştir. Neticede, imparatorun antlaşmaya dâhil olması için ayrıca elçi göndermesi gerektiğini söyleyerek görüşmeyi sonlandırmıştır.⁴¹⁰

11 Haziran'da Gritti, elçilere V. Karl'ın ayrıca elçi göndermesi gerektiğini tebliğ etmiştir. 22 Haziran'da İbrâhim Paşa, Habsburg elçilerini tekrar davet etmiştir. Bu görüşmelerde paşa, önceki elçilerin başaramadığı antlaşmaya muvaffak oldukları için onları tebrik etmiştir.⁴¹¹ Elçilerle yapılan görüşmelerde V. Karl'ın ayrıca elçi göndermesi gerektiğinin söylenmesinden, Osmanlı yönetiminin V. Karl ile barışa

⁴⁰⁹ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/134.

⁴¹⁰ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/135-137.

⁴¹¹ Purgstall J. F. Von Hammer, *Kanuni Çağının Ruhu*, haz. Abdülkadir Karahan, çev. Muhammed Ata (İstanbul: Kapı Yayınları, 2011), 89.

istekli olmadığı anlaşılmaktadır. Ferdinand'ın temsilcisi Zaralı Hieronymus'un ilk gelişinde kısa sürede mütarekeyi sağlayabilmesi de padişahın bir süre Macaristan meselesine ara vermek istediğini göstermektedir.

Antlaşmaya göre padişahın oğul mesabesinde kabul ettiği Ferdinand'ın hâlihazırda kontrol ettiği toprakların ona ait olduğu kabul edilmiştir. Antlaşma, belli bir süreyle sınırlandırılmamıştır. İbrâhim Paşa ertesi gün, elçileri davet edip onlarla yemek yemiştir. Daha sonra onlara padişahın huzurunda nasıl konuşmaları gerektiğini telkin etmiştir. Elçiler, I. Süleyman'ın huzurunda İbrâhim Paşa'nın önceki direktiflerine uygun şekilde, Ferdinand'ın padişahı babası gibi gördüğünü belirterek Macaristan topraklarının baba ile oğul arasındaki gibi bir taksime tabi tutulmasını talep etmişlerdir. Ayrıca Ferdinand'ın kardeşi sayılan İbrâhim Paşa'nın da Osmanlı Devleti nezdinde kralın vekili addedilmesini niyaz etmişlerdir. Bunun karşılığında padişah, Ferdinand'ın düşmanını düşman, dostunu da dost bilecektir. Zapolya ile Ferdinand arasındaki muahedeler padişahın onayından geçecektir. Ayrıca, II. Layoş'un eşi olan dul kraliçenin mallarının ve topraklarının iade edilmesi de taahhüt edilmiştir. Bu antlaşma Ferdinand'ı İbrâhim Paşa'ya denk kılmıştır. Çatışmaların sonlandırılması amacıyla Gritti, Zapolya ve Ferdinand arasındaki sınırların belirlenmesi için görevlendirilmiştir.⁴¹² V. Karl'ı kapsamayan bu antlaşma ile Ferdinand'ın sahip olduğu topraklardaki hakkı tanınmış olsa da bu Osmanlı Devleti'nin Macaristan topraklarından vazgeçtiği anlamına gelmemiştir.⁴¹³ Elçiler yapılan antlaşmanın bir suretini resmî bir evrak hâlinde hazırlanıp kendilerine teslim edilmesini istemişlerse de Osmanlı hükûmetinin böyle bir uygulamasının olmadığı söylenip bu istekleri yerine getirilmemiştir.⁴¹⁴ 24 Haziran'da elçiler İbrâhim tarafından bir kez daha çağrılmışlardır. Bu son ziyarette onlara, Ferdinand'ın İstanbul'da daimî temsilci bulundurmasının, ilerde ortaya çıkması muhtemel problemlerin çözümüne yardımcı olacağı tebliğ edilmiştir.⁴¹⁵

Antlaşmanın akabinde elçiler, Ferdinand ve V. Karl'a teslim edilmek üzere, padişah ve vezîriâzam adına kaleme alınmış ikişer mektubu 13 Temmuz'da teslim

⁴¹² Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 139-142.

⁴¹³ Emecen, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*, 249.

⁴¹⁴ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/141.

⁴¹⁵ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/531.

alabilmişlerdir. Ferdinand'la uzlaşma böylece sağlanmış olsa da V. Karl'ın antlaşmaya dâhil olma çabaları devam etmiştir. Nitekim elçi Cornelius, İbrâhim Paşa'ya yazdığı bir mektupta paşayı türlü meziyetlerinden dolayı övüp İmparator V. Karl'ın da antlaşmaya dâhil edilmesini istemiştir.⁴¹⁶ Neticede, görünürde diplomasının başarılı olduğu bu antlaşma sayesinde Macar toprakları, biri Osmanlı Devleti'ne bağlı Zapolya yönetiminde, diğeri de Habsburgların kontrolünde olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Böylece Osmanlı Devleti'nin Macaristan ve Orta Avrupa siyaseti, yeni bir merhaleye geçmiştir.⁴¹⁷

Osmanlı-Habsburg barışının suhuletle tamamlanabilmesi için Macaristan'daki genel yetkili Gritti'nin Ferdinand'a elçi olarak gitmesi beklenmiştir. Ancak Gritti'nin gelmemesi kralı endişelendirmiş, hem Gritti'ye bu konuda baskı yapılması hem de antlaşmadaki belirsizliklerin ortadan kaldırılması için Cornelius, bir kez daha İstanbul'un yolunu tutmuştur. Elçi, Macaristan'ın tamamının Ferdinand'a bırakılması karşılığında Koron'dan vazgeçileceğini bildirmek, Habsburg yönetiminin I. François ve papayla ilişkileri sebebiyle Osmanlı hükûmetinin takındığı olumsuz tavırı değiştirmek ve Luther yanlılarının desteklenmeyeceği maddesinin de antlaşmada yer almasını sağlamakla görevlendirilmiştir.⁴¹⁸

Nisan 1534'te Osmanlı başkentine varan elçi, Gritti'nin nüfuzunun oldukça azaldığını görmüştür. Gritti, çevirdiği entrikalarla hem Macaristan'da hem de Osmanlı sarayında pek çok düşman edinmiştir. İbrâhim Paşa'nın İran seferine Eylül 1533'te önden gönderilmiş olması⁴¹⁹ sebebiyle elçi Cornelius Ayas Paşa, Divân-ı Hümâyun Tercümanı Yûnus Bey ve Gritti'yle müzakere etmiştir. Padişahın huzuruna kabul edildiğinde ise ana meseleler hakkında karar verilememiştir. I. Süleyman Habsburg elçisini, gerekli yetkilere sahip olmaması sebebiyle eleştirmiştir.⁴²⁰

⁴¹⁶ M. Tayyib Gökbilgin, "XVI. Asır Ortalarında Osmanlı Devletinin Tuna Havzası ve Akdeniz Siyasetleri, Bunlar Arasındaki Alâka ve İrtibat, Muhtelif Veçheleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 13/4 (01 Ocak 1955), 64-65.

⁴¹⁷ Acar, "Rekabetten İtâvete Osmanlı-Habsburg Mücadelesi", 12/331.

⁴¹⁸ Çoban, "Macaristan'da Protestanlığın Gelişmesi ve Osmanlı Hakimiyeti", 100-101.

⁴¹⁹ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 202b; Lutfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, 344.

⁴²⁰ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/583.

Cornelius, İstanbul'dan ayrılmadan önce diplomatik olmayan bir faaliyette bulunmuştur. Yakın bir zamanda Osmanlı Devleti'ne bağlılığını bildirerek Cezayir Beylerbeyliği payesi kazanan Barbaros Hayreddin Paşa'nın⁴²¹ görüşmeler esnasında, Osmanlı Devleti'nin yakında bütün Avrupa'yı haraç ödemek zorunda bırakacağı yönündeki ifadelerine cevap olarak kaptan-ı deryâya bir suikast düzenlemeyi planlamıştır. Ancak elçiden rüşvet alan kadırga görevlisi bu işi yerine getirmemiştir. Schepperus daha sonra 28 Temmuz 1534'te İstanbul'da olan biteni haber vermek üzere Prag'da kralıyla görüşmüştür.⁴²²

Habsburg yönetiminin elçi gönderme hususunda tecrübe kazanması, elçilerin daha donanımlı kimselerden seçilmelerini sağlamıştır. Elçileri başarıya yaklaştıran en önemli husus, Osmanlı Devleti'nin barışa meyilli olmasıdır. Bununla birlikte elçilerin görüşmeler esnasındaki davranışları da barışın sağlanmasında etkili olmuştur. Bu noktada vezîriâzâmın elçileri yönlendirmesi dikkat çekmektedir. Bu diplomatik temas sayesinde Ferdinand'ın Osmanlı Devleti'nin çıkarlarına uygun düşen bir ateşkesi elde ettiği görülmektedir. Ancak V. Karl, antlaşmada yer almamıştır. Onun barışın dışında tutulması, padişahın Habsburg yönetimini bölmeye çalıştığı anlamına gelmektedir. Ayrıca V. Karl'ı başka bir elçi göndermeye zorlaması, Avrupa'nın en güçlü Hıristiyan liderine karşı siyasi üstünlük kurmak istediğini göstermektedir. Ancak daha sonra Cornelius'un bir suikast girişiminde bulunması, onun elçiden çok ajan gibi hareket ettiğini göstermektedir.

3.2.5. Johann Maria von Barzizi ve Baron Franz von Sprinzenstein

Macaristan'daki problemleri çözmesi için görevlendirilen Alvise Gritti, elde ettiği gücün tesiriyle Erdel'de yarı bağımsız bir yönetim kurma hayaline düşmüştür. Başına buyruk hareket etmeye başlayan Gritti, türlü cinayetlerle Macaristan ve Erdel'deki muhalefeti bastırmayı amaçlamıştır. Onun faaliyetleri sebebiyle Zapolya ve taraftarları da rahatsız olmuşlardır. Neticede hedefine çok yaklaştığı bir esnada sahip olduğu hırs, kendisini ölüme sürüklemiş ve yanındaki az sayıdaki yeniçeriyle birlikte 29 Ekim 1534'te öldürülmüştür.⁴²³ İrakeyn Seferi sırasında bu haberi alan I. Süleyman

⁴²¹ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 203a.

⁴²² Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/584-585.

⁴²³ Kumrular, *Osmanlı Habsburg Duellosu*, 144.

meseleyi tetkik etmesi için Yûnus Bey'i görevlendirmiştir. Yûnus Bey, Estergon Kalesi'nde daha önce elçi olarak padişahın huzurunda bulunmuş Nogarola Kontu Leonhard ile müzakerelerde bulunmuştur. Ateşkes antlaşmasına rağmen taraflar arasında devam eden sınır çatışmaları sebebiyle Yûnus Bey, krala yeni bir elçi heyetini İstanbul'a göndermesini tavsiye etmiştir. İşte bu tavsiye üzerine Ferdinand başdanışmanı Johann Maria von Barzizi'yi elçi olarak görevlendirmiştir.⁴²⁴

Johann Maria ve beraberindekiler, İbrâhim Paşa'nın İrakeyn Seferi'nden sonra 15 Mart 1536'da Ramazan ayının yirmi ikinci gecesinde⁴²⁵ idam edilmesinin ardından vezîriâzam olan Ayas Paşa⁴²⁶ ile görüşmüşlerdir. Bir Leh elçisinin İstanbul'da bulunduğu vakitte gelen Habsburg elçisi, kralının mektubunu ve hediyelerini sunmuş, karşılığında bazı ihsanlara layık görülmüştür.⁴²⁷ Ancak görüşmeleri neticesiz kalmıştır. Sınır çatışmaları hakkında vergileri geciktiren tabi yönetimler sorumlu tutulmuştur. Elçiye padişahın yakında Ferdinand'a bir elçi göndereceği vadedilmiştir. Elçi İstanbul'da fazla kalmayıp şehirden 8 Ağustos'ta ayrılmıştır.⁴²⁸

Sınır çatışmalarının ciddi boyutlara varması üzerine Ferdinand, Baron Franz von Sprinzenstein'i Osmanlı komutanlarının ele geçirdiği kale ve yerleşim yerlerinin iade edilmesi, esirlerin serbest bırakılması ve barışın sonuca bağlanması için Osmanlı başkentine göndermiştir. Vezirlerle görüşen elçi, barış antlaşmasını önce Ferdinand'ın ihlal ettiğini ifade eden ağır bir tepkiyle karşılaşmıştır. Ferdinand tarafından daimî elçi sıfatıyla gönderildiğini bildirmesine rağmen bu görevi Osmanlı yönetimi tarafından onaylanmayarak elçiden İstanbul'u terk etmesi istenmiştir. Neticede elçi 9 Mayıs'ta şehirden ayrılmak zorunda kalmıştır.⁴²⁹

Ferdinand'ın oldukça kırılğan bir ortamda elde ettiği ateşkes, sağlam bir zemin üzerine bina edilmemiştir. Belirsiz noktaları ve anlaşmazlıkları çözmek için bazı girişimlerde bulunulmuş, ancak bunlar başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu noktada

⁴²⁴ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/587-590.

⁴²⁵ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 221b, 222a; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, 383-384.

⁴²⁶ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 244a.

⁴²⁷ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 246a.

⁴²⁸ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/590.

⁴²⁹ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/591-592.

Habsburg tarafının barışa daha istekli olduğu değerlendirilebilir. Ancak Ferdinand'ın Macaristan'daki ihlalleri, Osmanlı yönetiminin Ferdinand'ın samimiyetini sorgulamasına sebep olmuştur. Hem Habsburg tarafının sadakatsizliği hem de İbrâhim Paşa'nın yokluğu, elçilere yapılan muamelelerde bir miktar değişikliğe sebep olmuştur.

3.2.6. Hieronymus Jaroslaw Laski

Zapolya'nın elçisi sıfatıyla daha önce Osmanlı yönetiminden yardım isteyen Laski, Alvise Gritti ile karıştığı bir komplo sebebiyle Zopolya tarafından 1534'te tutuklanmıştır. Lehistan kralının araya girmesiyle serbest bırakıldıktan bir süre sonra 1538'de Ferdinand'a biat etmiştir.⁴³⁰ Laski, 8 Ekim 1539'da İstanbul'a ulaşmıştır. 1538'de Zapolya ile Ferdinand arasında Varad'da yapılan ve Zapolya'nın vâris bırakmadan ölmesi hâlinde sahip olduğu toprakları Ferdinand'a bırakmayı kabul ettiği antlaşmayı Osmanlı hükûmetine haber veren Laski, bu antlaşmanın Osmanlı hükûmetince onaylanmasını sağlayamamıştır. Altı aylık bir ateşkese, bu süre sonunda nihaî barış için İstanbul'a tekrar gelmesi ve Ferdinand'ın her yıl Macaristan'da sahip olduğu topraklar için haraç ödemesi şartıyla, muvaffak olmuştur.⁴³¹ Padişahın huzuruna çıkma şerefine de nail olan elçi,⁴³² kısa bir süre İstanbul'da kalmış ve Şehzade Bayezid ve Şehzade Cihangir'in (ö. 1553) sünnet düğünlerine Fransa ve Venedik elçileriyle katılım göstermiştir.⁴³³ Elçiler birbirinden kıymetli hediyeler takdim ettikten sonra kendilerine ayrılan yerlerde kutlamalardaki gösterileri hayret ve ilgiyle takip etmişlerdir.⁴³⁴ Laski'nin Zapolya ile Ferdinand arasındaki gizli antlaşmayı Dîvân-ı Hümâyun'a haber vermesi, Zapolya'ya verilen desteği engelleme amacı taşımıştır.

Ferdinand, haraç vermek yerine yırtıcı kuşlar, av köpekleri, işlemeli değerli kumaşlar göndermeye karar vermiş, bu hediye kabul edilmezse para göndermek

⁴³⁰ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/218.

⁴³¹ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/596.

⁴³² Matrakçı Nasuh, *Târih-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 220b; Matrakçı Nasuh, *Târih-i Âl-i Osmân*, 384.

⁴³³ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 271a-271b; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, 462.

⁴³⁴ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 326a.

istemmiştir. Laski yeni elçilik görevi için Temmuz 1540'ta bu vazifeyle yola çıkmıştır. Onun gidişinden kısa süre sonra Zapolya'nın ölüm haberi Ferdinand'a ulaşmıştır. Bunun üzerine Ferdinand, Tranquillus Andronicus adlı bir elçiyi yeni talimatlarla hızlı bir şekilde İstanbul'a göndermiştir. Zira Zapolya'nın yakın zamanda bir erkek evladı olmuş, kraliçe ve Habsburg karşıtı asilzadeler padişaha müracaat etmişlerdir. Padişah kraliçenin gerçekten bir çocuğu doğup doğmadığını tetkik ettirmiştir.⁴³⁵ Kraliçe İsabella, Varad Piskoposu Martinuzzi'yi bir heyetin başında İstanbul'a göndererek Zapolya'nın oğlu Yanoş (Stefan) Sigismund'un Ekim 1540'ta Osmanlı himayesine alınmasını sağlamıştır. Gösterişli kumaşlar, mücevherler, ham gümüş külçeleri ve otuz bin sikke altın hediye getiren Martinuzzi, yeni kralın vasisi tayin edilmiştir. Hil'at giydirilen piskopos,⁴³⁶ senelik verilecek yüklü miktarda altın karşılığında Budin'in yeni doğan krala bağışlanmasını sağlamıştır. Habsburg elçileri ise Martinuzzi'nin vereceği verginin iki katını teklif ederek Macaristan'ın Ferdinand'a bırakılmasını istemişlerdir. Bu gerçekleşmediği takdirde Budin'in kuvvetle ele geçirileceği tehdidinde de bulunmuşlardır. Nitekim kısa süre sonra Habsburg ordusunun Budin'i muhasara etmek üzere olduğu haberi gelmiştir.⁴³⁷ Macaristan'da Osmanlı aleyhinde ilerleyen Ferdinand'ın Budin kuşatması başarısız olmuştur.⁴³⁸

Laski'ye Habsburg ordusunun Macar topraklarına saldırma nedeni sorulmuştur. Cevap olarak, Ferdinand'ın I. Süleyman'ın topraklarına değil, Zapolya'ya ait olan topraklara saldırdığını söylemiştir.⁴³⁹ Laski, Ayas Paşa'nın vefatının ardından vezîriâzamlığa getirilen Lutfi Paşa⁴⁴⁰ (ö. 1563) ile tartışmıştır. Diğer vezirlerin kendisini Leh olduğu hâlde Almanlara hizmet etmesini eleştirmelerine karşılık Laski, İspanyol asıllı olup I. François'ya hizmet eden Rincon'u misal getirerek kendi konumunu savunmaya çalışmıştır.⁴⁴¹

⁴³⁵ Lamartine, *Kanuni Çağının Ruhu*, 94-95; Gökbilgin, "Kanunî Sultan Süleyman'ın Macaristan ve Avrupa Siyasetinin Sebep ve Amilleri Geçirdiği Safhalar", 28.

⁴³⁶ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 336a.

⁴³⁷ Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 221a.

⁴³⁸ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/219-220.

⁴³⁹ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/596-600.

⁴⁴⁰ Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 220a; Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, 383.

⁴⁴¹ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/221.

Laski 7 Ekim'de saraya davet olunarak âdet olduğu üzere ziyafette yerini almıştır.⁴⁴² Bir defaya mahsus yüz bin duka ve yıllık otuz bin duka karşılığında Macaristan'ı efendisi adına satın almaya çalışmışsa da çabaları sonuç vermemiştir. Vezirler ve Dîvân-ı Hümâyun'un tercümanına götürdüğü teklifler de işe yaramamıştır.⁴⁴³ Diplomatik teşebbüsünün olumsuz noktalanacağını tahmin eden elçi, vezirlerle son görüşmesinde İran şahının Portekiz kralına ve V. Karl'a elçi gönderdiğinden bahsederek Safevîlerin, Habsburgların yardımıyla Anadolu'yu ele geçirebileceklerinden söz etmiştir. Bunun üzerine Lutfi Paşa "Herhâlde sınırlar hakkında anlaşmaya varamadılar." diyerek Laski'nin üstü kapalı tehdidiyle istihza etmiştir.⁴⁴⁴ Daha sonra padişahın huzuruna çıkan Laski, onun fevkalade sinirli olduğunu gözlemlemiştir. Mesele yine Ferdinand'ın Budin'i kuşatması olmuştur. Kralı savunmak için birkaç kelam etmesi padişahı daha da kızdırmıştır. Görüşme elçinin salondan çıkarılmasıyla son bulmuştur. İlerleyen saatlerde Dîvân-ı Hümâyun'dan, Habsburglara karşı harp kararı çıkmıştır.⁴⁴⁵

Laski, düşman elçisi olarak vezîriâzamın sarayında hapsedilmiştir. Bununla beraber onun ve maiyetinin iâşesi sağlanmıştır. Ayrıca mektup göndermesine ve pazar günleri kiliseye gitmesine izin verilmiştir. Gözaltında olduğu hâlde müzakerelere devam etme gayreti içinde olan elçinin, Budin'e giderek kuşatmanın kaldırılmasını sağlama teklifi vezirler tarafından dikkate alınmadığı gibi ateşkes için bazı yetkileri Habsburg sarayından istemesi de Ferdinand tarafından görmezden gelinmiştir. Yazdığı mektuplarda Ferdinand'a ateşkes veya barış için Budin'den ordularını çekmesini tavsiye etmiştir. 1541 Nisan'ında ise kraliçe ile Ferdinand arasında bir antlaşma sağlama teklifi Vezîriâzam Lutfi Paşa tarafından reddedilerek kendisine, Ferdinand bir milyon duka altın verecek olsa dahi padişahın Budin ve Macaristan'dan vazgeçmeyeceği söylenmiştir.⁴⁴⁶ Nihayet 20 Haziran'da Osmanlı ordusu Macaristan üzerine bir kez daha sefere çıkmıştır.⁴⁴⁷ Habsburg elçisini beraberinde götürün padişah

⁴⁴² Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/220-221.

⁴⁴³ Aliyazıcıoğlu, "Avusturyalı Diplomat Sigismund Von Herberstein ve Buda'da Osmanlı Elçiliğine Dair Anıları (1541)", 618.

⁴⁴⁴ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 3/93.

⁴⁴⁵ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, /221-222.

⁴⁴⁶ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/600-602; Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/222.

⁴⁴⁷ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 273b; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, 466.

onu Belgrad’da hapsedmiş, sefer dönüşünde 22 Eylül’de taleplerini yazdığı mektubunu Ferdinand’a ulaştırması için serbest bırakmıştır.⁴⁴⁸ Affedilip serbest bırakılmasında paşalar aracı olmuştur.⁴⁴⁹

Laski’nin Osmanlı yönetimi nezdindeki son elçiliği, son derece olumsuz gelişmelere sahne olmuştur. Onun Osmanlı Devleti’ne ve Zapolya’ya duyduğu nefret, diplomatik yeteneklerini kullanmasının önüne geçmiştir. Dîvân-ı Hümâyûn tarafından hain olarak algılanan elçi, kullandığı kaba dil ve vezirlerle inatla tartışması sebebiyle görevini çıkmaza sokmuştur. Ferdinand’ın Budin’i muhasara altına almasıyla savaş çoktan başlamıştır. Bununla birlikte Laski’nin tevkif edilmesinin tek sebebi düşman elçisi olması değildir. Osmanlı yönetimi nezdindeki itibarının kendi eliyle kaybolması da karşılaştığı muamelenin sertliğini arttırmıştır.

3.2.7. Nicolas von Salm ve Sigismund von Herberstein

Budin’in kurtarılması için çıkılan 1541’deki seferde Üçüncü Vezir Sokullu Mehmed Paşa, Rumeli askeri ve bir miktar kapıkulu askeriyle Budin’e önden gönderilmiştir.⁴⁵⁰ Hedefe ordunun kalanından çok önce varan paşa, Wilhelm von Roggendorf komutasındaki orduya karşı çetin bir mücadele vermiştir. 22 Ağustos günü padişahın yaklaşmakta olduğunu haber alan Habsburg askerleri mevzilerini terk ederek kaçmaya başlamıştır. Roggendorf’un aldığı ağır yaralardan ötürü öldüğü bu çarpışmalarda Ferdinand’ın ordusunun büyük kısmı imha edilmiştir. Daha sonra şehre giren I. Süleyman, buraya bir beylerbeyi atayarak kraliçeyi oğluyla birlikte Erdel’deki Lipova’ya göndermiştir.⁴⁵¹

Budin’deki ordusunun yenilmesinden sonra Avusturya topraklarının tamamen savunmasız kalması, Ferdinand’ı yeni bir elçilik heyetini padişahla görüşmesi için

⁴⁴⁸ Aliyazıcıoğlu, “Avusturyalı Diplomat Sigismund Von Herberstein ve Buda’da Osmanlı Elçiliğine Dair Anıları (1541)”, 619, 626.

⁴⁴⁹ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 336b.

⁴⁵⁰ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü’l-memâlik ve derecâtü’l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 273a, 273b; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü’l-Memâlik ve Derecâtü’l-Mesâlik*, 466.

⁴⁵¹ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü’l-memâlik ve derecâtü’l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 274b-275b; Matrakçı Nasuh, *Târih-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 222a-223b; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü’l-Memâlik ve Derecâtü’l-Mesâlik*, 468-469; Matrakçı Nasuh, *Târih-i Âl-i Osmân*, 386-389; Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, 2/224-225.

görevlendirmeye itmiştir.⁴⁵² Kraliçenin gidişinden bir-iki gün sonra Viyana müdafilerinden birinin oğlu olan Nicolas (Nikolas) von Salm ve yaşlı Alman soylulardan Sigismund von Herberstein (Herberştayn) (ö. 1566) elçilik vazifesi için Budin'e varmışlardır. Aldıkları talimat gereği vezirlere ve padişaha, Macaristan'ın tamamına karşılık yüz bin florin teklif etmeye, şayet bu kabul edilmezse Ferdinand'ın Zapolya'nın ölümünden sonra ele geçirdiği yerlerdeki hakkının tanınması için senelik kırk bin florin teklif etmeye memur olmuşlardır.⁴⁵³

Elçiler Tuna üzerinden gerçekleştirdikleri yolculuklarının ardından 7 Eylül'de gemiden indiklerinde bir tercüman ve bir çavuşbaşı tarafından karşılanmış, ertesi gün Rüstem, Mehmed ve Hüsrev Paşalarla görüşmüşlerdir.⁴⁵⁴ Nazik şekilde karşılanan elçiler, ertesi gün düzenlenen ziyafette adı geçen vezirlerin olduğu bir çadırda, maiyetlerindeki kırk altı asilzade de diğer çadırlarda yemek yemişlerdir. Yemeğin akabinde padişahın olduğu çadıra önce vezirler davet olunmuş, ardından da iki saf hâlinde dizilerek kendilerini selamlayan askerlerin arasından geçen elçiler, çadıra alınmışlardır. Rüstem ve Mehmed Paşalar Nicolas von Salm'ın kollarına girerek altın bir tahtın üzerinde oturan padişaha doğru yaklaştırmışlardır. Nicolas padişahın elini öptükten sonra Sigismund von Herberstein iki görevlinin eşliğinde padişahın yanına gidip elini öpmüştür. Sigismund, padişahın "Ne istiyorsunuz? Niçin geldiniz?" soruları üzerine söz alarak öncelikle hediyeleri tanıtmakla söze başlamıştır.⁴⁵⁵ Elçiler, hediye olarak yaldızla ve mücevheratla işlenmiş büyük bir kadehin yanında sadece zamanı göstermekle kalmayıp karmaşık mekanizması sayesinde gök cisimlerinin hareketlerini de gösteren bir saat getirmişlerdir. On iki görevlinin taşıdığı bu saate I. Süleyman büyük ilgi göstermiştir. Bu sırada bu mekanizmanın nasıl çalıştığını belirten bir kitapçık ve bir saat ustası da çadırda bulunmuştur. Böylece saatlerin Avrupalı hükümdarların Osmanlı padişahlarına gönderdikleri en gözde hediyeler sınıfına girdiği bu armağan takdimi düzenlenmiştir.⁴⁵⁶ Daha sonra Herberstein niçin geldiklerini

⁴⁵² Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/605.

⁴⁵³ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 229-230.

⁴⁵⁴ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/230.

⁴⁵⁵ Aliyazıcıoğlu, "Avusturyalı Diplomat Sigismund Von Herberstein ve Buda'da Osmanlı Elçiliğine Dair Anıları (1541)", 621-622.

⁴⁵⁶ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/230, 231; Otto Kurz, *Sultan İçin Bir Saat - Yakındoğu'da Avrupa Saat ve Saatçileri*, çev. Ali Özdamar (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2005), 27, 28.

açıklamış, sözünü bitirdiğinde padişah, Ferdinand'ın barış için Macar ülkesinden el çekmesi ve elinde tuttuğu topraklar için de vergi vermesi gerektiğini söylemiştir.⁴⁵⁷

Elçiler 10 Eylül'de Rüstem Paşa'yla bir kez daha herhangi bir netice alamadıkları görüşmeler gerçekleştirmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin Ferdinand'dan talepleri; başta Estergon, İstolni Belgrad, Tata ve Vişegrad olmak üzere geçen sene işgal edilen toprakların iade edilmesi olmuştur.⁴⁵⁸ Ertesi gün Nicolas von Salm ve Sigismund von Herberstein padişaha veda etmek üzere tekrar huzuruna çıkarılmışlardır. El öpmelerinden önce elçilerin ikisine de ikişer hil'at, beşer top ipek kumaş ve altı biner akçe ihsan edilmiştir. Veda mülakatında ilginç bir hadise cereyan etmiştir. Yaşlı Sigismund, padişahın elini öpmek için eğildiğinde karnında derin bir acı duymuş ve kımlıdayamamıştır. Yanında bekleyen Rüstem Paşa'ya "Yapamıyorum, Tanrının takdiriyle bana yardım et" diye seslenmesine rağmen paşa cevap vermemiştir. Padişah elini kaldırıp elçinin öpmesini sağlamış, daha sonra iki elçi de huzurdan çıkarılmışlardır.⁴⁵⁹

Veda mülakatından sonra Rüstem Paşa elçilere şehrin surlarına yakın kurulmuş olan ordugâhı, Ferdinand'dan ele geçirilen topları ve nehirde ulaşımı kolaylaştıran ince donanmayı göstermiştir. Ardından Sigismund von Herberstein'e ne gördüğünü sorması üzerine o, büyük ve kuvvetli bir hükümdarın sınırsız gücünü müşahede ettiğini söylemiştir. Ertesi gün ise elçilere padişahın barış için şartlarını bildirdiği mektubu teslim edilmiştir. 12 Eylül'de elçiler ve mürettebatı, ikram edilen bolca içeceği gemilere yükledikten sonra Tuna üzerinden Viyana'ya ulaşacakları yolculuklarına uğurlanmışlardır.⁴⁶⁰ Sigismund von Herberstein, özellikle padişaha veda ettikleri gün yiyecek getiren hizmetçilere ve daha pek çok kişiye para vermek zorunda kaldıklarından ve gemilerine binmek üzere yol aldıklarında bir çavuş ve tercümandan başka kimsenin kendilerine eşlik etmediğinden yakınmıştır.⁴⁶¹ Böylece Osmanlı Devleti'nin Ferdinand'ın elindeki topraklardan vazgeçme şartı kabul edilmediğinden

⁴⁵⁷ Peçevî, *Târîh-i Peçevî*, 1/246.

⁴⁵⁸ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 3/25, 26.

⁴⁵⁹ Aliyazıcıoğlu, "Avusturyalı Diplomat Sigismund Von Herberstein ve Buda'da Osmanlı Elçiliğine Dair Anıları (1541)", 623.

⁴⁶⁰ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/231, 232.

⁴⁶¹ Aliyazıcıoğlu, "Avusturyalı Diplomat Sigismund Von Herberstein ve Buda'da Osmanlı Elçiliğine Dair Anıları (1541)", 625.

herhangi bir ateşkesin veya esir takasının gerçekleşmediği bu elçilik misyonu da başarısız olarak noktalanmıştır.⁴⁶² Ancak elçilerin görüşmelerdeki yumuşak üslupları sayesinde alıkonulmayıp padişahın cevap mektubunu taşıdıkları halde Budin'den ayrılabilmeleri,⁴⁶³ görevlerini en iyi şekilde yerine getirdiklerini göstermektedir.

Ferdinand'ın tecrübeli diplomatlarının Budin'de Osmanlı yönetimiyle gerçekleştirdikleri görüşmelerde herhangi bir netice alınamamıştır. Elçiler, getirdikleri hediyeler, protokol kurallarına uyumları ve kullandıkları diplomatik dil sayesinde çok iyi karşılanmış ve kabul edilmişlerdir. Osmanlı yönetimi, gerçekleştirdiği bu elçilik kabulünü, askerî güç gösterisiyle psikolojik bir baskı aracına dönüştürmüştür. Bununla birlikte elçilere padişahın istekleri net bir şekilde iletilerek barış için gerekli şartlar ilan edilmiştir.

3.2.8. Tranquillus Andronicus

I. Süleyman Macaristan'da uzun süre kalmayıp Kasım 1541'de İstanbul'a ulaşmıştır.⁴⁶⁴ Zapolya'nın ölümünden sonra elçi olarak İstanbul'da bulunmuş olan Tranquillus Andronicus (ö. 1571), yaklaşık bir yıl sonra, selefi Habsburg elçileri gibi benzer bir maksatla Osmanlı payitahtına doğru yol almıştır. Macaristan'ın Ferdinand'a bırakılması karşılığında elli bin ila yüz bin dukaya kadar altın teklif etmekle görevlendirilen elçi Tranquillus, 1542 sonunda vezirlerle görüşebilmiştir. Ancak padişahla görüşmesine izin verilmemiştir.⁴⁶⁵

Görüşmeler esnasında Hadım Süleyman Paşa, Habsburg elçisine, beyliğini Osmanlı Devleti'ne karşı savunan Alaüddevle'nin ve oğullarının feci akıbetini misal vererek tehditte bulunmuştur. İkinci Vezir Rüstem Paşa ise İbrâhim Paşa'nın Viyana'yı parmağının ucuyla tuttuğunu, bunu kendisi yapacak olursa Viyana'yı iki eliyle kavrayacağını söylemiştir. Ayrıca padişahın huzuruna çıkamamasının sebebinin efendisi Ferdinand'dan getirdiği aşırı teklifler olduğunu ifade etmiştir. Sözlerine, Bâb-ı Hümâyun'un dost düşman bütün elçilere açık olduğunu ancak onların sağ salim geri

⁴⁶² Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/605, 606.

⁴⁶³ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 354b; Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 224a.

⁴⁶⁴ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 277a; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, 472.

⁴⁶⁵ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/606.

dönebilmelerine veya karşılaşacakları muamelenin daima iyi olacağına dair kesin bir kural bulunmadığını vurgulayarak devam eden paşa, Habsburg elçisine şehirden ayrılmasını telkin etmiştir. Laski'ninki gibi bir akıbeta uğramak istemeyen Tranquillus, 9 Ekim'de İstanbul'dan ayrılmıştır.⁴⁶⁶

Ferdinand'ın bu elçilik faaliyetindeki samimiyeti şüphelidir. Zira daha önce Nicolas ve Joseph'in elçiliklerinde olduğu gibi İstanbul'da diplomatik çözüm arayışlarında bulunuyormuş gibi yaparken askerî anlamda tehlikeli adımlar atmaktan geri kalmamıştır. Öyle ki Avrupa'da Osmanlı Devleti'ne duyulan öfke, Habsburgların yeni bir askerî harekâtın finansmanı olmasını kolaylaştırmıştır. Kıtanın farklı bölgelerinden bir araya gelen askerler, Brandenburg Elektörü II. Joachim (1535-1571) komutasında birleşmiştir.⁴⁶⁷ Mevcudu seksen bini bulan bu birleşik ordunun Osmanlı topraklarına ilerlediği haber alınınca gerekli makamlara Budin'in savunulması için emirler gönderilmiştir.⁴⁶⁸ II. Joachim Peşte'yi kuşatmışsa da güçlü bir direnişle karşılaşmıştır. Süleyman Paşa'nın vefatıyla Budin Beylerbeyi olarak atanan Bali Bey, Rumeli Beylerbeyi Arslan Paşa ve Bosna Sancak Beyi Ulama Paşa, bazı sancak beyleriyle birlikte sayıca çok az olmalarına rağmen Peşte'de başarılı bir savunma gerçekleştirmişlerdir. Neticede mağlup olan birleşik ordu, ağır kayıplar vererek bazı komutanlarını muharebe meydanında yitirmiş bir şekilde geri çekilmeye mecbur olmuştur.⁴⁶⁹

Tranquillus'un elçiliği Ferdinand'ın Osmanlı yönetimini meşgul etmek adına uyguladığı bir oyundan ibaret olmuştur. Zira padişahın barış için talep ettiklerini çok iyi bilen Ferdinand, elçisini kabul edilmesi mümkün olmayan tekliflerle göndermiştir. Ancak tasarladığı planda kendisi için olumlu sayılabilecek tek durum elçinin sağ salim dönebilmesi olmuştur. Zira düzenlediği askerî harekât başarısızlığa uğratılmıştır.

3.2.9. Adorno, Nikolas Siccus ve Flaman Veltwyck

Habsburgların Peşte'ye saldırısını haber alan I. Süleyman, baharda planladığı seferin hazırlıklarını yapmak üzere 17 Kasım 1542'de kışlamak üzere Edirne'ye

⁴⁶⁶ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/240-242.

⁴⁶⁷ Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamanı*, 351.

⁴⁶⁸ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 361a-361b.

⁴⁶⁹ Lutfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, 412-413; Peçevî, *Târih-i Peçevî*, 1/232-237.

gitmiştir. Sert geçen bir kışın ardından 23 Nisan 1543'te bir kez daha Orta Avrupa'ya doğru sefere çıkmıştır.⁴⁷⁰ Aslında savaş, Osmanlı komutanlarının Şikloş, Valpova, Peçuy, Szatmar (Zatmar), Malvar, Aynvar gibi kaleleri almasıyla zaten alevlenmiştir.⁴⁷¹ Ancak Ferdinand'a asıl darbe Osmanlı ordusunun Macaristan'a varmasından sonra vurulmuştur. Oldukça stratejik bir yerde muhkem bir şekilde inşa edilmiş olan Estergon Kalesi düşürülmüştür.⁴⁷² Ardından teslim olan Tata yıktırılmış. Eylül başlarında da oldukça ehemmiyetli bir konumda bulunan İstolni Belgrad kalesi fethedilmiştir.⁴⁷³

Büyük güçlerin mücadelesi sadece Orta Avrupa'da değil Akdeniz'de de hissedilmiştir. Osmanlı Devleti, 1534'te Barbaros'un Osmanlı hizmetine girmesinden sonra denizlerdeki gücünü pekiştirmiştir. Habsburglar Osmanlı etkisinin bölgede kırılması için çaba sarf etmiştir. Akdeniz'deki hâkimiyetine büyük önem veren V. Karl, kaptanı Andrea Doria aracılığıyla bazı hamlelerde bulunmakla yetinmemiş; 1535'te Tunus'ta, 1541'de ise Cezayir'de bizzat ordusunun başında gerçekleştirdiği askerî harekâtlarla, yerel kabile ve yönetimleri Osmanlı Devleti'ne karşı örgütleyerek padişahın Kuzey Afrika'daki gücünü kırmayı hedefleyen stratejisini sürdürmüştür.⁴⁷⁴ V. Karl'ın bu hamleleri karşısında kayıtsız kalmayan Osmanlı Devleti, karadaki mücadelesini de destekleyecek mahiyette, müttefiki Fransa'dan faydalanma yoluna gitmiştir. Padişahın 1543 Eylül'ünde seferden dönmesinden bir süre sonra Fransız elçisi gelip donanma desteği talep etmiştir.⁴⁷⁵ Baharda harekete geçen Osmanlı donanması, padişahın Fransa elçisinin talebine olumlu yanıt verdiğini göstermektedir.⁴⁷⁶

⁴⁷⁰ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 277a, 278b, 282a; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, 472-481.

⁴⁷¹ Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 229a-230a; Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, 397, 398.

⁴⁷² Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 291a; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, 494.

⁴⁷³ Lutfi Paşa, *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, 417-418.

⁴⁷⁴ Hüseyin Serdar Tabakoğlu, *Akdeniz'de Savaş Osmanlı-İspanya Mücadelesi* (İstanbul: Kronik Kitap, 2020), 183, 184.

⁴⁷⁵ Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 237a; Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, 409; Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 3/94.

⁴⁷⁶ Verhaaren, *Kafirle İttifak 16. Yüzyılda Osmanlı-Fransız Anlaşması*, 152.

V. Karl, Osmanlı-Fransız ittifakının oluşturduğu tehlikeli vaziyetten 18 Eylül 1544'te I. François'le yaptığı Crespy Barışı sayesinde kurtulmuştur. Ancak bu sırada kardeşi Ferdinand, düştüğü zor durumdan kurtulamamıştır. Aralarında Vişegrad'ın da bulunduğu pek çok kalenin Osmanlı Devleti'nin eline geçmesi karşısında neredeyse hiçbir şey yapamayan kral, akıncıların ilerlemesini durdurabilmek için bir barış antlaşmasına ihtiyaç duymuştur. Bu gayeyle Eğri Başrahibi Hieronymus Adurno'yu İtalyan asıllı Sır Kâtibi Johann Maria Malvezzi'yle birlikte İstanbul'a elçi olarak göndermiştir.⁴⁷⁷

Rahip Adurno ve Malvezzi, yola çıktıktan sonra ulaştıkları Budin'de, Beylerbeyi Mehmed Paşa ile kısa süreli bir mütarekeye muvaffak olmuşlar, paşadan ateşi keseceği sözünü almışlardır. İstanbul'a 1545 Şubat'ının sonunda varan Adurno'ya 15 Mart'ta padişahın huzuruna çıkarılacağı vadedilmiştir. Ancak rahip o gece vefat etmiştir. Derhal Malvezzi çağrılıp elçi Adurno'nun tabii bir şekilde öldüğüne dair onun şahitliğine başvurulmuştur. Ardından Vezîriâzam Rüstem Paşa'nın elçinin talihsiz ölümünden ötürü duyduğu üzüntüyü bildiren mektubunu teslim alan Malvezzi, memleketine doğru yola çıkmıştır.⁴⁷⁸ Padişah bu mektupta, elçinin vefatı sebebiyle vazifesindeki maksadın anlaşılamadığını, tekrar elçi gönderilmek istenirse sarayın kapısının dost ve düşman bütün elçilere açık olduğunu ifade etmiştir.⁴⁷⁹ Böylece Osmanlı yönetimi, barışa meyilli olduğu mesajını vermiştir.

Elçisinin vefat haberini alan Ferdinand, derhal hukukçu Nicolas Siccus'yu Osmanlı başkentine göndermiştir. Bu sırada V. Karl da Hollandalı soylularından, Yahudi asıllı bir Katolik olan diplomat ve dil bilimci Gerhard Veltwyck'i (ö. 1555) Ferdinand'ın elçileriyle birlikte müzakerelere katılması için görevlendirmiştir.⁴⁸⁰ Ancak Siccus o kadar seri bir şekilde İstanbul'a varmıştır ki, Veltwyck varana kadar tek başına herhangi bir karara varmaması yönündeki talimat kendisine ulaşmamıştır. Siccus, o sırada İstanbul'da olan Fransız elçisi ve saray tercümanının aleyhindeki

⁴⁷⁷ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/613, 614.

⁴⁷⁸ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/261, 262.

⁴⁷⁹ *Topkapı Sarayı Arşivi H. 951-952 Tarihli ve E-12321 Numaralı Mühimme Defteri*, haz. Ekmeleddin İhsanoğlu, çev. Halil Sahillioğlu (İstanbul: IRCICA, 2002), 271.

⁴⁸⁰ Ergün Özsoy, *Akdeniz'de Osmanlılar ve Habsburglar 1550-1600: Siyaset-Ticaret-Ziyaret* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017), 275.

ithamları sebebiyle gelir gelmez hapse atılmıştır.⁴⁸¹ Veltwyck ise Fransa'nın arabuluculuğunda barışı sağlamaya çalışacağı için Venedik'te Fransa'nın İstanbul'daki yeni daimî elçisi olarak görevlendirilmiş Jean de Montluc (ö. 1579) ile buluşup 7 Eylül'de onunla İstanbul'a gelmiştir. Daha sonra serbest bırakılmış olan Siccus'la birlikte vezirlerle gerçekleştirdikleri görüşmeler neticesinde 10 Kasım 1545'te on sekiz aylık bir ateşkes sağlayabilmişlerdir.⁴⁸²

1546'da Nihai barışın sağlanması için Veltwyck, ikinci kez Osmanlı başkentine doğru yol almıştır. Tatar Pazarı denen mevkiye İstanbul'dan dönmekte olan ve Fransa kralı adına Osmanlı Devleti'nden borç isteği reddedilen elçi Aramon (ö. 1553) ile karşılaşip ona mütarekenin Türkler tarafından ihlal edildiğine dair iddiaları iletmıştır. Hem V. Karl hem de Ferdinand'ın elçisi olan Veltwyck, İstanbul'a vardığında çavuşbaşı ve yirmi çavuş tarafından karşılanmıştır. İlk haftalarda padişahın ve Habsburg elçisinin sıtmadan mustarip olmaları sebebiyle faydalı bir mülakat gerçekleştirilememiştir. Padişah Edirne'ye gidince elçi de onun akabinde 18 Ekim 1546'da şehre varmıştır.⁴⁸³ 14 Aralık'ta huzura alınıp padişahın elini öpen elçi⁴⁸⁴ altın ve gümüş kadehlerden oluşan hediyelerini takdim etmiştir. Padişah elçiye, geçen sene sunulan tekliflerle ilgili uygun bir cevap getirdiği takdirde barışın sağlanması için her türlü problemin izale edileceğini bildirmiş, elçi de bunu vezirlerle görüşeceğini söylemiştir.⁴⁸⁵

Vezirlerle görüşmeler gerçekleştiren Veltwyck, bir ateşkes veya barış antlaşması için on ay boyunca çaba sarf etmiştir. Müzakereleri uzatan asıl husus, daha önce I. Süleyman'a biat etmesine rağmen şimdi Ferdinand'ın saflarına katılan Peter Pereny ve Valentin Töröck gibi Macar asilzadelerinin arazilerinin durumu olmuştur. Ayrıca payitahtta bulunan iki Fransa elçisinin aralarındaki anlaşmazlık ve iki defa Budin'i kuşatan Roggendorf'un Osmanlı Devleti'ne sığınan oğlunun barış aleyhindeki çabaları müzakereleri olumsuz etkilemiştir. Neticede Osmanlı-Habsburg çatışmasının Osmanlı hükûmetine her sene teslim edilecek otuz bin duka altın karşılığında beş yıl

⁴⁸¹ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 3/38.

⁴⁸² Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/615-616.

⁴⁸³ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/264-265.

⁴⁸⁴ Matrakçı Nasuh, *Târih-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 238b.

⁴⁸⁵ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/265.

boyunca askıya alınmasına karar verilmiştir. Bu verginin içine son çatışmalarda Avusturya tarafında kalmış olan asilzade arazilerine karşılık belirlenen ücret ve daha önceden verilmesi kararlaştırılmış olan on bin duka altın dâhil edilmiştir. 19 Haziran 1547 tarihli bu antlaşmaya Venedik, papalık ve Fransa da dâhil edilmiştir. Veltwyck, Rüstem Paşa'dan Malvezzi'nin diplomatik faaliyetleri yürütmesi için İstanbul'da kalması hususunda izin almaya çalışmıştır. Rüstem Paşa buna muvafakat göstermiş ancak Malvezzi'nin V. Karl ve Ferdinand'ın ihlalleri karşısında bir rehin olarak algılanacağını da sözlerine eklemiştir.⁴⁸⁶

Habsburgların İstanbul'da daimî elçi bulundurma çabaları 1547'deki antlaşmayla hedefine kısmen ulaşmıştır.⁴⁸⁷ Ancak Osmanlı yönetimi, henüz Habsburglara pek güvenmediği için Malvezzi'ye tam anlamıyla bir daimî temsilci olarak itibar etmemiş, onu rehin statüsünde kabul etmiştir. Habsburg elçileri Malvezzi'nin bu durumunu antlaşmanın gerçekleşmesi adına kabul etmişlerdir.

Vezîriâzam Rüstem Paşa, elçiye barışın devamlı olmayacağına yönelik Fransa elçilerinin öne sürdüğü iddiaların doğru olup olmadığını imparator ve kralın tavrının belirleyeceğini söyleyerek⁴⁸⁸ Osmanlı Devleti'nin uzun süreli bir barışa taraf olduğunu ifade etmiştir. İki taraf arasında nihayet bir antlaşmanın sağlanmış olması, Habsburgların hedefine ulaşmayan askerî teşebbüslerden bir süreliğine vazgeçip Osmanlı Devleti'nin üstünlüğünü kabul ettiklerini göstermektedir.⁴⁸⁹ 24 Mart 1548 tarihinde Ferdinand'ın bir elçisi, antlaşmayla belirlenen haracı getirmek suretiyle bu üstünlüğü tescil etmiştir.⁴⁹⁰

Osmanlı Devleti etkili kullandığı sert gücü sayesinde Habsburgları barışa mecbur etmiştir. Bunun gerçekleştirilmesi için Habsburglar tarafından donanımlı ve tecrübeli diplomatlar tercih edilmiştir. Özellikle Veltwyck'in karşılaştığı zorlukları aşabilmesi sayesinde uzun barış görüşmelerinin neticesinde taraflar arasında bir antlaşma imzalanmıştır. Barış görüşmeleri süresince payitahttaki farklı ülkelerin

⁴⁸⁶ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/265-267.

⁴⁸⁷ Nurgül Bozkurt, "Avusturya Kapı Kethüdalığı (1700-1736)", *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 13/13 (01 Mayıs 2002), 246-247.

⁴⁸⁸ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/267.

⁴⁸⁹ Acar, "Rekabetten İtâvete Osmanlı-Habsburg Mücadelesi", 12/336-337.

⁴⁹⁰ Matrakçı Nasuh, *Târih-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 251a.

elçilerinin birbirleriyle ilişkileri, I. Süleyman'ın payitahtında nasıl bir diplomasi ve istihbarat gücünü elinde tuttuğunu göstermesi açısından önemlidir.

3.2.10. Anton Verancsics, Franz Zay ve Johann Maria Malvezzi

1540'ta İstanbul'da Kraliçe Isabella'nın elçisi olarak bulunan Martinuzzi, küçük yaştaki prensin vasilerinden biri olarak Erdel'in yönetiminde söz sahibi olmuştur. Zamanla nüfuzunu kullanarak bütün Erdel'in kendisine itaat etmesini sağlamıştır. Bağımsız bir voyvoda gibi hareket etmeye başlayan keşiş, bölgenin Ferdinand'a bağlanmasına imkân veren adımlar atmıştır. Onun keyfi yönetimi, kraliçenin Osmanlı hükûmetine bir mektup yazarak şikâyetle bulunmasına sebep olmuştur. Bunun üzerine Martinuzzi, Dîvân-ı Hümâyün'dan kendisine bir ihtar gelmesiyle tekrar, itaatini arz ettiği mektuplarını İstanbul'a göndermiştir. Ancak bu haberleşme trafiği devam ederken kurduğu otorite sayesinde 1549'da kraliçenin, yıllar önce Zapolya'nın Ferdinand'la yaptığı gibi bir antlaşma yapmasını sağlamıştır. Antlaşmaya göre kraliçe, kendisine verilen bazı mülkler karşılığında iki yıl sonra Erdel'deki soyluların Ferdinand'a taç giydirmesini kabul etmiştir.⁴⁹¹ Kraliçe daha sonra Martinuzzi'yi yanlışlıkla hainlikle suçladığını ifade eden mektuplarını İstanbul'a göndermiştir.⁴⁹²

Erdel'deki karşılıklı sınır ihlallerinin eksik olmadığı barış döneminde İstanbul'a birbiriyle çelişkili haberler gelmiştir. Özellikle Martinuzzi, Osmanlı kuvvetlerini uzak tutmak için Erdel ve Macaristan hakkında gerçeğe aykırı malumatlar vererek bölgede barış ve sükûnetin hâkim olduğu izlenimi oluşturmaya çalışmıştır. Martinuzzi'den iyice şüphelenen I. Süleyman, Macar, Sakson ve Ösekli halka kraliçe ve onun sadık danışmanı Peteroviç'ten başkasına itaat etmemelerini bir fermanla emretmiştir. Gizli tutulmaya çalışılmasına rağmen daha sonra Osmanlı yönetimi, yapılan gizli antlaşmadan haberdar olup Habsburgların İstanbul'daki elçisi Malvezzi'yi önce divanda hesap vermeye çağırmış, ardından da Anadolu Hisarı'ndaki Kara Kule'ye hapsedmiştir. V. Karl'ın elçisine yapılan muamelenin hukuka aykırı

⁴⁹¹ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/623.

⁴⁹² Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 3/42.

olduğunu yazarak izahat istemesi üzerine rehin mesabesinde kabul edilen elçinin antlaşmanın bozulması sebebiyle hapsedildiği açıklaması yapılmıştır.⁴⁹³

Sofya’da hazır vaziyette beklemesi emredilen Rumeli Beylerbeyi Sokullu Mehmed Paşa, Martinuzzi’nin itaatsizliğinde ısrarı üzerine 10 Temmuz 1551’de seksen bin kişilik ordusuyla Belgrad’a varmıştır.⁴⁹⁴ O yaz Beçey, Beçkerek, Kalanak, Çanad ve Lipova kaleleri fethedilmiştir. Temeşvar kuşatılmışsa da mevsimin geçip yağmurların başlaması üzerine Belgrad’a geri dönmüştür. Aynı yıl Lipova kaybedilmiştir. Ancak bu bölge Temeşvar’ın 1552’de Vezir Ahmed Paşa tarafından alınmasını müteakiben tekrar ele geçirilmiştir. Eğri kuşatması ise başarısız olmuştur.⁴⁹⁵ Karada bunlar olurken denizler, barış antlaşmasına rağmen çok önceden kaynamıştır. 1550’de V. Karl’ın Tunus yakınlarındaki Mehdiye’yi ele geçirmesi, Kaptan-ı Deryâ Sinan Paşa’nın ve Turgut Reis’in Akdeniz’e inmesini gerektirmiştir. Bu süreçte Fransızların da teşvikiyle Habsburgların gücü kırılmaya çalışılmıştır.⁴⁹⁶

1553’te çatışmaların sonlandırılmasını arzulayan Ferdinand, elçileri Anton Verancsics (ö. 1573) ve Tuna’daki donanmanın komutanı Franz Zay’ı (ö. 1571) yeni bir elçilik vazifesiyle görevlendirmiştir. Elçi Verancsics, güvenli geçiş hakkı talep etmek için âdet olduğu üzere Budin beylerbeyine başvurmuştur. Beylerbeyi Hadım Ali Paşa (ö. 1558), altı aylık bir ateşkes ve güvenli geçiş hakkına muvafakat göstermiştir.⁴⁹⁷

Elçiler aldıkları talimat uyarınca Malvezzi’yle istişare ettikten sonra Osmanlı hükûmetine, Macar toprakları için yıllık yüz elli bin, Erdel ve Macaristan’ın kuzeyi için ise yıllık kırk bin altın vadetmek suretiyle bir antlaşma sağlamakla görevlendirilmişlerdir.⁴⁹⁸ 25 Ağustos 1553’te İstanbul’a varan heyet⁴⁹⁹ ertesini gün, Vezîriâzam Rüstem Paşa tarafından kabul edilmiştir. Görüşme, elçilerin hediyelerini sunmalarının ardından başlamış; bu esnada Rüstem Paşa’nın tutumu, önceki

⁴⁹³ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 6/16-17.

⁴⁹⁴ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü’l-memâlik ve derecâtü’l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 332b; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü’l-Memâlik ve Derecâtü’l-Mesâlik*, 567; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/664.

⁴⁹⁵ Lutfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, 449.

⁴⁹⁶ Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamani*, 448-456.

⁴⁹⁷ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/628.

⁴⁹⁸ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/628-629.

⁴⁹⁹ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 6/49-50.

vezîriâzamlardan İbrâhim Paşa'nın mağrur tavırlarını andırmıştır. Rüstem Paşa, görüşme sırasında elçilere, I. Süleyman'ın cülûsunun ilk yıllarında Macar kralı tarafından Osmanlı elçisine yapılan hakareti hatırlatmıştır. Elçilerden Zay, böyle bir olayın yaşandığını duyduklarını ancak bunun Kral Ferdinand'ın hükümdarlığı döneminde meydana gelmediğini ifade etmiştir. Bunun üzerine Rüstem Paşa Macar asıllı Zay'a dönerek, ahde vefa göstermeyen Macarların bu tutumları nedeniyle önce Belgrad'ı ve krallarını kaybettiklerini, sonrasında ise mütarekeyi bozmaları sonucu Temeşvar, Lipova, Beçe ve Solnok gibi kalelerin Osmanlı hâkimiyetine geçtiğini belirterek, söz konusu iki olay arasında tarihî bir bağlantı kurmuştur. Ayrıca Erdel bahsini hiç açmamaları ve sadece üzerinde uzlaşılacak bir barış antlaşmasıyla yetinmelerini tavsiye etmiştir.⁵⁰⁰

Gelişlerinden iki gün sonra elçiler, vezirlerden Ahmed, İbrâhim ve Haydar Paşalarla görüşmüşlerdir. Sonraki gün ise padişah, yeni bir İran seferine doğru hareket etmiştir. Devletin sefer hâlinde olması dolayısıyla Habsburg elçilerinin meselesini acele şekilde halletmek isteyen paşalar elçileri çok bekletmemişler, hatta hapsedilen elçi Malvezzi'yi serbest bırakarak onu, Erdel'in Stefan Zapolya'ya terki konusunu Ferdinand'a iletmesi için Viyana'ya göndermişlerdir. Ertesi gün kalan iki elçi vezirlerle antlaşmanın maddelerini belirlemişlerdir. Erdel ve Macaristan'daki Osmanlı akınlarından ötürü Ferdinand'ın yıllık vergisi yarı yarıya düşürülerek on beş bin duka altına indirilmiştir. Ayrıca Solnok ve Eğri halkının yeni vergilerle mesul tutulmaması kararlaştırılmıştır. Ancak kesin kararın Malvezzi'nin Ferdinand'dan getireceği haberlere göre belirlenmesi kabul edilmiştir.⁵⁰¹

Malvezzi, dokuz ay kaldığı Viyana'dan yeni talimatlarla ayrılmıştır. Ferdinand'ın Erdel'deki hâkimiyetini temellendiren ve padişahın kılıç hakkını görmezden gelen bir mektupla yola çıkan Habsburg elçisi hastalığının etkisiyle Komorn'da ölmüştür. Bu geçen sürede sınırdaki çatışmalar, sanki hiç mütareke yokmuş gibi devam etmiştir. İstanbul'da kalan elçiler Verantius ve Zay ise bu süreçte

⁵⁰⁰ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 3/52.

⁵⁰¹ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 6/50.

Kraliçe İsabella ve danışmanı Petroviç'in gönderdiği elçilerin amaçlarına ulaşmalarını engellemek istemişlerse de başarılı olamamışlardır.⁵⁰²

Habsburg yönetimiyle yapılan son antlaşma, karşılıklı ihlaller sebebiyle uzun ömürlü olmamıştır. Ferdinand'ın Erdel üzerindeki emellerinin farkında olan Osmanlı yönetimi, bölgede yaşananlara kayıtsız kalmayıp hızlıca tedbir alma yoluna gitmiştir. Savaş kararının alınmasının akabinde daimî elçi statüsündeki Malvezzi'nin hapsedilmesi, Dîvân-ı Hümâyun'un doğal bir tepkisidir. Diplomasinin bu şekilde başarısız olması yeni çatışmaları ve yeni diplomatik teşebbüsleri beraberinde getirmiştir.

3.2.11. Ootgeer Giselijn van Busbeke

Malvezzi'nin Komorn'da hasta yatağında ölmesi, yeni elçilik görevini, rahatına düşkünlüğü sebebiyle kabul etmek istemediği yönündeki kanıyı bertaraf etmiştir. Ölmeden önce Ferdinand'a bir mektup göndererek yerine birinin tayin edilmesini istemiştir. Bu kişi iyi bir eğitim almış Belçikalı Ootgeer Giselijn van Busbeke (Augerius von Busbecq) olmuştur. Yeni elçi Osmanlı Devleti, idarecileri ve gelenekleri hakkında önceden bilgi sahibi olmak amacıyla Malvezzi'nin vefatından önce onunla iki gün geçirme imkânı bulmuştur. Böylece onun tecrübelerinden dersler çıkararak Osmanlı sarayındaki Fransızlara karşı temkinli olması gerektiğini öğrenmiştir.⁵⁰³ Daha sonra hemen Viyana'ya dönüp hazırlıklarını tamamladıktan sonra maiyetiyle birlikte yola çıkmıştır. 7 Aralık 1554'te Budin'deki beylerbeyiyle görüşüp ateşkes sürecindeki ihlallerle Osmanlı Devleti tarafından ele geçirilen yerlerin iadesini istemiştir. Paşanın suçlayıcı ve tehditkâr sözleri sebebiyle Budin'den memnuniyetsiz bir şekilde ayrılan Busbeke, ancak 20 Ocak 1555'te İstanbul'a varmıştır.⁵⁰⁴

Ferdinand'ın elçisinin geldiğini haber alan I. Süleyman, elçi heyetinin çıktığı son İran seferi esnasında kışladığı Amasya'ya gelmesini emretmiştir. Bunun üzerine Busbeke'in önderliğindeki elçiler 9 Mart'ta yola çıkmış, bir aylık bir yolculuğun ardından 7 Nisan'da Amasya'ya varmışlardır. Bir kurul tarafından törenle karşılanan elçiler üç gün sonra Vezîriâzam Ahmed Paşa ve diğer vezirler tarafından kabul

⁵⁰² Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 6/51-52.

⁵⁰³ Özsoy, *Akdeniz'de Osmanlılar ve Habsburglar 1550-1600: Siyaset-Ticaret-Ziyaret*, 280-281.

⁵⁰⁴ Busbecq, *Türk Mektupları*, 21-35.

olunmuşlardır. I. Süleyman bu sırada sürekle avında olduğu için onun huzuruna ancak 21 Nisan'da çıkabilmişlerdir. Ayın 25'inde ise tekrar vezirlerle görüşmüşlerdir.⁵⁰⁵

Vezîriâzam Ahmed Paşa, elçilerin takdim ettiği on bin duka altın ve kıymetli kadehlerle ilgili olarak onların hediye mi yoksa vergi mi olduğunu sormuştur. Elçiler cevaben paranın Erdel vergisi, kadehlerin ise hediye olduğunu söylemişlerdir. Ardından ateşkesin Osmanlı Devleti tarafından defalarca ihlal edildiğinden bahisle iki devlet arasındaki çatışmanın durdurulup nihai barış yapılmasının gerektiğini bildirmişlerdir.⁵⁰⁶ Busbeke, Ahmed Paşa ile görüşmesinde umduğunu bulamamış olsa da Fransız elçisinin bütün çabalarına rağmen padişahın huzuruna kabul edilmesi dahi büyük bir başarıdır. Nazik ve kabiliyetli Habsburg elçisi,⁵⁰⁷ Ferdinand'ın Erdel'de hak iddia ettiğini beyan eden mesajını padişaha okumuştur. Padişah küçümser bir edayla cevap olarak sadece “Güzel, güzel” demekle yetinmiştir.⁵⁰⁸

Aynı vakitte Amasya'da Lehistan, Fransa ve Venedik'in elçileri de bulunmuştur.⁵⁰⁹ Ayrıca Kraliçe İsabella'nın elçileri ve bazı voyvodalar da padişaha müracaat etmek için sıraya geçmişlerdir. İran elçisinin gelişi ise en ehemmiyetli olanıdır. Zira padişahın Anadolu'da bulunmasının sebebi olan Safevîlere yönelik son harekât, İran elçisinin muvaffak olduğu antlaşma sayesinde neticelendirilmiştir. Devlet erkânının İranlılara gösterdiği nezaket ve ikram, Habsburg elçilerinin gözünden kaçmamıştır. Onlar için verilen ziyafetler fevkalade görkemli olmuştur. At kuyruklarından yapılmış yelpazelerle serinletilen İranlılar, kendilerine gösterilen itina ne kadar büyükse onların da Osmanlı vezirleri ve padişahına karşı kibarlık ve cömertliği aynı derecede olmuştur. İran sefiri padişaha, özenle dokunmuş büyük bir halı, on iki odalı gösterişli bir çadır, kıymetli taşlarla süslenmiş altın bir asa ve mücevherler hediye etmiştir.⁵¹⁰

⁵⁰⁵ Dernschwam, *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü*, 284.

⁵⁰⁶ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 6/53-54.

⁵⁰⁷ Yusuf Yıldız, *Osmanlı-Habsburg İlişkileri Kânûnî - Şarlken - Busbecq* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2013), 180.

⁵⁰⁸ Busbecq, *Türk Mektupları*, 62.

⁵⁰⁹ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 389a.

⁵¹⁰ Dernschwam, *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü*, 293.

Yaptığı görüşmeler neticesinde sadece altı aylık bir ateşkes sağlayabilen Busbeke, padişah tarafından iki hil'at ve on bin akçeye nail olmuş, maiyetindeki diğer elçiler Verantius ve Zay ile bazı hizmetkârlar da elbise ve hediyelerle uğurlanmıştır. Heyetin başkanı 28 Mayıs'ta veda ziyareti için düzenlenen kabulde padişaha, uygun bir cevap ile geri dönmeyi ümit ettiğini söylemiştir. Padişah da "biz de ümit ederiz" demiştir.⁵¹¹ Elçiler haziranın ilk günü Ahmed Paşa'yla da görüşüp gitmek için izin istemişlerdir. Ahmet Paşa altın işlemeli bir torbaya konulmuş uzunca bir mektubu elçilere verdikten sonra onları uğurlamıştır. İran elçilik heyetiyle neredeyse aynı vakitte Amasya'dan ayrılan heyet, İstanbul'a avdet etmek üzere yola çıkmışlardır.⁵¹²

İstanbul'a dönerken daha hızlı hareket eden elçiler, 24 Haziran'da şehre ulaşmışlardır. Burada Franz Zay ve Verantius kalırken Busbeke, 3 Temmuz'da padişahın mektubuyla Viyana'ya doğru yola çıkmıştır. Budin'e vardıktan sonra beylerbeyi ile görüşebilmek için üç gün beklemiştir. Ardından şerefine düzenlenen büyük bir merasimden sonra beylerbeyinin çadırına kabul olunmuştur. Merasimin kendisini korkutmak için yapılmış olduğunu tahmin eden Busbeke beylerbeyiyle pek dostane konuşmamıştır. Beylerbeyinin, Ferdinand'ın yönetimindeki Macarların sınır ihlallerinden şikâyetinde bulunması üzerine Busbeke, daha önce defalarca işittiği Osmanlı ihlallerinden bahsedip söz konusu hadiselerin de Osmanlı askerleri sebebiyle gerçekleşmiş olduğunu söylemiştir. Amasya'dan yola çıktığından beri hasta olan elçi, geçirdiği sıtma nöbeti nedeniyle beylerbeyinin yanından ayrılmış, ardından Ferdinand'la görüşmek üzere hareket etmiştir.⁵¹³

Busbeke, Ferdinand tarafından daimî elçi olarak görevlendirilmiştir. Kasım 1555'te Viyana'dan ayrılıp yeni yılın ilk ayında İstanbul'a varmıştır. Kralının mesajı vezirlerin hiç hoşlarına gitmemiştir. Zira Ferdinand'ın talimatlarına uygun olarak Busbeke, Ferdinand'ın Erdel üzerindeki haklarından ve kraliçe ile oğlunun sözlerine itibar edilmemesi gerektiğinden bahsetmiştir. Neticede Habsburg elçisi tehdit edilerek arkadaşları Zay ve Verantius ile göz hapsine alınmıştır.⁵¹⁴ Elçileri huzuruna kabul etmeyi reddeden padişah, Ferdinand'ın Erdel'i istemesine karşılık olarak Ali Paşa'yı

⁵¹¹ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 6/54.

⁵¹² Busbecq, *Türk Mektupları*, 66, 67; Dernschwam, *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü*, 293.

⁵¹³ Busbecq, *Türk Mektupları*, 73-75.

⁵¹⁴ Busbecq, *Türk Mektupları*, 78, 79.

1556 Mayıs'ında sefere göndermiştir. Ancak Ali Paşa'nın Sigetvar kuşatması başarısız olmuştur.⁵¹⁵

Uzun bir süre gözaltında hayatı yaşayan elçiler, Kraliçe İsabella'nın elçilerinin ve Codignac'dan sonra göreve getirilen Fransa elçisi De la Vigne'in itibarsızlaştırma çabalarına maruz kalmışlardır. Ağustos 1557'de elçiler Zay ve Verantius, Sigetvar'ın Osmanlı Devleti'ne tesliminin talep edildiği bir mektubu Ferdinand'a ulaştırmak üzere İstanbul'dan ayrılmışlardır.⁵¹⁶ Busbeke, arkadaşlarıyla beraber İstanbul'u terk etmeyi çok istemiştir. Ancak hem barışa dair ümitlerin sönmemesi için hem de Rüstem Paşa'nın samimi bir üslupla ondan kalmasını rica etmesi üzerine, haklarının korunacağını beyan eden bir belge hazırlanması karşılığında kalmayı kabul etmiştir.⁵¹⁷ Rüstem Paşa'nın elçinin İstanbul'da kalması hususundaki ısrarının sebebi sorunları diplomatik yollarla çözmek istemesidir. Tecrübeli bir devlet adamı olan paşa, yeni bir Macaristan seferinin şehzadeler arasındaki gerilimi arttırmasından çekinmiştir.⁵¹⁸

1557'de I. Süleyman, âdeti olduğu üzere kışı, havasını sıhhati için daha faydalı bulunduğu Edirne'de geçirmek ve orada av şenlikleri düzenlemek üzere yola çıkmıştır. Kısa süre sonra Busbeke Rüstem Paşa tarafından Edirne'ye davet olunmuştur.⁵¹⁹ Burada yapılan görüşmelerde Busbeke, aldığı yeni talimatlara uygun olarak, 1543'te Osmanlı kontrolüne geçen Tata'nın⁵²⁰ geri verilmesine mukabil her yıl yüklü miktarda bir vergi ödenmesini vadedmiştir. Sigetvar'ın ise Osmanlı yönetimine bırakılamayacağını söylemiştir. Ancak Osmanlı yönetimi barış için Sigetvar'ın teslim edilmesinin gerektiğini vurgulamıştır. Bununla birlikte yedi aylık bir ateşkes antlaşması sağlamıştır. Elçi daha sonra tekrar İstanbul'a gönderilmiştir.⁵²¹

Ateşkes antlaşmalarına rağmen karşılıklı akınlar devam etmiş ve taraflar birbirini ahde vefasızlıkla itham etmiştir. 1558'de Piyale Paşa'nın başında bulunduğu donanmanın Batı Akdeniz'de faaliyet göstermesi,⁵²² hem Habsburg ihlallerine bir

⁵¹⁵ Yıldız, *Osmanlı-Habsburg İlişkileri Kânûnî - Şarlken - Busbecq*, 187.

⁵¹⁶ Busbecq, *Türk Mektupları*, 87; Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 6/74.

⁵¹⁷ Busbecq, *Türk Mektupları*, 86-87.

⁵¹⁸ Yıldız, *Osmanlı-Habsburg İlişkileri Kânûnî - Şarlken - Busbecq*, 187.

⁵¹⁹ Busbecq, *Türk Mektupları*, 88.

⁵²⁰ Lutfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, 417.

⁵²¹ Hammer, *Kanuni Çağının Ruhu*, 213.

⁵²² Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 2/387.

cevap verme hem de zor durumda kalan Fransızlara yardım etme gayesi taşımıştır.⁵²³ Habsburg tarafının ihlalleri sebebiyle Busbeke ve diğer elçileriyle yaptığı teşebbüslere müsbet yanıt verilmemiştir.⁵²⁴

1559 Haziran'ında I. Süleyman ordusuyla Üsküdar'a geçmiştir. Şehzade Bayezid'in isyanı sebebiyle Üsküdar'da ordugâh kurulmuştur. Busbeke'in disiplinli Osmanlı ordusunun kuvvetini yakından müşahede edebilmesi için ordugâhta bulunmasına izin verilmiştir. Busbeke Üsküdar'dayken, Albert de Wyss (ö. 1569) adında bir maslahatgüzar, Ferdinand'ın yeni talimatları Busbeke'e iletmek için gelmiştir. Padişah, Albert'in hediye olarak getirdiği yaldızlı fincanlar ve fil figürü üzerine sabitlenmiş kule şekilli kaliteli bir saatin Busbeke tarafından bütün ordunun önünde takdim edilmesini istemiştir.⁵²⁵

Albert, Ferdinand tarafından hazırlanmış dört antlaşma müsveddesi getirmiştir. Bunların üçünde 1558 Mayıs'ında Osmanlı kuvvetleri tarafından ele geçirilmiş Tata ve Fulek'in iadesi ile bir Osmanlı beyinin cezalandırılması talep edilirken sonuncu müsveddede bu şartlar yer almamıştır. Busbeke daha kabul edilebilir olan dördüncü müsveddeyi sunmuşsa da antlaşma gerçekleşmemiştir. Bunun üzerine memleketine dönmek için müsaade istemesine rağmen izin verilmemiştir. 8 Haziran'da sarayda padişahla görüşme imkânı bulduğunda da gitmek için elinden geleni yapan elçi, Sigetvar'ın teslimini temin etmediği için Elçi Hanı'nda geçireceği uzun günlerine geri dönmüştür.⁵²⁶

Busbeke, kaleme aldığı mektubunda, Elçi Hanı'ndaki günlerini, handaki hayvan tür ve popülasyonunu arttırmakla, yakın adamlarının sorunlarıyla uğraşmakla ve başlarında dikilen kavaslarla mücadele etmekle geçirdiğini ifade etmiştir. Ayrıca ülkesinin ve Hıristiyanların menfaatine olacak şekilde kıymetli el yazmalarını toplama, esir düşen Hıristiyanları kurtarma gibi faaliyetlere girişmiştir. Bu süreçte Osmanlı sarayı, âdetleri, Türklerin yaşantıları, inançları, Osmanlı ülkesindeki gayrimüslim tebaanın durumu gibi pek çok konuda gözlem ve değerlendirmelerini kaydetme imkânı bulmuştur. Osmanlı Devleti'nin iç ve dış siyaseti hakkında da geniş

⁵²³ Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamani*, 528.

⁵²⁴ Matrakçı Nasuh, *Târih-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 284a.

⁵²⁵ Busbecq, *Türk Mektupları*, 132-144.

⁵²⁶ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 6/55-56.

malumat elde eden Busbeke, Şehzade Bayezid'in isyanıyla ilgili epey bir bilgi ve değerlendirmeye mektuplarında yer vermiştir.⁵²⁷

1562'deki barış antlaşmasından önce meydana gelen son ve büyük askerî hareketlilik 1560'ta gerçekleşmiştir. Piyale Paşa komutasındaki Osmanlı donanması Cerbe'de İspanyollara karşı kesin bir zafer kazanmıştır.⁵²⁸ İstanbul'a haber ulaştığında Busbeke, tanıdığı rütbeli bir Osmanlı subayının eline geçen Alman kraliyet sancağını ondan satın almak suretiyle kurtarmıştır.⁵²⁹

1561'de Rüstem Paşa'nın vefatından sonra vezîriâzam olan Semiz Ali Paşa zamanında barışa dair umutlar yeniden canlanmıştır. Ali Paşa'nın tutumunu Busbeke, 1562 tarihli mektubunda "Rüstem'in zorbalık, gözdağı ve tehditlerle elde etmek istediği şeyi, o saygı ve dürüstlikle, yani bana bir dost gibi davranmakla elde etmeye çalışır" sözleriyle ifade etmiştir.⁵³⁰ Busbeke'e göre Rüstem Paşa ve Ali Paşa birbiriyle tamamen zıt karakterdedir. Busbeke'nin ifadelerine göre Rüstem Paşa her zaman kibirli ve kaba davranmışken, Ali Paşa'nın tutumu daima dostça ve kolaylaştırıcıdır. Ayrıca yeni vezîriâzamlarla görüşmeler daha yapıcı ve uzun sürmüştür. Barış şartlarını belirlerken iki tarafın da menfaatinin gözetilmesi gerektiğini savunan Ali Paşa, Busbeke'i de bu konuda istekli bulmuştur.⁵³¹

Fransa elçisi De la Vigne daima Busbeke'in işini zorlaştırmışken Osmanlı-Avusturya nihai barışının muhtemel olduğunu gördüğü son zamanlarda onunla arasını düzeltmeye gayret etmiştir. Hatta bu elçi sayesinde Busbeke'in serbest bırakılmalarını arzuladığı bazı Hıristiyan esirler özgürlüklerine kavuşturulmuştur.⁵³²

Antlaşmanın maddelerinin belirlendiği süreçte barış çabalarını akamete uğratmasından korkulan bazı hadiseler meydana gelmiştir. Şehzadeler arasındaki kavganın büyüyerek Osmanlı ülkesinde bir içi savaşın patlak vermesini ümit eden

⁵²⁷ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 6/56.

⁵²⁸ Matrakçı Nasuh, *Târih-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 290a (derkenar); Matrakçı Nasuh, *Târih-i Âl-i Osmân*, 481, dip. 2.

⁵²⁹ Busbecq, *Türk Mektupları*, 157.

⁵³⁰ Busbecq, *Türk Mektupları*, 170.

⁵³¹ Busbecq, *Türk Mektupları*, 170-173.

⁵³² Busbecq, *Türk Mektupları*, 191.

Busbeke,⁵³³ bu iç meselenin Şehzade Bayezid'in idamıyla⁵³⁴ çözümlenmesinden son derece rahatsızlık duymuştur. Çünkü bu hadise, barış görüşmelerinde Osmanlı tarafının elini güçlendirirken Habsburg elçisini ise köşeye sıkıştırmıştır. Nitekim Ali Paşa ona, artık Osmanlı hükûmetini daha fazla oyalamaması gerektiğini, zira kaçamak yollara başvurmanın ve zorluk çıkarmanın onun için artık güvenli olmadığını bildirmiştir. Diğer bir mesele ise Erdel'deki bazı Macar asilzadelerin I. Ferdinand'a sığınmalarıdır ki bu hâl, yeni bir arazi mevzusunun gündeme gelme ihtimalini doğmuştur. Ancak Ali Paşa bu hususta herhangi bir şart sunmamış ve mevcut statükonun korunmasını kabul etmiştir.⁵³⁵

1562'deki antlaşmaya göre I. Ferdinand'ın, Erdel'deki hak iddiasından vazgeçmesi ve Osmanlı Devleti'ne her yıl otuz bin Macar dukası ödemesi kabul edilmiştir. Buna mukabil, Osmanlı Devleti'nin Erdel Kralı Stefan Zapolya'yı I. Ferdinand'a karşı yürüteceği herhangi bir mücadelede desteklememesi ve onun Avusturya topraklarına saldırmaktan menedilmesi kararlaştırılmıştır. Tarafların karşılıklı olarak esirleri serbest bırakmaları; taraf değiştirenlerin ise ele geçirdikleri mallarla birlikte teslim edilerek kendilerine gereken cezanın verilmesi hükme bağlanmıştır. Ayrıca I. Ferdinand'ın topraklarından köleler toplanmaması, toplandığı takdirde derhâl iade edilmeleri karara bağlanmıştır. İki tarafın elçilerinin nezaketle ve şerefli bir muameleyle karşılanıp ağırlandırmaları öngörülmüştür. Bunun yanı sıra Eflak ve Boğdan voyvodaları da antlaşmaya dâhil edilmiştir. Sekiz yıl müddeti olan bu antlaşma, ihlal edenlerin ağır şekilde cezalandırılacağını beyan eden bir maddenin eklenmesiyle güvence altına alınmaya çalışılmıştır.⁵³⁶

Antlaşma belgesi hazırlandıktan sonra Busbeke için eve dönüş vakti gelmiştir. Ayrılmadan önce Ali Paşa tarafından kendisine üç Arap atı, altın işlemeli kıymetli bir hil'at, panzehirlerin bulunduğu bir kap ve paşanın Mısır'dan getirdiği, zahmetlice elde edilmiş bir kâse yağ hediye edilmiştir. Ayrıca vezirlerle ve padişahla görüşmesinde de mutat hediyeler almıştır. Daha sonra antlaşma metnini I. Ferdinand'a takdim etmekle

⁵³³ Abdullah Tok - Muhammed Ali Budak, "Ogier Ghiselin De Busbecq'in Gözlemleri ile Kanuni Sultan Süleyman Döneminde Osmanlı ile Avrupa'nın Karşılaştırılması", *Adam Academy Journal of Social Sciences* 13/1 (30 Haziran 2023), 69.

⁵³⁴ Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhü'l-ahbâr* (Türkçe Yazmalar Koleksiyonu, 05959), 328a.

⁵³⁵ Busbecq, *Türk Mektupları*, 201-202.

⁵³⁶ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/640, 641.

görevlendirilmiş İbrâhim adındaki Leh asıllı bir tercümanla birlikte aynı yılın ağustos sonlarına doğru memleketine dönmek üzere yola çıkmıştır.⁵³⁷

Busbeke, Habsburg yöneticilerini Osmanlı yönetimi nezdinde en iyi temsil eden elçilerden biri olmuştur. Uzun süren elçiliği boyunca devletlerarası ilişkileri ve çatışmayı etkileyen pek çok hadise meydana gelmiştir. Elçilik görevi, devletlerarası ilişkilerden etkilendiği gibi Osmanlı yönetimindeki değişikliklerden de etkilenmiştir. 1555'te ateşkes sağlamayı başaran elçi, zaman zaman vuku bulan savaş hallerinin ardından ancak 1562'de bir barış antlaşması sağlayabilmiştir. Bu süreçte daimî elçi olarak kaldığı İstanbul'daki şartlara uyum sağlamış ve diplomatik ilişkilerini çok profesyonel şekilde yürütmüştür. Ayrıca yabancı topraklarda bulunduğu bu süreçte ülkesinin çıkarlarını elinden geldiğince muhafaza etmeye çalışmıştır. Vezîriâzam değişikliği, hedeflenen barış antlaşmasına ulaşmasını sağlamıştır. Elçi, başarılı görevler yürütmüş ve Osmanlı Devleti hakkında eşsiz malumatlara sahip olmuş bir şekilde memleketine dönmüştür.

3.2.12. Albert de Wyss, Michel Czernowicz, Georges Albani, Ahas-Csabi ve George Hossutati

Barış antlaşmasının üzerinden sadece bir yıl geçmesine rağmen sınır boylarındaki karşılıklı talan ve yağmalar neredeyse aralıksız devam etmiştir. Ayrıca antlaşma metninin bazı ifadelerindeki belirsizlikler, iki ülke arasındaki sürtüşmeleri kaçınılmaz kılmıştır. Bu problemlerin farkında olan I. Süleyman, İstanbul'da ikamet eden kâtip Albert de Wyss'i hem bu problemlerin çözülmesi hem de ödenmemiş vergilerin tahsilini talep etmek için Viyana'ya göndermiştir. Bunun üzerine I. Ferdinand, Albert de Wyss'i papanın elçi vekili Pol Palina ile İstanbul'da görevlendirmiştir. Pol Palina bahsi geçen verginin bir kısmını ödedikten sonra 8 Kasım 1563'te bir ay kaldığı İstanbul'dan ayrılmıştır. Albert ise daimî elçi statüsünde Osmanlı başkentinde ikamet etmeye devam etmiştir.⁵³⁸

Daimî elçi Albert, bir süre sonra İspanya kralı II. Felipe (1556-1598) tarafından Osmanlı Devleti'yle sekiz yıllık bir barış antlaşması yapmakla görevlendirilip

⁵³⁷ Busbecq, *Türk Mektupları*, 204-205.

⁵³⁸ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 6/106-107; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/648.

misyonunda başarılı olmuştur. Bu dönemde Cenova, Floransa, Lehistan ve Fransa'dan da elçiler gelerek taleplerini iletmişlerdir. Fransa kralı, elçisi aracılığıyla Osmanlı donanmasının Akdeniz'de desteğini istemişse de bu talebi geri çevrilmiştir. Cezayir, Tunus, Eflak, Boğdan, İran ve Hindistan'dan elçilerin âdeta akın ettiği bu yıllarda İstanbul, yoğun bir diplomasi trafiğine şahit olmuştur.⁵³⁹

Busbeke'in elçiliğinde imzalanan barış antlaşmasının geleceği, sonraki birkaç sene içinde Erdel, Macaristan ve denizlerdeki gelişmeler sebebiyle iç açıcı olmayan bir yöne evrilmiştir. Özellikle Zapolya'nın Szatmar'ı ele geçirmesi, 22 Temmuz 1564'te ölen I. Ferdinand'ın oğlu ve yeni Avusturya İmparatoru II. Maximilian'ı (1564-1576) yeni bir elçi heyetini İstanbul'a göndermeye itmiştir. Bundan önce de I. Süleyman, yeni Avusturya imparatoruna barışın devamı konusunda istekli olup olmadığını bir elçisi vasıtasıyla sormuştur. İmparatorun görevlendirdiği Michel Czernowicz (Mişel Çernoviç), Georges Albani (Jorj Albani) ve Achas-Csabi (Ahazçaçi) isimli elçiler 22 Aralık 1564'te İstanbul'a ulaşmışlardır. Daha önce Michel, antlaşmada belirlenen vergiyi getirmediği sebebiyle Estergon önünden çevrildiği için bu ücret yeni heyet tarafından İstanbul'a taşınmıştır. Böylece vezirlere vadedilen otuz bin duka ve geçen iki yılın haracı olan altmış bin duka altın Osmanlı hükûmeti tarafından teslim alınmıştır.⁵⁴⁰

Elçilerden Georges Albani, 1565'in ilk günlerinde ölmüştür. Michel yeni talimatlar almak üzere Viyana'ya doğru yola çıkmış, Achas-Csabi ise İstanbul'da kalmıştır. Bu sırada Avusturya ordusunun Tokay'ı ele geçirdiği haberi gelince elçi Michel, Çorlu'da durdurulup başkente getirilmiştir. Vezirler elçiye Tokay ve Serenç civarında yaşananlardan ötürü şikâyetlerini iletikten sonra onu bir Osmanlı elçisiyle birlikte Viyana'ya göndermişlerdir. Bu sırada sınırdaki çatışmalar hız kazanmış, Zapolya Szatmar'da bir antlaşma imzalamak zorunda kalmıştır. Osmanlı elçisi rehin olarak Viyana'da alıkonulmuşken Michel yeniden İstanbul'a gönderilmiştir. Ancak geldiğinde Ali Paşa'nın vefatıyla vezîriâzam olan, Avusturya'yla barışa sıcak bakmayan Sokullu Mehmed Paşa tarafından karşılanmıştır. Görüşmeler esnasında Erdel'deki durumun Zapolya açısından vahim olduğu haberi gelince Avusturya elçileri

⁵³⁹ Hammer, *Kanuni Çağının Ruhu*, 242.

⁵⁴⁰ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 6/131-132.

tutuklanmışlardır. 14 Temmuz 1565'te Erdud Kalesi'nin fethedildiği haberinin alınması üzerine, Osmanlı yönetimi taleplerini iletme üzere Michel ve Achas-Csabi'yi yeniden Viyana'ya göndermiştir. Bu talepler arasında, Viyana'da rehin tutulan Osmanlı elçisinin serbest bırakılması, Avusturya kuvvetlerinin Erdel'den çekilmesi ve Nagi-Banya ile Tokay şehirlerinin Zapolya'nın idaresine bırakılması yer almıştır.⁵⁴¹

Elçiler Viyana'ya doğru yol aldıkları sırada Pankotta, Kropa ve Novi gibi yerleşim yerleri Osmanlı kuvvetlerinin hücumuna uğramıştır.⁵⁴² Ayrıca Mustafa Paşa ve Piyale Paşa komutasındaki Osmanlı kuvvetleri 21 Mart 1565'te İstanbul'dan hareket edip,⁵⁴³ stratejik önemi bulunan Malta Adası'nı kuşatmışlardır. Ancak kuşatma, birçok zayıyata sebep olduktan sonra 11 Eylül'de kaldırılmıştır.⁵⁴⁴ Bu şartlar altında bir kez daha barışın kapısını zorlamak isteyen II. Maximilian, elçisi George Hossutati'yi Pankotta ve Kruppa'nın geri verilmesini istemesi için göndermiştir. Hediyeler ve özgürlükleri bahşedilmiş yirmi esirle gelen Hossutati, Tokay'daki saldırıya makul bir açıklama getirmediği ve birikmiş olan haracı yanında taşımadığı için ikamet elçisi Albert de Wyss ile tevkif edilmiştir.⁵⁴⁵ Açıkça harp ilanı olan bu hamleden sonra I. Süleyman 1566 Mayıs'ının ilk günü, tekrar dönmek üzere son seferine çıkmıştır.⁵⁴⁶

I. Süleyman döneminin sonlarına doğru nihayet Habsburglarla kurulan diplomatik bağlantılar sonuç vermiştir. Ancak kısa süre sonra 1562 barışının uzun süreli olmayacağı anlaşılmıştır. Barışın devam etmesinin önündeki en büyük engel Macaristan ve Akdeniz'de hâkimiyet mücadelesi olmuştur. Bu süreçte Osmanlı yönetimi önemli bir diplomasi sınavı vermiştir. Osmanlı Devleti; müttefikleriyle kurduğu stratejik iş birlikleri, İstanbul'un dost ve düşman tüm elçilere açık tutulması,

⁵⁴¹ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 6/133-134.

⁵⁴² Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 6/134-135.

⁵⁴³ Selânikî Mustafa Efendi, *Târîh-i Selânikî* (Hekimoğlu Ali Paşa, 698), 4a-4b; Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî (971-1003/1563-1595)*, 1/7.

⁵⁴⁴ Solakzâde, *Târîh-i Solakzâde*, 569-571; Hammer, *Kanuni Çağının Ruhunu*, 264.

⁵⁴⁵ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/649; Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 6/135.

⁵⁴⁶ Selânikî Mustafa Efendi, *Târîh-i Selânikî* (Hekimoğlu Ali Paşa, 698), 10a-10b; Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî (971-1003/1563-1595)*, 1/16.

elçilerin her türlü ihtiyacının karşılanması ve protokol kurallarındaki titizlik sayesinde bu diplomasi sınavından kazançlı çıkan taraf olmuştur.

3.3. Fransa Elçi Heyetleri

Osmanlı ile Fransa arasında 1525'te başlayan diplomatik ilişkiler, birbirinden farklı profillere sahip elçiler aracılığıyla yürütülmüştür. Başlangıçta Fransa yönetimi, İstanbul'da Dîvân-ı Hümâyûn ile gizlice görüşen elçiler tarafından temsil edilmiştir. Gelişen ilişkilerle birlikte kısa sürede, İstanbul'da daimî ikamet hakkı bulunan ve büyükelçi statüsünde vazifelendirilen Fransa elçileri görevlendirmiştir. İki ülke arasındaki ilişkilerin, Habsburglara karşı ortak askerî operasyonlar yürütülmesine imkân veren bir seviyeye gelmesiyle denizciliğe dair bilgi düzeyleri yüksek, şövalye profilindeki kimseler elçi olarak görevlendirilmişlerdir.

3.3.1. Jean Frangepani

Fransa Kralı I. François'nın Pavia Muharebesi'ndeki yenilgisi neticesinde düştüğü esaret, Fransa sarayını Avrupa'da müttefik arayışına itmiştir. Neticede kralın annesi Louise de Savoie (ö. 1531), oğlu henüz Madrid'de hapsedilmeden Osmanlı Devleti'nden yardım istemeye karar vermiştir.⁵⁴⁷

1525 yılında adı bilinmeyen bir elçi, I. Süleyman'a altın şamdanlar, kıymetli taşlarla bezenmiş bir bazubend (kolçak), yakuttan büyük bir yüzük ve bir miktar para taşıdığı hâlde İstanbul'a gönderilmiştir. Ancak elçi, on iki kişilik maiyetiyle birlikte İstanbul'a varamadan öldürülmüştür. Bu suçun kim tarafından işlendiği tam olarak bilinmese de Bosna sancak beyi emrindeki Boşnakların elçi heyetini, geçiş iznine sahip olmadıkları gerekçesiyle ortadan kaldırdıkları zikredilmektedir.⁵⁴⁸

Fransa kraliçesinin diplomatik teşebbüsü başarısız olsa da vakit kaybedilmeden Macar soylu Jean Frangepani, aynı misyonla İstanbul'a gönderilmiştir. Bu elçinin taşıdığı mektup Fransa kralı tarafından, I. Süleyman'a yazılmıştır. I. François, düşmüş olduğu durumu ifade edip Osmanlı yönetimini, Habsburglarla akrabalık bağı bulunan

⁵⁴⁷ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/459.

⁵⁴⁸ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 3/88; Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, 2/108; Soysal, "Türk - Fransız Diplomasi Münasebetlerinin İlk Devresi", 65.

Macaristan'a saldırması için teşvik etmek istemiştir. Bu gerçekleştiği takdirde intikam almak için fırsat kazanmış olacağını ifade etmiştir.⁵⁴⁹

Frangepani'ye Osmanlı sarayında I. François adına yardım istemekten başka önceki elçinin elim akıbetinden ötürü hak talep etme görevi de verilmiştir. Elçi, Bosna sancak beyini şikâyet ettikten bir süre sonra gerçekten de Hüsrev Bey hesap vermek üzere payitahta çağırılmıştır. Özür mahiyetinde hazırladığı bazı hediyeleri İstanbul'a getiren paşa, cezalandırılmaktan kurtulmuştur.⁵⁵⁰

Fransa elçisi Jean Frangepani, önceki elçinin aksine hediyesiz şekilde Osmanlı sarayına gelmiştir. Buna rağmen tantanalı bir şekilde karşılanması, Osmanlı Devleti'nin Fransa'yı diğer Avrupalı devletlerden farklı bir konumda değerlendirdiğine işaret etmektedir. Bu elçilik dolayısıyla icra edilen teşrifat, I. Süleyman'ın Fransa'yı, Habsburglara karşı kullanacağı sıradan bir müttefikten ziyade siyasi güdümündeki stratejik bir güç hâline dönüştürmeyi amaçladığını göstermektedir.⁵⁵¹

İki devlet arasında kurulan ilk diplomatik temasın aracılığını yapan Frangepani, görüşmelerin ardından Dîvân-ı Hümâyun tarafından on bin akçe ile altın işlemeli bir hil'at ile ödüllendirilmiştir. Ayrıca padişahın cevap mektubu alışlagelmişin dışında, altın mühürle damgalanarak bir torba içinde kendisine teslim edilmiştir.⁵⁵² I. Süleyman 1526 Şubat'ında Fransa kralına yazdığı mektubunda, onu teselli edip cesaretlendirecek sözler kaleme almıştır. Kendisini son derece yücelttiği bu mektupta padişah, muhatabından sadece, Fransa ülkesinin kralı olarak söz etmiştir.⁵⁵³

Osmanlı-Fransa ittifakının temellerinin atıldığı 1525'teki elçilik faaliyeti, oldukça gizli bir şekilde icra edilmiştir. Zira "Pek Hıristiyan Kral" olarak bilinen I. François,⁵⁵⁴ Hıristiyan Avrupa'nın tepkisinden çekinmiştir. Öyle ki iki devlet

⁵⁴⁹ Solakzâde, *Târih-i Solakzâde*, 452; Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/109.

⁵⁵⁰ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/461, dip. 50; İnan, *XVI. Yüzyılda Osmanlı-İspanya İlişkileri*, 54, dip. 147.

⁵⁵¹ Kumrular, *Osmanlı Habsburg Duellosu*, 12.

⁵⁵² Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/461, dip. 50.

⁵⁵³ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/107, dip. 1.

⁵⁵⁴ Kumrular, *Osmanlı Habsburg Duellosu*, 14.

arasındaki bu iletişimde Frangepani, elçi olarak dahi anılmamıştır.⁵⁵⁵ Ayrıca Osmanlı hükûmetinin ne tür hamleler yapacağı padişahın cevap mektubunda beyan edilmeyerek izlenecek strateji elçiye sözlü olarak aktarılmıştır.⁵⁵⁶ Daha sonra 1526 ortalarında Fransa'ya dönen Frangepani, gizli misyonlar üstlenmiş bir ajan olarak değil, temsil yetkisi olmamasına rağmen Paris'te bir Türk elçisi olarak karşılanmıştır.⁵⁵⁷ Görevinde muvaffak olmuş elçisini bu şekilde taltif eden kral, iki sene sonra Mukaddes Liga'yı Habsburglar aleyhine kışkırtmayı başarınca gizlediği ittifakın açığa çıkmaması için Frangepani'yi bir süre hapsedirmiştir.⁵⁵⁸

Frangepani'nin İstanbul'daki elçiliğinin I. Süleyman'ın Batı siyasetinde büyük bir tesire sahip olduğunu söylemek güçtür. Yine de Fransa elçisinin Osmanlı hükûmetiyle kurduğu ilişki şeklinin, misyonunun sonuca ulaşmasında tamamen etkisiz olduğu söylenemez. Hediyesiz gelmesine rağmen padişahın huzuruna çıkmayı başarabilmesi, sadece Osmanlı yönetiminin Avrupa'yı bölme siyasetiyle açıklanamamalıdır. Elçinin üslubu ve ikna kabiliyeti de görevinde muvaffak olmasını sağlamış olmalıdır. Belgrad'ın alınmasından sonra Macaristan Kralı II. Layoş'un devam eden tahrikleri sebebiyle Osmanlı menfaatlerine uygun düşen yeni Macaristan seferi, Fransa kralının bu müracaatıyla erken bir tarihe çekilmiş olabilir.⁵⁵⁹

3.3.2. Antonio Rincon

Katalan elçi Antonio Rincon (ö. 1541), bir süre Ferdinand'ın hizmetinde bulunduktan sonra Habsburgların ezeli rakibi Valoislerin hizmetine girmiş bir diplomattır. I. François, onu kullanarak Avrupa'nın farklı bölgelerinde Habsburglar aleyhinde pek çok siyasi bağlantı kurmaya çalışmıştır. Lehistan ve Macaristan'da Habsburglara karşı bir ittifak tesis edilmesini isteyen kral, Rincon'a bu hususta talimatlar vermiştir.⁵⁶⁰ Rincon Lehistan kralıyla istişare etmiş, Macar kralıyla görüşemese de bölgede oldukça nüfuz sahibi olan bazı Macar beyleriyle görüşmüştür.

⁵⁵⁵ Ceran, "XVI. Yüzyılın İlk Yarısında Türk-Fransız İlişkileri, Kanuni Sultan Süleyman - I.François İttifakı", 403.

⁵⁵⁶ İnalçık, *Devlet-i 'Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmaları-I*, 153.

⁵⁵⁷ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 3/88; Soysal, "Türk - Fransız Diplomasi Münasebetlerinin İlk Devresi", 66.

⁵⁵⁸ Gökbilgin, "Kanunî Sultan Süleyman'ın Macaristan ve Avrupa Siyasetinin Sebep ve Amilleri Geçirdiği Safhalar", 10.

⁵⁵⁹ Soysal, "Türk - Fransız Diplomasi Münasebetlerinin İlk Devresi", 67.

⁵⁶⁰ Soysal, "Türk - Fransız Diplomasi Münasebetlerinin İlk Devresi", 68.

Neticede Lehistan, Habsburgları veya Osmanlı Devleti'ni karşısına almayıp barışçıl bir politika izlemeye karar vermiştir. II. Layoş yönetimindeki Macaristan ise Fransa'yla yakınlaşmıştır.⁵⁶¹ Öyle ki I. François esaretten kurtulur kurtulmaz I. Süleyman'a bir teşekkür mektubu kaleme aldığı⁵⁶² hâlde görüştüğü bir Macar elçisine, Fransa'nın Türklere karşı Macarların yanında yer alacağını vadedmiştir. Kralın I. Süleyman'dan yardım istediğinden haberi olmayan II. Layoş ise bu vaade güvenerek Osmanlı Devleti'ni karşısına alma cesareti göstermiştir. Oysa I. François sadece, Habsburglara karşı Macaristan'ı elinde tutmaya çalışmıştır.⁵⁶³

1526'da Macar ordusunun hezimete uğramasıyla Avrupa siyasetinin gidişatı değişmiştir. I. François, Yagellon hanedanının yönetimden düşmesiyle daha önce irtibat kurduğu Erdel Voyvodası Yanoş Zapolya ile anlaşma yoluna gitmiştir. Mohaç Muharebesi'nin hemen akabinde yola çıkan Rincon, iki hükümdar arasında karşılıklı himaye ve ittifak antlaşması sağlamıştır. Antlaşmaya göre Kral Yanoş'un erkek evlat bırakmadan vefat etmesi durumunda Macar topraklarının Fransa kralının ikinci oğlu Orleans Dükü Henry'ye bırakılması kararlaştırılmıştır.⁵⁶⁴ Bununla birlikte, Zapolya'ya yeterli askerî desteği veremeyeceğini fark eden kral, elçisi aracılığıyla ona Osmanlı Devleti'ne müracaat etmesini tavsiye etmiş olmalıdır.⁵⁶⁵

Rincon, Fransa siyaseti için önemli vazifelerinden birini gizli müttefik Osmanlı Devleti nezdinde icra etmiştir. Elçi, Lehistan, Erdel ve Macaristan'da Fransa'ya destek temin etme gayretinden sonra 1528'de gizlice Osmanlı topraklarına geçerek Dîvân-ı Hümâyûn'la bağlantı kurmuştur. Getirdiği mektup I. François'nın Kûdüs'te uzun zaman önce camiye tahvil edilmiş bir kilise üzerindeki hak iddiasını içermiştir. Kralın söz konusu caminin eski hâline çevrilmesini talep etmesi üzerine I. Süleyman tarafından bu hak iddiasından vazgeçmesi yönünde bir mektup almıştır. Mektubunda I. Süleyman, bunun bir mülkiyet meselesi olmadığını, şayet öyle olsaydı bu talebin memnuniyetle karşılanacağını ifade etmiştir. Ancak bu talebin İslâm dinine mugayir

⁵⁶¹ Tamus, "Indirect Diplomacy Across the Continent: The Missions of Antonio Rincón and Hieronymus Łaski in the 1520s1", 274-284.

⁵⁶² Ceran, "XVI. Yüzyılın İlk Yarısında Türk-Fransız İlişkileri, Kanuni Sultan Süleyman - I.François İttifakı", 403.

⁵⁶³ Gökbilgin, "Kanunî Sultan Süleyman'ın Macaristan ve Avrupa Siyasetinin Sebep ve Amilleri Geçirdiği Safhalar", 10.

⁵⁶⁴ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/481.

⁵⁶⁵ İnan, *XVI. Yüzyılda Osmanlı-İspanya İlişkileri*, 56, dip. 156.

olması hasebiyle reddedildiğini yazmıştır. Bundan sonra da Hıristiyanlar için tahsis edilmiş ibadethanelerde dinlerinin emrettiği ayinlerin özgürce yapıldığını ve yapılmaya devam edileceğini söyleyerek adaletli yönetimini vurgulamıştır.⁵⁶⁶ Fransa kralı muhtemelen bu böyle bir talepte bulunmakla Hıristiyan Avrupa'nın tepkisini çekecek ittifakını perdelemek istemiştir. Onun asıl amacının padişahıtan yeni bir sefer tertip etmesini niyaz etmek olabilir.⁵⁶⁷

Rincon'un 1528'de I. Süleyman'ı ziyaret etmesinin Kudüs'teki kilise meselesinin haricinde başka amaçları da bulunmaktadır. Mısır'ın Osmanlı topraklarına katılmasının ardından, I. Selim'in aynen yürürlükte kalmasına karar verdiği Memlûklerin Fransızlara tanıdığı kapitülasyonlar, Rincon'un elçiliği sırasında ele alınmıştır.⁵⁶⁸

1529'da Osmanlı ordusu seferdeyken Rincon, ordugâha girip I. Süleyman ile görüşmeyi talep etmiş ancak geçiş izni alamamıştır.⁵⁶⁹ Elçi muhtemelen padişahın Fransa kralına duyduğu öfke sebebiyle kabul edilmemiştir. Çünkü 13 Ağustos 1529'da imzalanan Cambrai Barış Antlaşması'yla Fransa, Habsburglarla savaşına son vermiştir. Buna rağmen padişah Batı'daki ittifakını rafa kaldırmayıp anlayış göstermiştir.⁵⁷⁰ Böylece Fransızlar muhtaç oldukları barışa kavuşurken Osmanlı hükûmeti, Fransızlardan istihbarat açısından yararlanmaya devam etmiştir.⁵⁷¹

Fransa'nın çelişkili politikası Alaman Seferi'nde iyice ayyuka çıkmıştır. Bu seferden birkaç yıl önce Macaristan sarayında bulunduğu esnada Rincon, bir mektubunda Türklerin Viyana'ya saldırması durumunda Avrupa'da umumi bir barışın şart olduğunun sinyallerini vermiştir.⁵⁷² 1532'ye gelindiğinde ise Fransa kralı, güzide elçisi Rincon'u padişaha tekrar göndermiştir. Viyana kuşatmasından sonra Avrupa'nın nasıl V. Karl'ın lehinde birleştiğine şahit olan I. François elçisini, padişahı çıkacağı seferden vazgeçirmesi için görevlendirmiştir.⁵⁷³ Ona göre Osmanlı ordularının Orta

⁵⁶⁶ Lamartine, *Kanuni Çağının Ruhu*, 55, 56.

⁵⁶⁷ Soysal, "Türk - Fransız Diplomasi Münasebetlerinin İlk Devresi", 68, 69.

⁵⁶⁸ İnan, *XVI. Yüzyılda Osmanlı-İspanya İlişkileri*, 55, dip. 156.

⁵⁶⁹ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 3/89.

⁵⁷⁰ İnalçık, *Devlet-i 'Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmaları-1*, 154.

⁵⁷¹ Emecen, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*, 245.

⁵⁷² Kumrular, *Osmanlı Habsburg Duellosu*, 22.

⁵⁷³ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/510.

Avrupa’da değil, Fransa’nın menfaatlerine uygun şekilde İtalya’da faaliyet göstermesi gerekmektedir.⁵⁷⁴

I. Süleyman’ın 1532’deki seferi esnasında Habsburg elçiliğinden sonra karşıladığı ikinci elçi heyetinin başındaki kişi, Antonio Rincon olmuştur. Osmanlı ordusu Belgrad’a doğru ilerlerken elçinin geçiş izni talebi, Ragusa beylerinden gelen ulaklar vasıtasıyla padişaha bildirilmiştir. Bunun üzerine elçinin getirilmesi için çavuş gönderilmiştir.⁵⁷⁵

Niş’ten 15 Haziran’da hareket eden Osmanlı ordusu, 9-10 günlük bir yolculuğun ardından Belgrad’a ulaşmıştır. Askerler şehrin önünde kurulan ordugâhta iki gün konakladıktan sonra Sava Nehri’nin Sirem (Syrmium) yakasına, önceden inşa edilmiş bir köprü vasıtasıyla geçip yerleşmişlerdir.⁵⁷⁶ Köprüden öncelikle Vezîriâzam İbrâhim Paşa Rumeli askeriyle; ardından padişah kalabalık maiyetiyle, daha sonra da diğer devlet erkânı ve kapı halkı geçmiştir. Sonrasında ise beylerbeyinin önderliğinde Anadolu askeri nehrin öte tarafına geçip ordugâhta konuşlanmışlardır. Sirem’e varılınca henüz padişahın elini öpmemiş olan Rumeli ve Anadolu’da görev yapan sancak beyleri ile maiyetinde on bin süvari bulunan Tatar hanının kardeşi Sahib Giray, padişahın elini öperek orduya dâhil olmuşlardır.⁵⁷⁷

Rincon, Fransa’dan 1532 yılı başlarında ayrılmasına rağmen hastalandığı için yolda oldukça vakit kaybetmiş,⁵⁷⁸ I. Süleyman’ın huzuruna ancak 7 Temmuz’da çıkabilmiştir. Elçi ordugâha girip, protokol kuralları gereği önce İbrâhim Paşa’yla görüşmüştür. Böylece geliş maksadı anlaşıldıktan sonra Dîvân-ı Hümâyun’un toplanması emredilmiştir.⁵⁷⁹ Ordugâh çadırlarının düzeni, Habsburg elçilerinin Niş yakınlarındaki kabul törenlerindeki gibi düzenlenmiştir. Askerler, bu defada da

⁵⁷⁴ Soysal, “Türk - Fransız Diplomasi Münasebetlerinin İlk Devresi”, 69.

⁵⁷⁵ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü’l-memâlik ve derecâtü’l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 170a.

⁵⁷⁶ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü’l-Memâlik ve Derecatü’l-Mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 170a; Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, 2/146.

⁵⁷⁷ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 185b.

⁵⁷⁸ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/510-511.

⁵⁷⁹ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü’l-memâlik ve derecâtü’l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 170b-171a; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü’l-Memâlik ve Derecâtü’l-Mesâlik*, 299-300.

elçilerin aralarından geçeceği şekilde iki tarafta saf tutmuş düzende dizilmişlerdir. Üç yüzden fazla top da tören alayında yerini almıştır.⁵⁸⁰

Askerlerin ve tören alanının hazır hâle getirilmesinin ardından önce Fransa kralının elçisi Antonio Rincon, daha sonra ise ordugâhta bir süredir alıkonulmuş bulunan Habsburg elçileri Joseph von Lamberg ve Leonhard von Nogarola iki tarafta saf bağlamış askerlerin arasından geçerek divan toplantısının yapılacağı çadırın önüne yürümüşlerdir. Dîvân-ı Hümâyun'un dışındayken İbrâhim Paşa, Fransa elçisiyle dostane bir şekilde konuşmuştur. Ancak Habsburg elçileri aynı şekilde bir muamele görmekten oldukça uzak kalmışlardır.⁵⁸¹ Hatta Rincon şiddetli top atışları eşliğinde kabul olunurken onlar padişahın otağına dahi alınmamışlardır.⁵⁸² Bu sırada solaklar, bütün ağalar ve yayabaşları, protokol kuralları doğrultusunda kendileri için belirlenen yerlerde hazır bulunmuşlardır.⁵⁸³

Antonio Rincon I. Süleyman'ı geri dönmeye ikna edememiştir. Padişah, I. François'nın böyle bir talepte bulunmasına şaşırıldığını söyleyerek sitem etmiştir.⁵⁸⁴ Rincon'un böyle bir talepte bulunmamış olması da ihtimal dahilindedir. Buna göre Habsburg elçilerinin salıverilmesini veya Osmanlı ordusunu seferden dönmelerini istememiştir. 1529'da Habsburg liderleri V. Karl ve Ferdinand'ın İtalya'daki hükûmetlerle yaptığı Bologna Antlaşması'nın hedefinin sadece Osmanlı Devleti'ne karşı değil, aynı zamanda Fransa'ya karşı olduğunu düşünen I. François, kendisinin Hıristiyanlığın lehine çalıştığı izlenimini vermek için elçiliğin detaylarını bu şekilde duyulmasını sağlamıştır.⁵⁸⁵

I. François, usta diplomatı Rincon sayesinde Osmanlı Devleti'yle olan ilişkisindeki çelişkileri izah edip mazeretler sunmuştur. Çünkü Avrupa siyasetinin odak noktası hâline gelen müttefikleriyle arasının bozulmasını istememiştir. Nitekim I. François 1532'de huzuruna kabul ettiği bir Venedik elçisine, Osmanlı Devleti'ni bütün

⁵⁸⁰ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 186a-186b.

⁵⁸¹ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 170b-172b.

⁵⁸² Şahin, *Kanuni Devrinde İmparatorluk ve İktidar*, 92.

⁵⁸³ Celâlzâde Sâlih Çelebi, *Târîh-i Sefer-i Zafer-Rehber-i Alaman*, haz. Fatma Kaytaç (İstanbul: Çamlıca Basım Yayın, 2016), 34-39.

⁵⁸⁴ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/511.

⁵⁸⁵ Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamanı*, 199-200.

Avrupa'nın Habsburgların hâkimiyetine girmesini engelleyebilecek tek kuvvet olarak gördüğünü itiraf etmiştir. Aynı şekilde I. Süleyman da dış siyasetinin vazgeçilmez unsuru olan Fransa'yla ittifakını devam ettirip Habsburgların mücadele sahasını daima geniş tutmak niyetinde olmuştur.⁵⁸⁶

I. François elçisi Rincon'u ikinci gönderişinde gizlice değil resmî bir şekilde I. Süleyman'a göndermiş olsa da şatafatlı törenden rahatsız olmuştur. Çünkü kral, V. Karl ile aralarındaki barış devam ederken bu elçiliğin görkemli bir törenle bütün Avrupa'ya ilan edilmesini, Fransa çıkarları için tehlikeli bulmuştur. Rincon da asilzade veya rütbeli bir asker olmamasına rağmen layık görüldüğü töreni garipsemiştir. Fransa kralı, konumunu korumak amacıyla bu elçilik faaliyetinin Hıristiyan Macaristan ve Ferdinand'ın topraklarına gelecek herhangi bir zararı defetme amacı taşıdığını ilan etmiştir. Daha sonra da Avrupa devletlerinden gelecek ciddi bir tehdidi savuşturmak adına 1532'de İngiltere kralıyla Türklere karşı ortak hareket edeceğini vadettiği bir antlaşma yapmıştır.⁵⁸⁷

Rincon, bir asilzade olmamasına rağmen dost görülen Fransa'dan gelmesi hasebiyle krallara layık şekilde karşılanmıştır. Osmanlı Devleti'nin bundaki maksadı, Habsburg elçilerine Fransa'nın Dîvân-ı Hümayun nezdindeki kıymetinin gösterilmesidir. Fransa elçisinin geliş amacı çok net olmamakla birlikte, gerçekleştirdiği görüşmelerden sonra Osmanlı-Fransa ilişkilerinin iyi devam ettiği görülmektedir.

3.3.3. Jean de La Forest

Osmanlı-Fransa ilişkilerinin yoğunlaştığı esnada, I. François, Habsburglara karşı stratejik kazanımlar elde etmenin yollarını düşünmüştür. Fransız diplomasinin ivme kazanarak çeşitlendiği bu dönemde kral, Osmanlı başkentinde daimî elçi bulundurmasının zaruretini hissetmiştir. Böylece Fransa'nın Venedik, Roma ve İsviçre'den sonra İstanbul'da da yerleşik temsilciler istihdam edebildiği bir dönem başlamıştır. Bu sürekli temsilcilik görevini üstlenen kişi ise Barbaros Hayreddin

⁵⁸⁶ İnalçık, *Devlet-i 'Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmaları-1*, 154-155.

⁵⁸⁷ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 3/89.

Paşa'nın Fransa kralıyla kurduğu irtibatla görevlendirilen Fransız St. Jean Şövalyesi Jean de La Forest'tir.⁵⁸⁸

Barbaros Hayreddin Paşa, Osmanlı-Fransız ilişkilerinin gelişmesinde rol oynamıştır. 1519'da I. Selim'e bağlılığını bildirmesine rağmen Osmanlı Devleti'ndeki hizmetine I. Süleyman'ın daveti üzerine, 1533'te girmiştir. Osmanlı Devleti bu sayede Akdeniz'deki hâkimiyetini perçinleştireceği güçlü bir donanma temin etmiştir. V. Karl'ın denizlerdeki yüzü Andrea Dorie ile mücadele eden Barbaros, topraklarını tehdit eden rakiplerine karşı elini güçlendirmiştir. Barbaros'un Fransızlarla ilk teması da 1533 yılındadır. Barbaros'un gönderdiği elçi, Puy'da kral tarafından samimiyetle kabul edilmiştir.⁵⁸⁹ Padişaha itaat etmesinin ardından harekete geçen ünlü denizci, Ağustos 1534'te Tunus'u ele geçirmiştir.⁵⁹⁰ Bu zaferinden birkaç ay sonra I. François'ya yolladığı 12 kişilik ihtişamlı bir heyet, yanlarında Hıristiyan köleler de getirmiştir. Ayrıca I. Süleyman'ın bir mektubu, bu heyet tarafından krala teslim edilmiştir. Chatellerault'ta kabul edilen kaptan-ı deryânın elçileri, buradan Paris'e gitmişlerdir. Birkaç ay sonra yanlarında Jean de La Forest olduğu hâlde Tunus'a dönmüşlerdir.⁵⁹¹

La Forest, aldığı talimat gereği, Hayreddin Paşa'yı Sicilya, Sardinya, Napoli ya da İspanya'ya yönelik ortak Fransa-Osmanlı deniz seferleri düzenlenmesi için teşvik etmiştir. Bunun karşılığında Hayreddin Paşa'nın, Fransa'dan iaşe ve cephane yardımı alması ve topraklarını koruması için Fransız donanmasının kullanılması kararlaştırılmıştır. Bu görüşmenin sonucunda alınan kararlardan biri de Hayreddin Paşa'nın elçi La Forest'i İstanbul'a kolayca ulaştırması ve padişahla görüşmesinin sağlanması olmuştur.⁵⁹²

Fransız elçi, 1535'te İstanbul'a vardığında burada padişahı bulamamıştır. O sırada I. Süleyman İran seferindedir. La Forest'in payitahta geldiği haberi padişah

⁵⁸⁸ Verhaaren, *Kafirle İttifak 16. Yüzyılda Osmanlı-Fransız Anlaşması*, 48.

⁵⁸⁹ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 3/90; Soysal, "Türk - Fransız Diplomasi Münasebetlerinin İlk Devresi", 70-71.

⁵⁹⁰ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 234a-234b.

⁵⁹¹ Soysal, "Türk - Fransız Diplomasi Münasebetlerinin İlk Devresi", 72-74.

⁵⁹² Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/541; Verhaaren, *Kafirle İttifak 16. Yüzyılda Osmanlı-Fransız Anlaşması*, 145.

Bağdat'tan Tebriz'e yöneldiği zaman ordugâha ulaşmıştır.⁵⁹³ Bu noktada La Forest'in İstanbul'da mı beklediği yoksa ordugâha giden uzun bir yolculuğa mı çıktığı belli değildir. Ya bizzat kendisi ordugâha gitmiştir ya da bir yardımcısını maslahatgüzar olarak göndermiştir.⁵⁹⁴ Her hâlükârda asıl diplomatik görüşmeler 1536 yılında İstanbul'da, Kaptan-ı Deryâ Barbaros Hayreddin ve Vezîriâzam İbrâhim Paşa'nın katılımlarıyla gerçekleştirilmiştir. Bu iki kurmayın, akdedilmesinde önemli etkilerinin olduğu antlaşmaya göre; Osmanlı padişahı ve Fransa kralı arasında ömür boyu dostluk, iki tarafın birbirlerinin topraklarında serbest geçiş ve ticaret yapabilme hakkı, Osmanlı Devleti'nin elindeki bütün Fransız esirlerin serbest bırakılması, iki ülke gemilerinin birbirlerini selamlamaları ve limanların kullanımında kolaylık sağlanması konularında uzlaşmıştır. Aynı zamanda borç ve miras hukukuna dair de düzenleme getiren bu antlaşmayla Fransa'nın anakarasının kuzeyindeki ve İtalya'daki hak iddiaları kabul edilmiştir. İngiltere ve İskoç kralları, papa hatta V. Karl da istedikleri takdirde sekiz ay içinde umumi barış sağlayacak bu antlaşmaya dâhil olabileceklerdir.⁵⁹⁵

Bu antlaşmanın yürürlüğe girip girmediği mevzuu tartışmalıdır. İbrâhim Paşa'nın kısa süre sonra idam edilmesinden ötürü padişah tarafından imzalanmamış dolayısıyla taslak hâlinde kalmıştır. Ayrıca ilk kapitülasyon olarak 1536 tarihi zikredilmesine rağmen, bu yılda Osmanlı ile Fransa arasında cereyan eden diplomatik görüşmeler bu sonucu doğurmamıştır. Kapitülasyonların doğası gereği tek taraflı olarak padişah tarafından bahşedilen imtiyazlardan ibaret olması hasebiyle ilgili vesikanın ancak karşılıklı bir antlaşma taslağı olduğu savunulmuştur.⁵⁹⁶ Bununla birlikte ilgili diplomatik görüşme, imzalanmış olsun veya olmasın, askerî anlamda Akdeniz'deki dengeleri etkileyen bir ittifaka dönüşmüş olması dikkate değerdir. Ayrıca bu sayede Osmanlı Devleti aleyhine kurulması muhtemel bir ittifakın bir üyesi koparılmıştır.⁵⁹⁷

I. Süleyman'ın 1537'deki Pulya Seferi, İtalya Yarımadası'nın ele geçirilerek Fransa ile Osmanlı Devleti arasında pay edilmesini amaçlamıştır. I. François'nın La

⁵⁹³ Feridun Ahmed Bey, *Mecmû`a-i Münşeatü's-selâtin*, 1/594.

⁵⁹⁴ Soysal, "Türk - Fransız Diplomasi Münasebetlerinin İlk Devresi", 77; Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamani*, 252-253.

⁵⁹⁵ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/542, 543.

⁵⁹⁶ İnalçık, "İmtiyâzât", 22/248.

⁵⁹⁷ Kumrular, *Osmanlı Habsburg Duellosu*, 29.

Forest'in elçiliği sayesinde Osmanlı yönetiminden yardım istemesi üzerine çıkılan bu seferde,⁵⁹⁸ Vezîriâzam Ayas Paşa, Venedik'in Osmanlı Devleti'nin karşısına çıkmayacağını düşünmüşse de bu düşüncesinde yanılmıştır. Adriyatik sahillerinin güvenliği, seferin serdarı tayin edilen Lutfi Paşa ve Kaptan-ı Deryâ Hayreddin Paşa tarafından sağlanmıştır. Ancak padişahın ordusuyla Avlonya'ya varmasından sonra Venedik donanması, bazı ihlallere imza atarak Osmanlı-Venedik savaşının başlamasına sebep olmuştur.⁵⁹⁹ Olayların bu raddeye varmasında elçi La Forest'in Osmanlı yönetimini, Venedik'in V. Karl'ı Osmanlı yönetimine karşı güç kullanmaya tahrik ettiğine inandırması etkili olmuştur. Hatta Dîvân-ı Hümâyun, 1537'deki seferden önce balyosa, Venedik'in Habsburglarla ilişkilerinin çok iyi bilindiğini, ifade etmiştir. Bu uyarı niteliğindeki tebliğ ve Fransız elçisinin çabaları yalnızca Venedik'i Fransa'ya yakınlaştırmak için olsa da bu amaca ulaşamamıştır. Öyle ki Rincon'un Venedik'i ittifaka dahil etme gayreti sonuçsuz kalmıştır. Neticede Venedik yönetimi, papanın telkinleri ve Osmanlı askerlerinin Pulya'daki teşebbüslerinin etkisiyle çoktan savunma tedbirleri aldığı hâlde savaşa girmiştir.⁶⁰⁰

Jean de La Forest, I. Süleyman'ın ordusuyla birlikte Avlonya'ya gitmiştir. Seferin yönünün Venedik kontrolündeki Korfu Adası'na çevrilmesinden sonra burada bulunan La Forest, hastalanarak vefat etmiştir.⁶⁰¹ İstanbul'a beraber gittiği, kâtip sıfatını taşıyan kuzeni Marillac, Fransız Amiral Baron Saint-Blancard komutasındaki donanmayla 10 Eylül'de adaya gelmiştir. Fransız elçi ve kaptan, padişahı Apulia, Sicilya ve İspanya'ya hücum etmeye ikna edememişlerdir. Neticede yeni Fransa elçisi Korfu'daki kuşatmayı, mevsimin değişmesi sebebiyle sonlandıran I. Süleyman'ın ordusuyla birlikte İstanbul'a dönmüştür.⁶⁰² Ancak kısa süre sonra, 1538'in ortalarında görevini Rincon'a terk etmiştir.⁶⁰³

Osmanlı ve Fransa kurmaylarının gerçekleştirdikleri ilk ortak askerî operasyonda tam anlamıyla bir eşgüdüm sağlanamamıştır. Şüphesiz bunda V. Karl'ın

⁵⁹⁸ Lutfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, 358.

⁵⁹⁹ Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhü'l-ahbâr* (Türkçe Yazmalar Koleksiyonu, 05959), 267a-269a.

⁶⁰⁰ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/547-550.

⁶⁰¹ Nicolas de Nicolay, *Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğunda*, çev. Şirin Tekeli - Menekşe Tokyay (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2014), 59, dip. 34.

⁶⁰² Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 268a-268b; Verhaaren, *Kafirle İttifak 16. Yüzyılda Osmanlı-Fransız Anlaşması*, 145-147.

⁶⁰³ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/563.

ve Venedik'in aldığı tedbirler de etkili olmuştur. I. François ülkesinin kuzeyinde ve doğusunda birtakım başarılar elde etse de V. Karl'ın karşı saldırıları sebebiyle İtalya'ya giden birliklerini geri çağırarak zorunda kalmıştır. Bu sırada Fransa'nın vadettiği destek oldukça geç bir tarihte Osmanlı kuvvetlerine ulaşabilmiştir. I. François, ancak Ekim 1537'de İtalya'nın kuzey batısındaki Piomonte'yi elde etmiştir.⁶⁰⁴ Osmanlı donanması ise kış gelmeden önce Venedik'e ait pek çok adayı vurmuştur.⁶⁰⁵ Dolayısıyla Osmanlı Devleti aslında çok az bir Fransa desteği aldığı hâlde Akdeniz'de üstünlüğü ele geçirmiştir.

Jean de La Forest'in elçiliği, Osmanlı-Fransa ilişkilerinde yoğun gelişmelerin yaşandığı bir aşamayı temsil etmektedir. İlk defa bir Fransa elçisinin daimî statüde atanması, iki ülke arasındaki münasebetlerin nasıl bir aşamaya geldiğini göstermesi açısından önemlidir. Dikkat çekici olan husus, askerî bir ittifaka dönüşen dostane ilişkilerin bir Osmanlı paşası olan Barbaros Hayreddin'in tavassutuyla yol kat etmiş olmasıdır. Üstelik Hayreddin Paşa bu sırada henüz birkaç senedir Osmanlı hizmetindedir. Ancak onun edindiği şöhret, Habsburglara karşı her türlü vasıtayı kullanmak isteyen I. François'nın ilgisini çekmiştir. Aldığı talimatlar doğrultusunda önce kaptan-ı deryâyla görüşen elçi, böylece Fransa'nın istediği askerî destekte rol oynaması beklenen bir komutanla iyi ilişkiler geliştirmiştir. Ardından elçi, Hıristiyan dünyasında tepkiye yol açmamak amacıyla ittifakı bir ticaret antlaşması biçiminde gizleyen bir uzlaşmayı sağlamıştır. Ancak Venedik temsilcileriyle kurduğu bağlantılar istediği sonuçları vermemiştir. Kralın Venedik'i Habsburglardan ayırma planı başarısız olmuştur.

3.3.4. Antonio Rincon'un Son Elçiliği

Rincon 1538 Haziran'ında İstanbul'a gelmiştir. Getirdiği hediyeleri ve kralının mektubunu sunan elçi, Fransa ile Osmanlı Devleti arasındaki antlaşmayı yenileyerek bir miktar hediye ve ihsana layık görülmüştür. Daimî elçi sıfatıyla İstanbul'da kalan elçiye günlük geçimini sağlaması için yüksek miktarda tayinat da bağlanmıştır.⁶⁰⁶ Burada kendisine itibar edilmeyen ve parasız kalarak zor günler geçiren Fransız elçisi

⁶⁰⁴ Verhaaren, *Kafirle İttifak 16. Yüzyılda Osmanlı-Fransız Anlaşması*, 147.

⁶⁰⁵ Matrakçı Nasuh, *Târih-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 215b, 216a; Matrakçı Nasuh, *Târih-i Âl-i Osmân*, 376.

⁶⁰⁶ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 279a.

Marillac ile iki ay kalmıştır. Rincon, I. François ve V. Karl arasında haziranda imzalanan Nice Mütarekesi'nin İstanbul'da duyulması üzerine zor duruma düşmüştür.⁶⁰⁷ Gerçekten de I. François savaşın yıkıcı etkisinden korunabilmek için bu antlaşmayı yaparak Venedik'ten sonra Kutsal İttifak'a dâhil olmuştur. Ancak on yıllığına akdedilen mütareke⁶⁰⁸ birkaç yıl içinde yerini tekrar çatışmalara bırakmıştır.

Rincon'un İstanbul'daki ilk görevlerinden biri, Hayreddin Paşa'nın fethettiği adalardan biri olan Andıra (Andros) Adası'nın yöneticisi ile Dîvân-ı Hümâyun arasında yıllık haraca dair bir arabuluculuk olmuştur.⁶⁰⁹ Fransa'nın bu gibi fırsatları değerlendirerek diplomatik anlamda başarı sağlamaya çalışması, büyük oranda Avrupa kamuoyunu etkilemek için attığı adımlardan ibaret olmuştur. Osmanlı Devleti'yle kurduğu ilişkilerin ilerleyen yıllarda aleyhine döneceğini tahmin eden Fransa, bu gibi hamlelerle Hıristiyanlığın menfaatine çalışıyormuş gibi gözükmeyi ihmal etmemiştir. Ancak Osmanlı-Venedik barışı konusunda Fransa'nın arabuluculuk fırsatı yakalaması, küçük bir diplomatik kazanım olmaktan çok nüfuzunu bir hayli arttırdığı başarıyı ifade etmektedir.

I. François'nın İstanbul'daki elçisine verdiği en önemli görev, Osmanlı-Venedik barışını sağlamak suretiyle Habsburgların İtalya'daki gücünü kırmaktır. Böylece Nice Mütarekesi'nden sonra I. François'nın İstanbul'da taç giymeye hazırlandığı yönündeki dedikoduların önüne geçilmesi umulmuştur. Ancak Rincon'un Dîvân-ı Hümâyun nezdindeki itibarı günden güne azalmış, hatta işlerinin kötüleşmesini Fransa sarayına şikâyet etmiştir. Bu sırada Preveze'de müttefik donanmasını mağlup eden, Karaboğdan'da otoritesini yeniden tesis eden Osmanlı Devleti, V. Karl'ı eski düşmanı I. François'dan yardım istemeye itmiştir. V. Karl, sulh için Fransa'nın aracı olmasını istemişse de I. Süleyman barışın, Fransa'ya ait topraklardan Habsburgların çekilmesi şartına bağlı olduğunu söylemiştir. Padişahın

⁶⁰⁷ Soysal, "Türk - Fransız Diplomasi Münasebetlerinin İlk Devresi", 82.

⁶⁰⁸ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 257a; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, 441; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/555.

⁶⁰⁹ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/553.

barışa böyle bir cevap vermek suretiyle yanaşmaması V. Karl'ın I. François'dan şüphelenmesine sebep olmuştur.⁶¹⁰

Osmanlı-Venedik barışına dair umutların arttığı bir ortamda Rincon'un istediği yetkilerin kendisine verildiğini içeren talimatları I. François'dan alan Fransız temsilci Caspar Cantelmo, İstanbul'a doğru yola çıkmıştır. Ancak Venedik'e uğradığında yetkisi dâhilinde olmamasına rağmen, Venedikli yöneticilerin barışa ikna etmeye çalışması bu ülkenin Fransa elçilerine ve kralına karşı tavır almalarına sebep olmuştur. Bunun üzerine I. François, iki elçiyi de Venedik'in meselelerine karışmaktan menetmiştir. Şimdiye kadar başarılan sadece 20 Mart 1539'da başlayan üç aylık bir mütareke olmuştur ki bunda da padişahın Macaristan'da görevlendirdiği genel yetkili Alvise Gritti etkilidir.⁶¹¹

Neticede barış görüşmeleri için temsilci göndermeye karar veren Venedik, Rincon'un görüşmelerdeki yoğun çabası sayesinde 1540'ta Osmanlı Devleti'yle barış antlaşması imzalamıştır.⁶¹² Rincon, bu barışın akabinde Fransa ile Venedik arasındaki dostluğu, ancak parmağı kesmekle çıkarılacak bir yüzüğün durumuna benzetmiştir. Muhatabı Venedik elçisi Luigi Badoero (ö. 1554) ise böyle bir dostluktan haberinin olmadığını söylemiştir. Hakikatte Venedik, bu antlaşmayla âdeta bütün bağımsızlığını Fransa'ya kaptırmıştır.⁶¹³

1540'ta Macaristan meselesi yüzünden Osmanlı-Habsburg savaşı tekrar başlayınca I. François, Rincon'a I. Süleyman'ı yeni bir sefere teşvik etme görevi vermiştir. İstanbul'daki bu son görevini yerine getiren elçi, kralından yeni talimatlar almak üzere 1541'de Fransa'ya gitmiştir. Aldığı yeni görevlerle daimî elçi olması hasebiyle tekrar İstanbul'a doğru yola çıkan Rincon, 3 Temmuz 1541'de Pavia yakınlarından geçtiği sırada V. Karl'ın Milano valisi tarafından yakalanıp beraberindekilerle birlikte öldürülmüştür. İmparator, Rincon'un öldürülmesiyle ele geçirilecek belgelerin, I. François'nın Müslümanlarla olan temaslarını açığa çıkararak

⁶¹⁰ Soysal, "Türk - Fransız Diplomasi Münasebetlerinin İlk Devresi", 83; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/563-565.

⁶¹¹ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/565-569.

⁶¹² Lutfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, 384.

⁶¹³ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/569-577.

Fransız kralının itibarını sarsacağını ummuştur. Ancak Rincon'un yanında bu iddiayı doğrulayacak herhangi bir belgeye rastlanmamıştır.⁶¹⁴

I. François'nın yetenekli adamı Antonio Rincon, farklı coğrafyalarda temsilcilik yapmıştır. Gizli ve resmî görevlerinin çoğunu başarıyla sonlandıran İspanyol asıllı elçi, yeri geldiğinde Fransa'nın lehine bir ajan gibi çalışmıştır. Onun 1536'daki Osmanlı-Fransa antlaşmasında görev almamasında, fevri karakterinin yanı sıra daha önce V. Karl'ın hizmetinde bulunmuş olması etkili olmuştur. Zira Habsburglar tarafından hain olarak nitelenen birinin Osmanlı yönetimiyle kurduğu diplomatik temaslar, I. François'nın hem V. Karl'ın hem de Avrupa'nın tepkisinden çekindiği bir aşamada Fransa için tehlike arz etmesi muhtemeldir. Daimî elçi olarak İstanbul'a atanmasından sonra Osmanlı-Venedik barışında aracı olması, başardığı son görev olmuştur. Habsburglar tarafından öldürüldüğünün anlaşılmasından sonra I. François'nın bu cinayeti, savaşmak için bahane sayması, Fransa'nın diplomatik temsilcilerine verdiği kıymeti göstermesi açısından önemlidir.

3.3.5. Kaptan Polin

Rincon'un ölümünün akabinde Fransa kralı, Dîvân-ı Hümâyün nezdinde Habsburgları temsil eden Laski gibi zeki ve becerikli bir elçi atamak istemiştir. Fransa'nın Venedik elçisi Pellicer, seçilecek yeni elçinin, sabırlı, mütevazı, devlet ve savaş konusunda bilgili, sağduyusu sayesinde kendisine danışılabilir bir şahsiyet olması gerektiğini bildirmiştir. Ayrıca ona göre elçi, İtalyanca bilmeli ve kıymetli hediyelerle padişahın huzuruna çıkmalıdır. Neticede elçilik görevine, becerikli fakat Rincon'un bilgi ve tecrübe birikimine sahip olmayan ve Kaptan Polin olarak da bilinen Baron de La Garde (Antoine Escalin des Aimars) seçilmiştir.⁶¹⁵

Kaptan Polin, 1542'de dört kadirge ile İstanbul'a gelip Osmanlı yönetimine birçok hediye takdim edip padişahın elini öpmüştür.⁶¹⁶ Bu diplomatik temas neticesinde Hayreddin Paşa'nın İspanya kıyılarını vurmasını ve Fransız kuvvetlerinin

⁶¹⁴ Soysal, "Türk - Fransız Diplomasi Münasebetlerinin İlk Devresi", 82, 83; Verhaaren, *Kafirle İttifak 16. Yüzyılda Osmanlı-Fransız Anlaşması*, 54; İnan, *XVI. Yüzyılda Osmanlı-İspanya İlişkileri*, 62, dip. 177.

⁶¹⁵ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 3/92; Verhaaren, *Kafirle İttifak 16. Yüzyılda Osmanlı-Fransız Anlaşması*, 150.

⁶¹⁶ Matrakçı Nasuh, *Târih-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 237a.

de karadan Habsburg bölgelerine ilerlemesini öngören bir antlaşma yapılmıştır.⁶¹⁷ Fransa'nın yardım çağrısı karşısında padişah, donanmanın güçlendirilmesi için emirler vermiştir.⁶¹⁸ Elçinin sonraki durağı Venedik olmuştur. Burada Venedik yönetimini, Fransa'nın Osmanlı Devleti'yle kuracağı askerî ittifaka dâhil olmaya çağırarak elçi, amacına ulaşamamıştır.⁶¹⁹ Bununla birlikte Tercüman Yunus Bey 1542 ilkbaharında Venedik'e giderek Venedik yönetiminin Fransız ordularına yiyecek takviyesi yapmasını ve V. Karl'a taviz vermemesini sağlamıştır.⁶²⁰ Bu çabalar, Venedik'i ittifaka dahil etmeye yetmemişse bile Venedik'in müttefiklere engel teşkil etmesinin önüne geçmiştir.

1543'te Kaptan Polin, sefer hâlindeki Osmanlı ordusunu bulmak için hareket etmiştir. I. Süleyman, Budin'i müdafaa etmek amacıyla çıktığı sefer sırasında Niş'te konaklamış; bu sırada Fransız elçisi ordugâha ulaşmıştır. Burada onun şerefine görkemli bir karşılama ve kabul töreni icra edilmiştir. İki tarafta saf bağlamış Osmanlı askerleri arasından geçen elçi, padişahla buluşup kıymetli hediyelerini takdim etmiştir.⁶²¹ Fransa kralı Osmanlı yönetiminin memnun olmayacağı şekilde 1538'de Habsburglarla antlaşma yapmış⁶²² olsa da elçisinin ordugâhtaki diplomatik temasları olumlu seyretmiştir. Bunda özellikle getirdiği haberler etkili olmuştur. Elçi, I. François ve V. Karl arasındaki çekişmenin boyutlarını açıklamış ve hangi bölgede ne kadar asker bulunduğu hakkında bilgi vermiştir. Ayrıca Venedik donanması hakkında da bildiklerini aktarmıştır.⁶²³ Kralını savunan Kaptan Polin, Fransız kuvvetlerinin Habsburgları meşgul etmesi sayesinde padişahın Macaristan'da daha rahat hareket edebildiğini ima etmiştir. Rincon'un ölüm haberini de getiren elçi, Osmanlı Devleti'nden donanma desteği istemiştir. I. Süleyman gerekli cevabı sefer dönüşünden sonra vereceğini söylemiştir. Bundan sonra diplomatik temaslarını İstanbul'da sürdüren elçi, görevinde büyük bir başarı göstermiştir. Fransa'nın da Habsburglara

⁶¹⁷ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/610-611.

⁶¹⁸ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 277b.

⁶¹⁹ Verhaaren, *Kafirle İttifak 16. Yüzyılda Osmanlı-Fransız Anlaşması*, 151.

⁶²⁰ Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamani*, 368-369.

⁶²¹ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 350a.

⁶²² Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 257a; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, 441.

⁶²³ Osmanlı Arşivi (BOA), *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı [TS.MA.e]*, No. 276, Gömlek No. 39.

resmen savaş ilan etmesinden sonra 1543'te Osmanlı-Fransa ortak askerî harekâtlarına bir yenisi daha eklenmiştir.⁶²⁴ Bunda Fransız elçilerinin Habsburg tehdidine karşı Osmanlı yönetimi nezdinde yürüttükleri diplomatik temasların da etkisi vardır.⁶²⁵

Kaptan Polin, 1543'te Barbaros Hayreddin Paşa'nın donanmasıyla hareket etmiştir. Bundan sonra bir elçiden çok danışman görevini üstlenen Kaptan Polin, askerî harekâta taraflar arasındaki koordinasyonun sağlanmasında görev almıştır. 1543 kışı gelmeden önce iki donanma, İspanya ve İtalya sahillerinde bazı başarılar elde ederek önemli bir liman şehri olan Nice'i kuşatmışlardır. Bu kuşatmada dış kale ele geçirilmişse de iç kale alınamamıştır. İç kaledekilerin Osmanlı askerlerinin çekilmesi şartıyla teslim olacaklarını bildirmeleri üzerine Polin, Hayreddin Paşa'dan askerlerini çekmesini talep etmiştir. Paşanın bunun bir hile olduğu yönündeki uyarısını dikkate almamıştır. Osmanlı askerlerinin gemilere binmesinin ardından iç kalenin direniş devam etmesi üzerine Hayreddin Paşa yeniden kuşatmaya dahil olmuşsa da kötü hava şartları sebebiyle kuşatma kaldırılmıştır.⁶²⁶ Daha sonra Osmanlı donanmasının kışı Fransa'da geçirmesi sağlanarak olası bir Habsburg istilasına karşı tedbir alınmıştır. Bu harekâta Fransızların savaşa yeterince hazırlık yapmamış olmaları ve donanmaların nasıl yönlendirileceğine dair uzun soluklu bir strateji geliştirilememesi, donanma kaptanları arasında gerginliklere sebep olmuştur. Ayrıca devasa bir Osmanlı donanmasının Fransa'da kışlamış olması, bütün Avrupa'da huzursuzluk yaratmıştır. Osmanlı askerleri ise çektikleri erzak eksikliği ve maaşlarını almakta yaşadıkları zorluğa rağmen taşkınlık yapmayarak görevlerini yerine getirmişlerdir. Ancak Fransa kralı Osmanlı donanmasını yeterince verimli bir şekilde kullanamamıştır. Bunda koordinasyon zorluğundan ziyade Fransa yönetiminin kararsızlıkları etkili olmuştur.⁶²⁷

Padişah, 1543'te Estergon ve İstolni Belgrad'ı fethettiği seferinde olmasına rağmen Avrupa'nın diğer ucundaki Osmanlı donanmasından daima haber almıştır.

⁶²⁴ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/611; Verhaaren, *Kafirle İttifak 16. Yüzyılda Osmanlı-Fransız Anlaşması*, 151; Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamanı*, 369.

⁶²⁵ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 277b; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, 473.

⁶²⁶ Seyyid Murâdî, *Gazâvât-ı Hayreddîn Paşa* (Bibliothèque Nationale, Supplément Turc, 1186), 12a-15a.

⁶²⁷ Verhaaren, *Kafirle İttifak 16. Yüzyılda Osmanlı-Fransız Anlaşması*, 168-171.

Donanmasını daha fazla riske atmak istemeyen I. Süleyman, Hayreddin Paşa'ya dönüş emri vermiştir.⁶²⁸ Hayreddin Paşa, dönüş yolunda elinden geldiğince Habsburglara zarar verip İstanbul'a dönmüştür. Operasyon boyunca Türkler ve Fransızlar arasında anlaşmazlık çıkmaması için büyük gayret sarf eden hatta Hayreddin Paşa'nın sert sözlerine maruz kalan Kaptan Polin ise beraberindeki birkaç kadırgayla daha hızlı bir şekilde payitahta varıp hesap vermiştir.⁶²⁹

I. François, 1544'te savaşta elde ettiği kazanımları kaybetmemek adına V. Karl'la Crespy Antlaşması'nı imzalamıştır. I. Süleyman, Fransa'nın bu kararına çok şaşırمامış olmalıdır. Zira daha seferin başında Hayreddin Paşa'yı Fransızların ihanetine karşı uyarmıştır.⁶³⁰ 1545 yılı geldiğinde ise Macaristan'da işlerin karışması üzerine Fransız temsilciler, Kaptan Polin, Aramont ve Jean de Montluc Osmanlı-Habsburg anlaşmazlıklarını gidermek için diplomasi sahasında kendilerini göstermişlerdir.⁶³¹

Venedik, 1543'te henüz birkaç sene önce ağır bir antlaşmayla Osmanlı Devleti'ne karşı verdiği savaştan çekilmiş olmasına rağmen, güdümüne girdiği Fransa tarafından Osmanlı Devleti'nin müttefiki olması için zorlanmıştır. Ancak Venedik yönetimi, Fransız elçisi Kaptan Polin'in teklifini tereddütle karşılayarak tarafsız kalmayı yeğlemiştir. Bununla birlikte Venedik, Osmanlı-Fransa koalisyonunu karşısına almaya cesaret edememiş, müttefik donanmalara herhangi bir zorluk çıkarmamıştır. Bu durum Fransız politikasının Kaptan Polin aracılığıyla gerçekleştirdiği kısmi bir başarısı sayılabilir. Kaptan Polin'in Osmanlı yönetimini donanma desteği sağlamaya ikna etmiş olması ve oynadığı diplomatik rol sayesinde donanmanın uzun bir süre Fransa kıyılarını savunması da diğer başarılar arasında zikredilmelidir.

3.3.8. Jean de Montluc

1545'te Osmanlı-Habsburg barış ihtimalinin oluşması, I. François'ya I. Süleyman'ın gönlünü almak için bir fırsat vermiştir. V. Karl, Osmanlı Devleti'nin

⁶²⁸ Seyyid Murâdî, *Gazâvât-ı Hayreddîn Paşa* (Supplément Turc, 1186), 40b.

⁶²⁹ Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 237a; Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, 409.

⁶³⁰ Verhaaren, *Kafirle İttifak 16. Yüzyılda Osmanlı-Fransız Anlaşması*, 153.

⁶³¹ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 3/95; Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamanı*, 369-376.

ülkesiyle barış masasına oturması için I. François'dan aracılık etmesini arzu etmiştir. Bu teklifi kabul eden kral, İstanbul'a daha önce Jean de La Forest gibi 1536'da Barbaros Hayreddin nezdine gönderilen Jean de Montluc görevlendirilmiştir.⁶³² Kral bu sayede iki ülkenin hükümdarlarıyla arasını düzelterek diplomatik güç elde etmeyi ummuştur.

Montluc, Fransa ve Habsburg hükümdarlarının bilgisi dâhilinde Venedik'te Habsburg elçisi Veltwyck ile buluşmuştur. İki elçi aynı amaç doğrultusunda İstanbul'a varmıştır. Montluc'un arabuluculuk çabası İstanbul'da temsilci konumunda bulunan diğer bir Fransız elçisi Gabriel de Luetz d'Aramon yüzünden boşa çıkmıştır. Zira mali sıkıntılar yaşayan temsilci Aramon, siyasi bir başarı elde edeceğini zannederek olası bir Osmanlı-Habsburg barışına engel olmaya çalışmıştır. Fransız elçileri arasındaki anlaşmazlık Veltwyck'in ve Montluc'un işlerini zorlaştırmakla birlikte Dîvân-ı Hümâyun tarafından da hayretle ve kızgınlıkla karşılanmıştır. Aramon'un kısa süre sonra Fransa'ya dönmesiyle sorun bir nebze çözülmüştür.⁶³³

İki Fransız elçisinin çekişmeleri elçilerin görevleri açısından tam bir fiyaskodur. Jean de Montluc, görev bilinciyle hareket etmesine rağmen daimî elçi statüsünü ve baskınlığını Aramon üzerinde kullanamamıştır. Görüşmeler esnasında Aramon'a müdahale etmesi, Fransız tarafın etkisini yok etmiştir. Osmanlı Devleti ile Habsburglar arasında gerçekleşen 1545'teki ateşkeste veya 1547'deki barışta Montluc'un etkili olduğu söylenemez.

3.3.9. Gabriel de Luetz Baron d'Aramon

1546'da I. François'nın V. Karl'la ilişkileri sarsılmıştır. Dolayısıyla kral, arabuluculuk yerine müzakereleri engelleyici bir rolü üstlenmek için diplomatik kanallarını tekrar açmıştır. Hâlbuki önceki sene padişaha V. Karl ile yaptığı barış antlaşmasının mazeretlerini izah etmiş, padişah ise durumu anlayışla karşılayıp cevap mektubunu İstanbul'dan Fransa'ya dönen Aramon ile göndermişti.⁶³⁴

⁶³² Soysal, "Türk - Fransız Diplomasi Münasebetlerinin İlk Devresi", 85, 86.

⁶³³ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/615; Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, 2/251.

⁶³⁴ *Topkapı Sarayı Arşivi H. 951-952 Tarihli ve E-12321 Numaralı Mühimme Defteri*, 179, 180.

Gabriel de Luetz Baron d'Aramon ve beraberindeki kalabalık heyet, 1547 yılının başlarında, Osmanlı-Habsburg barışını engellemek amacıyla yola çıkmıştır. Heyete bazı ilmî çalışmalarda bulunmak üzere iki bilim insanının katılmış olması, Aramon'un elçilik heyetinin diplomatik maksatların dışında başka görevlerinin olduğunu göstermesi açısından önem arz etmektedir.⁶³⁵

Fransız elçi heyeti, I. Süleyman'ın bulunduğu Edirne'ye vardıklarında takvimler mayıs başlarını göstermiştir. Ancak I. Süleyman'ın huzuruna çıkmadan evvel I. François'nın ölüm haberi gelmiştir. Aramon, çaresizce yeni kraldan talimat beklemeye başlamıştır. II. Henry'nin aynı minvaldeki talimatları kendisine ulaştığında rahatlamıştır. Heyetindeki on iki adamıyla birlikte huzura kabul edilen elçi yeni kralın mektubunu ve beraberindeki hediyeleri takdim etmiştir. Hediyelerden en beğenileni değeri oldukça yüksek bir saat olmuştur. Elçinin kabulünden sonra şereflerine ziyafet verilen elçiler, I. Süleyman'ı takip ederek 14 Mayıs'ta İstanbul'a varmıştır.⁶³⁶

Fransız elçilerin Osmanlı-Habsburg barışını baltalama ve V. Karl'a karşı II. Henry'ye Osmanlı desteği sağlama çabaları başarısızlıkla neticelenmiştir. O sıralarda İran şahının kardeşi Elkas Mirza'nın Osmanlı Devleti'ne sığınması⁶³⁷ ve devletin doğu sınırlarındaki hareketlilik yeni bir İran seferini gündeme getirdiği için I. Süleyman, Fransa kralının, Trablusgarp'ın ele geçirilmesi, donanma desteği verilmesi ve Ferdinand'ın Macaristan'daki topraklarının zapt edilmesi tekliflerini nazik bir şekilde geri çevirmiştir. Böylece padişah, aynı anda hem Safevîlerle hem Habsburglarla savaşmaktan kaçınmıştır.⁶³⁸

Osmanlı yönetimini Fransız elçilerinden başka, daha önce Budin'i kuşatmasına rağmen başarısız olan Alman generali Roggendorf'un Osmanlı Devleti'ne sığınan oğlu da sefere teşvik etmiştir. Osmanlı sarayında beklediği itibarı görmemesi ve Müslüman olmaya teşvik edilmesi, onu İstanbul'dan kaçmaya itmiştir. Ancak yolda yakalanıp tutulunca zindana atılmıştır. Onu Osmanlı zindanlarından kurtaran kişi ise

⁶³⁵ Chesneau, *D'Aramon Seyahatnamesi Kanuni Devrinde İstanbul-Anadolu Mezopotamya*, 11; Soysal, "Türk - Fransız Diplomasi Münasebetlerinin İlk Devresi", 86, dip. 35.

⁶³⁶ Matrakçı Nasuh, *Târih-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 243a-243b; Matrakçı Nasuh, *Târih-i Âl-i Osmân*, 418-419; Chesneau, *D'Aramon Seyahatnamesi Kanuni Devrinde İstanbul-Anadolu Mezopotamya*, 17-19.

⁶³⁷ Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-ahbâr* (Türkçe Yazmalar Koleksiyonu, 05959), 281b.

⁶³⁸ Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamanı*, 379-380.

Aramon'dur. Büyükelçi, yüksek ikna yetenekleri sayesinde bu asilzadeyi kurtararak Fransa'nın prestijinin artmasını sağlamıştır.⁶³⁹

I. Süleyman'ın ikinci İran seferine daha önce eşi görülmemiş biçimde Fransız elçisi de katılmıştır. Fransız elçilerinin askerî seferlerde orduya eşlik ettikleri vaki olmakla beraber, Aramon'un heyetini ayrıcalıklı kılan husus, heyetin yetmiş beş-seksen kişilik bir askerî birliği andırmasıdır. Türk silah ve ekipmanıyla donatılan birlik, padişahın ordusuyla birlikte hareket etmiştir. Elçi, Osmanlı kurmaylarına taktiksel tavsiyelerde bulunmuştur.⁶⁴⁰ Yolculuğun devamı elçilik heyeti için daha garip geçmiştir. Heyet, Hıristiyanlarca kutsal sayılan mekânları ziyaret amacıyla Kudüs'e ve Mısır'a uzanan uzun bir yolculuğun ardından İstanbul'a dönmüştür.⁶⁴¹

İstanbul'daki görevine bir süre devam eden Büyükelçi Aramon, hem İstanbul'la olan ilişkilerin mevcut durumu hakkında rapor vermek hem de yeni talimatlar almak için Fransa'ya dönmüştür. Elçi kral tarafından büyük bir nezaketle karşılanıp çabalarından ötürü taltif edilmiştir. Ardından yeni bir yolculuğa hazırlanarak tekrar yola koyulması emredilmiştir. 1551 Mayıs'ında yola çıktığında heyetinde sonradan İstanbul'da daimî elçi olarak vazifelendirilecek Michel de Codignac ve Grantrie de Grandchamps ile bazı soylular yer almıştır. Elçiler görkemli bir törenle Fransa kralının hediye ettiği iyi donatılmış iki kadırğa da yanlarında olduğu hâlde denize açılmışlardır.⁶⁴² Bu sırada büyük bir Osmanlı donanması hazırlanarak denizlere indirilmiştir.⁶⁴³ Kaptan-ı Deryâ Sinan Paşa komutasında olan ve Turgut Reis'in de eşlik ettiği donanma, önce Malta Adası'nı kuşatmışsa da başarılı olamayıp geri çekilmiştir. Ardından Saint-Jean şövalyeleri kontrolündeki Trablusgarp'ı kuşatmıştır.⁶⁴⁴

Elçi heyeti, yola çıkışından bir hafta sonra şiddetli rüzgâr sebebiyle Cezayir yakınlarına demir atmak zorunda kalmıştır. Uygun hava şartları sağlanıncaya kadar, bazı Hıristiyan esirlerin elçilerin gemilerine sığınmaları sebebiyle Cezayirli ve

⁶³⁹ Chesneau, *D'Aramon Seyahatnamesi Kanuni Devrinde İstanbul-Anadolu Mezopotamya*, 20-21.

⁶⁴⁰ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 3/97-98.

⁶⁴¹ Chesneau, *D'Aramon Seyahatnamesi Kanuni Devrinde İstanbul-Anadolu Mezopotamya*, 68-86.

⁶⁴² Nicolay, *Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğunda*, 65-68.

⁶⁴³ Lutfi Paşa, *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, 451.

⁶⁴⁴ Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 276b (derkenar); Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, 466, dip. 2.

Fransızlar arasında silahlı çatışmaya dönüşmeyen problemler vuku bulmuştur ki bu durum paşanın heyeti karşılama gösterdiği özene gölge düşürmüştür.⁶⁴⁵

Elçilerin Cezayir'den sonraki durağı Malta Adası olmuştur. Şövalyelerin lideri, hoş karşıladığı elçilerden, Osmanlı donanma kaptanını Trablusgarp'taki kuşatmayı sonlandırmaya ikna etmelerini istemiştir. Elçiler Hıristiyanlığa hizmet etme gayesiyle bu isteği yerine getireceklerini beyan edip Trablusgarp'a gitmişlerdir. On beş gün kaldıkları bu önemli liman kentinde Hıristiyanlık lehine yapabildikleri tek şey, Sinan Paşa'nın serbest bıraktığı, aralarında Fransızların da bulunduğu iki yüz küsur kişiyi Malta'ya götürmeleri olmuştur. Esirlerin serbest bırakılması hususunda Aramon'un kayda değer bir çabası söz konusudur. Fakat Malta'ya tekrar döndüklerinde şövalye lideri tarafından elçiler hiç hoş karşılanmamıştır. Zira şövalyeler, Trablusgarp'ın kaybedilmesinde Fransız elçilerini suçlamışlardır. Bunun yanı sıra paşanın bazı esirleri serbest bırakmak için öne sürdüğü, Malta'daki otuz Türk'ün salıverilmesi şartı da şövalye üstadının olumsuz tavrı sebebiyle yerine getirilmemiştir.⁶⁴⁶

Aramon ve beraberindekiler, Trablusgarp'ın alındığını haber vermek üzere İstanbul'a gitmişlerdir. Burada Fransa'nın Osmanlı Devleti nezdinde gördüğü ilginin devamını sağlamak adına I. Süleyman'a ve paşalara pek çok hediye takdim etmişlerdir. 1551 kışını padişahla birlikte Edirne'de geçiren elçiler, yeni bir donanmanın vaktinde gönderilmesi için yoğun çaba sarf etmişlerdir. Aynı yere, elçilere deniz yolculuklarında eşlik eden Seure Senyörü Michel de gelerek donanmayı rica etmiş ve kendisine müspet cevap verilerek 1552 Haziran'ında bahsi geçen desteğin verilmesi planlanmıştır.⁶⁴⁷ Bununla beraber Fransa elçilerinin başarıya ulaşmaları kolay olmamıştır. Zira Osmanlı yönetimi, Fransa'nın tekrar V. Karl ile barışmak için fırsat kollayacağından şüphelenmiştir. Bunun olmaması için I. Süleyman, II. Henry'den Ferdinand'ın elçilerini hiçbir surette kabul etmemesini rica etmiştir. Ayrıca planlanan operasyon esnasında ele geçirilen esir, mal ve silahların tamamının kaptan-ı deryâya

⁶⁴⁵ Nicolay, *Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğunda*, 71-77.

⁶⁴⁶ Nicolay, *Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğunda*, 92, 96-98, 111-114.

⁶⁴⁷ Chesneau, *D'Aramon Seyahatnamesi Kanuni Devrinde İstanbul-Anadolu Mezopotamya*, 94.

teslim edilmesini şart koşmuştur. Osmanlı donanmasının Akdeniz'e tekrar Fransızlar lehine inmesi bu şekilde vuku bulmuştur.⁶⁴⁸

1552 Mayıs'ında Kaptan-ı Deryâ Sinan Paşa, padişah'tan donanmayı Cezayir açıklarında Fransa donanmasıyla birleştirip müşterek bir askerî harekât icra etmesine dair emir almıştır. Buna göre önceki seferlerde olduğu gibi Osmanlı donanması düşmana mümkün olduğunca zarar verecek ve Fransa kralına itaat eden yerlere ilişmeyecektir.⁶⁴⁹ Seferde taraflar arasında koordinasyonun sağlıklı yürütülebilmesi adına Büyükelçi Aramon da üç kadırgasıyla kaptan-ı deryânın yanında yer almıştır ki bu kadırgaların barut ve diğer ihtiyaçları, elçinin talebi üzerine, Osmanlı yönetimi tarafından karşılanmıştır.⁶⁵⁰

Müttefik donanmaları, kararlaştırıldığı üzere buluşma noktası olan Anabolu Limanı'nda bir araya gelememiştir. Fransız donanmasının gecikme sebebi Aramon'a sorulduğunda o, Andrea Doria'nın Fransız donanmasının önünü kesmiş olabileceğini söylemiştir. Bir süre beklendikten sonra Osmanlı kurmayları Doria'yı pusuya düşürmeyi planlamışlardır. Ancak öncülerinin sayesinde Osmanlı donanmasından haberdar olan Doria, pusunun planlandığı Ponza Adası'nın uzağından geçmeyi tercih etmiştir. Buna rağmen Turgut Reis'in bazı kuvvetleri tarafından takip edilirken filosundan yedi gemiyi kaybetmiştir. Bu galibiyetten sonra Osmanlı donanması geri dönüş yolundayken Fransızlar yetişerek donanmalarının Sakız Adası'nda kışlaması için elçiler vasıtasıyla padişah'tan izin almışlardır. Böylece ertesi yıl yeni bir deniz seferinin daha Osmanlı-Fransa iş birliği içinde gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir.⁶⁵¹

1553 yılı ilkbaharında müttefik donanmalar Akdeniz'de bir süre Andrea Doria'yı aramışlardır. Bu süreçte Sicilya'ya asker çıkarılmış ve İtalya sahilleri vurulmuştur. Ardından Fransızlar Osmanlı donanması sayesinde İtalya'nın batısındaki

⁶⁴⁸ Soysal, "Türk - Fransız Diplomasi Münasebetlerinin İlk Devresi", 86; Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamanı*, 453.

⁶⁴⁹ Abid Yaşaroğlu, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Koşuşlar 888 Numaralı Mühimme Defteri (1a-260a Tahlil ve Transkrip)* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995), 396, 397, 405.

⁶⁵⁰ Yaşaroğlu, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Koşuşlar 888 Numaralı Mühimme Defteri (1a-260a Tahlil ve Transkrip)*, 411.

⁶⁵¹ Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamanı*, 454-455.

Korsika Adası'nı kontrol altına almışlardır. Adada esaret altında bulunan Müslümanlar bu sayede serbest bırakılmışlardır.⁶⁵²

Büyükelçi Aramon, I. Süleyman'ın Safevîler üzerine yeniden uzun bir sefere çıkması sebebiyle Fransa'ya dönmeye karar vermiştir. Adamlarını toplayıp 3 Eylül 1553'te İstanbul'dan ayrılan elçi, sonraki büyükelçi gelene kadar İstanbul'daki işlerle ilgilenmesi için yardımcısı Jean Chesneau'yu bırakmıştır. Fransa sarayında hiç iyi karşılanmayan elçi, emekli olmuş,⁶⁵³ bundan kısa bir süre sonra da ölmüştür.⁶⁵⁴

Aramon, Jean de Montluc'un başarısızlığındaki etkisine rağmen Fransa'ya döndüğünde, Fransa'nın Habsburglarla ilişkilerinin yeniden bozulmasının etkisiyle daha önce yetkisi olmadığı hâlde çabaladığı iş için gönderilmiştir. Bu iş, Dîvân-ı Hümâyun'u Habsburglarla anlaşmaktan vazgeçirmektir. Bunda da başarısız olmasına rağmen daimî elçiliği süresince, Osmanlı-Fransa ilişkilerinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Aramon Dîvân-ı Hümâyun tarafından âdeta el üstünde tutulmuştur. Ayrıca Osmanlı ülkesinde Fransa ve Fransızların çıkarlarını korumak için elinden geleni yapmıştır. Gücünün yettiğince Hıristiyan köleleri hürriyetlerine kavuşturmak için çabalayan elçi, kendisine müracaat eden herkesi soyuna veya rütbesine bakmaksızın en iyi şekilde ağırlayıp sorunlarına çözüm bulmaya çalışmıştır.⁶⁵⁵ Buna rağmen Fransa'ya ikinci dönüşünde II. Henry tarafından iyi karşılanmaması ilgi çekicidir. Söz konusu durumun elçinin İstanbul'u kendi inisiyatifiyle terk etmesinden kaynaklandığı tahmin edilebilir. 1551'deki yolculukta elçiye eşlik eden Nicolas de Nicolay, kralın kendisine elçiyi sürekli takip etme görevini "bazı nedenlerden ötürü" verdiğini belirtmiştir.⁶⁵⁶ Görevini açıklamayan gözlemci, kralın Aramon'a güvenmediği izlenimini uyandırmaktadır.

⁶⁵² Celâl-zâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 384b-386b; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, 657-660; Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamanı*, 456.

⁶⁵³ Chesneau, *D'Aramon Seyahatnamesi Kanuni Devrinde İstanbul-Anadolu Mezopotamya*, 98-101.

⁶⁵⁴ Pierre Belon, *Pierre Belon Seyahatnamesi İstanbul ve Anadolu Gözlemleri (1546-1549) Antakya, Adana, Konya, Afyon, Kütahya, Bursa*, çev. Hazal Yalın (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2022), 44, dip. 23.

⁶⁵⁵ Belon, *Pierre Belon Seyahatnamesi İstanbul ve Anadolu Gözlemleri (1546-1549) Antakya, Adana, Konya, Afyon, Kütahya, Bursa*, 44-45.

⁶⁵⁶ Nicolay, *Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğunda*, 66.

3.3.10. Michel de Codignac

Aramon'un görevinden ayrılmasının ardından II. Henry, daha önce İstanbul'da bulunmuş olan Michel de Codignac'ı yeni büyükelçi olarak atamıştır. Codignac, 1554 Mart'ında Osmanlı başkentine gelmiş, ardından seferdeki padişahı bulup elçiliğini onaylattırmak için Anadolu'ya geçmiştir. Daha sonra görev yeri olan İstanbul'a dönmüştür.⁶⁵⁷

Codignac, kralının mektubunu Dîvân-ı Hümâyun'a takdim ettikten sonra ilk işi, V. Karl'ın temsilcisi olan Busbeke ve beraberindeki heyetin I. Süleyman'ın huzuruna kabul edilmesini engellemeye çalışmak olmuştur. Ancak diplomatik yetenekleri az olan elçi, bu konuda vezirleri ikna etmeyi başaramamıştır. Bunun üzerine ağustos ayında İstanbul'a gelen Fransız temsilci Villemontez (De Martines) padişahın kışladığı Amasya'ya göndermiştir.⁶⁵⁸ Fransız temsilci hediyelerini takdim ettikten sonra Osmanlı donanmasının Akdeniz'deki yararlılıklarından ve Fransa kralının bu sayede kazandığı zaferlerden haber vermiştir. Elçiyle yapılan görüşmelerin akabinde Amasya'da padişahı ziyaret etmiş olan Turgut ve Piyale Reislere yeni talimatlar verilmiştir. Oldukça iyi karşılanan elçi, hil'at ve hediyelerle uğurlanmış, ancak Amasya'daki diplomasi trafiğine Habsburgların katılmasına engel olamamıştır.⁶⁵⁹ Bununla birlikte Amasya'daki görüşmelerde Codignac ve Villemontez'in kurduğu entrikalar ile Erdel'de oturan Kraliçe İsabella'nın elçilerine destek vermeleri sayesinde Busbeke'in Dîvân-ı Hümâyun'la görüşmesi soğuk ve ölçülü bir havada geçmiştir.⁶⁶⁰

Villemontez İstanbul'a döndükten sonra elçilerin yardımcısı Chesneau, onunla Fransa'ya dönmeye karar vermiştir. Chesneau eserinde bunun sebebinin Codignac'ın kendisini etkisizleştirmeye çalışması olarak ifade etmektedir.⁶⁶¹

⁶⁵⁷ Chesneau, *D'Aramon Seyahatnamesi Kanuni Devrinde İstanbul-Anadolu Mezopotamya*, 100.

⁶⁵⁸ Chesneau, *D'Aramon Seyahatnamesi Kanuni Devrinde İstanbul-Anadolu Mezopotamya*, 100-101; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/630; Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 3/96.

⁶⁵⁹ Celâl-zâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 389a; Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhü'l-ahbâr* (Türkçe Yazmalar Koleksiyonu, 05959), 303a; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, 665; Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhü'l-ahbâr*, 5/243; Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamanı*, 502.

⁶⁶⁰ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/630-631.

⁶⁶¹ Chesneau, *D'Aramon Seyahatnamesi Kanuni Devrinde İstanbul-Anadolu Mezopotamya*, 101.

Elçiliğinin ilk yılları neredeyse sorunsuz geçen Codignac, Osmanlı Devleti'nin Fransa'ya yaptığı yardımların nakdî karşılığını alamaması sebebiyle zor duruma düşmüştür.⁶⁶² Ayrıca yaptığı bir evlilik skandala dönüşünce görevden alınarak yerine Jean de la Vigne getirilmiştir. Bununla birlikte 1558'e kadar İstanbul'da kalan Codignac, daha sonra İspanya kralının hizmetine girmiştir.⁶⁶³

Büyükelçiliğinden önce kralın hizmetkârı olarak İstanbul'da bulunan ve kendisinden önceki daimî elçi Aramon'un maiyetinde âdeta staj gören Codignac, İstanbul'da ikamet etme şerefine nail olduktan sonra başarılı bir profil çizmiştir. En büyük başarısı 1555'teki Amasya görüşmelerinde I. Süleyman'dan donanma sözü almış olmasıdır. Ancak Fransa'nın donanma desteği karşılığında vadettiği parayı Dîvân-ı Hümâyun'a ödeyememesi, Fransız elçisinin itibarına zarar vermiştir. Daha sonra elçi, var olan itibarını tepki çeken bir evlilik yaparak kendi eliyle yok etmiş ve neticede görevden alınmıştır.

3.3.11. Jean Cavenac de la Vigne

Osmanlı-Fransa ilişkileri, 1557'nin sonlarında İstanbul'a büyükelçi olarak gönderilen Jean Cavenac de la Vigne'in zamanında görece kırılğan hâle gelmiştir. Özellikle 1556'da Osmanlı donanmasının Cezayir'in doğusunda yer alan ve önemli bir liman şehri olan Oran'da (Vehran) Fransızların desteğinden mahrum kalması⁶⁶⁴ ve önceki elçi Codignac'ın Dîvân-ı Hümâyun'la yaşadığı problemler, Vigne'in vazifesini daha zor ve ehemmiyetli kılmıştır.

Yeni Fransa büyükelçisi, Dîvân-ı Hümâyun'dan yeni donanma desteğinin yanında iki milyon duka altın talep etmiştir. Donanmanın gönderilmesi Osmanlı çıkarlarına uygun düştüğü için kabul görmüşse de Fransa'nın mali destek talebi, Rincon ve Polin'in elçiliklerinde olduğu gibi geri çevrilmiştir.⁶⁶⁵ Osmanlı Devleti'nin âdeta himaye ettiği Fransa'ya para yardımı yapmaktan kaçınması, Dîvân-ı

⁶⁶² Gözübüyük, *Osmanlı-Fransa İlişkileri ve Kapitülasyonlar (XVI.-XVIII. Yüzyıllar)* (Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 15.

⁶⁶³ Nicolay, *Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğunda*, 68, dip. 14.

⁶⁶⁴ Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 280b-281b; Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, 471-472.

⁶⁶⁵ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/634.

Hümâyün'un benimsediği genel bir prensipten ziyade Fransa krallarının izlediği mütereddit siyasetin etkisiyle açıklanabilir.

Fransa ile Osmanlı Devleti arasında cereyan eden diplomatik görüşmelerin bir sonucu olarak Osmanlı donanması bir kez daha Akdeniz'e açılmıştır. 1558 ilkbaharında hareket eden, Piyale Paşa komutasındaki donanma, Fransız donanmasıyla birleşmek üzere Fransa'daki önemli bir liman şehri olan Marsilya'ya doğru yol almıştır. Buraya varana kadar sadece Sicilya'yı İtalya'nın kalanından ayıran Messina Boğazı civarında bazı çarpışmalar meydana gelmiştir. Şiddetli rüzgâr sebebiyle Marsilya'da beklemeyen donanma, güneyindeki Minorca Adası'na yönelip buradaki bir kaleyi fethetmeyi başarmıştır. Ardından Marsilya'ya tekrar uğrayıp Toulon'a geçmiş, nihayet Santa Mandriere'de beklemiştir. Burada buluşan müttefik donanmalar Nice şehrine gidip bir süre bekledikten sonra Cenevizliler üzerine yönelmiştir. Burada Andrea Doria'nın kuvvetleriyle karşılaşan müttefik ordusu, bütün çabalara rağmen tecrübeli kaptanı elinden kaçırmıştır. Daha sonra soğuk havaların etkisini göstermesi sebebiyle Osmanlı donanması İstanbul'a dönmüştür.⁶⁶⁶ Bu askerî harekât, Fransa kralı tarafından yeterli görülmemiştir. Öyle ki İstanbul'daki temsilcisi De la Vigne aracılığıyla konu hakkındaki şikâyetlerini iletmiştir.⁶⁶⁷ Oysa Osmanlı donanması bu harekâtıyla Fransa'yı korumuştur. Ancak bu himaye, Fransa elçisinin Osmanlı yönetimine bakışını olumlu etkilememiş gibi görünmektedir.

De la Vigne, efendisi II. Henry'nin talimatları uyarınca I. Ferdinand'ın elçisi Busbeke'in İstanbul'daki en büyük rakibi olmuştur. İlk etapta Busbeke'in Osmanlı yönetimi nezdindeki itibarına zarar vermeyi başaran Vigne, bir süre sonra ülkesinin Osmanlı Devleti'yle ilişkilerini sorgulamaya başlamıştır. Öyle ki kendisinden önceki elçileri, kralın menfaatine aykırı aptalca işler yapmakla suçlamıştır. Ona göre elçiler, kralın kötü bir şöhreti olmasına sebebiyet vermişlerdir. Bununla birlikte raporlarında Türkler hakkında hakaretamiz ifadelere yer vermiş ve Osmanlı yönetimini eleştirmiştir. Vigne, Osmanlı yönetimine yönelik olumsuz tutumunu yalnızca raporlarına yansıtmakla kalmamış, vezirlerin huzurunda protokol kaidelerine aykırı

⁶⁶⁶ Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 282b-284a; Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, 473-474.

⁶⁶⁷ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/635.

kaba davranışlarda bulunarak da ortaya koymuştur. Busbeke'in anlatımına göre Fransız elçisi, öyle kaba ve diplomatik olmayan bir dil kullanmaktadır ki sivri dilli olması sebebiyle insanların kendisinden çekindiği Rüstem Paşa bile zaman zaman De la Vigne'le görüşmekten kaçınarak elçinin taleplerini tercümanlar vasıtasıyla duymak istemiştir. Ayrıca Busbeke, Vigne'nin Rüstem Paşa'yla yaşadığı bir tatsızlığı da aktararak aralarındaki gerilimli ilişkiye işaret etmiştir. Buna göre Fransız elçi, kendi kralının Dîvân-ı Hümâyun nezdinde yeterince kıymet görmediğinden yakınlıkla Osmanlı Devleti'nin Macaristan ve başka yerlerde önemli toprakları elinde tutmasının Fransızlar sayesinde mümkün olduğunu, Fransa kralları ve İspanyollar arasında devamlı savaşlar olmasaydı V. Karl'ın İstanbul'a kadar ilerleyeceğini ifade etmiştir. Rüstem Paşa ise "... sizin bütün Hıristiyan hükümdarlarınız ordularını birleştirseler de hep birden savaş açsalar, o bir nebze aldırış etmez ve hepsini kolaylıkla alt eder." diye karşılık vererek Osmanlı Devleti'nin eriştiği gücü başka bir devlete borçlu olmadığını savunmuştur. Bunun üzerine elçi, sınırlı bir şekilde odasına çekilmiştir.⁶⁶⁸ Bu hadise De la Vigne'in daha önceki elçilerden hem karakter hem de politik görüş açısından ne kadar farklı olduğunu göstermiştir.

Piyale Paşa 1559'da donanmasının başında denizlerdeyken, ele geçirdiği bir ticaret gemisindeki mürettebatı sorgulamak suretiyle Kral II. Henry ile İspanya Kralı II. Felipe arasında sulh olduğunu öğrenmiştir.⁶⁶⁹ 3 Nisan'da akdedilen bu barış antlaşması, Osmanlı yönetimi tarafından iyi karşılanmamış ancak Fransa ile iyi ilişkiler kurulmaya devam edilmiştir. Hatta I. Süleyman, Fransa kralına gönderdiği bir mektubunda ona, eski dostların kolayca düşman olamayacaklarını, eski düşmanların ise sıkı dostluklar kuramayacaklarını hatırlatmıştır. Elçi De la Vigne de bu dostluk konusunda kendi düşüncelerini krala yazmayı ihmal etmemiştir. Ona göre gerekirse Almanlar ve İspanyollarla var olan problemler halledilip Osmanlı Devleti'yle dostluk sonlandırılmalıdır.⁶⁷⁰

Fransa'nın İstanbul'daki büyükelçisi Vigne, Eylül 1559'da İstanbul'u terk etmiş ancak ülkesine ulaşmadan yolda ölmüştür. Onun yerine sıradan bir diplomatik

⁶⁶⁸ Busbecq, *Türk Mektupları*, 178, 179; Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 3/102, 103.

⁶⁶⁹ Kâtib Çelebi, *Tuhfetü'l-kibâr fî esfâri'l-bihâr* (TBMM Kütüphanesi, El Yazması Eserler, 1001), 53b; Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamanı*, 529.

⁶⁷⁰ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/638, 639.

temsilci olan Dolu adlı bir elçi gelmiştir. Bu elçi 1561’de vebadan ölünce yerine Petremol adlı başka bir temsilci getirilmiştir.⁶⁷¹ Büyükelçilik vasfına sahip olmayan bu temsilciler zamanında Osmanlı Devleti ile Fransa arasındaki gerginliğin arttığı söylenebilir. Özellikle Cerbe Savaşı’nda bazı Fransızların esir alınmış olması, Dîvân-ı Hümâyun’un Fransa’ya olan kuşkularını arttırmıştır. Ayrıca büyükelçiler yerine sıradan elçiler gelmesi, mutad hediyelerin takdim edilmemesi de iki devlet arasındaki gerginliği arttırmıştır. Bir diğer yandan yeni Fransa Kralı IX. Charles’ın (1560-1574) bir temsilci göndererek I. Süleyman’dan iki milyon duka istemesine de olumsuz yanıt verilmiştir.⁶⁷²

Vigne’in diğer Fransız elçilerinden bariz şekilde farklı bir profile sahip olduğu aşikârdır. Onu farklı kılan sadece aklına geleni söylemekten çekinmemesi veya kaba üslubu değil, Osmanlı yönetimi hakkındaki düşünceleridir. Kralına Osmanlı Devleti’yle dostluğu sonlandırmasını tavsiye etmesi, Fransa adına talep ettiği iki milyon duka altını alamamasıyla ilişkilendirilebilir. Bu noktada Fransa’nın girdiği yıpratıcı savaşlar neticesinde ekonomisinin bozulduğu anlaşılmaktadır. 1550’li yıllarda Akdeniz’de gerçekleştirilen ortak askerî harekâtlarla da istenilen sonuçların alınamaması elçiyi, Osmanlı Devleti ile devam ettirilen ittifakın ülkesine faydadan çok zarar getirdiğini düşünmeye itmiş olabilir. Elçinin karakteristik özelliklerinden yola çıkarak onun İstanbul’da kaldığı süre içerisinde dinî ve kültürel hoşnutsuzluk yaşadığı, kaleme aldığı raporlarına akseden yargılarından anlaşılmaktadır.

I. Süleyman döneminde Fransa’yla kurulan ilişkiler sadece Osmanlı dış politikasını değil, Avrupa siyasi tarihinin tamamını etkilemiştir. Avrupa’daki ulus devletlerin, Habsburglarla yaşadığı problemlerin farkında olan Osmanlı Devleti, Avrupa’nın yek vücut hâlinde gelerek V. Karl veya onun ardıllarının hegemonyasını güçlendirmesine izin vermemiştir. Bu amaç doğrultusunda Fransa’yla yürütülen diplomatik görüşmelere önem verilerek, erken sayılabilecek bir tarih olan 1536’da bu ülkenin İstanbul’da daimî elçiler bulundurmasına izin verilmiş, ayrıca bu elçiler protokolde ayrıcalıklı hâle getirilmiştir.

⁶⁷¹ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/639, dip. 38, 658, 4.

⁶⁷² Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/658, 659.

Osmanlı yönetiminin Fransa'yı himaye edilen pozisyonunda görmesi, elçilere yapılan muamelelere yansımıştır. Bunun en önemli göstergesi, elçilerin hediye takdiminde tolerans görmeleri ve bazı elçilerin uyumsuzluklarına rağmen el üstünde tutulmalarıdır. Dikkat çeken bir diğer husus ise Dîvân-ı Hümâyun'un üyelerinin zamanla değişmesine rağmen, Fransa ile kurulan ilişkilerde I. Süleyman'ın iktidarının sonlarına kadar ciddi bir değişikliğin olmamasıdır. Bu durum, Osmanlı Devleti'nin Fransa ile kurduğu diplomatik ilişkilerde en etkili kişinin, vezîriâzam değil, padişahın kendisi olduğunu düşündürmektedir. Ancak I. Süleyman'ın Fransızlardan şüphelenmesi ve onlara karşı temkinli davranması, bu ülkeyle kurulan ilişkilerin sabit düzeyde olmadığını göstermektedir. Nitekim 1559'da gerçekleşen Fransa-İspanya barışı, Osmanlı-Fransa ittifakında bir dönüm noktasını teşkil etmiştir.

3.4. Venedik Elçileri

Osmanlı-Venedik ilişkileri Akdeniz'deki güç mücadelesi ve ticari etkileşim açısından önem taşımıştır. Venedik hem Osmanlı topraklarındaki yoğun ekonomik faaliyetlerini korumaya çalışmış, hem de Osmanlı askerî gücüne karşı tedbirler almıştır. Bu faaliyetlerini diplomatik kanallarla sürdürmüş olsa da Osmanlı Devleti'yle savaşa girmekten kurtulamamıştır. I. Süleyman döneminde iki önemli diplomatik temas öne çıkmaktadır.

3.4.1. Marco Minio

Venedikli asil bir ailenin üyesi olan ve birçok önemli mevkiye getirilen Marco Minio (ö. 1542), Osmanlı elçisi Ahmed Ferhad Paşa'nın Venedik'e gelip I. Süleyman'ın cülûsunu bildirmesinin akabinde Venedik senatosu tarafından İstanbul'a gitmekle görevlendirilmiştir.⁶⁷³ Tomassa Contarini'nin balyos olarak payitahtta bulunduğu bir aşamada, aldığı emir doğrultusunda 21 Mayıs 1521'de Venedik'ten ayrılan elçi, 21 Eylül'de İstanbul'a varmıştır.⁶⁷⁴

Marco Minio, getirdiği kıymetli hediyeleri Dîvân-ı Hümâyun'a takdim etmiştir.⁶⁷⁵ Âdet olduğu üzere ilk olarak vezirlerle görüşmüştür. İstanbul'a oldukça geç

⁶⁷³ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/441.

⁶⁷⁴ Komisyon, *Kanuni ve Pargalı İbrahim Paşa Venedik Elçilerinin Raporlarına Göre*, 5.

⁶⁷⁵ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 45b.

bir tarihte vardığı için vezirlerle görüşmesinde payitahta geç gelme sebebi sorgulanmıştır. Zira vezirler elçinin, padişahın 1521 yazında gerçekleştirdiği Belgrad Seferi'nin⁶⁷⁶ sonucunu beklediği için geç kaldığını düşünmüşlerdir. Ancak elçi kendisine farklı ortamlarda birkaç defa yöneltilen bu soruya, geç kalış sebebinin başka mazeretlerinden kaynaklandığını açıklayarak cevap vermiştir. Neticede vezirleri, Belgrad'ın fetih tarihinden çok önce Çanakale Boğazı'nı geçtiği hâlde gerekli izinleri alamadığı için uzun bir süre bölgedeki Osmanlı kalelerinde konaklamak zorunda kaldığına ikna edebilmiştir. Elçi, özellikle divan toplantısında paşalarla yaptığı görüşmelerde şikâyetlerini dile getirmiştir. Başlıca talepleri, Bosna sancak beyinin gerçekleştirdiği akınlarda esir edilenlerin serbest bırakılması ile ele geçirilen bazı Venedik gemilerinin mürettebatlarıyla iade edilmesi olmuştur. Ancak elçi şikâyetlerini söyledikçe vezirler de Venedik ihlallerinden söz etmişlerdir. Özellikle Koron'da Venediklilerin eline düşen dört Türk gemisi ile ilgili olarak tutsakların ve ele geçirilen malların iade edilmesini istemişlerdir. Elçi buna cevaben, şimdiye kadar herkesin ve her şeyin iade edildiğini söylemiştir. Marco Minio'ya göre Osmanlı yönetimi en çok, ele geçirilen Türk gemilerindeki mürettebatın idam edilmesinden şikâyetçi olmuştur. Daha önce akdedilen barış antlaşmasını uzatmakta kararlı olan elçi, taleplerinin kabul edilmesi için çok çaba sarf etmiştir. Pîrî ve Mustafa Paşaları bahsi geçen Venedikli esirlerin serbest bırakılması konusunda ikna eden elçi I. Süleyman'ın konu hakkındaki görüşünü değiştirmemesi sebebiyle amacına ulaşamamıştır.⁶⁷⁷

Marco Minio, Osmanlı-Venedik ilişkilerinin uzun bir süre barış içinde seyretmesini sağlayacak bir antlaşma yapmayı hedeflemiştir. Venedik çıkarlarını elinden geldiğince koruduğu bu antlaşmaya, daha önce yaşanan sınır problemleri ve çatışmalarının tekrar etmemesi adına maddeler eklenmiştir. Bunun yanında Venedikli tacirlerin ve elçilerin hukuki statülerini temin eden düzenlemelere gidilmiştir. Ayrıca ticaret serbestisine dâhil olan yerlere, İstanbul, Kefe ve Trabzon'a ek olarak bütün Suriye, İskenderiye ve Kahire limanları da dâhil edilmiştir. Marco Minio, Venedik gemilerinin İstanbul haricinde Gelibolu'da tekrar aranmamasını talep etmiş ve bu talebi kabul görmüştür. I. Selim zamanında Kıbrıs için Venedik'ten tahsil edilen

⁶⁷⁶ Lutfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, 296-304.

⁶⁷⁷ Komisyon, *Kanuni ve Pargalı İbrahim Paşa Venedik Elçilerinin Raporlarına Göre*, 16-21.

verginin arttırılması gündeme geldiği hâlde elçinin bunu engellemesi de onun antlaşmadaki başarıları arasındadır. Elçi, Hıristiyanların köleleri para karşılığı serbest bırakabilmelerine imkân tanınmasını sağlayamasa da kölenin Venedikli olduğu anlaşılırsa serbest bırakılmasını antlaşma maddelerine ekletebilmiştir. Bu antlaşmayla Akdeniz'deki korsanlığa karşı Osmanlı Devleti ile Venedik'in birlikte hareket etmesine karar verilmiştir.⁶⁷⁸

Elçinin Osmanlı yönetimiyle görüşmelerindeki dikkat çeken hususlardan biri elçinin, Avrupa'daki siyasi vaziyet ve Venedik'in V. Karl ve I. François ile ilişkilerinin vezirler tarafından sorgulanmasıdır. Marco Minio, bu sorgu-suale çok fazla malumat vermeden ve yeri geldiğinde abartarak cevap vermiştir. Vezirlerin, Kıbrıs'la ilgili verginin arttırılmaması karşılığında Venedik'in Avrupa'da olan biten hakkında Dîvân-ı Hümâyun'a bilgi akışı sağlanmasını şart koşmaları, Osmanlı yönetiminin Avrupa hakkında bazı planları olduğunu göstermiştir. Nitekim bu durum Marco Minio tarafından da mülahaza edilmiştir. Öyle ki elçi kaleme aldığı raporunda I. Süleyman'ın kesinlikle Macaristan'a saldırmaya devam edeceğini yazmıştır. Ayrıca donanma hazırlıklarına istinaden denizden bir seferin gerçekleşme ihtimaline yer vermiştir.⁶⁷⁹

I. Süleyman'ın hükümdarlığının ilk yıllarında Venedik'e karşı düşmanca bir tavır takınmak istemediği anlaşılmaktadır.⁶⁸⁰ Bununla birlikte elçinin geç kalması padişahı şüpheye sevk etmiş ve hoşnutsuzluğunu diplomatik görüşmeler esnasında belli etmiştir. Böylece tavizsiz bir politika izleyeceğinin sinyallerini veren padişah, Akdeniz'de görece sakin ve güvenli bir ortam oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu ortam, Osmanlı donanmalarının Rodos önlerinde başarıya ulaşmasında etkili olmuştur. Ülkesinin ticari ve siyasi çıkarlarını koruyan bir antlaşma sağlamaya muvaffak olan elçi, diplomatik dili sayesinde misyonunda başarılı olmuştur.

⁶⁷⁸ Mahmut Şakiroğlu, "1521 Tarihli Osmanlı-Venedik Anlaşmasının Aslı Metni", *Türk Tarih Enstitüsü Dergisi* 12 (1982), 387-404; Komisyon, *Kanuni ve Pargalı İbrahim Paşa Venedik Elçilerinin Raporlarına Göre*, 21-26.

⁶⁷⁹ Komisyon, *Kanuni ve Pargalı İbrahim Paşa Venedik Elçilerinin Raporlarına Göre*, 1-26.

⁶⁸⁰ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/441; Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamanı*, 70-71.

3.4.2. Pietro Zen, Tommaso Contarini ve Luigi Badoero

Venedik'in Osmanlı Devleti'yle kurduğu en önemli diplomatik temaslardan biri, 1537 yazında Venediklilerin Osmanlı gemilerine saldırmasıyla başlayan savaşı⁶⁸¹ sonlandırmaya yönelik olarak gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti uyguladığı yoğun askerî baskı sayesinde Venedik yönetimini bir barış antlaşması için harekete geçmeye mecbur etmiştir. Bu aşamada Osmanlı yönetimi de yaptığı diplomatik hamlelerle bu İtalya devletinin Habsburgların kucağına düşmesini önlemiştir. Savaş başladıktan kısa süre sonra Venedik'in elçi gönderme talebini I. Süleyman'ın "Benim ulu âsitanem daima açıktır." diyerek kabul etmiştir.⁶⁸²

Venedik yönetimi, kendisi için zorlu geçen savaşta barış için ilk adımı atmaya karar verdikten sonra Habsburglardan çekindiği için resmî bir elçi göndermek yerine Osmanlı yönetimi nezdinde ayrıcalıklı bir itibara sahip olan Alvise Gritti aracılığıyla görüşmeleri yürütmek istemiştir. Gritti, Fransız elçisi Rincon'un İstanbul'da genel bir barış için çabaladığı sırada İstanbul'a gönderilmiştir. Burada Venedik'in derhal bir elçi göndermesi şartıyla icabında uzatılabilecek üç aylık bir ateşkes sağlayabilmiştir.⁶⁸³ Gritti'nin geldiğini, başka herhangi bir elçi gönderilmek istenirse reddedilmeyeceğini ve padişah dergahının dost ve düşman bütün elçilere açık olduğunu beyan eden Mart 1539 tarihli bir nâme-i hümayun Venedik'e gönderilmiştir.⁶⁸⁴

Alvise Gritti İstanbul'da çok kısa bir süre kalıp Venedik'e geri dönmüştür. Getirdiği haberler Venedik senatosu tarafından değerlendirildikten sonra barış görüşmelerini yürütmesi için tecrübeli elçi, seksen yaşındaki Pietro Zen görevlendirilmiştir. Ancak elçi 1539 Mayıs'ının ortalarında yoldayken hastalanıp vefat etmiştir.⁶⁸⁵ Elçinin durumunu Bosna Sancak Beyi Hüsrev Bey Dîvân-ı Hümayun'a ve Venedik beylerine bildirmiştir.⁶⁸⁶ Pietro Zen'in yolda ölmesi, Venediklilere epeyce vakit kaybettirmiştir. Öyle ki başka bir elçi gönderilene kadar Osmanlı tarafının iade

⁶⁸¹ Matrakçı Nasuh, *Târih-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 213b; Lutfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, 360.

⁶⁸² Gökbilgin, "Venedik Devlet Arşivindeki Vesikalar Külliyyatında Kanunî Sultan Süleyman Devri Belgeleri", 152.

⁶⁸³ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/565.

⁶⁸⁴ Gökbilgin, "Venedik Devlet Arşivindeki Vesikalar Külliyyatında Kanunî Sultan Süleyman Devri Belgeleri", 144, 145.

⁶⁸⁵ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/564-566.

⁶⁸⁶ Gökbilgin, "Venedik Devlet Arşivindeki Vesikalar Külliyyatında Kanunî Sultan Süleyman Devri Belgeleri", 167.

edilmesinde ısrarcı olduğu Kastelnova (Nova) Kalesi, karadan Hüsrev Bey, denizden de Hayreddin Paşa'nın askerî teşebbüsleriyle, 7 Ağustos 1539'da Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetine tekrar girmiştir.⁶⁸⁷

Venedik senatosu, Osmanlı yönetimiyle tekrar temasa geçmesi için daha önce İstanbul'da bulunmuş, tecrübeli tacir ve elçi Tomassa Contarini'yi görevlendirmişlerdir. Oldukça soğuk bir şekilde karşılanan Contarini, ihlale uğrayan tarafın temsilcisi olmanın verdiği güvenle kesin bir dil kullanarak ülkesinin kaybettiği toprakları geri istemiştir. Bu talebe çok öfkelenen I. Süleyman, Venedik beylerinin barış için, Anabolu ve Benefşe'nin⁶⁸⁸ de dâhil olduğu altı kalenin Osmanlı Devleti'ne bırakılması gerektiğini söylemiştir. Bunun üzerine elçi, kendisinin kale vermeye yetkili olmadığını, önceden olduğu gibi iki ülke arasında dostluğun tesisi için gönderildiğini söylemiştir. I. Süleyman elçinin bu sözlerine “Kafir Müslümana dost mu olur? Kafirin kalesi benim memleketimde neyle? İyilikle vermezse kılıcımla alabilirim. Yıkılsın gitsin!” diyerek tepki göstermiştir.⁶⁸⁹

I. Süleyman, Contarini'yi bir süre ceza mahiyetinde payitahtta tutmuştur. Vezirlere müracaat eden elçi, nihayet gitmek için izin alabilmiştir.⁶⁹⁰ Vezirler ona, hızlıca gidip Şehzade Bayezid'in sünnet düğününe katılmak için geri dönmesini tavsiye etmişlerdir. Contarini bu tavsiyeye uyarak Venedik'e dönmüştür.⁶⁹¹ Elçi yanında Venedik dojunu hitaben yazılmış, padişahın kimsenin düşmanlığından çekinmediği ve kimsenin dostluğuna da ihtiyacı olmadığını bildiren bir hattı hümayun taşımıştır.⁶⁹² Gerçekten de Venedik, Şehzade Bayezid'in sünneti vesilesiyle düzenlenen kutlamalarda balyosları vasıtasıyla temsil edilmiştir.⁶⁹³ Bu durum, Venedik'in barışa istekli olduğunu göstermesi açısından değer görmüştür.

⁶⁸⁷ Lutfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, 369.

⁶⁸⁸ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/567.

⁶⁸⁹ Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 220a; Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, 383.

⁶⁹⁰ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 309b-310a.

⁶⁹¹ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/570.

⁶⁹² Gökbilgin, “Venedik Devlet Arşivindeki Vesikalar Külliyyatında Kanunî Sultan Süleyman Devri Belgeleri”, 145.

⁶⁹³ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 270b, 271a; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, 462.

Venedik senatosu, barış yanlısı Onlar Konseyi'nin bir üyesi olan Luigi Badoero'yu 1539 sonlarında İstanbul'a göndermeye karar vermiştir. Savaş yanlılarının çoğunlukta olduğu Pregadiler Konseyi ise yeni elçiye barış için bazı talimatlar vermişlerdir. Buna göre Badoero, kaybedilen toprakların geri verilmesinde ısrar edecek, şayet bu mümkün olmazsa üç yüz bin duka altın savaş tazminatı ve Anadolu ve Benefşe için beş-altı bin duka altın teklif edebilecektir. Ancak Onlar Konseyi, bu şartlar altında barışın mümkün olmayacağından endişelenmiştir. Öyle ki Venedik'te meydana gelen erzak sıkıntısının, ticareti canlandıran mutlak bir barışla mümkün olabileceğini öngörmüşlerdir. Bu yüzden yönetimde etkili güce sahip olan bu konsey Badoero'ya, gerekirse Anadolu ve Benefşe'yi de feda etmesi talimatını gizlice bildirmişlerdir. Ancak bu karar, Pregadiler ve Onlar Konseylerine üye oldukları hâlde Fransa kralına çalışan birkaç kişi tarafından Venedik'teki Fransa elçisi Guillaume Pellicier'e (ö. 1568) bildirilmiştir. Böylece Osmanlı yönetimi, Venedik'in barış için neleri feda edebileceğini önceden öğrenmiştir.⁶⁹⁴

Luigi Badoero, Nisan 1540'ta, Kurban Bayramının akabinde Dîvân-ı Hümâyun'a hediyelerini takdim etmiştir.⁶⁹⁵ Getirdiği kıymetli hediyelere rağmen, Osmanlı yönetiminin elindeki güçlü istihbarat kozlarının etkisiyle soğuk karşılanmış ve sert bir muamele görmüştür. Osmanlı yönetimi, taleplerini daha da arttırdığı için görüşmeler epey uzamıştır. Ancak neticede Ekim 1540'ta antlaşma metni kaleme alınmıştır. Antlaşmayla Venedik'in Anadolu, Benefşe'yi Mora'daki diğer kalelerle birlikte boşaltması karara bağlanmıştır. Osmanlı donanmasının ele geçirdiği adalar da geri verilmemiştir. Savaş tazminatı olarak ise belirlenen üç yüz bin florinden yüz bini antlaşmanın imzalandığı gün, elli bini hicrî 947 yılı içerisinde, kalan yüz elli bini de sonraki iki yıl içinde ödenmesi konusunda anlaşılmıştır. Antlaşmanın diğer hususları ise iki devlet arasındaki ticari ilişkilerin düzenlenmesi, esir takasları ve korsanlara karşı mücadeleyle ilgili olmuştur.⁶⁹⁶

⁶⁹⁴ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/569-572; Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamanı*, 315, 316.

⁶⁹⁵ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 333a.

⁶⁹⁶ Gökbilgin, "Venedik Devlet Arşivindeki Vesikalar Külliyyatında Kanunî Sultan Süleyman Devri Belgeleri", 121-128.

Osmanlı-Venedik arasındaki barışı sağlayan görüşmelerde Venedik'in "Osmanlı Devleti'nin düşmanlarına düşman, dostlarına dost olması" Osmanlı yönetimi tarafından ısrar edilmiştir. Venedik'i âdeta tabi devlet hâline getirecek bu şart, Rincon'un arabuluculuğunda gündemden çıkarılmıştır. Kabul edildiği takdirde Venedik'in bütün Avrupa'yı karşısına almasını gerektirecek bu şart, Fransa'nın da işine gelmemiştir. Fransa elçisinin hizmetleri sayesinde Badoero, ülkesinin ihtiyaç duyduğu barışı temin edebilmiştir.⁶⁹⁷ Elbette bu barış Fransa'nın ve Osmanlı Devleti'nin Venedik üzerindeki baskılarını arttırmıştır. Nitekim bu iki ülkenin ortak deniz seferlerinden önce Venedik beylerine Osmanlı yönetimi tarafından Fransa'yla yakınlaşmaları tavsiye edilmiştir.⁶⁹⁸ Bu devlet, ittifaka dâhil edilemese dahi bahsi geçen deniz seferleri için herhangi bir engel teşkil etmemiştir. Bununla birlikte 1540'taki barışın Osmanlı ve Venedik yönetimleri arasındaki bütün problemleri çözdüğü söylenemez. Öyle ki barışın karşılıklı olarak ihlal edildiği durumlar yaşanmıştır.⁶⁹⁹ Ancak bu anlaşmazlıklar I. Süleyman döneminde başka bir savaş hâline evrilmemiştir.

Luigi Badoero, 1540'ın Kasım sonlarında Venedik'e ulaştığında, yapılan antlaşmanın ağırlığı sebebiyle kendisine karşı şikâyet sesleri yükselmiştir. Elçinin, ülke yönetiminde ağırlığını hissettiren Onlar Konseyi'nin direktifleriyle böyle bir antlaşma yaptığı anlaşılınca serzenişler yerini övgüye bırakmıştır.⁷⁰⁰ Bu antlaşma gerçekten de Venedik için pahalıya mal olmuştur. Bu durum elçinin bir başarısızlığı olarak görülmemelidir. Zira onun kontrolünde olmayan casusluk faaliyetleri ve konseylerin aldığı politik kararlar böyle bir sonucun ortaya çıkmasında daha çok etkili olmuştur. Elçi kendisine verilen emir doğrultusunda elinden geleni yapmış görünmektedir.

⁶⁹⁷ Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 221a; Lutfi Paşa, *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, 384; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/572-577.

⁶⁹⁸ Gökbilgin, "Venedik Devlet Arşivindeki Vesikalar Külliyyatında Kanunî Sultan Süleyman Devri Belgeleri", 132, 133, 153.

⁶⁹⁹ Gökbilgin, "Venedik Devlet Arşivindeki Vesikalar Külliyyatında Kanunî Sultan Süleyman Devri Belgeleri", 138-142.

⁷⁰⁰ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/574.

3.5. Lehistan Elçileri

Lehistan, I. Süleyman döneminde Dîvân-ı Hümâyun nezdine en çok elçi gönderen Avrupalı devlet olmuştur. Gönderilen elçilerin adedi fazla olmasına rağmen, kurulan diplomatik temasların sonuçları kaynaklara çok az yansımıştır. Lehistan'ın izlediği barışçıl politika, Osmanlı Devleti'yle öncelikli olarak iyi ilişkiler geliştirmesini beraberinde getirmiş, elçilerin talepleri genellikle ticaretin gelişmesi veya Leh sınırındaki Tatar ve Boğdan ihlalleriyle ilgili olmuştur.

3.5.1. Jan Gabriel Teczynski, Jakob Wilamowski ve Piotr Opalinski

I. Süleyman, tahta çıkışının akabinde Lehistan Kralı I. Zygmunt tarafından bir elçi vasıtasıyla tebrik edilmiştir.⁷⁰¹ Daha sonra Jan Gabriel Teczynski adlı elçinin 1524 yılında geldiği bilinmektedir.⁷⁰² 15 Ekim 1525 tarihinde taraflar arasında üç yıl süreli bir muahedenin yapılmış olması, önceki diplomatik ziyaretlerin olumlu seyrettiğini göstermektedir. Bahsi geçen muahedede Lehistan elçisinin ismi “Stainslaw” şeklinde yer almaktadır.⁷⁰³

1525'te Osmanlı Devleti ile Lehistan arasındaki antlaşma, aslında iki ülke arasında 1489'da varılan uzlaşının⁷⁰⁴ yenilenmesinden ibarettir. Bu antlaşmanın yenilenmesi için, birkaç senede bir, iki taraf arasında elçiler gidip gelmiştir.⁷⁰⁵ Böylece iki taraf arasında hudut tecavüzlerine engel olunmuş, ticari serbesti getirilmiş ve tacirlerle ilgili bazı hukuki tedbirler alınmıştır.⁷⁰⁶

Jan Gabriel Teczynski, 1528 yılında Osmanlı yönetimi nezdinde bir kez daha diplomatik faaliyetler için İstanbul'a gönderilmiştir. Sonbaharda gelen elçi, kralının iyi niyetlerini ve hediyelerini ilettikten sonra bir miktar ihsanla karşılık bulmuştur.⁷⁰⁷ Ticaret antlaşmasının yenilenmesini sağlayan elçi, Lehistan'da Osmanlıca'yı okuyup anlayabilecek kimse bulmakta sıkıntı yaşadığı için bundan sonra verilecek

⁷⁰¹ Celâl-zâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 22a; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, 46-47.

⁷⁰² *Dışişleri Bakanlığı 1967 Yıllığı*, haz. Hâmid Aral (Ankara: Ankara Basım ve Ciltevi, 1968), 1087.

⁷⁰³ Komisyon, *Yoldaki Elçi Osmanlı'dan Günümüze Türk-Leh İlişkileri*, 17-18.

⁷⁰⁴ Oruç bin Âdil, *Oruç Beğ Tarihi [Osmanlı Tarihi (1288-1502)]*, 141-142.

⁷⁰⁵ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 2/480-481.

⁷⁰⁶ Gökbilgin, “Venedik Devlet Arşivindeki Vesikalar Külliyyatında Kanunî Sultan Süleyman Devri Belgeleri”, 131-132; Komisyon, *Yoldaki Elçi Osmanlı'dan Günümüze Türk-Leh İlişkileri*, 17-18.

⁷⁰⁷ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 146b.

ahitnamelerin Latince olmasını talep etmiştir.⁷⁰⁸ Ayrıca elçi Habsburgların Lehistan'daki düşmanca tavırlarından şikâyetçi olmuştur. Aynı vakitte İstanbul'da görüşmelerini sürdüren Habsburg elçilerinin tevkif edilmelerinde Lehistan elçisinin şikâyeti etkili olmuştur.⁷⁰⁹

Teczynski gibi başka Leh elçiler de antlaşmanın yenilenmesi için İstanbul'a gelip gitmeye devam etmişlerdir. 1531'de Jakob Wilamowski⁷¹⁰ adlı bir elçi gelip kralının mektubunu ve hediyelerini takdim ettikten sonra bazı ihsanlara mazhar olup uğurlanmıştır.⁷¹¹ Lehistan elçisi Piotr Opalinski padişahın 1532'deki seferinden dönüşünde kabul olunup Lehistan'ın Boğdan ve Kırım tarafından hücumu uğramamasını, Tatarların gerektiğinde Lehistan'a yardım etmesini ve Lehistan'ın Osmanlı düşmanlarıyla birlik olmamasını öngören bir antlaşma yapmıştır.⁷¹² Lehistan daha sonra da Osmanlı Devleti'ne elçi göndermeye devam ederek 1535⁷¹³ ve 1536'da⁷¹⁴ da diplomatik temaslarını sürdürmüştür.

Teczynski'nin elçilik faaliyeti başarıyla neticelenmiştir. I. Süleyman döneminde var olan ticaret antlaşmasının yenilenmesi, Lehistan hükûmetinin diplomatik bir başarısıdır. Elçinin Habsburglar aleyhinde faaliyette bulunması, Osmanlı yönetiminin 1529'da gerçekleştirmeyi planladığı sefer için Avrupa'daki siyasi vaziyetin elverişli olduğu sinyallerini vermiştir. Daha sonra devam eden diplomatik temaslar neticesinde Lehistan, Osmanlı Devleti sayesinde başta Habsburglar olmak üzere diğer bazı dış tehditlerden korunmuştur.

3.5.2. Erazm Kretkowski

Osmanlı Devleti ile Lehistan arasındaki elçi teatisi, bazen önemli siyasi krizler esnasında gerçekleşmiştir. Bu elçiliklerden biri de I. Süleyman'ın 1538'deki Kara Boğdan Seferi'ne⁷¹⁵ tesadüf etmiştir. Osmanlı ordusunun sefere çıkmasında Boğdan

⁷⁰⁸ Komisyon, *Yoldaki Elçi Osmanlı'dan Günümüze Türk-Leh İlişkileri*, 21.

⁷⁰⁹ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 2/479.

⁷¹⁰ *Dışişleri Bakanlığı 1967 Yılı*, 1088.

⁷¹¹ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 176b.

⁷¹² Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, 2/153-154.

⁷¹³ *Dışişleri Bakanlığı 1967 Yılı*, 1088.

⁷¹⁴ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 246a.

⁷¹⁵ Solakzâde, *Târîh-i Solakzâde*, 207.

hâkimi Petru Rareş'in Habsburglarla anlaşarak bölgede Osmanlı aleyhine faaliyette bulunması etkili olmuştur.

Rareş'in Habsburglarla yakınlaşmasına neden olan gelişme, Lehistan'ın güneyindeki ve Boğdan'ın kuzeyindeki tartışmalı bir bölge olan Pocuta'nın Lehistan kuvvetleri tarafından kuşatılmasıdır. Savunmaya geçen Rareş, 1531'de Lehistan karşısında mağlup olmuştur. Bunun üzerine Osmanlı Devleti'ne şikâyetlerini iletmışse de Osmanlı-Lehistan antlaşmasına aykırı olduğu gerekçesiyle Lehistan'a saldırmak için müsaade alamamıştır. Hâl böyle olunca Rareş, Ferdinand ve V. Karl'a müracaat ederek umduğu desteği bulabilmiştir. Bundan sonra Dîvân-ı Hümâyun'un Boğdan voyvodasına defalarca nasihatte bulunmasına rağmen, Lehistan'a Boğdan tarafından gerçekleştirilen saldırılar yoğunluk kazanmıştır. Habsburgları Osmanlı aleyhinde kışkırtan ve Lehistan'a hücum eden Petru Rareş'in faaliyetleri Osmanlı yönetimine gizli kalmamıştır.⁷¹⁶ Özellikle Dîvân-ı Hümâyun'un genel yetkili olarak görevlendirdiği Alvisse Gritti'nin ve iki çocuğunun öldürülmesinde⁷¹⁷ Rareş'in parmağının olması, Osmanlı yönetiminin ciddi tepkisine sebep olmuştur.⁷¹⁸

İşlediği suçlardan sonra I. Süleyman'dan af dileyen Petru Rareş, iki yüzlü bir siyaset takip ederek Habsburglarla iyi ilişkiler kurmaya devam etmiştir. Haracı ödemekten imtina etmesi, Habsburglarla ilişkileri ve Lehistan'la savaşması padişahın Boğdan üzerine yürümesi için gerekli sebepleri teşkil etmiştir.⁷¹⁹ Osmanlı ordusu Filibe'deyken başlarında Erazm Kretkowski'nin olduğu bir Leh elçi heyeti gelip hediyeler takdim etmiştir. Kabul töreninden sonra elçinin hemen gitmesine izin verilmeyip ondan orduyla beraber sefere eşlik etmesi istenmiştir.⁷²⁰

Boğdan Seferi'yle Petru Rareş'in baş şehri olan Suceava'ya girilmiş ve yeni bir voyvoda seçilerek tahta oturtulmuştur.⁷²¹ Petru Rareş ise Hotin Kalesi'ni kuşatan

⁷¹⁶ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 252b; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, 434-435; Mihail Guboğlu, "Kanuni Sultan Süleyman'ın Boğdan Seferi ve Zaferi (1538 M. = 945 H.)", *BELLETTEN* 50/198 (20 Aralık 1986), 752-755.

⁷¹⁷ Funda Demirtaş, "I. Süleyman'ın Sekizinci Seferi: Karaboğdan", *Erciyes Akademi* 37/4 (31 Aralık 2023), 1614.

⁷¹⁸ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 281a-281b.

⁷¹⁹ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/198; Demirtaş, "I. Süleyman'ın Sekizinci Seferi: Karaboğdan", 1615.

⁷²⁰ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 283b, 284a.

⁷²¹ Matrakçı Nasuh, *Târih-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 217a-218a.

Lehlilerle antlaşma yapmıştır. Ardından Osmanlı kuvvetlerine direnmek üzere bir savunma savaşı vermeyi düşünmüştü de bu planından vazgeçmiştir. Daha sonra zor şartlar altında Erdel'e kaçmayı başarmıştır.⁷²² Pareş'in kaçtığı anlaşılınca Lehistan tarafına geçme ihtimali gözetilerek elçi Erazm, Lehistan kralına hitaben yazılmış bir mektupla ordugâhtan gönderilmiştir. Mektupta sabık voyvodanın Lehistan'da bulunması durumunda yakalanarak ordugâha gönderilmesi istenmiştir. Rareş'in Erdel'e geçtiği öğrenilince Zapolya'ya aynı minvalde bir mektup iletilmiştir.⁷²³

Boğdan ile Lehistan arasındaki anlaşmazlık, Petru Rareş'in teenniyle hareket etmemesi sebebiyle tahtından uzaklaştırılmasına sebebiyet vermiştir. Zira Lehistan'ın ihlalleri karşısında padişahın hükmüne razı olup beklememiş, nüfuz alanını genişletme peşine düşmüştür. Üstelik bunu tabi olduğu Osmanlı Devleti'ni karşısına alarak yapmıştır. Lehistan'ın diplomatik hamleleri de Petru'nun muvaffakiyetsizliğinde etkili olmuştur. Ancak Lehistan'ın kışkırtmalarından gafil olmayan Osmanlı yönetimi, Leh elçiyi sefer esnasında ordugâhta tutmak ve daha sonra Petru'nun yakalanması talimatıyla salıvermek suretiyle Lehistan'a bir gözdağı vermiştir. Ayrıca bu seferle Osmanlı yönetimi, muahedeye aykırı davranan tarafı bizzat cezalandıracağını göstererek antlaşmalara bağlılığını ortaya koymuştur.

3.5.3. Mikolaj Bogusz, Stainslaw Teczynski, Mikolaj Brzozowski ve Jerzy Jazlowiecki

Boğdan Seferi'nden sonra Osmanlı-Lehistan ilişkileri gayet iyi düzeyde seyretmiş ve karşılıklı elçiler gönderilmeye devam edilmiştir. Öyle ki 1539 yazında bir Leh elçi İstanbul'a gelmiştir.⁷²⁴ I. Süleyman Şehzade Bayezid ve Şehzade Cihangir'in eylül sonunda yapılacak olan sünnet düğününe ve kızı Mihrimah Sultan'ın Rüstem Paşa ile nikahına Kral Zygmunt'u davet etmiştir.⁷²⁵ Daha sonra 1543'teki Estergon kuşatması esnasında bir Leh elçi gelmiştir. Kalenin ele geçirilmesinden sonra

⁷²² Guboğlu, "Kanuni Sultan Süleyman'ın Boğdan Seferi ve Zaferi (1538 M. = 945 H.)", 783-784.

⁷²³ Celalzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 255a; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, 438; Peçevî, *Târîh-i Peçevî*, 1/213; Demirtaş, "I. Süleyman'ın Sekizinci Seferi: Karaboğdan", 1620.

⁷²⁴ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 309a.

⁷²⁵ Komisyon, *Yoldaki Elçi Osmanlı'dan Günümüze Türk-Leh İlişkileri*, 29.

tebriklerini ileten elçiye yemek ikram edilip hil'at giydirilmiştir.⁷²⁶ 1548 yılında Lehistan kralı vefat edip yerine II. Zygmunt August (1548-1572) geçince Hürrem Sultan (ö. 1558) yeni kralı bir mektupla kutlamıştır.⁷²⁷

Osmanlı Devleti ile Lehistan arasındaki elçi teatisinde, sınırlardaki problemler ve anlaşmaya aykırı şekilde cereyan eden olaylar konu olmuştur. 1550'de Osmanlı hâkimiyetindeki bir liman kenti olan Özü'ye kralın yaptığı saldırıdan dolayı Mikolaj Bogusz isimli bir elçi özür dilemiştir.⁷²⁸ Daha sonra gelen Stainslaw Teczynski adlı bir elçi 1553'te taraflar arasındaki anlaşmanın uzatılmasını sağlamıştır.⁷²⁹ Elçiler, zaman zaman meydana gelen olumsuzlukların, iki ülke arasındaki ilişkileri kötü etkilememesi adına kıymetli hediyeler takdim etmişlerdir.⁷³⁰

I. Süleyman'ın 1555'te Amasya'da kışladığı sırada Lehistan'dan elçi gelerek sınırlardaki problemlerle ilgili şikâyetlerini dile getirmiştir. Padişahın 1558'de gönderdiği cevap mektubunda ilgili yöneticilere bu hususla ilgili yapılması gerekenlerin emredildiği belirtilmiş, iki ülke arasındaki dostluğun devam edeceği vurgulanmıştır. Bahsi geçen mektupta Nikola Erini ismiyle anılan elçiye ahitnamenin üç suretinin verildiği ve iyi ağırlandı ve güvenilir korumalar eşliğinde uğurlandığı ifade edilmektedir.⁷³¹ Elçinin 1967 tarihli Dışişleri Bakanlığı yaylığında ismi geçen Mikolaj Brzozowski⁷³² olduğu tahmin edilebilir.

Padişah Lehistan'la yaptığı anlaşmayı 1563'te son kez uzatabilmiştir. Jerzy Jazlowiecki adlı elçi bazı ihlallerden dolayı kralının özürlerini iletmeyi de ihmal etmemiştir. Ertesi yıl görkemli ve kalabalık bir heyetle tekrar gelen elçi, ülkesinin Ruslarla giriştiği mücadelede Tatarların asker desteği vermelerini talep etmiştir. Elçiye Tatar hanının Çar'ın topraklarına saldıracağına dair söz veren padişah, böylece ömrünün son yıllarında bir Batılı devletle daha askerî iş birliği içine girmiştir.⁷³³ Bu

⁷²⁶ Matrakçı Nasuh, *Târih-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 233b; Matrakçı Nasuh, *Târih-i Âl-i Osmân*, 404.

⁷²⁷ Komisyon, *Yoldaki Elçi Osmanlı'dan Günümüze Türk-Leh İlişkileri*, 35-38.

⁷²⁸ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 3/113.

⁷²⁹ Gökbilgin, "Venedik Devlet Arşivindeki Vesikalar Külliyyatında Kanunî Sultan Süleyman Devri Belgeleri", 128-130.

⁷³⁰ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 3/112-113.

⁷³¹ Feridun Ahmed Bey, *Mecmû'a-i Münşeatü's-selâtin*, 614-617; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 2/481.

⁷³² *Dışişleri Bakanlığı 1967 Yılı*, 1088.

⁷³³ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 3/113-114.

ittifakı korumak için ise Tatar hanına ve Akkirman beyine Lehistan sınırına herhangi bir saldırı yapılmaması konusunda uyarılarda bulunmuştur.⁷³⁴ Ayrıca adı geçen elçinin isteği üzerine bir sınır kalesi olan Filek'in hâkimine, Leh tacirlerin mallarını oraya getirebileceklerine dair hüküm vermiştir.⁷³⁵ 1565'te ise Tatar hanına bir miktar askeriyile Lehistan'a yardım etmesini emretmiştir.⁷³⁶

I. Süleyman, Lehistan'la barış hâlinde bulunup bu ülkenin Habsburglarla yakınlaşmasını önlemiştir. Bununla birlikte Boğdan Seferi'nde olduğu gibi yeri geldiğinde askerî gücünü hissettirmiştir. Daha sonra yükselen Rus tehdidine karşı Lehistan'ın konumu I. Süleyman'ın gözünde daha değerli hâle gelmiş, iki ülke arasındaki dostluğun kuvvetlenmesi için adımlar atmıştır.

3.6. Rus Elçileri

I. Süleyman döneminde Osmanlı Devleti'yle en az diplomatik temasta bulunan millet Ruslar olmuştur. Bu dönemde Lehistan ve Kırım'la mücadele eden Ruslar, aynı zamanda Hazar Denizi'nin kuzeyindeki hanlıklar aleyhinde yayılmacı faaliyetlerde bulunmuştur. Bu süreçte Osmanlı Devleti ile Ruslar arasındaki elçiliklerin konusu, tacirlerle ilgili hususlar, Lehistan'a karşı askerî ittifak ve Tatar saldırılarının durdurulmasıyla ilgili olmuştur.

3.6.1. Tretiak Gubin ve İvan Morozov

Tretiak Gubin isimli Rus elçi, I. Süleyman'ı cülûsundan ötürü tebrik etmek için Moskova Prensi III. Vasili (1505-1533) tarafından gönderilmiştir. Belgrad Seferi dönüşünden sonra gelen elçi, efendisinin tebriklerini ilettikten sonra Tatarların Rus topraklarına yönelik akınlarına son verilmesini rica etmiştir. Bunun üzerine I. Süleyman, Kırım Hanı Mehmed Giray'a Rusları rahatsız etmemesi konusunda bir uyarı göndermiştir.⁷³⁷ Ayrıca iki ülke arasındaki dostluğun bir göstergesi olarak Kırım han zadellerinden İskender adlı bir elçi, Moskova'ya padişahın iyi dileklerini iletmek üzere Rus elçisiyle beraber gönderilmiştir.⁷³⁸ Rus elçisinin Tatarlarla ilgili bu talebi

⁷³⁴ BOA, *Bâb-ı Âsafî-Mühimme Defterleri [A.DVNS.MHM.d]*, No. 6, 87-88.

⁷³⁵ BOA, *A.DVNS.MHM.d*, No. 6, 92.

⁷³⁶ BOA, *A.DVNS.MHM.d*, No. 5, 30.

⁷³⁷ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/19-20; Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamanı*, 70.

⁷³⁸ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 2/478.

1516'daki Rus elçiliğindeki taleple benzerlik göstermektedir. I. Selim de Rus elçisinin Tatarlar hakkındaki şikâyetlerini dinledikten sonra Kırım hanını uyarmıştır.⁷³⁹

III. Vasili, yeni padişahı tebrik ettikten bir yıl sonra payitahta tekrar elçi göndermiştir. Diğer bazı Avrupalı elçilerle aynı vakitte gelip hediyelerini sunan⁷⁴⁰ İvan Morozov isimli bu elçi, hem Rodos'un fethi dolayısıyla tebriklerini iletmiş hem de Lehistan'a karşı askerî ittifak teklif etmiştir. Elçinin ittifak teklifi kibarca reddedilmiştir.⁷⁴¹ Elçi ayrıca 1519'da Belgrad taraflarına giden iki asilzadenin geri dönmediklerinden şikâyet ederek Osmanlı Devleti'ne savaş açma imasında bulunmuştur.⁷⁴²

Kısa aralıklarla gönderilen iki Rus elçisi de amaçlarına tam olarak ulaşamamışlardır. Osmanlı yönetimi, Kuzeyden gelen bu misafirlerini iyi karşılamışsa da diplomatik teşebbüslerine pek itibar etmemiştir. Osmanlı yönetiminin Rusların ittifak tekliflerine sıcak bakmaması gayet tabidir. Avrupa'da Habsburgların yükselişte olduğu bir aşamada Lehistan'ın düşman addedilmesinde herhangi bir menfaat görülmemiştir.

3.6.2. Adaşev

Çocuk yaştaki IV. İvan'ın Moskova Knezliği'nin başında bulunduğu 1539 yazında bir Rus elçisi İstanbul'a gelmiş, hediyelerini ve getirdiği mektubu sunduktan sonra kendisine ihsan edilen bir miktar hediyeyle uğurlanmıştır.⁷⁴³ Son Moskova Knezi IV. İvan 1547'de bütün Rusya'nın hükümdarı olarak Çar unvanıyla taç giymiştir. Aynı yıl İstanbul'a Adaşev (Adashev) isimli elçisini göndermiştir. Bu elçi, daha önceki diplomatik teşebbüste olduğu gibi Lehistan aleyhinde bir ittifak kurulmasını talep etmiştir. Ancak bu talebi reddedilmiştir.⁷⁴⁴

Dedesı gibi, bir Tatarı yok etmek için başka bir Tatarı kullanan IV. İvan, Rusya'nın güçlenmesinde büyük rol oynamıştır. 1551'de Kazan Hanlığı'nı diplomatik

⁷³⁹ Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, Cod. Mixt. 339, 174b; Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Âl-i Osmân*, 317.

⁷⁴⁰ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 79a.

⁷⁴¹ Hammer, *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*, 5/35.

⁷⁴² Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 2/481, dip. 3.

⁷⁴³ Bostan Çelebi, *Süleymannâme* (Türkçe Yazmaları, 998), 309a.

⁷⁴⁴ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 2/481.

yollarla diz çöktüren çar, ertesı yıl hanın bir iç darbeyle uzaklaştırılmasından sonra silah zoruyla Kazan'ı ele geçirmiştir. Bu hamlesi bölgedeki diğer hanlıklarla münasebetlerini çeşitlendirmiştir.⁷⁴⁵ Bundan sonra Astarhan Hanlığı'nı ele geçirmek için çabalamıştır. 1553'te Kırım Hanlığı'nın Kabartay bölgesinde çıkan bir isyana destek vermiş,⁷⁴⁶ hatta Kabartay Beyi Temrük'ün kızıyla evlenerek bölgedeki otoritesini arttırmıştır.⁷⁴⁷ 1557'de Astarhan'ı ele geçiren IV. İvan, İdil'in Rus hâkimiyetine girmesini sağlamıştır.⁷⁴⁸

Adaşev'in elçiliği ilk Rus çarı olan IV. İvan'ın izlediği politika ve Osmanlı yönetiminin bu politikaya verdiği tepki açısından önemlidir. İki ülke arasında Lehistan'a karşı bir ittifakın tesis edilmesi, Osmanlı Devleti'nin Lehistan'ı dost ülke olarak telakki etmesi sebebiyle gerçekleşmemiştir. Ayrıca böyle bir ittifaka onay verilmeyerek Kırım Hanlığı'nın askerî etkinliğinin kısıtlanması engellenmiştir. Ancak bununla birlikte Kırım Hanlığı'nın diğer Tatar hanlıklarıyla mücadele içinde olması ve Rus tehdidinin geç fark edilmesi, Rusya'nın Karadeniz'in ve Hazar'ın kuzeyinde yayılmasını beraberinde getirmiştir.

I. Süleyman, Avrupa'dan gelen elçiler vasıtasıyla etkileri uzun yıllar devam eden bir siyasi ilişkiler ağı oluşturmuştur. Bu ağın merkezine Dîvân-ı Hümâyun'u yerleştiren padişah, Habsburg tehdidinin Avrupa'yı şekillendirdiği aşamada kıtadaki siyasette etkisini göstermiştir. Bu etkiyi I. Selim'den devraldığı ekonomik ve askerî üstünlük sayesinde elde eden I. Süleyman, kullandığı sert güçle Habsburgların nüfuz alanını kısıtlamaya çalışmıştır. V. Karl'a karşı başta Fransa olmak üzere bazı Avrupa devletleriyle stratejik ilişkiler geliştirmiştir. Padişahın bu hamledeki tek gayesi Avrupa'nın Haçlı ruhuyla birleşmesini engellemek olmamıştır. O aynı zamanda devletine sığınanları kabul ve himaye etmek suretiyle alicenaplık göstermiştir. Türk ve İslâm kültürüne uygun düşen bu prensibinin etkisiyle V. Karl, Ferdinand ve Habsburgları destekleyenleri zalim ve zalimlerin yandaşları; kendi yönetimini ise

⁷⁴⁵ Potyemkin, *Uluslararası İlişkiler Tarihi*, 1/232-233.

⁷⁴⁶ Celâlzâde Mustafa Çelebi, *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* (Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997), 414a; Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhü'l-ahbâr* (Türkçe Yazmalar Koleksiyonu, 05959), 313b; Demirtaş, *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*, 706.

⁷⁴⁷ Davut Dursun, "Kabartaylar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/12.

⁷⁴⁸ Muhammed Taşkesenligil, "16. Yüzyılda Korkunç İvan'ın Rus Tarihindeki Rolü Üzerine", *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* 36/36 (28 Aralık 2017), 149-150.

mazluma kucak açan adaletin merkezi olarak konumlandırmıştır. Böylece benimsediği gaza anlayışının meşru zeminini güçlendirmiştir. Bu minvalde şekillenen Osmanlı siyaseti, elçilik faaliyetlerine yansımıştır.

Avrupalı elçilerin diplomatik faaliyetlerinde Dîvân-ı Hümâyun'un düşmanlarına karşı son derece katı ve ödünsüz tutumu dikkat çekerken, dost olarak gördüğü Fransa yönetimi ve elçileriyle ilişkilerinde müsamahakârlığı ön plana çıkmaktadır. Osmanlı yönetiminin bu tavrı, Habsburgları daha donanımlı elçiler göndermeye ve savaş meydanında zaman zaman daha agresif hamleler yapmaya iterken Fransa'yı Osmanlı Devleti'ne daha çok bağımlı hâle getirmiştir. Bu hâl uzun vadede, yıpratıcı savaşların da etkisiyle, Osmanlı-Fransa ilişkilerinin gerilemesine sebep olmuştur.

SONUÇ

Kökene çok eskilere dayanan diplomasi kültürü, tarihsel süreç içerisinde birçok farklı evreden geçmiştir. I. Süleyman dönemi, diplomasi'nin Avrupa'da gelişip çeşitlendiği bir evrede kurumsal ilerleme açısından önemli gelişmelere sahne olmuştur. Söz konusu dönemde Osmanlı yönetimiyle temas geçen Avrupalı elçilerin faaliyetlerinin incelenmesiyle bu faaliyetlerinin başarı ve başarısızlıklarına etki eden unsurların tespit edilmesi ve I. Süleyman döneminde devletin Avrupa siyasetinin, gelen elçiler üzerinden değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın sonucunda varılan bulgular iki kategoride değerlendirilebilir. Bunlardan ilki Avrupalı devletlerin I. Süleyman döneminde Osmanlı Devleti'yle ilişkileri ve gönderdikleri elçilerle ilgilidir. İkincisi ise bu dönemde yürütülen diplomatik temasların Osmanlı yönetiminin takip ettiği diplomasiyle olan etkileşimine dairdir.

I. Süleyman döneminde Avrupalı elçiler, genelde asilzadeler arasından seçilmişlerdir. Bununla birlikte din adamı, tacir ve hukuk bilgini olan kimseler de elçi olarak görevlendirilmişlerdir. Eğitim seviyesi yüksek olan elçilerin, sadece asilzade veya asker kökenli olanlara kıyasla, yürüttükleri elçilik faaliyetlerinde daha başarılı oldukları tespit edilmiştir. Elçilerin başarısını etkileyen diğer bir husus ise Osmanlı yönetimiyle kurdukları ilişkilerin düzeyleridir. Bu noktada elçilerin taleplerini iletme biçimleri ile protokole uygunlukları, temsil ettikleri hükümdar veya yönetimlerin Dîvân-ı Hümâyün nezdindeki itibarlarını etkilemiştir.

I. Süleyman devrindeki Habsburg ve Fransa elçilikleri, Osmanlı Devleti'nin dost ve düşman ülkelerle ilişkilerini yürütme şekilleri hususunda önemli ipuçları içermektedir. Dost addedilen Fransa'nın elçilerinin hediye konusunda Osmanlı yönetiminden tolerans görmeleri, karşılama törenlerinin daha şaşaalı yapılması, askerî seferlere katılmaları önemli ayrıcalıklardandır. Habsburg elçilerinin karşılama törenleri ise zaman zaman daha sade şekilde icra edilmiştir. Osmanlı yönetiminin belirlenen haraçlar konusundaki tavrı ve çatışma hâli gibi durumlarda elçileri alıkoyma gibi uygulamalara başvurması, Habsburglarla süregelen gergin ilişkilerin diplomatik boyuta taşınan tezahürleri arasında yer almaktadır. Ayrıca diğer ülkelerin elçilerinin

çıkardığı zorluklarla mücadele etmek zorunda kalan Habsburg elçileri, taleplerini kabul ettirebilmek için paşalara ve tercümanlara yüksek meblağlı hediyeler teklif etmeleriyle diğer ülkelerin elçilerinden ayrılmaktadırlar.

Fransa ile kurulan diplomatik temaslar, iki ülke arasındaki ilişkileri geliştirip Habsburglara karşı ortak askerî harekâtlar düzenlenmesine imkân sağlamıştır. Bunda Dîvân-ı Hümâyun'un Osmanlı çıkarlarına uygun hamleler yapması ve Fransa elçilerinin diplomatik yetkinlikleri etkili olmuştur. Ancak müttefikler arasındaki ilişkiler zamanla bozulmuştur. İyi ilişkilerin bozulmasında son Fransa elçilerinin tutumları ve Fransa'nın içinde bulunduğu konjonktür etkilidir.

Habsburglarla yürütülen diplomatik görüşmeler, genellikle Habsburgların Osmanlı ilerleyişini durdurmak için barış veya ateşkes taleplerini yinelemeleri şeklinde gerçekleşmiştir. İki yönetim arasındaki münasebetler çoğunlukla düşmanca olsa da elçilere yönelik muamelenin şekillenmesinde elçilerin donanım, tutum ve davranışları etkilidir. Ayrıca Habsburg tarafının elçilik faaliyetlerini bir oyalama aracı olarak kullanması da ilişkilerin seyrine yön vermiştir. Savaş alanındaki başarısızlıkların etkilerini hafifletmek için Osmanlı topraklarına elçi gönderen Habsburg yöneticileri, diplomatik teşebbüsleriyle eş zamanlı olarak askerî girişimlerde bulunmuşlardır. Söz konusu gelişmeler, Osmanlı yönetimi açısından Habsburgların güvenilmez bir düşman olarak değerlendirilmelerine zemin hazırlamış ve elçilik faaliyetlerinde bu algının izleri görülmüştür.

Osmanlı Devleti, Macaristan'da kendisine bağlı bir yönetim kurmasının akabinde Avrupa siyasetindeki etkisini arttırmıştır. Habsburglarla çatışmaya girilip Fransa ile dostluk ilişkilerinin kurulduğu I. Süleyman devrinde Venedik, Lehistan ve Rusya'nın diplomatik teşebbüsleri de önem arz etmektedir. Bu dönemde denizlerdeki eski gücünü yitiren Venedik, Habsburglarla yakınlaşmasının bir neticesi olarak girdiği çatışma hâlimden zararlı ayrılarak diplomatik görüşmelerde Dîvân-ı Hümâyun'un karşısına güçlü bir şekilde çıkamamıştır. Lehistan ise izlediği barış siyasetinin etkisiyle Osmanlı Devleti'yle çatışmaktan kaçınmıştır. Lehistan'ın bu tavrında Habsburg, Rus ve Tatar tehditleri olmuştur. Rusya'yla ilişkilerin ise Osmanlı yönetimi tarafından çok önemsenmediği hissedilmektedir. Bu dönemde Lehistan ve Rusya ile kurulan ilişkiler daha çok Kırım Hanlığı etkisinde şekillenmiştir.

Osmanlı yönetimi, tek taraflı bir diplomasi anlayışı benimsemiştir. Ancak bu durum Dîvân-ı Hümâyûn'un sadece askerî güce dayalı kararlar aldığı veya diplomasiye önem vermediği anlamına gelmemektedir. Osmanlı Devleti, yabancı ülkelere gönderilen elçilerin yanı sıra paşalar, tercümanlar ve kimi zaman da başka devletler aracılığıyla diplomatik teşebbüslerde bulunmuştur. Önemli bir diğer husus ise bazen Dîvân-ı Hümâyûn azalarının vefat veya azil gibi sebeplerle değişmesidir. Bu değişiklikler zaman zaman elçilerin görevlerini etkilemiştir.

Osmanlı Devleti, 1520-1566 yıllarındaki diplomatik üstünlüğünü sadece askerî ve ekonomik gücüyle elde etmemiştir. Osmanlı yönetiminin yoğun istihbarat faaliyetleri, rakiplerini zaafa uğratmasını sağlayan önemli bir gücü hâline gelmiştir. Osmanlı tarafının istihbarat üstünlüğü elçilik görüşmelerinde kendini hissettirmiştir. Padişahın ve paşaların Avrupa'nın siyasi vaziyetinden haberdar olmaları elçilere karşı bir koz olarak kullanılmıştır. Ayrıca yeri geldiğinde yabancı elçilerden haber alma noktasında faydalanılmıştır. Elçiler bu istihbarat yoğunluğunu, yeri geldiğinde temsil ettikleri ülkelerin çıkarları için kullanmaktan geri durmamışlardır.

Araştırmada, I. Süleyman döneminde Osmanlı-Avrupa münasebetleri, genelde göz ardı edilen elçilikler üzerinden ele alınmıştır. Bu çalışmanın Osmanlı Devleti'nin güçlü olduğu dönemlerde benimsediği dış politika ve diplomasideki farklı dinamiklerin açıklanmasına dair yapılacak yeni çalışmalara kapı aralaması umulmaktadır.

KAYNAKLAR

- Acar, Funda. “Rekabetten İtâvete Osmanlı-Habsburg Mücadelesi”. *İslam Tarihi ve Medeniyeti*. ed. Mehmet Şeker - Şefaettin Severcan. 12/321-346. İstanbul: Siyer Yayınları, 2018.
- Afyoncu, Erhan. “Nişancı”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/156-158. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Ahışhalı, Recep. “Reîsülküttâb”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/546-549. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Ahmetbeyoğlu, Ali. *Avrupa Hun İmparatorluğu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2001.
- Akyılmaz, Gül. “III. Selim’in Dış Politika Anlayışı ve Diploması Reformu Çerçevesinde Batılılaşma Siyaseti”. *Türkler*. ed. Hasan Celâl Güzel vd. 12/1089-1109. Ankara: Yeni Türkiye, 2002.
- Alikılıç, Dündar. *İmparatorluk Seremonisi*. İstanbul: Tarih Düşünce Kitapları, 1. Basım, 2004.
- Aliyazıcıoğlu, Zeynep İnan. “Avusturyalı Diplomat Sigismund Von Herberstein ve Buda’da Osmanlı Elçiliğine Dair Anıları (1541)”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 66 (15 Eylül 2019), 611-631.
- And, Metin. *16.Yüzyılda İstanbul Kent-Saray-Günlük Yaşam*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 6. Basım, 2023.
- Arı, Tayyar. *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*. Bursa: MKM Yayıncılık, 10. Basım, 2013.
- Arıkan, Muzaffer. “XIV-XVI. Asırlarda Türk-İspanyol Münasebetlerine Toplu Bir Bakış”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 23/3-4 (01 Ocak 1965), 239-256.
- Asrar, Nisar. “Kanuni Sultan Süleyman Devrinde Osmanlı Devleti’nin Dinî Siyaseti ve İslam Alemi”. *İslam Tetkikleri Dergisi* 4 (15 Mart 2012).
- Âşıkpaşazâde. *Tevârih-i Âl-i Osmân Âşıkpaşazâde Tarihi*. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1332.
- Aydın, Bilgin. “Dîvân-ı Hümâyun Tercümanları ve Osmanlı Kültür ve Diplomasısındaki Yerleri”. *Osmanlı Araştırmaları* 29/29 (01 Haziran 2007), 41-86.
- Balcı, Sezai. “Osmanlı Devleti’nde Tercümanlık”. *Osmanlı Diploması Tarihi Kurumları ve Tatbiki*. 39-94. Ankara: Altınordu Yayınları, 2. Basım, 2018.
- Bassano, Luigi. *Osmanlı İmparatorluğu’nda Gündelik Hayat Kanuni Dönemi*. çev. Selma Cangi. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 4. Basım, 2020.
- Baştav, Şerif. *Osmanlı Türk-Macar Tarihi Münasebetlerinde İlk Devir 1456’ya Kadar*. Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1. Basım, 1991.
- Belon, Pierre. *Pierre Belon Seyahatnamesi İstanbul ve Anadolu Gözlemleri (1546-1549) Antakya, Adana, Konya, Afyon, Kütahya, Bursa*. çev. Hazal Yalın. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2. Basım, 2022.

- Beydilli, Kemal. “Zinkeisen, Johann Wilhelm”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44/446-448. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Bilge, Sadık Müfit. *Osmanlı'nın Macaristanı*. İstanbul: Kitabevi, 1. Basım, 2010.
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Bâb-ı Âsafî-Mühimme Defterleri [A.DVNS.MHM.d]*. No. 6.
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Bâb-ı Âsafî-Mühimme Defterleri [A.DVNS.MHM.d]*. No. 5.
- BOA, Osmanlı Arşivi. *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı [TS.MA.e]*. No. 276, Gömlek No. 39.
- Bostan Çelebi. *Süleymannâme*. Viyana: Avusturya Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları, 998.
- Bozkurt, Nahide. *Abbâsiler (750-1258)*. Ankara: İSAM Yayınları, 8. Basım, 2021.
- Bozkurt, Nurgül. “Avusturya Kapı Kethüdalığı (1700-1736)”. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 13/13 (01 Mayıs 2002), 245-259. https://doi.org/10.1501/OTAM_0000000491
- Busbecq, Ogiler Ghislain De. *Türk Mektupları*. çev. Hatice Özkan. İstanbul: Ark Kitapları, 2. Basım, 2018.
- Can, Mustafa. *Sürekli Diplomasi Öncesi Osmanlı Devleti'nde Yabancı Elçiler (Elçi-Ağırlama-Huzura Kabul)*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.
- Canatar, Mehmet. “Kavas”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/66-68. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Pedro'nun Zorunlu İstanbul Seyahati*. çev. Fuad Carim. İstanbul: Güncel Yayıncılık, 3. Basım, 2002.
- Celâlzâde Mustafa Çelebi. *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik*. İstanbul: İ.Ü.M.K., Nadir Eserler Kütüphanesi, 5997.
- Celâlzâde Sâlih Çelebi. *Târîh-i Sefer-i Zafer-Rehber-i Alaman*. haz. Fatma Kaytaç. İstanbul: Çamlıca Basım Yayın, 2016.
- Ceran, İsmail. “XVI. Yüzyılın İlk Yarısında Türk-Fransız İlişkileri, Kanuni Sultan Süleyman - I.François İttifakı”. *Journal of Turkish Studies* 9/9/2 (29 Ağustos 2024), 391-427. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.6407>
- Cevrioğlu, Mahmut Halef. “Janos Hoberdanez's Embassy to Constantinople”. *CIÉPO 22 Uluslararası Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Çalışmaları Komitesi, Bildiriler Kitabı*. 2/403-414. Trabzon: Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 1. Basım, 2018.
- Chesneau, Jean. *D'Aramon Seyahatnamesi Kanuni Devrinde İstanbul-Anadolu Mezopotamya*. çev. Işıl Erverdi. İstanbul: Dergah Yayınları, 3. Basım, 2022.
- Curipeschitz, Benedict. *Yolculuk Günlüğü 1530*. çev. Özdemir Nutku. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1977.
- Çandarlıoğlu, Gülçin. “Uygurlar”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/242-244. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

- Çetinsaya, Gökhan. *Osmanlı İmparatorluğu: Yeni Bir Tarih*. Timaş Yayınları, 2024.
- Çoban, Erdal. “Macaristan’da Protestanlığın Gelişmesi ve Osmanlı Hakimiyeti”. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 7/7 (01 Ağustos 1996), 99-112. https://doi.org/10.1501/OTAM_0000000159
- Danişmend, İsmail Hami. *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*. 6 Cilt. İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971.
- Demirtaş, Funda. “1521’de Belgrad’ın Osmanlı Kadrajına Girmesine Etki Eden Dış Dinamikler”. *Tarih Çalışmaları*. ed. Serdar Göktaş. 32-52. Afyonkarahisar: Yaz Yayınları, 2024.
- Demirtaş, Funda. *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Tabakâtü’l-Memâlik ve Derecâtü’l-Mesâlik*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009.
- Demirtaş, Funda. “I. Süleyman’ın Sekizinci Seferi: Karaboğdan”. *Erciyes Akademi* 37/4 (31 Aralık 2023), 1610-1624. <https://doi.org/10.48070/erciyesakademi.1353353>
- Demirtaş, Funda. “Macaristan Özelinde Belgrad’ı I. Süleyman’ın Hedefi Yapan Etkenler”. *İlahiyat Alanında Güncel Akademik Araştırmalar-2024*. ed. Ümit Harun Akkaya - Yasin İpek. 85-112. İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2024.
- Demirtaş, Funda. *Osmanlı İlerleyişine Macar Direnci (1300-1512)*. Kayseri: Kimlik Yayınları, 1. Basım, 2019.
- Demirtaş, Funda. “Osmanlı-Macar Düellosunda Erdel (1364-1451)”. *Turkish Studies-Comparative Religious Studies* 18/2 (2023), 141-158.
- Dernschwam, Hans. *İstanbul ve Anadolu’ya Seyahat Günlüğü*. çev. Yaşar Önen. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1. Basım, 1992.
- Dönmez, Ahmet. “Osmanlı Devleti’nde Tek Taraflı Diplomasi Anlayışı ve Karşılıklı Diplomasiye Geçiş Süreci”. *Osmanlı Diplomasi Tarihi Kurumları ve Tatbiki*. ed. Mehmet Alaaddin Yalçinkaya - Uğur Kurtaran. 145-178. Ankara: Altınordu Yayınları, 2. Basım, 2018.
- Dûrî, Abdülazîz ed-. “Divan”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/377-381. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Dursun, Davut. “Kabartaylar”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/12-13. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Emecen, Feridun. “Canbirdi Gazâlî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/141-143. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Emecen, Feridun. *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamanı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2. Basım, 2024.
- Emecen, Feridun. *Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 9. Basım, 2019.
- Emecen, Feridun. *Osmanlı Klasik Çağında Siyaset*. İstanbul: Kapı Yayınları, 1. Basım, 2018.
- Erdem, Gökhan. *Osmanlı İmparatorluğunda Sürekli Diplomasiye Geçiş Süreci*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008.

- Erdoğan, Emine. “16. Yüzyıl Ortalarında Avrupa’da Mezhep Mücadeleleri ve Osmanlılar”. *Dini Araştırmalar* 2/5 (01 Haziran 1999), 317-329.
- Eyice, Semavi. “Elçi Hanı”. *Tarih Dergisi* 24 (10 Haziran 2011), 93-130.
- Feridun Ahmed Bey. *Mecmû`a-i Münşeâtü’s-selâtin*. 2 Cilt. İstanbul: Takvîmhâne-i Âmire, 1275. <https://acikerisim.tbmm.gov.tr>
- Fodor, Pal - Geza David (ed.). *Orta Avrupa’da Osmanlılar Macarlar ve Habsburglar*. çev. Özgür Kolçak. Yeditepe Yayınevi, 1. Basım, 2024.
- Gelibolulu Mustafa Âlî. *Künhü’l-ahbâr*. İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Koleksiyonu, 05959.
- Gelibolulu Mustafa Âlî. *Künhü’l-ahbâr 4. Rükün*. ed. Derya Örs. haz. Suat Donuk. 5 Cilt. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1. Basım, 2024.
- Gökbilgin, M. Tayyib. “Kanunî Sultan Süleyman’ın Macaristan ve Avrupa Siyasetinin Sebep ve Amilleri Geçirdiği Safhalar”. *Kanuni Armağanı*. 5-40. İstanbul: Türk Tarih Kurumu, 1970.
- Gökbilgin, M. Tayyib. “Kanunî Sultan Süleyman’ın 1566 Szigetvar Seferi Sebepleri ve Hazırlıkları”. *Tarih Dergisi* 16/21 (09 Haziran 2011), 1-14.
- Gökbilgin, M. Tayyib. “Nişancı”. *İslâm Ansiklopedisi*. 9/299-302. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1964.
- Gökbilgin, M. Tayyib. “Venedik Devlet Arşivindeki Vesikalar Külliyyatında Kanunî Sultan Süleyman Devri Belgeleri”. *Belgeler* 1/2 (1964), 119-220.
- Gökbilgin, M. Tayyib. “XVI. Asır Ortalarında Osmanlı Devletinin Tuna Havzası ve Akdeniz Siyasetleri, Bunlar Arasındaki Alâka ve İrtibat, Muhtelif Veçheleri”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 13/4 (01 Ocak 1955), 63-77.
- Gözübüyük. *Osmanlı-Fransa İlişkileri ve Kapitülasyonlar (XVI.-XVIII. Yüzyıllar)*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Guboğlu, Mihail. “Kanuni Sultan Süleyman’ın Boğdan Seferi ve Zaferi (1538 M. = 945 H.)”. *BELLETEN* 50/198 (20 Aralık 1986), 727-806. <https://doi.org/10.37879/belleten.1986.727>
- Gürkan, Emrah Safa. “Bir Diplomasi Merkezi Olarak Yeniçağ İstanbul’u”. çev. Öykü Özer - Abdürrahim Özer. *Antikçağ’dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*. 2/5320. İstanbul: İSAM, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kültür A.Ş., 1. Basım, 2015.
- Hamidullah, Muhammed. *İslam’da Devlet İdaresi*. çev. Hamdi Aktaş. İstanbul: Beyan Yayınları, 2007.
- Hammer, Purgstall J. F. Von. *Devlet-i Osmâniyye Tarihi*. çev. Mehmed Atâ Bey. 10 Cilt. İstanbul: Selanik Matbaası, 1330.
- Hammer, Purgstall J. F. Von. *Kanuni Çağının Ruhu*. çev. Muhammed Ata. haz. Abdülkadir Karahan. İstanbul: Kapı Yayınları, 1. Basım, 2011.
- Hammer, Purgstall J. F. Von. *Osmanlı Devleti Tarihi*. çev. Muhammed Ata. haz. Mümin Çevik, Erol Kılıç. 6 Cilt. İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1984.

- Hancz, Erika. "Peçuyly İbrâhim". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/216-218. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Huncan, Ömer Soner. "Yûsuf Has Hâcib ve Hâciblik Mansıbı Hakkında". *Yûsuf Has Hâcib ve Ölümsüz Eseri Kutadgu Bilig*. 113-120. Bişkek: Manas Üniversitesi, 1. Basım, 2016.
- Huncan, Ömer Soner. "Yûsuf Has Hâcib ve Kutadgu Bilig'de Elçilik Mansıbı". *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi* 13/4 (2016), 102-122.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mûkerrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî. *Lisânü'l-Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Ma'ârif, 3. Basım, 1414.
- İnalcık, Halil. *Devlet-i 'Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmaları-1, Klasik Dönem (1302-1606): Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 73. Basım, 2023.
- İnalcık, Halil. "İmtiyâzât (Osmanlı Dönemi Kapitülasyonların Karakter ve Mahiyeti)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/245-252. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- İnalcık, Halil. "Osmanlı-Rus İlişkileri 1492-1700". *Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl 1491-1992*. 25-36. 26 7. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999.
- İnan, Sertuğ Galip. *XVI. Yüzyılda Osmanlı-İspanya İlişkileri*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- İpşirli, Mehmet. "Elçi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/3-15. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- İpşirli, Mehmet. "Eman (Osmanlı Dönemi)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/77-79. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- İpşirli, Mehmet. "Lutfi Paşa". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/234-236. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Jorga, Nicolae. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*. ed. Erhan Afyoncu. çev. Nilüfer Epçeli. 5 Cilt. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2. Basım, 2024.
- Kaçan, Meryem. *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı - Venedik Ahidnameleri*. İstanbul: Marmara Üniveritesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995.
- Kafesoğlu, İbrahim. *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Ötüken, 16. Basım, 1997.
- Kapanşahin, Muhittin. *Kanuni'nin Batı Politikası*. İstanbul: Gökkuşbe, 2008.
- Kapar, Mehmet Ali. *Heyetler Hz. Peygamberin Dönemi Diplomasi*. İstanbul: Endülüs, 2017.
- Karaer, Nihat. "Paris'te İlk İkamet Elçiliğimiz Kuruluncaya Kadar (1797) Osmanlı - Fransız Diplomasi İlişkilerinin Genel Seyri". *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 28/28 (01 Şubat 2010), 65-85. https://doi.org/10.1501/OTAM_00000000556
- Karasu, Naime Yüksel. "Osmanlı Devleti'nde Diplomasiyi Belirleyen Kurumlar Üzerine Genel Bir Değerlendirme". *Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 5/9 (29 Haziran 2022), 29-46.

- Kâtib Çelebi. *Takvîmü't-tevârih*. haz. İbrahim Müteferrika. İstanbul, 1147.
- Kâtib Çelebi. *Tuhfetü'l-kibâr fî esfâri'l-bihâr*. TBMM Kütüphanesi, El Yazması Eserler, 1001.
- Kerslake, Celia. “Celâlzâde Mustafa Çelebi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/260-262. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Koca, Salim. *Türk Kültürünün Temelleri*. Ankara: Berikan Yayınevi, 5. Basım, 2019.
- Komisyon. *Kanuni ve Pargalı İbrahim Paşa Venedik Elçilerinin Raporlarına Göre*. ed. Erhan Afyoncu. çev. Pınar Gökpar - Elettra Ercolino. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2018.
- Komisyon. *Yoldaki Elçi Osmanlı'dan Günümüze Türk-Leh İlişkileri*. İstanbul: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 2014.
- Köse, Hızır Murat. “Siyaset”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37/294-299. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Kumrular, Özlem. *Osmanlı Habsburg Duellosu*. İstanbul: Kitap Yayınevi, 1. Basım, 2011.
- Kurz, Otto. *Sultan İçin Bir Saat - Yakındoğu'da Avrupa Saat ve Saatçileri*. çev. Ali Özdamar. İstanbul: Kitap Yayınevi, 1. Basım, 2005.
- Küçük, Cevdet. “Erzurum”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/321-329. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Lamartine, Alphonse de. *Kanuni Çağının Ruhü*. çev. Serhat Bayram. haz. Abdülkadir Karahan. İstanbul: Kapı Yayınları, 1. Basım, 2011.
- Lamb, Harold. *Muhteşem Süleyman Kanuni*. çev. Füsün Dikmen. Ankara: Tutku Yayınevi, 2012.
- Lewis, Bernard. *Müslümanların Avrupa'yı Keşfi*. çev. İhsan Durdu. İstanbul: Ayışığı Kitapları, 2000.
- Lutfi Paşa. *Tevârih-i Âl-i Osmân*. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1. Basım, 1341.
- Lütfi Paşa. *Kanunlar Işığında Yönetim İlkeleri Âsafnâme*. çev. Asım Cüneyd Köksal. İstanbul: İlke Yayıncılık, 1. Basım, 2018.
- Matrakçı Nasuh. *Rüstem Paşa Tarihi Olarak Bilinen Târîh-i Âl-i Osmân (Osmanlı Tarihi 699-968/1299-1561)*. ed. Erhan Afyoncu. haz. Göker İnan. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2. Basım, 2024.
- Matrakçı Nasuh. *Târîh-i Âl-i Osmân*. Viyana: Avusturya Milli Kütüphanesi, Cod. Mixt. 339.
- Mehmed Neşrî. *Kitâb-ı Cihan-Nümâ Neşrî Tarihi*. 2 Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1949.
- Merçil, Erdoğan. “Resuldar”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/588. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Merçil, Erdoğan. “Şahne”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/292-293. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Mumcu, Ahmet. *Divan-ı Hümayun*. Ankara: Birey ve Toplum Yayınları, 2. Basım, 1986.

- Necipoglu, Gülru. *Architecture, Ceremonial, and Power: The Topkapi Palace in the Fifteenth and Sixteenth Centuries*. New York: The Architectural History Foundation, 1. Basım, 1991.
- Nicolay, Nicolas de. *Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğunda*. çev. Şirin Tekeli - Menekşe Tokyay. İstanbul: Kitap Yayınevi, 1. Basım, 2014.
- Olgun, Hakan. “Katolik Kilisesi'nin Endüljans Uygulaması ve Protestan Reformuna Etkisi”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/18-19 (01 Ocak 2005), 327-346. <https://doi.org/10.17120/omuifd.45695>
- Olgun, Hakan. “Osmanlı Protestan Reformunu Nasıl Algıladı?” *Milel ve Nihal* 5/2 (01 Ağustos 2008), 215-222.
- Olgun, Hakan. *Sekülerliğin Teolojik Kurgusu Protestanlık*. İstanbul: Milelnihal, 2. Basım, 2023.
- Orhonlu, Cengiz. “Tercüman”. *İslâm Ansiklopedisi*. 12/I/175-181. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1979.
- Ortaylı, İlber. “Hammer-Purgstall, Joseph Freiherr von”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15/491-494. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Oruç bin Âdil. *Oruç Beğ Tarihi [Osmanlı Tarihi (1288-1502)]*. haz. Necdet Öztürk. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 1. Basım, 2014.
- Otman, Elvin. *The role of Alvise Gritti within the Ottoman politics in the context of the “Hungarian question” (1526-1534) / “Macaristan meselesi” bağlamında Alvise Gritti'nin Osmanlı siyaseti içerisindeki rolü*. İstanbul: İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Ögel, Bahaeddin. *Türk Kültür Tarihine Giriş*. 9 Cilt. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 3. Basım, 2000.
- Ögel, Bahaeddin. *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1. Basım, 1971.
- Önalp, Ertuğrul. “1560 Cerbe Deniz Zaferi Ve Cerbe Kalesinin Fethi”. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 12/12 (01 Nisan 2001), 173-218. https://doi.org/10.1501/OTAM_0000000473
- Özbilgen, Erol. *Bütün Yönleriyle Osmanlı*. İstanbul: İz Yayıncılık, 6. Basım, 2010.
- Özcan, Abdülkadir. *Osmanlı'da Tarih Yazımı ve Kaynak Türleri*. ed. Nurten Sevinç. İstanbul: Kronik Kitap, 2. Basım, 2023.
- Özcan, Abdülkadir. “Tabakâtü'l-Memâlik”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/301-303. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Özdemir, Mehmet. “Osmanlı Endülüs Müslümanlarına Yardım Etmedi mi?” *İslami Araştırmalar* 12/3-4 (1999), 283-296.
- Özkan, Selim Hilmi. *Osmanlı Devleti ve Diplomasi*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2017.
- Özsoy, Ergün. *Akdeniz'de Osmanlılar ve Habsburglar 1550-1600: Siyaset-Ticaret-Ziyaret*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.

- Öztürk, Yücel. “Osmanlı–Lehistan İlişkilerinde Savaş, Diplomasi ve Ticaret”. *Karadeniz Araştırmaları* 14/55 (15 Ekim 2017), 225-252.
- Peçevî, İbrahim. *Peçevi Tarihi*. haz. Bekir Sıtkı Baykal. 2 Cilt. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1. Basım, 1981.
- Peçevî, İbrahim. *Târîh-i Peçevî*. 2 Cilt. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1866.
- Potyemkin, Vladimir (ed.). *Uluslararası İlişkiler Tarihi*. çev. Atilla Tokatlı. 4 Cilt. İstanbul: May Yayınları, 1. Basım, 1977.
- Topkapı Sarayı Arşivi H. 951-952 Tarihli ve E-12321 Numaralı Mühimme Defteri*. çev. Halil Sahillioğlu. haz. Ekmeleddin İhsanoğlu. İstanbul: IRCICA, 2002.
- Sakaoğlu, Necdet. *Osmanlı Tarihi Sözlüğü*. Alfa Yayınları, 2017.
- Sander, Oral. *Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 12. Basım, 2016.
- Savaş, Ali İbrahim. “Genel Hatlarıyla Osmanlı Diplomasisi”. *Osmanlı*. ed. Güler Eren. 1/643-680. Ankara: Yeni Türkiye, 1999.
- Schweigger, Salomon. *Sultanlar Kentine Yolculuk (1578-1581)*. çev. Türkis Noyan. İstanbul: Kitap Yayınevi, 1. Basım, 2004.
- Selânikî Mustafa Efendi. *Târîh-i Selânikî*. Millet Kütüphanesi, Hekimoğlu Ali Paşa, 698.
- Selânikî Mustafa Efendi. *Tarih-i Selânikî (971-1003/1563-1595)*. haz. Mehmet İpşirli. 2 Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2. Basım, 1999.
- Servantie, Alain. “Türkiye’de Satılmayan Brüksel Halılarında Türklerin Tavırlarına ve Büyük Türkün Sarayının Tarifine”. çev. Şirin Tekeli. *Harp ve Sulh Avrupa ve Osmanlılar*. ed. Dejanirah Couto. 415. İstanbul: Kitap Yayınevi, 1. Basım, 2010.
- Setton, Kenneth M. *The Papacy and The Levant (1204-1571)*. 4 Cilt. Philadelphia: American Philosophical Society, 1. Basım, 1984.
- Seyyid Murâdî. *Gazâvât-ı Hayreddîn Paşa*. Bibliothèque Nationale, Supplément Turc, 1186.
- Solakzâde, Mehmed Hemdemî. *Târîh-i Solakzâde*. İstanbul: Maârif Nezâreti, 1297.
- Soysal, İsmail. “Türk - Fransız Diplomasi Münasebetlerinin İlk Devresi”. *Tarih Dergisi* 3/5-6 (02 Haziran 2011), 63-94.
- Şahin, İlhan - Emecen, Feridun. “Amasya Antlaşması”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/4-5. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Şahin, Kaya. *Kanuni Devrinde İmparatorluk ve İktidar*. çev. Ahmet Tunç Şen. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1. Basım, 2014.
- Şakiroğlu, Mahmut. “1521 Tarihli Osmanlı-Venedik Anlaşmasının Aslî Metni”. *Türk Tarih Enstitüsü Dergisi* 12 (1982), 387-404.
- Tabakoğlu, Hüseyin Serdar. *Akdeniz’de Savaş Osmanlı-İspanya Mücadelesi*. İstanbul: Kronik Kitap, 2. Basım, 2020.

- Tamus, Elvira Viktória. "Indirect Diplomacy Across the Continent: The Missions of Antonio Rincón and Hieronymus Łaski in the 1520s1". *Librosdelacorte* 16/29 (2024), 275-299. <https://doi.org/10.15366/lc2024.16.29.010>
- Taneri, Aydın. "Divan (Büyük Selçuklular'da Divan)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/383-385. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Taneri, Aydın. "Hâcib". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14/508-511. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Taşagül, Ahmet. *Bozkırların İlk İmparatorluğu Hunlar*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 1. Basım, 2020.
- Taşkesenligil, Muhammed. "16. Yüzyılda Korkunç İvan'ın Rus Tarihindeki Rolü Üzerine". *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* 36/36 (28 Aralık 2017), 143-151. <https://doi.org/10.17498/kdeniz.335524>
- Tok, Abdullah - Budak, Muhammed Ali. "Ogier Ghiselin De Busbecq'in Gözlemleri ile Kanuni Sultan Süleyman Döneminde Osmanlı ile Avrupa'nın Karşılaştırılması". *Adam Academy Journal of Social Sciences* 13/1 (30 Haziran 2023), 51-72. <https://doi.org/10.31679/adamakademi.1212427>
- Topaktaş, Hacer. "Osmanlı Diplomasisinde 'Tayinat' Sisteminin Uygulanışı ve Kaldırılışı (1794) Üzerine Bazı Tespitler". *Akademik İncelemeler Dergisi* 10/1 (24 Nisan 2015), 31-49. <https://doi.org/10.17550/aid.63168>
- Topsakal, İlyas. "Tarihi Süreçte Rusya-Türkiye İlişkileri". *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 3/2 (04 Aralık 2016), 33-53.
- Tuncer, Hüner. *Eski ve Yeni Diplomasi*. Ankara: Dış Politika Enstitüsü, 1991.
- Turan, Namık Sinan. *İmparatorluk ve Diplomasi Osmanlı Diplomasisinin İzinde*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 4. Basım, 2014.
- Unat, Faik Reşit. *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnâmeleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1968.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 5. Basım, 2014.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 3. Basım, 1988.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi*. 6 Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 7. Basım, 1988.
- Verhaaren, Christine Isom. *Kafirle İttifak 16. Yüzyılda Osmanlı-Fransız Anlaşması*. çev. Ayla Ortaç. Kitap Yayınevi, 2015.
- Yaşaroğlu, Abid. *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Koğuşlar 888 Numaralı Mühimme Defteri (1a-260a Tahlil ve Transkrip)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995.
- Yıldız, Yusuf. *Osmanlı-Habsburg İlişkileri Kânûnî - Şarlken - Busbecq*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1. Basım, 2013.
- Yiğit, İsmail. *Emevîler (661-750)*. Ankara: İSAM Yayınları, 4. Basım, 2019.

- Yurdaydın, Hüseyin Gazi. *İslâm Tarihi Dersleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1971.
- Yücel, Yaşar. *Muhteşem Türk Kanuni İle 46 Yıl*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 4. Basım, 2019.
- Zebîdî, Muhammed Mürtedâ el-Huseynî ez-. *Tâcü'l-'arûs min cevâhiri'l-Kâmûs*. thk. Mahmûd Muhammed et-Tanâhî. 40 Cilt. Kuveyt: Matb'atü Hükûmeti Kuveyt, 2004.
- Zinkeisen, Johann Wilhelm. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*. ed. Erhan Afyoncu. çev. Nilüfer Epçeli. 7 Cilt. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 3. Basım, 2024.
- Dışişleri Bakanlığı 1967 Yıllığı*. haz. Hâmid Aral. Ankara: Ankara Basım ve Ciltevi, 1968.

